

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**BALKAN SİYASETİNDE KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIK
VE EGEMENLİK SORUNU**

Zafer PEKTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2014

Referans No: 10018563

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**BALKAN SİYASETİNDE KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK
VE EGEMENLİK SORUNU**

Zafer PEKTAŞ

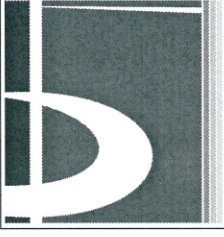
Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2014

Referans No: 10018563

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

Sayfa: 1/1

...../...../201...

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21.05.2014 tarih ve 117 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 18.07.2014 tarihinde Tez Savunma Sınavı yapılan Zafer PEKTAŞ'ın "Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu" konulu tez çalışması Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Murat ERCAN

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Deniz TURAN

ÜYE : Doç. Dr. Ali AYATA

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Madde 43-(3) Yüksek lisans tez sınavı jürisi ve tez savunma sınav tarihi, ilgili ABD/ASD başkanlığının önerisi ve EYK kararı ile belirlenir. Önerinin uygun bulunmaması halinde tez jürisini ilgili EYK belirler. Jüri, biri öğrencinin tez danışmanı ve en az biri enstitünün başka bir ABD/ASD'den ya da başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere üç veya beş asıl, birisi ilgili ABD/ASD'den, diğeri de enstitüye bağlı başka ABD/ASD'den veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere iki yedek öğretim üyesinden, öğretim üyesi bulunmadığı takdirde doktora/sanatta yeterlik derecesine sahip öğretim elemanları ya da sanatçı öğretim elemanlarından oluşur. ABD/ASD başkanı, jüri üyelerini uzmanlık alanlarını göz önünde bulundurarak önerir. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda ikinci tez danışmanı jüri üyesi olamaz.

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam boyunca yaptığı katkılardan dolayı Kamu Yönetimi Anabilim dalı Başkanı Doç. Dr. Ali AYATA'ya teşekkür ederim. Çalışma boyunca bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Murat ERCAN'a müteőekkirim.

Her konuda sabırla yardımcı olan eőim Tuba PEKTAŞ'a ve aileme desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Zafer PEKTAŞ

Bilecik, 2014

ÖZET

“Balkan Siyasetinde Kosova’nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu”

Zafer PEKTAŞ

Kosova 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsız bir ülke olarak yaklaşık altı buçuk yıllık bir maziye sahip olan Kosova tarihsel bir geçmişi de barındırmaktadır. Sırlar için Kosova tarihin kendilerine armağan ettiği, manevi önemi olan ve onlar için her zaman Sırbistan’ın vazgeçilmez parçasıdır. Kosova’nın %96’sını oluşturan Arnavutlar ise Sırların tarihsel hak sahipliği iddialarına atalarını işaret ederek cevap verirler. Bu bağlamda Kosova’nın bağımsızlığı sürecindeki Sırp-Arnavut mücadelesini ve bugünkü husumeti kavrayabilmek için Kosova’nın ve onun bir parçası olduğu Balkanlar’ın tarihsel yapısını irdelemek elzem olmuştur. Balkanlar tarih boyunca çeşitli kavim ve uygarlıkları bünyesinde barındırmış bir bölgedir. Ancak onun coğrafi özelliğindedir ki hiçbir uygarlık ya da devlet tam anlamıyla Balkanlar’a hakim olamamıştır. Bu yüzden de bölge kendi mikro uygarlığını yaratmıştır zaman içerisinde. Çeşitli kavimlerin yer aldığı bu bölgede sükûnetin sağlanması Osmanlı hakimiyeti dönemi haricinde neredeyse mümkün olmamıştır. Bölgenin en önemli etnik unsuru olan Slavlar ve zaman içerisinde kurdukları birlikler Balkanları Balkanlaştırmıştır adeta. Kaynayan bölgenin merkezindeki Kosova’daki sorunsal Osmanlı hâkimiyetinin son bulunduğu milliyetçilik yüzyılında filizlenmeye başlamış Yugoslavya birliği ile gerçek bir etnik problem olarak zuhur etmiştir. Sırların etnik harekâtı 1990’larda sorunu uluslararası haline getirerek NATO müdahalesine neden olurken Kosova Arnavutları uluslararası destekle önce özerklik daha sonra denetimli bağımsızlık ve en son olarak da tam bağımsızlık kazanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Arnavutlar, Kosova, Sırlar, Osmanlı, Milliyetçilik, Yugoslavya, NATO, UNMİK, Bağımsızlık

ABSTRACT

“Kosovo’s Independence And Sovereignty Problem In The Balkan Politics”

Zafer PEKTAŞ

Kosovo declared its independence on the 17th of February, 2008. As an independent country for six years Kosovo, is a present to them from history and background. According to Serbians, Kosovo is a present to them from history and has a moral importance therefore is believed to be an indispensable part of Serbia. Albanians, who constitute %96 of Kosovo, reply to claims of Serbian’s historical rights by pointing to their ancestors. To figure out the Serbian-Albanian challenge and today’s enmity, it is necessary to research the historical structure of Kosovo and The Balkans that Kosovo is a part of. The Balkans is a region that has accommodated a variety of nations and civilizations throughout history. However, because of its historical properties, any one civilization or state couldn’t rule over The Balkans completely. In time, the region created its own micro civilization. It wasn’t possible to provide peacefulness in this region where various nations were. In fact Slavs, the most important ethnic element of this location and the troops that they set up in time made the Balkans Balkanize. The problems in the centre of an agitated Kosovo began to arise during the century of nationalism, during the time when the Ottoman command was ending a real ethnic problem with the Yugoslavian Union began. The Serbian’s ethnic movement problem in the 1990s was rendered an international problem which caused NATO intervention. First Kosovo’s Albanians gained their sovereignty, than came under limited independence followed lastly by full independence.

Key Words : Albanians, Kosova, Serbians, Ottoman, Nationalizm, Yugoslavia, NATO, UNMIK, Independence.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR SAYFASI	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ ÇAĞLARDAN 20. YÜZYILA BALKANLAR

1.1. Coğrafi Arka Plan.....	3
1.2. Tarihi Arka Plan	7
1.2.1. Ortaçağ Balkan Krallıkları.....	11
1.2.1.1. Bulgarlar	12
1.2.1.2. Sırlar	13
1.2.1.3. Hırvatlar ve Slovenler	15
1.2.1.4. Bosnalılar	16
1.2.2. Ortaçağ'da Kosova.....	19
1.2.3. Osmanlı Egemenliğinde Balkanlar ve Kosova.....	22
1.2.4. Milliyetçilik Yüzyılı ve Osmanlı Egemenliğinin Son Bulması	36
1.2.4.1. Milliyetçilik Yüzyılında Arnavutlar ve Kosova Vilayeti.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ YILLARINDA BALKANLAR VE KOSOVA

2.1. Birinci Dünya Savaşı.....	48
2.2. İki Savaş Arası Dönem.....	52
2.2.1. Yugoslavya	54
2.2.2. Arnavutluk ve Kosova	59
2.3. İkinci Dünya Savaşı	63
2.3.1. Savaş ve Balkanlar	65
2.3.2. Arnavutluk ve Kosova.....	69
2.4. Soğuk Savaş Dönemi	71

2.4.1. İki Kutup Arası Yugoslavya.....	72
2.4.1.1. 1946 Anayasası ve Federal Yapı.....	73
2.4.1.2. Bağlantısızlık Politikası.....	76
2.4.1.3. Özyönetim ve Ekonomik Yapı.....	78
2.4.2. Tito Dönemi Kosova (1945-1980)	80
2.4.3. Dağılmanın Sebebi: Kosova.....	84
2.4.4. Son Yugoslavya: Sırbistan-Karadağ	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOLDA KOSOVA SORUNU

3.1. Kosova Sorununun Ortaya Çıkması.....	98
3.2. Kosova Sorununun Uluslararası Nitelik Kazanması.....	101
3.2.1. Kriz ve Uluslararası Toplumun Artan İlgisi	103
3.3. NATO Müdahalesi.....	108
3.4. Savaşın Sona Ermesi.....	111
3.5. Kosova'nın Nihai Statüsü Üzerine	114
3.5.1. Nihai Statü Görüşmeleri.....	116
3.5.2. Statü Görüşmeleri Sürecinde Siyasal Hayat	118
3.6. Bağımsızlık İlanı	120
3.7. Bağımsızlık İlanının Etkileri	121
3.7.1. Balkanlar Coğrafyasına Etkileri.	122
3.7.1.1. Sırbistan'a Etkileri	122
3.7.1.2. Diğer Balkan Ülkelerine Etkileri	127
3.7.2. Küresel Düzeyde Etkileri.	129
3.7.2.1. AB Politikaları Açısından	129
3.7.2.2. ABD Politikaları Açısından	134
3.7.2.3. Rusya Politikaları Açısından.....	137
3.7.2.4. Türkiye Politikaları Açısından.	138
3.8. Mevcut Durum	139
3.8.1. Siyasal Hayat.....	139
3.8.2. Tarihsel Bağlamda Etnik Yapı	142

SONUÇ	147
KAYNAKLAR	151
ÖZGEÇMİŞ	158

KISALTMALAR

AAK	Kosova'nın Geleceği İçin İttifak Partisi
AB	Avrupa Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenliği Ve İşbirliği Konseyi
AVNOT	Antifaşist Konsey
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	Amerika Merkezi İstihbarat Teşkilatı
COMINFORM	Komünist Partileri Enformasyon Bürosu
COMINTERN	Üçüncü Enternasyonal
FYC	Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
IMRO	Makedonya Devrim Örgütü
KFOR	Kosova Gücü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KPC	Kosova Koruma Kolordusu
LDK	Kosova Demokratik Ligi/Birliği
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü
ODGP	Ortak Dış Güvenlik Politikası
PDK	Kosova Demokratik Partisi
SAP	Stabilisation And Association Process

SHS	Sırp Hırvat Sloven Krallığı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UÇK	Kosova Kurtuluş Örgütü
UNMIK	Birleşmiş Milletler Geçici Misyonu
VV	Self Determinasyon Partisi
YKP	Yugoslavya Komünist Partisi
YSFC	Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Balkanlar Avrupa'nın arka bahçesinde kaynayan ve patlamaya hazır bir kazana benzetilir. Öyle ki tarihsel süreçte Balkanlar değişik aktörlerin rol aldığı bir sahne olmuştur. Bunun en önemli sebebi de kuşkusuz Balkanlar'ın coğrafi ve stratejik konumudur. Batı ve Orta Avrupa ile Ortadoğu arasında bir köprü olması hasebiyle kimi zaman kavimlerin, etnik grupların geçiş güzergahı olmuş kimi zaman ise yerleşme, elde etme uğruna mücadele edilen bir alan olmuştur. Yunan uygarlığı, Makedonya Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans Devleti, Osmanlı Devleti ve Slavlar Balkanlar'a tarihi önemini hasreden aktörlerdir. Balkanlar'ın fiziki haritası ele alındığında Kosova'nın bu bölgenin merkezi sayılabilecek bir noktada olduğu görülür. Bölgenin en yüksek rakımlı alanı olarak Kosova Balkanlar'a adeta tepeden bakan bir plato görünümündedir. Bu sebeple de Balkanlardaki tarihsel olayların merkezi de Kosova'dır. Arnavut atalarının yerleşkesi, Ortaçağ Sırp Devleti'nin gözdesi, Osmanlı Devletinin sahipliğine ve fethine önem verdiği ve hükümdarını kaybettiği, Yugoslavya'nın dağılmasında önemli yeri olan ve bugünün genç ülkesi Kosova.

2008 yılında bağımsızlığını büyük bir mücadele sonucu elde eden Kosova'nın ve Arnavutların tarihi serüvenini ortaya koymak, Kosova'nın bağımsızlığının meşruluğunu anlamak çalışmanın ana amacı olarak belirlenmiştir. Yöntem olarak bütüncü bir yaklaşım seçilmiştir. Bu bağlamda bugünkü Kosova'yı anlayabilmek için Balkanlar coğrafyası bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Çünkü balkanlar adeta bir organizma gibidir. Herhangi bir bölgesindeki aksaklık bölgenin diğer taraflarına da zuhur etme kapasitesine sahiptir. Bu yüzden Kosova'yı Balkanlar'dan soyutlayarak anlamak mümkün görülmediği için çalışmada Balkan ülkelerine de değinilmiştir. Bu çerçevede birinci bölümde Balkanlar ve Kosova'nın coğrafi yapısı, eski tarihten 20. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar bölgenin tarihsel sirkülasyonu anlatılmıştır. Sadece Osmanlı Devletinin hakim olduğu dönemde sükunet ve huzur ortamının sağlanmış olmasından dolayı Osmanlı barışı dönemi geniş biçimde ele alınmıştır. İkinci bölümde Dünya savaşları ve sonrası soğuk mücadele alanı olarak Balkanlar'a değinilmiş ve Kosova'nın da dahil olduğu Slav birlik denemeleri ve Yugoslavya anlatılmıştır. Son bölümde ise bağımsızlığa giden yolda Kosova sorunun uluslararası nitelik kazanması,

bu bağlamda bölgesel aktörlerin soruna müdahil olması, statü görüşmeleri süreci, bağımsızlık ilanı ile Kosova'nın siyasal, ekonomik ve etnik yapısına değinilmiştir.

Konu araştırılırken objektiflik açısından Türk kaynaklarının yanı sıra yabancı kaynaklar da araştırılmıştır. Özellikle Osmanlı dönemi Balkanlar bölgesi incelenirken yabancı araştırmacıların gözlemleri dikkate alınmaya çalışılmıştır. Kosova sorununun temelini oluşturan tarihsel hak sahipliği iddiaları ve tarafların bu konu hakkındaki tezleri titizlikle incelenmiş, tarihsel bulgular ışığında tespit edilen hususlar ortaya konularak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ ÇAĞLARDAN XX. YÜZYILA BALKANLAR

1.1. Coğrafi Arka Plan

Avrasya ana kıtasının steplerinden Akdeniz'e inen temel kuşağı oluşturmak açısından jeopolitik, Doğu ile Batı'yı ayıran bölge olarak görülmesi açısından ise jeokültürel bir önem taşıyan Balkanlar (Davutoğlu, 2011:120), dünyanın dört büyük medeniyetinin örtüştüğü, dinamik, bazen patlayıcı, çok katmanlı yerel bir uygarlık yaratmış olan bir sınır bölgesidir (Wachtel, 2009:15). Balkanlar'ı Balkanlar yapan, onu özellikle de uluslararası literatüre, hem bir coğrafi isim, hem de siyasal bir kavram olarak dâhil eden, bizatihi Osmanlı'dır. Balkan, Türkçe bir sözcüktür. Çalılarla, ormanla kaplı engebeli arazi, dağlık yer anlamına gelmektedir (Çalış, 2004:129). Bölgenin fiziki özellikleri yaşanan siyasal olaylar ve sorunlar hatta kültürel gelişmeler üzerinde büyük bir paya sahiptir. Bu bakımdan söz konusu coğrafyanın genel özelliklerine değinmek faydalı olacaktır. Coğrafi olarak Balkanlar, Avrupa'nın güneyinde, Akdeniz'e uzanan üç yarımadadan en doğuda kalanını ifade eder. Bu yüzden bölgeye aynı zamanda Güneydoğu Avrupa da denilmektedir. Bölgeye yarımada özelliğini hasreden ise batıda yer alan Adriyatik Denizi, doğuda Karadeniz ve Ege Denizi, güneyde Akdeniz ve kuzeyde Tuna Nehri ve onun bir kolu olan Sava Nehridir. Bu sınırlar itibariyle Balkanlar yaklaşık 505.000 km²'lik (Özey, 2006:14) bir alana sahiptir. Diğer taraftan Tuna'nın ötesinde kalan bugünkü Macaristan, Romanya, Slovenya ve Hırvatistan ülkelerinin meskûn sahaları da dikkate alındığında yaklaşık 788.685 km²'lik (Özey, 2006:14) bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarımadanın dikkat çeken ilk özelliği dağlık oluşudur. Gerçekten de bölgenin yüzde yetmişini dağlar kaplamaktadır (Wachtel, 2009:18). Dinar Dağları, Karpatlar, Balkanlar ve Rodoplar olmak üzere dört ana dağ kütlelerinden bahsetmek mümkündür.

Kuzeyde, bugünkü Romanya toprakları içinde uzanan hat boyunca Karpat Dağları ufku kaplamaktadır. Güneyde, Bulgaristan, Balkan Dağları tarafından ikiye bölünmekte ve Rodop Dağları tarafından Yunanistan'dan ayrılmaktadır. Kuzeybatıda, Karavanke ve Julia Alplerinde bir Sloven ve Hırvat nüfusu ile karşılaşmaktadır. Güneye doğru Dinar Alpleri, Adriyatik sahili ile Bosna Hersek'in hinterlandı arasında aşılmaz bir engel teşkil etmektedir. Daha güneye doğru ise Pindus Dağları, Yunanistan boyunca uzayıp gitmektedir. (Jelavich, 2009:1)

Ancak sözünü ettiğimiz dağlar örneğin Himalaya gibi aşılmaz engeller oluşturmamaktadır. Zira dağların hiçbiri 3000 m.'yi geçmez (Castellan, 1995:17). Ancak kolay ulaşım ve yol şebekesinin oluşmasına da olanak tanımazlar. Bundan dolayı dağların izin verdiği geçitler tarih boyunca Balkanlar'ın işgali ve istilalarında kullanılmış ana askeri mihverler oluşturmuştur. Bu mihverlerden kastettiğimiz genel itibariyle Niş-Edirne-İstanbul, Edirne-Filibe-Ruscuk-Bükreş, Edirne-Sofa-Plevne-Timişvar güzergâhlarıdır (Şimşek, 2009:1). Bölgenin yüksek olmayan ancak sık dağlarla kaplı olması Balkan halklarının birbirinden soyutlanmasına ya da başka bir deyişle mikro kültürlerin oluşmasına neden olmuştur. İşte bölgenin etnik ve kültürel çeşitliliğin ana etkenlerinden birincisi sözünü ettiğimiz dağlar silsilesinin elverdiği yerleşim düzenidir. Fakat büyük nehir vadileri ve dağ geçitleri boyunca uzanan belli başlı koridorlar bu dağların tarihsel süreçte yabancı istilalara karşı bir kalkan vazifesi görmesini engellemese de herhangi bir uygarlığın bu bölgeyi tamamıyla denetim altına almasını da güçleştirmiştir. Örneğin XIV. yüzyıldan itibaren bölgeye hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu döneminde Erdel, Eflak, Boğdan, Karadağ gibi yerlerin tam manasıyla ilhak edilip İmparatorluk hâkimiyetine alınması yerine bağımlı prenslikler olarak idare edilmeleri, yine bölgeye hâkim olmaya çalışan İmparatorluğun zaman zaman baş edemeyeceği isyan ve ayaklanmaların baş göstermesi bu durumu izaha muktedirdir. Dolayısıyla coğrafi etkenlerle birlikte herhangi bir uygarlığın yerel halkları tümüyle denetim altına alamaması çeşitliliği teşvik ettiği için Balkan Yarımadası yüzyıllar içinde kendi değişik uygarlığını geliştirmiştir (Wachtel, 2009:21). İlerleyen bölümlerde değineceğimiz üzere bu çeşitlilik Balkanlar'da istikrarsız dönemlere sebebiyet vermiştir. Tek bir uygarlığın, imparatorluğun ya da devletin uzunca bir süre hüküm sürmemesinden dolayıdır ki geçmişte olduğu gibi bugün de var olan ulus Balkan Devletleri karşılıklı olarak, toprak taleplerinde ya da hak iddialarında bulunmaktan kaçınmamışlardır. Bu bakımdan coğrafi, kültürel ve demografik özellikleriyle Balkanlar her yarım asırda bir patlamaya hazır bir yanardağ gibidir.

Fiziki olarak bahsettiğimiz bölgenin belli başlı iki giriş yolu yarımadayı dış nüfuzla açık bırakmıştır. Bunlardan ilki Tuna Nehri vadisidir ki; Karadeniz'in kuzeyinde Tuna vadisi boyunca Macaristan Ovası'na kadar uzanan topraklar üzerinde geçişe mani olacak hiçbir doğal engel bulunmamaktadır. İkincisi ise, Belgrad'da, Tuna ile Sava nehirlerinin birleştiği yerde başlayıp Mora vadisine doğru uzanmaktadır (Jelavich,

2009:3). Balkan yarımadasına sayısız dağ geçidinden olduğu kadar, Romanya ve Ukrayna düzlüklerine, oradan da Karadeniz'in kuzey kıyılarından Moğolistan'a kadar uzanan steplere açılan doğu kanadın da ulaşılır (Wachtel, 2009:19). Balkanlar'ın bir diğer kapısı da yarımadayı Küçük Asya'dan ayıran Çanakkale ve İstanbul Boğazlarıdır. Bölgenin temel nehir sistemini ise Tuna ile Tuna'ya dökülen Drava, Tisa, Sava, Morava, İsker, Seret ve Prut nehirleri oluşturmaktadır. Diğer önemli nehirler olan Vardar, Struma ve Meriç Ege Denizi'ne akmaktadır (Jelavich, 2009:2). Ancak fiziki koşullardan dolayı nehir sistemini ulaşım elverişli olmadığını da belirtelim. Yukarıda kısaca coğrafi özelliklerinden bahsettiğimiz Balkanlar diyarı jeopolitik ve stratejik konumu itibarıyla tarih boyunca farklı kavimlerin geçiş hattı üzerinde olmuştur. Üç tarafı denizlerle çevrili yüksek olmayan ama yüzölçümünün yarısından fazlasını kaplayan dağları ile Balkanlar stratejik açıdan Batı ve Orta Avrupa ile Orta Doğu arasında bir köprü durumunda; Batı Asya ile Orta Avrupa, Kuzey Afrika ile Orta ve Kuzey Avrupa arasında ulaşım ve taşımacılık açısından oldukça önemli bir bölgedir (Gürkan, 1994:261). Bu stratejik özelliğinden dolayı tarihsel süreçte büyük devletlerin ilgi odağı olması yukarıda değindiğimiz etnik ve kültürel çeşitliliğin ikinci ana etkenini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle coğrafi etkilerin yanı sıra Roma, Bizans, Osmanlı İmparatorluklarının çok etnisiteli ve kültürlü yapısı bölgedeki halklar karışımını teşvik etmiştir. Bu yüzden Tarihçi Neol Malcolm'un ifadesiyle Balkanlarda ırklar ve dinler açısından değil homojen bir devlet homojen bir eyalet bulmak dahi zordur (Malcolm, 1999:17).

Çeşitliliği bünyesinde barındırmakta olan Balkanlar'da başlıca 5 etnik grup bulunmaktadır. Bunlar Arnavutlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Türkler ve ileride değineceğimiz, yaklaşık bin yıllık tarihi olan Slavlardır. Yarımadanın ülkeler bağlamında tasviri noktasında denilebilir ki bugünkü Arnavutluk, Kuzey Yunanistan, Makedonya, Bulgaristan, Sırbistan, Bosna Hersek, Güney Romanya, Karadağ, Kosova bölgenin çekirdeği ya da merkezi ülke toprakları iken, Güney Yunanistan, Türkiye, Adriyatik kıyıları, Kuzey Romanya ve Güney Macaristan bölgeyi çevreleyen topraklardır. Balkanlar gerek geçmişte gerek günümüzde Avrupa'nın güvenliği ile doğrudan ilgili bir coğrafya niteliğine sahip olmuştur. Geçmişte doğudan gelen akınları ve istilaları karşılama açısından, günümüzde ise, daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeniyle, Avrupa'nın güvenliğini yakından etkilemiştir. Yer altı kaynakları

yönünden de zengin olan Balkanlar, Avrupa'nın güvenliği ve bütünleşmesi bakımından önem arz eden stratejik bir işleve sahiptir.

Böylesine bir coğrafyada şüphesiz her bir ülkenin kendine özgü tarihsel, siyasi ve stratejik önemi mevcuttur. Geçiş yolları üzerinde bulunan Balkanlar, tarih boyunca birçok medeniyete şahit olmuştur. Bunların tarihsel süreç içerisindeki kısa anlatımına geçmeden önce çalışmamızın ana eksenini olan Kosova'nın da genel itibarıyla tasvirini yapmak faydalı olacaktır. Kosova yukarıda sınırlarını çizdiğimiz Balkan coğrafyasının merkezi denilebilecek bir konumunda yer almaktadır. Balkanlar'ın fiziki haritasına yakından baktığımızda Kosova'nın kuzeyden ve doğudan Sırbistan, kuzeybatıdan Karadağ, güneyden Makedonya ve batıdan Arnavutluk sınırları tarafından kuşatıldığını görürüz. Arnavutluk ile 111,8 km., Makedonya ile 158,7 km., Karadağ ile 78,6 km. ve Sırbistan ile 351,6 km olmak üzere Kosova'nın komşuları ile sınır uzunluğu toplam 700,7 km.'yi bulmaktadır (<http://www.esk.rks-gov.net> (15 Aralık 2011)). Bu sınırlar içerisinde 10.908 km²'lik yüz ölçüme sahip Kosova'nın nüfusu bugün yaklaşık 2.126.708' dir (<http://www.ambasada-ks.net> (16 Aralık 2011)). Balkanlar'da önemli bir konuma sahip Kosova'nın başkenti yarım milyonluk nüfusa sahip Priştina'dır. Ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmaktadır. Demografik yapı ve nüfusun kompozisyonuna dair anlatımımızı ilgili bölümde detaylandıracağız.

Kosova, sıra sıra dağlar ve tepelerle çepeçevre sarılmış olduğu için coğrafi bir birim oluşturur. Bunlar içinde en çok göze çarpanı Arnavutluk'un kuzeyindeki dağ sisteminden çıkarak doğu yönünde ilerleyip Kosova'nın güney sınırının büyük bir bölümünü boydan boya geçen Sharr Dağları'dır. Batı kesiminde yine Arnavutluk'tan gelip Karadağ içlerine kadar ilerleyen Bkeshket ve Nemuna Dağları, kuzeyde Sırbistan'dan uzanan Kaponik Dağları bulunmaktadır. Ülkenin ortasında muhtelif kıvrımlarla güneyden kuzeye uzanan bir başka tepeler silsilesi daha bulunmaktadır. Bu tepeler bütün bölgeyi kabaca iki eşit parçaya ayırmaktadır. Bu bağlamda Kosova'nın iki yarısı geleneksel olarak ayrı adlar taşır ve politik olsun, coğrafi olsun çeşitli nedenlerle bu adlar Sırp ve Arnavutlar arasında sürtüşme nedeni olagelmıştır. Kosova'nın batı yarısı Sırp için Metohijadır ve bu Ortaçağ Sırp İmparatorluğu dönemine dayanan dini bir adlandırmadır. Kosovalı Arnavutlar bölgenin kimliğini Sırp Ortodoks anlayışına göre tanımlayan bu adın kullanılmasına tepki duyarlar, onların bölgeye verdikleri isim ise yine Ortaçağda hüküm sürmüş olan bir Arnavut Hanedanı olan Dukagjin'den

esinlenme Dukagjin Platosudur. Kosova'nın doğu kesimi ise 'Kosova' olarak anılmaktadır. Bu ayrıma istinaden idari bir birim olarak Kosova'nın adı Tito dönemi boyunca 'Kosova ve Metohija' olmuş bazen de kısaca 'Kosmet' diye anılmıştır (Malcoml, 1999:24). 1945 sonrasında çizilen sınırlar doğrultusunda 'Kosova' terimi coğrafyanın tamamı için kullanılmaya başlanmış ancak yine de Doğu Kosova ve Batı Kosova ayırımı devam etmiştir. Kosova'nın %35.2 sini havza araziler kaplamaktadır. Bu havzaları Lab, Kriva, Reka, İber, Drina ve üst Morava'nın nehir vadileri kuşatmaktadır (<http://www.dısiliskiler.pol.tr> (16 Aralık 2011). Kosova'dan çıkan bu nehirlerin Balkanlar'a kıyısı bulunan üç denizin (Ege, Karadeniz ve Adriyatik) üçüne de dökülmesi gibi önemli bir özelliği bulunmaktadır. Kosova'nın bir diğer önemli jeolojik özelliğini ise sahip olduğu madenler oluşturmaktadır. Avrupa'nın en büyük ikinci Altın-Gümüş madenlerine, ayrıca çok zengin Linyit ve Kurşun madenlerine sahip olan Kosova, bütün Güneydoğu Avrupa'nın mineral bakımından en zengin bölgesidir (Çoban, 2011:169). Kosova'nın mineral zenginlikleri Romalılardan Nazilere kadar birçok fetih ordusunun hedefi haline getirmiştir bölgeyi (Malcolm, 1999:27).

Kosova coğrafi konumu nedeniyle Balkanlar'ın kilit noktasını oluşturan ve stratejik öneme haiz bir bölgedir. Bölgenin en yüksek rakımlı alanı olarak Kosova; etrafı dağlarla çevrili, Balkanlar'a adeta tepeden bakan bir plato özelliğine sahiptir. Bu sebeple tarihsel süreç içinde birçok medeniyetin ilgi odağı haline gelmiştir. Adriyatik ve Ege Denizlerine en kısa yoldan ulaşım imkanı vermesi, kuzeye ve güneye açılan yolların kavşak noktasında bulunması (Akman, 2006:227) ve Balkanlar'ın merkezinde bulunması bölgenin stratejik önemini ortaya koymaktadır. Tarihçi Malcolm bu stratejik öneme binaen, tarihsel süreçte bu bölge için yapılan mücadeleleri ; "Kosova'yı kim elinde tutarsa, Bosna'ya ve Kuzey Arnavutluk'a stratejik girişe hakim olacak, Sırbistan'ın Makedonya-Ege bölgesiyle bağlantısı açısından da tehdit oluşturabilecekti" diyerek haklı çıkarmaktadır (Malcolm, 1999:29).

1.2. Tarihi Arka Plan

Balkanlar'da insan yaşam alanlarının kalıntıları neredeyse elli bin yıl geriye gider ve anatomik anlamda modern insan bu bölgede yaklaşık otuz beş bin yıl önce Üst Paleolitik dönemde ortaya çıkmıştır (Wachtel, 2009:25). Takip eden dönemlerde

(Mezolitik dönem, Neolitik dönem) avcı toplayıcı grupların tarım ve ehlileştirilmiş hayvanlar vasıtasıyla yerleşik hayata geçtikleri modern arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır. Balkanlar jeopolitik konumu gereği tarihsel süreçte kavimlerin, kabilelerin ve uygarlıkların bazen geçiş güzergâhı bazen de ikamet merkezi olmuştur. Bunların başlıcalarına değinecek olursak; Grek aşiretleri Balkanlar'a M.Ö. 3000 yıllarında kuzeyden gelmeye başlamıştır. M.Ö. 2000'lerin sonunda Akalar Balkanlar'ın güneyinden gelmişler, Girit'ten başlayıp Sicilya'ya kadar uzanan bölgede Miken uygarlığını oluşturmuşlardır (Akman, 2006:15). Yine M.Ö. 1200'lü yıllarda Dor'lar Balkanlar'a gelen bir başka kavim olmuştur. Daha ileriki zamanlarda istila dalgaları devam etmiş, örneğin M.Ö. 5. yüzyılda Hun, Bulgar, M.Ö. 5. -7. yüzyıllar arasında Slav, 6. yüzyılda Avar, 11. yüzyılda Peçenek ve Kuman akınları ile karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca yine modern arkeolojik kazılar bölgede Unetice, Otomani, Moliq, Minos gibi yerleşik uygarlıkların da mevcudiyetini göstermektedir. Balkan Yarımadası'nın haklarında yeterince bilgi sahibi olabildiğimiz ilk sakinleri, başta Yunan Medeniyetini oluşturan toplulukların yanı sıra, Morova Vadisinin batısından Adriyatik'e uzanan bölgede yaşamış olan ve genellikle günümüz Arnavutlarının ataları olarak kabul edilen İlliryalılar ile Ege'den Tuna'nın kuzeyine doğru uzanan topraklarda nehrin doğu tarafına yerleşmiş olan Trakyalılar ya da Traklar'dır.

Yunan Medeniyetinin M.Ö. 5000'e kadar giden çok eski bir tarihe sahip olduğunu bu ülkenin çeşitli yerlerinde ortaya çıkarılan neolitik buluntular göstermektedir (Özman, 2006:54). Tarihsel süreçte Balkanlar'da görülen istilalara paralel göç dalgaları görülmektedir. Örneğin M.Ö. 2000'lerin sonunda Yunanistan ve Balkanlar'a göç eden Akalar yukarıda bahsettiğimiz Miken kültürünün kurucusu olmuşlardır. M.Ö. 1200'lerde göç eden Dorlar, Akalar'ın Anadolu'nun batı ve güneybatı kıyılarına çekilmesine neden olmuş ve Antik Yunan Medeniyetinin temelleri Anadolu'da atılmıştır. Dor istilasının bir diğer neticesi ise çözülen kabile yapısından kopan küçük toplulukların 'polis' adı verilen bağımsız şehir devletlerinin temelini oluşturmasıdır. M.Ö. 750'lerden sonra Yunan siyasi hayatında ağırlıklı bir konum kazanan şehir devletlerinin en önemlileri Atina, Sparta, Thebar, Korinthos, ve Argostur. Peloponnes, Argolid ve Attik'deki küçük kantonların devamlı gelişmeleri ile tüm Akdeniz ve Karadeniz etrafında koloniler halinde yayılmaya başlamış, 2000 yıl boyunca süregelen insanlığın başvurabileceği en iyi kaynaklardan biri olan kültürü hazırlamıştır

(Castellan, 1995:27). M.Ö. VI. yüzyılda zuhur eden Pers tehdidinin yanı sıra başta Atina ve Sparta arasında olmak üzere süregelen iç çatışmalar neticesinde bu şehir devletleri güçlerinin büyük bölümünü tüketmiştir. Bu durumdan yararlanan II. Philippos'un (M.Ö. 359-336) yönetimindeki Makedonya Krallığı, Yunan şehir devletleri ve ayrıca Balkanlar'ı hakimiyeti altına almayı başarmıştır.

M.Ö. VII. yüzyılda kurulmuş olan Makedonya Krallığı II. Philippe döneminde (M.Ö. 339-336) klasik Yunan dünyasının kenarında bölgesel bir krallıktan Yunan dünyasının tartışmasız önderi haline gelmiştir. II. Philippe'nin oğlu Büyük İskender döneminde ise (M.Ö. 336-323) Makedonya Krallığı eski Yugoslavya bölgesi ve Arnavutluk hariç Balkanlar'ın büyük bir kısmını içine almaktaydı (İslam Ansiklopedisi, 1988:28). Ayrıca kısa hükümdarlık dönemine rağmen İskender İmparatorluğun sınırlarını doğuda Hindistan ve Mısır'a dek genişletmiştir. Ancak bu 'büyük' liderin ölümü neticesinde Krallık parçalanmış ve M.Ö. 168 yılında Balkanlar'da zuhur eden bir diğer büyük devlete; Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Klasik dönem şehir devletlerinin aksine Makedonya Krallığı siyasal, dini ve askeri önder olan tek bir kralın yönetiminde merkezi bir yapıdaydı. Krallığın Balkanlar açısından en büyük etkisi Helen kültürünün tüm yarımadaya yayılmasını sağlamasıdır. Makedonya iradesinin zayıflamasından sonra Balkanlar'a müdahale şansı bulan Romalılar kısa sürede hakim güç konumuna gelmiştir. Böylece Balkanlar'da Romalılaştırma dönemi başlamıştır.

Roma İmparatorluğu, Augustus liderliğinde M.Ö. I. yüzyılda Roma Cumhuriyeti'nin yeniden örgütlenmesiyle kurulan antik Roma Devleti'dir (<http://tr.wikipedia.org> (15 Aralık 2012). Adriyatik'in diğer yakasına doğru ilk olarak M.Ö. III. yüzyılda harekete geçen Romalılar M.Ö. 150 de Yunanistan'a, 148 de Makedonya'ya hakim olmuştur. Uzun yıllar Akdeniz çevresinde hüküm süren Roma İmparatorluğu kavimler göçüyle¹ başlayan karışıklıklardan sonra M.S. 395 yılında doğu-batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Batı kısmı Avrupa'dan gelen Vizigotlar, Gotlar, Vandallar gibi kuzey kavimlerinin saldırıları sonucu yıkılmış, doğu kısmı ise varlığını Doğu Roma ya da Bizans İmparatorluğu olarak XV. yüzyılın yarısına kadar devam

¹ Asya Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra Balkaş Gölü ve Aral Gölü arasındaki topraklarda yaşamaya başlayan Batı Hunları, nüfus artışına paralel toprakların yetersiz kalması üzerine Balamir komutasında Hazar Gölü'nün kuzeyinden batıya doğru ilerlemeye başlamışlardır. Türklerin batıya ilerlemesiyle Avrupa'daki Ostrogot, Vizigot, Gepit, Vandal, Sakson, Frank, Germen gibi birçok kavim yer değiştirmiştir. Avrupa'nın siyasi ve sosyal yapısının değişmesine neden olan bu olaya tarihte Kavimler Göçü denilmiştir (Ercan, 2008:4).

ettirmiştir. M.S. 330'da Roma İmparatoru Constantinus, M.Ö. 657'de Bisa tarafından kurulmuş olan Byzantion (Bizans) kentine 'Konstantinopolis' ismini vererek burayı başkent ilan etmiştir. Konstantinopolis, Roma İmparatorluğu'nun batı kesiminin 476 yılında parçalanmasından sonra yaklaşık bin yıl boyunca varlığını korumuş olan Bizans İmparatorluğu'nun yönetsel, kültürel ve ekonomik merkezi olmuştur. 395'te ikiye ayrılan İmparatorlukta hudut Adriyatik sahilinden itibaren Drina Nehri boyunca devam etmekte, oradan da Sava ve Tuna'ya ulaşmaktaydı (Jelavich, 2009:11). Bu bölünme sadece fiziksel bir ayırım değil, aynı zamanda ilerleyen dönemlerde büyük mücadele hatta saldırılara neden olan doğu-batı bağlamında mezhepsel ve kültürel bölünmeyi de ifade etmektedir. Roma ve Bizans Kiliseleri arasındaki resmi ayırım 1054 yılında bu iki kilisenin birbirini aforoz etmesiyle gerçekleşmiştir. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da göreceğimiz üzere bu bölünmeye müteakip Balkan coğrafyası ve bu topraklar üzerinde yer alan toplulukların oluşturdukları siyasi yapılar Ortodoks-Katolik mezheplerinin mücadele alanı olmuş, hatta bu mücadele Bizans'ın başkentinin istilasına bile neden olmuştur. Bu iki kilise arasındaki temel fark; Ortodoksluk ayine ve ritüele büyük önem veren kişisel başarılarla ilgilenmeyen durağan bir yapıya sahiptir. Bizans'ın dünya bakışına göre Tanrı'nın seçtiği imparator herhangi batılı bir hükümdardan çok daha güçlüdür. Kilise konsillerine başkanlık eden ve dogmatik duyuruları açıklayan patrik değil imparatorudur. Bir başka deyişle Tanrı'nın seçtiğine inanılan imparator her türlü dünyevi ve uhrevi lider ve yapının üzerindedir. Katoliklikte ise tersi bir durum söz konusudur. Papaların en güçlü kralları bile kendi iradelerine boyun eğdirebildiklerine en azından Haçlı Seferleri oluşumuna baktığımızda şahit olmaktayız. Katolikliği benimseyen siyasi yapılarda Papa'nın elinden taç giyme yerel asiler için bir onur ve iktidarın en önemli nişanesi olarak kabul edilmiştir. İki kilise arasındaki mücadele nihayet 1204 yılında İstanbul'un işgaliyle doruğa ulaşmıştır. Venedik liderliğindeki Haçlılar Kudüs'ü fethetme niyetiyle çıktıkları IV. Seferde Konstantinopolis'i yağmalayarak Bizans'ı Latin devletçiklere bölmüştür. Bizans kalıntısı olan üç küçük devletten (Trabzon, Rum, Epire) biri olan Nikaia (İznik) Mikhael Palaiologos önderliğinde 1261 yılında Latin egemenliğine son vermiş ve tekrar dirilen Bizans 1453 yılına dek ayakta kalmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki etkisi bölgenin Hristiyanlaşması ve Helenleştirilmesi üzerine olmuştur. Batı kesiminin parçalanmasının akabinde Bizans imparatorları kendilerini Roma

İmparatorluğu'nun meşru varisi olarak görmeye başlamışlardır. Bunun en tabii sonucu ise büyük Roma İmparatorluğunu tekrar kurmak üzere Balkanlar'da yayılma anlayışının politika haline gelmesidir. Romalı yapısı Helen kültürü ve Hıristiyan inancı arasındaki sıkı ilişkiden kaynaklanan İmparatorluk Balkanlar'da dini ve kültürel bir dönüşüme neden olmuştur. Balkanlar'da bir başka kültürel ve etnik dönüşüm ise Slav topluluklarının bölgeye yerleşmesiyle zuhur etmiştir.

Bir Hint-Avrupa halkı olan Slavlar VI. ve VII. yüzyıllarda Karpat Dağları'nın kuzeyinden gelerek Tuna nehrini aşmışlar ve Balkanlar'a ulaşmışlardır. Geldikleri ilk dönemlerde Avar hâkimiyetinde kalmışlar, Bizans'ın bu unsuru bertaraf etmesiyle güçlü asiller etrafında kendi bağımsız siyasi yapılarını teşkil etmişlerdir. Tarihsel süreçte Slav toplulukları arasında farklı toplumsal, kültürel, ekonomik ve tarihi koşullar hasebiyle ayırım meydana gelmiştir. Buna göre; Ukraynalılar, Beyaz Ruslar ve Büyük Ruslar 'Doğu Slavları', Polonyalılar, Çekler, Slovaklar 'Batı Slavları' ve Balkan coğrafyasında daha ziyade önem arz eden Sloven, Hırvat, Sırp ve Bulgarlar 'Güney Slavları'² olarak adlandırılmıştır (Bora, 1995:20). Daha önce bölgeyi istila eden ve kısmen önceki satırlarda değindiğimiz çeşitli kavimler gibi, Slavlar Balkanlar'da kalıp buranın nimetlerinden istifade ettikten sonra çekip gitmek yerine bölgeye yerleşmişler; hem yerleştikleri yerlerin mizacını değiştirmişler hem de tamamı birbirine düşman olan yeni yetme milletleri ortaya çıkarmışlardır (Karatay, 1998:27). Slav istilaları neticesinde Bizans yerleşimleri sadece kıyı bölgeler ile Konstantinopolis'in yakın çevrelerinde kalmıştı. Slav varlığı ifade ettiğimiz üzere Balkanlar'da önemli bir dönüşüm evresidir. Sözü ettiğimiz doğu-batı ayırımı bu toplulukların bölgeye yerleşmesi ile daha belirgin bir hal alırken, günümüz Balkan ulus devletlerinin temeli bu dönemde atılmış bulunmaktadır.

1.2.1. Ortaçağ Balkan Krallıkları

Balkan halkları, ilişkileri gevşek, çeşit çeşit kabileler halinde bölgeye gelmiş olmalarına rağmen, Ortaçağda büyük ölçüde Bizans modellerinin etkisiyle yeni siyasi örgütlenme biçimi gerçekleştirmişlerdir. Aşağıda göreceğimiz üzere bu halklar bağımsız krallıklar kurmuşlar, ancak bunların pek çoğu uzun süreli olamamıştır. Osmanlı'nın

² Çalışmamızın özü açısından Güney Slavları ibaresi yerine kısaca Slavlar terimini kullanacağız.

fethine kadar geçen sürede Balkanlar'da tam bir siyasal bütünlük sağlanamamıştır. Ancak Osmanlı'nın çözülmesinin akabinde bölge halklarının hak iddialarını Ortaçağda belirlenen sınırlara dayandırdığı içindir ki bu dönemde kurulan krallıklar ve sınırları bölge açısından önem arz etmektedir.

1.2.1.1. Bulgarlar

Artık Balkanlar'da Bizans hâkimiyeti Slav unsurlarının varlığı ile sınırlıdır. Bunlardan ilk olarak bir devlet kuran topluluk Bulgarlardır. Bulgarların Türk soyundan geldiği genel kabul gören bir olgudur. Buna göre Batı Hun hükümdarı Attila'nın ölümü üzerine onun oğlu İrnek'in idaresinde Karadenizi'nin kuzey sahillerine çekilen Hunlar ile Türklüğün batı kolunu teşkil eden Ogurların (oğuzlar) karışmasından doğmuş bir topluluktur (Aydın, 2002:116). Zaten Bulgar kelimesinin Türkçe manası karışmak ya da karışmış anlamındadır (Caferoğlu, 1968:52). M.S. 370'de Hunlarla birlikte Volga Irmağı muhitlerine, M.S. 460'da ise Karadeniz'in kuzeyindeki Azak Denizi civarına yerleşen Bulgarlar, ilk devletlerini 635 de Kurt Han önderliğinde Kuzey Kafkaslarda kurmuşlardır. Bu ilk devlet Hazarların baskısı neticesinde dağılmış, Asparuh liderliğindeki (679-702) bir grup, merkezi Varna ile Şumnu arasında olan Tuna Bulgar Devleti'ni kurmuştur. 681 yılında bu devletle karşılaşan Bizans, Bulgar Devleti'nin varlığını tanımakla birlikte ona vergi ödemeyi de kabul etmiştir. Asparuh idaresindeki Bulgarlar geniş bir sahaya yayılarak Slavları hâkimiyeti altına almıştır. Bu hâkimiyet tesisi iki yanlı bir etkileşime neden olmuştur. Kabile halinde yaşayan Slavlar, vatan, millet, devlet gibi ulusal kavramları Bulgar Devleti'nden öğrenirken (Kafesoğlu, 1988:185); Bulgarlar da Slav kültüründen etkilenerek zamanla Türk kimliklerini kaybetmişlerdir. Boris Han döneminde (852-889) Hıristiyanlığı seçerek Hıristiyan-Slav kimliğine bürünen Bulgarlar bu kimliğin de etkisiyle zamanla gelişme imkanı bulmuştur. En parlak dönemini Simeon (893-927) önderliğinde yaşayan devlet, sınırlarını kuzeyde Karpat Dağları'na, güneyde Ege Denizi ve orta Yunanistan'a, batıda Adriyatik kıyıları ve bugünkü Hırvatistan'a, doğuda ise Karadeniz'e kadar genişletmiştir. Ancak Simeon'un ölmesiyle hanedanlık içi kavgalar, Bizans kışkırtmaları devletin zayıflamasına neden olmuş ve bu durumdan yararlanan Bizans İmparatorluğunca işgal edilmiştir. 980 yılında Samuel son bir çırpınıyla Bulgaristan'ın

kuzey kesiminde yeniden bir devlet kursa da 1014 yılında Bulgar cellâdı olarak anılan Bizans İmparatoru II. Basileios bu devlete son vermiştir. Ivan ve Petir Asen kardeşlerin Bizans'ın Anadolu'da Selçuklu Türkleriyle mücadelesini fırsat bilerek çıkardıkları ayaklanma sonucunda Bulgaristan'ın kuzey kesimi 1185 de yeniden bağımsızlık kazanmıştır. İkinci Bulgar Devleti olarak anılan bu devlet ilkinden farklı olarak, Bizans nefreti dolayısıyla Roma etkisinde Katolikliği benimsemiş ve böylece Avrupa tarafından da tanınmasını sağlamıştır. Yeniden canlanan Bulgar Devleti gücünün zirvesine II.Asen (1218-1241) idaresi döneminde ulaşsa da sonraki saltanatlar esnasında krallık parçalanmış, birbiriyle rekabet eden asiller toprakları kontrol altına almıştır. XIV. yüzyıldaki Osmanlı hâkimiyetine dek eski görkemli dönemlerinden uzak bir şekilde Balkanlar'daki varlığı Bizans hâkimiyetinde devam etmiştir.

1.2.1.2. Sırlar

Slav kökenli olan Sırlar VII. yüzyıldaki akınlarla birlikte Balkanlar'a gelmişlerdir. Balkanlar'a göç ettikleri zaman, 395 yılında doğu-batı olmak üzere ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu'nun doğusuna yerleşmişlerdir (Kenar, 2005:15). Balkanlar'a gelmeden önce esas olarak Çek toprakları ile Saksonya'da üslendikleri bilinmektedir. Ancak orta Avrupa'nın bu bölgesi Sırların bilinen en eski yurdu değildir. Bulguların çoğu daha eski bir tarihte Karadeniz'in kuzey ve kuzeydoğu kıyılarından bir grubun göç etmiş olduğunu göstermektedir (Malcolm, 1999:47). Slavların Balkanlar'a akın etmelerini kolaylaştıran ya da bu akınların sebebi olan etken, o dönem Bizans İmparatorluğu'nu sürekli meşgul eden Avar tehdididir. Bir görüşe göre Avarlar, Slav toplulukları üzerinde egemenlik tesis ederek bu topluluğu Bizans'a yaptığı akınlarda ilave güç olarak kullanmıştır. Diğer bir görüşe göre ise Konstantinopolis'in surlarına dayanan Avarlar karşısında zamanın Bizans imparatorunun Hırvatları yardıma çağırdığı yönündedir. Hırvatların bu yardıma, yanlarına Sırları da alarak geldiği kendilerinin bugünkü Hırvatistan ve Bosna'nın batısına; Sırların ise Kosova'nın kuzey sınırındaki Rascia ile günümüz Karadağ bölgesine yerleştiği genel kabul gören bir görüştür. Yerleşim alanları dikkate alındığında Bizans'ın bu toplulukları Avar ve aynı zamanda Bulgar tehdidine karşı bir tampon olarak kullanmak istediği anlaşılmaktadır. Sırların çoğu VIII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar Bulgarların ve Bizans'ın yönetimi

altındaki topraklarda yaşamıştır. Bizans İmparatorluğu'nun Bulgar Devleti'nin bağımsızlığına son verdiği 1018 yılından sonra daha iyi konum elde eden Sırlar, biri Zeta (bugünkü Karadağ), diğeri ise Rascia olmak üzere iki küçük devlet kurmuşlardır. Zamanla Rascia üstünlüğü ele geçirerek Stefan Nemanja (1167-1196) ile birlikte genişlemeye başlamıştır. Kendi adıyla anılacak hanedanlığı kuran Nemanja, kısa sürede Karadağ, Kuzey Arnavutluk, Kosova'nın doğusu ve kuzey Makedonya bölgelerini hâkimiyeti altına almıştır. 1196 yılında tahttan kendi isteğiyle çekilen Nemanja'nın yerine oğlu II. Stefan (1196-1227) geçmiş, onun döneminde vuku bulan IV. Haçlı Seferi hasebiyle Bizans İmparatorluğu'nun içine düştüğü kargaşadan yararlanarak kontrol alanını tüm Kosova'yı alarak genişletmiştir. Böylece bir zamanlar Bizans'ın dış güçlerle mücadelesinde paye verdiği topluluk, yüzyıllar sonra hakim bir güç olarak Balkanlar'daki yerini almış oluyordu. Bahsettiğimiz üzere ilk dönemlerde Bizans yürüncesinde olması nedeniyle Hıristiyanlığı ve Ortodoks mezhebini seçen Sırlar II. Stefan döneminde dinsel bir ikilem yaşamıştır. Hanedanlığın Ortodoks yapısına rağmen II.Stefan'ın 1217 yılında Sırbistan Kralı olarak papalık temsilcisi elinden taç giymesi – ki bu nedenle Stefan Sırp tarihinde 'provencani' yani ilk taç giyen sıfatıyla anılır (Malcolm, 1999:72)- dikkati çeken bir unsurdur. Ancak bu durum Stefan'ın Ortodoks-Katolik dünya arasındaki mücadeleden faydalanmak istediğini akla getirmektedir. Çünkü bir kere Stefan'ın papalık kilisesine bağlanma vadi hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Yine kardeşi Sava tam bu dönemde kurduğu kilisenin özerkliğini Bizans'tan temin etmiştir. Bu da gösteriyor ki Sırlar kendi dillerini kullanabileceği özerk bir kiliseye sahip olma adına böyle bir strateji izlemiştir. Kurulan bu özerk kilisenin bir başka özelliği ise ileride değineceğimiz Sırp-Arnavut anlaşmazlığının kilit unsurunu oluşturmasıdır. Rascia bölgesinde kurulan ve daha sonra Kosova'nın İpek kentine taşınan bu merkezi kilise nedeniyle Sırlar Kosova üzerinde hak iddiasında bulunacaklardır. Stefan'dan sonra başa geçen Milutin (1282-1321) döneminde gelişme devam etmiş, günümüz Makedonya başkenti Üsküp'ü alınarak Ortaçağ Sırp Devleti'nin başkenti yapılmıştır. Orta Çağ Sırp Devleti en parlak dönemini Çar Duşan döneminde (1331-1355) yaşamıştır. Duşan, Arnavutluk'un bütün güney bölgesi ve kuzey Yunanistan'ın çoğu kesimini ele geçirmiş, böylelikle Tuna'dan Korinthos Körfezine kadar uzanan çok dilli bir imparatorluk (Malcolm,1999:76) tesis etmiştir. Orta Çağ Balkan Devletlerinin tarihsel arka planında yer alan ortak nokta, bu devletlerin

güçlerinin zirvesinde iken gözlerini Bizans İmparatorluğu'na dikmesi ve bu imparatorluğu miras alarak kendi büyük devletlerini kurmak istemesidir. Gücünün doruğunda olan Duşan'ın bu hevesi karşısında dönemin Bizans imparatoru Kantakuzen Türklerden yardım istemiş ve Sırp ilerleyişinin durdurulması karşısında 1352'de Çimpe Kalesini ve 1354'de Gelibolu'yu Türklere bırakmıştır. Avar tehdidi karşısında Balkanlar'da Hırvat ve Sırp etkilerinin başlamasına neden olan Bizans, benzer bir durumda bu kez doğudan yardım alarak Balkanlar'da 500 yıl sürecek Türk hâkimiyeti döneminin de başlamasına vesile olmuştur. Duşan'ın ölümü üzerine varisi Çar Uroş döneminde krallık hızlı bir parçalanma sürecine girmiştir. 1371 yılında Meriç Nehri civarında Osmanlı Türklerince bozguna uğratılan Uroş bu mücadelede ölmüş yerine geçecek varisinin olmamasının da etkisiyle topraklar tıpkı Bulgar Devletinde olduğu gibi yerel asiller tarafından parçalanmıştır. Bunlardan en etkili isim olan Lazar, prenslikleri birleştirerek harekete geçse de, 1389 yılındaki meşhur savaş ile Türk hâkimiyetiyle tanışmış ve bu görkemli Ortaçağ Krallığı 1455 yılında tarih sahnesinden silinmiştir.

1.2.1.3. Hırvatlar ve Slovenler

Bir başka Slav topluluğu olan Hırvatlar M.S. V. yüzyıl ve VI. yüzyılda Tuna'nın kuzeyinde kalan orta Avrupa topraklarını istila ederek Bavyera, Slovakya ve Güney Polonya'da üslenmişlerdir. Daha önce belirttiğimiz üzere Hırvatlar Balkanlar'a, Avar tehdidinde maruz kalan Bizans İmparatorluğu tarafından davet edilmişler ve bugünkü Hırvatistan ile Bosna'nın batı bölgesine yerleşmişlerdir. Bizanslılar ile Franklar arasındaki mücadele sonucunda 812 yılında yapılan barış ile Hırvat bölgesi Frankların kontrolü altına girmiştir. Frankların bölünmesi, Bizans'ın zayıflaması gibi nedenlerle rahatlayan Hırvatlar ilk defa IX. yüzyılda Trpimir yönetiminde bağımsız bir yönetime sahip olmuş; X. yüzyılın ilk yarısında ise Tomislav yönetiminde (910-928) bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Tomislav yönetimindeki Hırvatistan, Dalmaçya'yı ve Bosna'nın bir kısmını topraklarına katmıştır. Coğrafi olarak Roma Kilisesinin etki alanında kalan Hırvatlar diğer Ortaçağ Slav Devletlerinin aksine Katolik mezhebini benimsemişlerdir. Uzun ömürlü olamayan bu ortaçağ devleti önce özerk statüyle Macar Krallığı'na 1526 yılında ise Habsburg İmparatorluğu'na dâhil olmuştur.

VII. yüzyılda Alp dağlarının güneyi ile Adriyatik Denizi arasında kalan bölgeye, yani Balkanlar'ın kuzeybatısına yerleşen Slovenler diğer Güney Slavlarının aksine bağımsız bir siyasi yapı oluşturamamışlardır. 748 yılında Frank Krallığı'nın bir parçası haline gelerek Hırvatlar gibi Katolikliği benimsemiş XIV. yüzyılın sonunda bu halkın iskân etmiş olduğu topraklar Habsburg kontrolüne girmiştir.

1.2.1.4. Bosnalılar

Bosnalıların menşei de Sırlar ve Hırvatlar gibi Balkan Slavlarına dayanmaktadır (Kenar, 2005:16). Boşnaklar X. yüzyıldan itibaren ülke ve ulus haline gelmiştir. Bizans'a bağlı olan bugünkü Saraybosna-Visoko-Zenica hattındaki derebeyleri kimi zaman bağımsız, kimi zaman yarı bağımsız olarak XII. yüzyılda kesin şeklini alacak olan Bosna Krallığının temellerini atmışlardır. XII. yüzyıl sonunda Kulin Ban önderliğinde bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönem Bosnalı nüfusun Bogomillik³ ile tanıştığı bir dönemdir. 1326'da II. Stjepan döneminde Hersek ile birleşen Krallık, Bosna ve Sırbistan Kralı olarak taç giyen Tvrtko döneminde (1353-1391) parlayarak, tarihi Sırbistan'ın kalbi Sancak bölgesini (Karatay, 2006:159) Dalmaçya'yı ve Karadağ'ın tamamını ele geçirmiştir. Tvrtko'nun ölümü üzerine diğer Slav devletlerinin akıbetinde olduğu gibi merkezi otorite zayıflarken derebeylikler arasında çıkan iktidar mücadeleleri krallığın bölünmesine neden olmuştur. Bu dönemden sonra çeşitli zamanlarda Hırvat ve Macar hâkimiyeti yaşamış, 1463 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir. Roma Katolik kilisesinin etki alanında olmasına rağmen bahsettiğimiz üzere Kulin Ban döneminden itibaren Ortodoks ve Katolikliği reddeden Roma ve Bizans kiliselerinden bağımsız Bogomil öğretisine dayalı ayrı bir Bosna Kilisesi oluşturulmuştur. Bu gelişmenin Bosna'nın Osmanlı egemenliğine girdikten sonra Müslümanlığı kabul etmesinde pay sahibi olduğu düşünülebilir (Kenar, 2005:16).

Öte yandan ortaçağ Slav Devletlerinin yanı sıra Tuna Nehri'nin kuzey kısmında yer alan topraklara göz attığımızda bu bölgede ilk olarak Macar topluluğunu

³ Bogomilizm; Ortaçağ Avrupasında ortaya çıkmış dini bir akımdır. Kurucusu olan papaz Bogomil ile anılan bu akımın mensupları temelde Hıristiyan olmakla birlikte birçok konuda yaygın Hıristiyan anlayışından farklı inanca sahiptirler. Teslise inanmadıkları gibi haç gibi dini sembollere de karşı bir tutum içinde olmuşlar ve bu özelliklerinden dolayı da Ortaçağ boyunca Papalığın tepkisiyle karşılaşmışlardır.

görmekteyiz. IX. yüzyılın sonunda Macaristan (Pannonia) Ovası'na yerleşen Macarlar, Karpat Havzasını yurt edindikten sonra 970 yılına kadar batıya doğru Avrupa'nın çeşitli bölgelerine askeri girişimlerde bulunmuşlardır. Büyük ölçüde hezimetle sonuçlanan ve Macar tarihinde akınlar dönemi olarak bilinen bu sürecin sonunda, Macarlar dikkatlerini Balkanlar'a yöneltmişlerdir. XI. yüzyılda bağımsız bir devlet yapısına kavuşan ve Katolik Hıristiyanlığı benimseyen topluluk XII. yüzyılda Bulgar ve Hırvatlardan aldığı topraklarla güneye doğru genişlemiştir. Hiç Slavlaşmadıkları, Balkanlar'ın kuzeyinde yer aldıkları ve Katoliklik yörüngesinde kaldığı için genellikle bir Balkan halkı olarak görülmezler. Ancak Osmanlı fethi öncesi Balkanlar'da geniş topraklara sahipti ve ünlü Haçlı Seferlerinin baş aktörü konumundaydı. Bağımsız Macar Devleti Osmanlılarca 1526 yılındaki Mohaç Meydanı savaşında yenilmesine dek devam etmiştir.

Son olarak; bugünkü Romanya'nın siyasi gelişmesinde önemli unsurlar olan Eflak ve Boğdan prenslikleri kendi lortlarının yönetimi altındaki yerel birimlerin bir araya geldiği XIV. yüzyılda teşekkül etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bağlı ya da imtiyazlı eyaletler olarak bilinen bu prenslikler XIX. yüzyılda birleşerek Romanya'nın temelini oluşturmuşlardır.

Yukarıda özetlediğimiz tarihsel süreç dikkate alındığında denilebilir ki; Ortaçağ'ın sonunda bugünkü modern ya da ulus Balkan Devletlerinin temelleri atılmış bulunmaktadır. Bu noktada yarımada'nın bugünü açısından en önemli olay Slavların Balkanlar'a gelip yerleşmesi ve bir dizi başarılı yerel asil etrafında kendi siyasal yapılarını oluşturmalarıdır. Daha önceki istilacı gruplar hızlı bir şekilde saldırılarda bulunan, elde ettikleri ganimetle geri çekilen göçebelere, ancak Slavlar yerleşmeye gelmişlerdi. Yetenekli asiller tarafından kurulan devletler Bizans'ın hoşgörüsüne, genişleme ve imparatorluğu devralma hevesiyle ateşlenen saldırılar ile cevap vermişlerdir. Ayrıca yerel liderler iki Hıristiyan merkez arasındaki bölünmeden yararlanma imkânı da bulmuşlardır. En fazla özerklik tanıyan kiliseye geçecekleri tehdidini kullanarak önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Bu kazanımlar genişleme yolunda toprak iktisap etme olduğu gibi, kendi dillerinde dini törenler yapma, piskoposları atama yetkisine sahip olma şeklinde de gerçekleşmiştir. Kaynaklar Slav topluluklarının bölgeye ilk intikal ettiklerinde pagan inancına sahip olduklarına işaret etmektedir. Tabiidir ki iki Hıristiyan merkez arasında kalan bölge Hıristiyanlaşmaya açıktı ve Ortaçağ aynı zamanda Balkan halklarının çoğunun Hıristiyanlaşmasına da

tanık olmuştur. Bulgarların, Yunanlıların, Sırpaların çoğu ve birçok Arnavut Bizans etkisinde Ortodoks dünyasının bir parçası halini alırken; kuzeybatı Balkanlar'daki Macarlar, Sloven ve Hırvatlarla bazı Arnavut ve Boşnaklar arasında Katoliklik ve batı etkisi hâkimdi. Hıristiyanlaşmanın en önemli uzun vadeli etkisi Slavlar arasındaki okuryazarlığa katıksıdır. Misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde Slav dilinde yazı yazmak için ilk alfabeyi Bizans imparatoru III. Mikhael'den bir piskopos ve Slav öğretmenler talep eden Konstantinos (Kyrillos) ve Methodios adlı iki kardeş geliştirmiştir (Wachtel, 2009:50). Bu alfabe daha sonraları Yunan alfabesi esas alınarak icat edilen Kiril alfabesinin öncülü Glagolitik denilen bir alfabeydi. Böylece Slav toplulukları Hıristiyanlaşmanın yanı sıra Bizans'ın Helenleştirme politikasına da konu olmuştur. Bu politikanın da en belirgin etkisi sanat ve mimaride görülmektedir. Bizans otokrati olmayı arzulayan Balkanlar'daki yöneticiler Bizans sarayının törenlerini kopya etmekte binaların ve kiliselerin yapımında Bizans mimari tarzlarını kullanmaktaydı. Dolayısıyla ortaçağ Balkan medeniyeti özü itibariyle bir Bizans medeniyetiydi (Wachtel, 2009:57). Öte yandan Bizans etkisi siyasal yapılanma biçimlerinde de görülmektedir. İşleyen kraliyet sarayıyla, bürokrasisi ve ordusuyla bu imparatorluk Balkan devletleri için bir model teşkil etmekteydi. Bizans imparatorunu taklit eden güçlü yerel hükümdarlar çeşitli yollarla idareleri altında bulunanlar ile hanedanlık arasında sadakat, bağlılık duygusu yaratmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte hiçbir ortaçağ Slav hükümdarının atamadığı ikinci adım hanedan ya da kraldan çok devlete sadık bir halk yaratmak olmuştur. Dolayısıyla bu dönem krallıkların tebaası milli duygulardan yoksun sade bir halktı. En azından bu sebepten ötürü bu ilk devletlerin hiç biri modern anlamda ulusal değildir. Dahası bu devletler temelde güçlü asillerin bir lider etrafında oluşturdukları ittifakları temsil etmekteydi. Siyasal yapının kudreti ve salahiyeti devletin değil yönetici asilin varlığına ve yeteneğine bağlıydı. Yöneticilerin politikaları iktidar hırsı ile güç arzularının tatmin edilebilmesi için toprakların genişletilmesi hedefi ile sınırlıydı. Sırp ya da Bulgar Krallığı'nda olduğu gibi dirayetli liderin ölümünden sonra krallık parçalanma tehdidiyle karşı karşıya kalmış ve aynı hazine sonla yitip gitmişlerdir. Tüm bu sebeplerden bahisle tekraren belirtmek gerekir ki; Ortaçağ Krallıkları modern ulus devlet değillerdir, ancak ileriki ulus devletlerin temelini oluşturmaları bakımından önemlidirler.

Ortaçağ siyasal yapıların günümüze bıraktığı bir diğer miras Balkan ülkeleri arasında vuku bulan tarihe dayanan toprak sahipliği anlaşmazlığıdır. Ortaçağ Devletlerinin kuruluş bölgeleri ve zaman içerisinde elde ettiği topraklar incelendiğinde birçoğunun hemen hemen aynı bölgelerde hüküm sürdüğü görülmektedir. Söz gelimi, Sırp Krallığı en parlak döneminde; bugünkü Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk ve Makedonya bölgelerinin hâkimiydi. Hırvatlar; Bosna ve Karadağ'a, Makedonya ise Sırbistan, Bosna ve Hırvatistan'ın bir kısmına sahipti. Kısacası en güçlü dönemlerinde bu devletlerden her birinin toprağı modern ardıllarının toprağından büyüktü. Dolayısıyla yakın zamanda yaşanan anlaşmazlıklar bu tarihsel sürecin bir ürünüdür. Yakın dönemde telaffuz edilen 'büyük' Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan gibi ideallerin temeli Ortaçağ'da ulaşılan en büyük sınırlara yapılan atıflardır aslında. Günümüzde Hırvatlar X. yüzyılda Kral Tomislav zamanında sahip oldukları Büyük Hırvatistan'ı gururla yad etmektedirler. Sırlar ise ülkelerinin XIV. yüzyılda Stefan Duşan döneminde eriştiği büyüklüğü özlemektedirler (Kenar, 2005:17). Değineceğimiz üzere Kosova Arnavutları ile Sırlar arasındaki hasımlığın kaynağı da Ortaçağa dayanmaktadır.

1.2.2 Ortaçağ'da Kosova

Kosova coğrafyası uzun tarihi boyunca stratejik konumu ve yer altı zenginleri dolayısıyla çeşitli kavim ve devletlerin istilalarına tanık olmuştur. Arnavutların ataları olduğu yönünde genel kanı bulunan İllirler'in M.Ö. IV. yüzyılda Kosova bölgesi de dâhil olmak üzere bir devlet kurdukları bilinmektedir. Bu dönemde Kosova merkezli, kuzeybatı Makedonya, güney Sırbistan ve Sancak Bölgesinin bir kısmı toprakları üzerinde bir İllir kabilesi olarak kabul edilen Dardania'lılar bulunmaktadır (<http://www.arnavut.com> (3 Eylül 2006). Dardan kabilesi M.Ö. VI-IV. yüzyıl arasında diğer İllir kabilelerine üstünlük sağlayarak IV. yüzyılda kurduğu krallığa kendi ismini vermiştir. Doğuda Margos Nehri (Batı Morava) Dardania'yı Trakya'dan ayırırken, batıda ise Drin Nehri ve Şar Dağları İllir Devleti ile Dardania Krallığını sınırlandırmaktaydı. Yazılı kaynaklar bu kabile ve krallığı hakkında çok fazla detay bilgi sunmamakla birlikte, en azından bunların bir İllir sülalesi olduğu yönünde genel kanı hâkimdir. İllirya Devleti ile o dönem Makedonya Krallığı toprakları arasındaki bölgede bulduklarını dikkate aldığımızda; Makedon Krallığı'nın kuzeye doğru

genişleme politikasından Dardania Krallığı'nın da etkilenmiş olabileceği çıkarımını yapabiliriz. En güçlü dönemlerinde (Kral Philip ve İskender) Makedonların Balkanlar'ın büyük bir kısmında hüküm sürdüğünü bilmekteyiz. İskender'in ölümüyle parçalanma sürecine giren krallık sonrası bölgede zuhur eden en önemli güç olarak Roma İmparatorluğu yer almaktaydı. Bu imparatorluğun hâkim olduğu bölgeleri ve 168 yılında işgal ettiği İilir toprakları göz önüne alındığında Kosova merkezli bu krallığın Roma hâkimiyetine girdiği anlaşılmaktadır. Kısacası bugünkü Kosova bölgesi ortaçağda önce Makedon Krallığı daha sonra ise Roma İmparatorluk toprakları haline gelmiştir. Roma kaynaklarında sık sık Dardanius'un haydutlarıyla eşkıyasından söz edilmesi, burada birçok kale ve nöbetçi kulesinin inşa edilmiş olması bölgenin hiçbir zaman tam olarak denetim altına alınmadığını göstermektedir (Malcolm, 1999:67). M.S. 395'de Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Kosova, Doğu Roma'nın sınırları içerisinde kalmıştır. VI. ve VII. yüzyıllarda gerçekleşen Slav akınlarından da etkilenen Kosova bölgesi bu akınlarla birlikte Slavlaşma süreci yaşamıştır. Bu dönemde yerli halk olarak kabul edilen İilirler ve Dardanlar'ın istilalar sonucu Kuzey Arnavutluk topraklarına çekildiği bilinmektedir ki bu nokta değineceğimiz Sırp-Arnavut tezleri doğrultusunda Kosova'nın sahipliği meselesinin birinci noktasını oluşturmaktadır. Bu dönemde Kosova'da Bizans hâkimiyeti Bulgar Krallığına sınırlandırılmışsa da, Bizans'ın 1018 yılında Bulgarları püskürtmesiyle bölge tekrar Bizans toprakları haline gelmiştir. Öte yandan ortaçağ Kosova'sı açısından tarihi bir öneme sahip olan nokta Sırp'ların Balkanlar'da tarih sahnesine çıkmasıdır. Zira Kosova'nın kuzeybatısında kurulan Nemanja Hanedanlığı ilerleyen zamanlarda topraklarını güneye doğru genişleterek Kosova'nın güney sınırlarının da ötesine geçmiş ve böylece Kosova bu hanedanlığın kurmuş olduğu ortaçağ Sırp Krallığı'nın coğrafi merkezi haline gelmiştir. Bugünkü Üsküp, Prizren ve Priştine kentleri ortaçağ Sırp Krallarının ikamet merkezleri olmuştur. Sırp Krallığı döneminde toplumsal yapıya baktığımızda; demografik olarak Sırp'ların yoğun olduğunu görmekteyiz. Bunun ilk nedeni ifade ettiğimiz üzere Slav akınları neticesinde yerli halkın Arnavutluk'a ve kısmen Kosova'nın dağlık bölgelerine çekilmiş olmasıdır. Öte yandan ortaçağ Kosova'sında çoğu köy ve kasaba adının Arnavutça değil Slav adı taşıması düşüncemizi doğrular niteliktedir. Sırp Krallığı'nın tarihine değindiğimiz önceki satırlarda krallığın mezhepsel olarak bir ikilem yaşadığını belirtmiştik. Kral Stefan döneminde Katolik Roma'ya yaklaşma olmuş, ancak yine bu

dönemde Stefan'ın kardeşi Sava, Ortodoks faaliyetlerde bulunmuştur. Bu durumdan bahisle Kosova'da Prizren, Trepça, Janjeva, Novo Brdo kentlerinde Katolik kiliseler yer alırken; Sırp Ortodoks kilisesinin merkezi İpek'de (Pec) inşa edilmiştir. Bu Ortodoks kilisesi az önce işaret ettiğimiz meselenin ikinci noktasını oluşturmaktadır.

Sırp Krallığı dağıldıktan sonra Kosova da dâhil olmak üzere eskiden Sırp yönetiminde bulunan bölgeler çok sayıda prensliğe bölünmüş durumdaydı. Bunların en etkili olan Lazar'ın, Sırbistan'ın orta kesimindeki Krusevac kentini merkez alarak Kosova'nın doğusuna uzanan prensliği idi. Kosova topraklarının büyük bir bölümü bir diğer yerel asil olan Vuk Brankovic'in hâkimiyetinde bulunmaktaydı. Lazar, Brankovic ile birleşerek Türklerle mücadele etse de 1389 yılında gerçekleşen Kosova Savaşında tıpkı Osmanlı Sultanı I. Murad gibi hayatını kaybetmiştir. Bu mağlubiyet (ki Osmanlı Sultanın ölümü ve Osmanlı ordularının savaştan sonra toprakları ele geçirmek yerine Anadolu'ya dönmesi gibi iki nedenden dolayı Sırlar tarafından mağlubiyet olarak görülmez) Ortaçağ Sırp Krallığı'nın kesin bir sonu olmasa da, en azından sonun başlangıcı olmuştur. Savaşın sonunda Osmanlı tüm toprakları tamamıyla idaresi altına almamış, ancak bu bölgedeki varlığını hep diri tutmuştur. 1455 yılında gerçekleşen hâkimiyet tesisine dek Sırp prensleri Osmanlı-Macaristan hamiliği arasında gidip gelmişlerdir. Stefan Lazarovic ve onun varisi Druradj Brankovic, Osmanlı ordularının harekete geçtiği anda Osmanlıya bağlılıklarını bildirirken, arka planda Macar Krallığı ile dirsek temasında bulunmayı da ihmal etmemiştir. Dolayısıyla 1389-1455 yılları arası Sırp toprakları ve tabii olarak Kosova bölgesi iki taraflı oynayan Sırp prenslerinin yönetimi altında kalmıştır. Dönemin en önde gelen olaylarından bir tanesi de; Türkleri Avrupa'dan atma heveslisi Macar Krallığı'nın bir haçlı ordusu tertip ederek Janos Hunyadi komutanlığında Osmanlı üzerine yürümesidir. 1444 yılında Hıristiyan ordusu amacına ulaşamazken, yine Hunyadi önderliğinde Macar ordusu 1448 yılında Lazar ordularının akıbetine uğramıştır. Savaş alanı da aşağı yukarı aynı bölgedir ve bu tarihte II. Kosova Savaşı olarak anılmaktadır. Sırların bu savaşlarda, Osmanlı tehdidinden dolayı fiilen Macar ordularına destek vermediği bilinmekle beraber yine de Osmanlı sultanlarının güvenini kazanmış değildir. Bu yüzden 1451 yılında Osmanlı tahtına geçen II. Mehmet Konstantine'yi aldıktan sonra tek merkezden yönetilen bir imparatorluğun hâkimi olarak Sırp topraklarına akınlar düzenlemiş ve nihayetinde 1455 yılında Sırp toprakları ve Kosova tamamıyla Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

1.2.3. Osmanlı Egemenliğinde Balkanlar ve Kosova

Balkan Yarımadası XIV. yüzyılda Osmanlı Türklerinin istilasıyla karşı karşıya kaldığında siyasi durum Osmanlı lehineydi. Zira görmüş olduğumuz üzere Ortaçağ Krallıkları parçalanmış bir yapıdaydı. Sözcümlü Sırp Çarı Duşan ölmüş ve böylece Balkanlar'da kurduğu imparatorluk küçük prensliklere ayrılmıştı. Yine bu dönemde Bulgar Krallığı üç parçaya bölünmüştü. Latin istilasıyla parçalanan Bizans tekrar toparlanma çabasında fakat eski kudretinden oldukça uzak durumdaydı. Dolayısıyla bu durum fethedenin işini kolaylaştırmıştı.

Oğuz Türklerinin Kayı boyundan olan Osmanoğulları, Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve Anadolu'nun Moğol istilasıyla parçalanmasını müteakip kendi birliklerini tesis ederek ve kısa sürede genişleyerek Türklerin en uzun ömürlü devletini kurmuşlardır. XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı topraklarına dâhil edilmeye başlayan Balkanlar, yüzyıllarca İmparatorluğun hâkimiyetinde kalmıştır. Bu, bölge halklarının barış içinde yaşadıkları ve etnik kimliklerin çok fazla ön plana çıkmadığı bir dönem olmuştur.

1341 yılında Bizans İmparatoru III. Andronikos'un ölümü adeta Balkanlar'da yüzyıllarca sürececek Türk hâkimiyetinin bir habercisiydi. Kantakuzen ve V. İoannes arasında meydana gelen taht kavgasına Osmanlı müdahil olarak hem Kantakuzen'in tahta geçmesini sağlamış hem de dönemin en önemli gücü olan Duşan liderliğindeki Sırp ilerleyişine son vermiştir. Kantakuzen, Osmanlı Beyi Orhan'nın bu yardımına karşılık Rumeli'deki Çimpe (Tsympe) Kalesini Türklere hediye etmiştir. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa komutasındaki ordu 1354 yılında Gelibolu'yu alarak yarımada Osmanlı egemenliğini başlatmıştır. I. Murat döneminde (1360-1389) Edirne alınarak devletin başkenti yapılmıştır. Yine bu dönemde Filibe, Sofya, Ohri bölgeleri ele geçirilerek devletin Balkanlar'daki ilerleyişi devam etmiştir. 1389 yılındaki Kosova Savaşı ile Sırlar Osmanlı hâkimiyetini tanıırken, Yıldırım Bayezid döneminde (1389-1402) Üsküp ve Tırnova alınarak Ortaçağ kalıntısı Bulgar Krallığı tarihe karışmıştır. Ancak 1402 yılında Moğol istilasıyla karşılaşan Osmanlı Devleti Ankara Savaşı'nı Timurlenk'e kaybederek parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Bu yenilgi aynı zamanda Bizans'ın ömrünün bir yarım asır daha uzamasını sağlamıştır. Sırp ve Bulgar örneklerinde görüldüğü gibi devletin yükselmeye geçtiği dönemde ağır bir yenilgi

almasının parçalanmaya neden olacağı akla gelebilir. Ancak Ortaçağ Krallıklarından farklı olarak Türkler sağlam bir devlet geleneğine sahiptiler ve pek çok zaman böylesi krizlerle karşı karşıya kalmışlardı. Nihayet 11 yıl süren “Fetret Dönemi” I.(Çelebi) Mehmet’in (1413-1421) tahta geçişiyle sona ermiş ve bu Sultan Osmanlı’nın ikinci kurucusu unvanını almıştır. Çelebi’den sonra tahta geçen II. Murat (1421-1451) Macarların öncülük ettiği kutsal birliklerle mücadele etmiş 1444 Varna ve 1448 II. Kosova zaferleri ile Osmanlı’yı Balkanlar’ın en büyük hâkimi konumuna getirmiştir. Ardından gelen II. Mehmet (1451-1481) Konstantine’yi fethederek kendini Bizans’ın meşru varisi ilan edip önceki Bizans topraklarını ele geçirmek için harekete geçmiş, Sırp topraklarını (Belgrad hariç), Mora Yarımadasını, Bosna ve Hersek’i ele geçirmiştir. II.Bayezid ise (1481-1521) Boğdan seferi ile Osmanlı hakimiyetini bugünkü Romanya’ya kadar ulaştırmıştır. Gücünün zirvesine Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) çıkan Osmanlı, bu ‘muhteşem’ Sultan ile Belgrad’ı alarak Sırp topraklarını tamamıyla denetim altına almıştır. 1529 yılında Viyana’ya kadar uzanan fetih hareketleri, başarısız bu kuşatmanın akabinde duraklama geçirse de 1541 yılında Macaristan hâkimiyet altına alınmıştır. Ancak takip eden sultanların saltanatları döneminde Balkan Yarımadası’nın kuzey ve güneyinde ilave fetihler gerçekleştirildiyse de batıya doğru ilerleyiş fiilen durmuştur.

Balkanlar’da Osmanlı başarısının ve uzun süren barış ortamının anlaşılabilmesi için devletin temel işleyişine ve idare mekanizmasına bakmak faydalı olacaktır. Bu bağlamda Devşirme usulü, toprak sistemi, eyalet idaresi ile millet sistemi önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti’nde XIV. yüzyılda I.Murat döneminden itibaren uygulanmaya başlayan devşirme sisteminde, yaşları 8-18 arasında olan savaş esirlerinin beşte biri ganimet olarak alınır, Anadolu’ya getirilerek İslamiyet ve Türk dili üzerine yoğun bir eğitime tabi tutulurdu. Eğitim süresinin sonunda bunlardan daha kabiliyetli ve zeki olanları sarayda görev alır diğerleri ise orduya asker olarak verilir. Sarayda göreve başlayanların tıpkı doğuştan Müslüman olup yönetici sınıfta yer alanlar gibi idari sistemde en üst düzey yöneticiliğe çıkma şansları bulunmaktaydı. Zira 1453 ile 1623 yılları arasında 47 sadrazamdan 37’si Hıristiyan kökenliydi ve çoğu da devşirmelikten gelmişti (Castellan, 1995:113). Kanuni Sultan Süleyman döneminde sadrazamlığa getirilen ve Kanuni ile II. Selim dönemine damgasını vuran Sokullu Mehmet de

devşirmelikten gelmeydi. Orduda görev alan devşirmeler ise, Osmanlı ordu sisteminin sipahiler ile birlikte temelini oluşturan yeniçeri askerleri olarak adlandırılmaktaydı. Devşirme usulü için esasen Hıristiyan çocuklar alınmakla beraber, Boşnak ve Arnavut Müslümanlar da zaman zaman alınmıştır. Hatta İlber Ortaylı'nın belirttiğine göre Arnavutluğun ve Bosna'nın fakir köylerinde açlıktan kırılmaya namzet çocuklar bazen ebeveynleri tarafından gönüllü verilmiştir (Ortaylı, 2008:241). Öte yandan benzeri sebeplerle Hıristiyan ailelerin de çocuklarının devşirilmelerine pek de karşı olmadıkları görülmektedir. Devletin çeşitli sebeplerden dolayı duraklama ve gerileme dönemine girdiği, merkezi otoritenin zayıfladığı zamanlarda esasen XVII. yüzyıldan itibaren taht mücadelelerine müdahil olmaya, devlet yönetiminde söz sahibi olmaya başlayan devşirmeler II. Osman ve III. Selim gibi sultanları katledecek derecede güçlenmişlerdir. Merkezi otoritenin zayıflamasında başat aktör olan bu sisteme 1826 yılında II. Mahmut son vermiştir.

Yeni fetihlerle birlikte genişleyen imparatorluk toprakları özünde tümü Sultan'a ait olmakla birlikte genel olarak 3 bölüme ayrılmıştı; Müslümanların kullandığı ve karşılığında öşür vergisi verdikleri öşri topraklar ile gayrimüslimlerin kullanım karşılığı vergi verdiği haraci topraklardan oluşan 'Mülk Toprakları', geliri cami, medrese imarethane gibi hayır kurumlarına ayrılan 'Vakıf Toprakları', geliri genellikle taşrada asker kişilere ve devlet görevlilerine bırakılan 'Miri Topraklar' dır. Fethedilen bölgede ilk iş olarak her yerleşim biriminin gelir kaynakları, ekilebilir toprakları, meraları vb. ayrıntılı olarak tespit edilir, kayıt altına alınan miri topraklar getirebileceği gelire göre has ve zeamet olarak hanedan mensuplarına veya yönetici sınıftan kişilere tahsis edilirdi. Bunların dışında kalan arazi ise tımarlara bölünürdü (Kutlu, 2007:5). Tımar toprakları sipahi denen askerlere bırakılır, sipahiler ise köylülerden topladığı vergiler ile giydirip kuşattığı, silahlandığı ve yetiştirdiği 'cebelü' askerleriyle tımarı dâhilinde düzen ve güveni sağlar, savaş halinde onlarla birlikte orduya katılırdı. Tımar askeri sınıftan olanlara verilmekle birlikte Halil İnalçık, Fatih devrine ait Semendire defterinde, Semendire'de Hıristiyan Sipahilerinin çoğunlukta olduğunu açıkça görüldüğünü belirtmektedir (İnalçık, 1954:149). Bu bağlamda XVI. yüzyılın başında Balkan Yarımadası'nın bütün şehirleri Osmanlı toprak sisteminin içinde yer almışlardı. 177 yerleşim bölgesinin 45'i Sultan'a, 88'i sadrazam, sancakbeyi ve beylerbeyine ait has topraklarından; 26'sı subaşılardan ve muharip olmayan askerlerin zeamet

arazilerinden; 9 tanesi vakıf, 9 tanesi de Tımar toprağından oluşuyordu (Castellan, 1995:134).

Balkanlar'da ele geçirilen yerler önce sancak şeklinde bölünerek başlarına Sancakbeyi getirilmiştir. Sonraları bunların da başlarına beylerbeyi getirilerek eyalet sistemi kurulmuştur. Örnek vermek gerekirse Yıldırım Bayezid döneminde Bulgar toprakları ele geçirilerek Sofya, Vidin, Silistre, Niğbolu, Çirmen, Vize ve Köstendil Sancaklarından müteşekkil Rumeli Beylerbeyliğine dahil edilmiştir. Buna göre tipik Osmanlı Eyaleti tımar sisteminin uygulandığı sancaklardan meydana gelen bir bütündü (Ortaylı, 2008:253). Öte yandan sancaklar da kaza ya da nahiyelere; kazalarda karyelere (köylere) ayrılmış durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezîyetçi yapısı içinde taşrada genelde halkın seçtiği kişiler olan cemaat liderleri yerel halk ile devlet arasında bir köprü görevi görmekteydi. Müslümanlar bunlara 'Eşraf' ya da 'Ayan'; Arnavutlar 'Bayraktar', Sırp'lar 'Knez', Rumlar 'Kocabaşı', Bulgarlar 'Çorbacıbaşı' ismini verirlerdi (Kutlu, 2007:39). Bu resmi görevliler Osmanlı yetkililerine karşı kendi bölgelerini temsil etmekte ve genel inzibati görevlerinin yanı sıra vergilerin tespit ve tahsilinden de sorumluydu. İmparatorluk bu sayede Balkanlar'ın büyük bölümüne doğrudan hükmedebiliyordu. Ancak Balkanlar'da Osmanlı'nın doğrudan hâkimiyet tesis etmediği ya da edemediği bazı bölgeler de mevcuttu. Örneğin 1499 yılında fethedilen ve uzak bir dağlık bölge olan Karadağ'da tımar sistemi uygulanmamış cizye vergisi karşılığında bölge genelde kendi başına bırakılmıştır. Kabilelerden müteşekkil Karadağ bu dönemde en ünlü aileler arasından seçilen ve ruhani bir kimlik de yüklenen Vladikalar tarafından yönetilmekteydi (Karatay, 2006:362). Yine Eflak 1391 yılında Voyvoda Mircea'nın Osmanlı'ya vergi ödemeyi kabul etmesiyle başlayan bağıllık ile İstanbul'un fethinden sonra Boğdan'ın haraçgüzarlığı bu türdendir. Bağlı, imtiyazlı ya da salyaneli eyaletler olarak adlandırılan Memleketeyn'de yani Eflak ve Boğdan'da da yönetim yerel aristokrasinin elindeydi. 'Boyarlar' olarak zikredilen bu aristokratlar kendi aralarından bir 'hospodor' seçerek Osmanlı Sultan'ının onayına arz etmekteydi. Babîali ile ilişkileri diğer Balkan eyaletlerinden farklı olarak yerel liderin seçiminde alınan olur ile tabi oldukları vergi ile sınırlıydı. Bu bağlamda bu tür eyaletlerde iskân siyaseti uygulanmadığı gibi Müslümanların mülkü ve ibadethaneleri de bulunmuyordu. Osmanlı'nın Eflak ve Boğdan'a ilişkin politikası ekonomik ve stratejik olmak üzere iki düşünce açısı tarafından belirlenmekteydi (Karpas, 2004 :88). Ekonomik açıdan bu iki

devletçik Osmanlı için bir hububat ve hayvansal ürün kaynağı iken; stratejik açıdan ise Rus ve Avusturya tehdidine karşı tampon olarak görülmekteydi. Dolayısıyla bu önemli özelliklerinden dolayı tıpkı Adriyatik kıyısında bulunan ve Venediklilerden 1458 yılında alınan Ragusa (Dubrovnik) gibi Eflak ve Boğdan için özerklik bir gereklilik olarak görülmekteydi (Castellan, 1995:168).

Bahsi geçen özerk bölgeler hariç olmak üzere İmparatorluk Balkanlar'da fethettiği topraklara ağırlıklı olarak Anadolu'dan olmak üzere diğer bölgelerden göçü teşvik etmiştir. İskân siyaseti olarak bilinen bu yöntemin amacı yeni fethedilen bölgelerin güvenliğinin yerleşik halk tarafından korunması ve bu suretle ordunun gözü arkada kalmadan ilerleyişine devam edebilmesinin temin edilmesiydi. Böylece hâlihazırda Balkanlar'da yaşayan İllirler, Slavlar, Yunanlılar, Bulgarlar ve diğerlerine ilave olarak Anadolu'dan Türkler, Kafkasya'dan Çerkezler, Kırım'dan Tatarların göçleri ve ayrıca İspanya ile Rusya'dan gelen Yahudi gruplarla birlikte bölgenin yapısı kozmopolitleşmiştir. İzlenen bu politika sayesinde Balkanlar'da Türk nüfusu hatırı sayılır ölçüde artmıştır. Vergi sayım defterlerinden Fatih Sultan Mehmet döneminde Gümilcine, Serev ve Dimetoka gibi bölgelerde Türklerin yerli halktan 3-4 misli daha fazla olduğu görülmektedir (Afyoncu, 2006:332). İskâna tabi tutulan Türkmenler Anadolu'dan Rumeli ve Balkanlar'a dillerini ve kültürlerini de taşımışlardır. Zamanla, han, köprü, medrese, zaviye, imaret, tekke, cami gibi Türk-İslam eserleri inşa edilerek Balkanlar adeta bir Türk yurdu haline gelmiştir. Günümüze değin çeşitli dönemlerde dış güçlerin de etkisiyle artan İslam karşıtlığı tavırlar nedeniyle böylesi birçok eser maalesef yok edilmiştir. Ancak Balkanlar'da Türk kültürünün etkisi onların dillerine girmiş olan Türkçe kelimelerin yoğunluğu ile anlaşılmaktadır. Örneğin bugün Bulgar dilinde Osmanlı Türklerinin hediye ettiği 4-5 bin civarında kelime yaşamaktadır (Eren, 1987:74). Öğrenci değişim programı çerçevesinde lisan öğrenim hayatımda gitme fırsatı bulduğum İtalya'da Balkanlar'ın birçok yerinden yine bu program çerçevesinde gelen, tanıştığım öğrenci arkadaşlarda Türk kültürünün etkisini bizzat görerek tecrübe etmişim. Özellikle Bulgar, Arnavut ve Makedon vatandaşlarının dillerinde duyduğumuzda bizleri hayrete düşüren birçok Türkçe kelime (sabah, akşam, tencere vs.) bulunmakta ve bunlar halen kullanılmaya devam etmektedir.

İdari bütünlüğü eyalet sistemi ve toprak sistemiyle sağlayan Osmanlı İmparatorluğu kozmopolit yapıdaki toplumsal birlikteliği ve barışı ise 'Millet Sistemi'

vasıtasıyla sağlamıştır. İmparatorluk teoride merkezi bir mutlakıyetçi devlet olmakla birlikte İstanbul'daki yetkililerin Balkan halklarının dini yaşantısı üzerinde doğrudan kontrolü pek yoktu. Bu bağlamda Millet Sistemi en genel ifadesiyle; Müslüman olmayan dini toplulukların kendi liderleri tarafından yönetildikleri ve kendi dinlerini uygulamada serbest oldukları bir yönetim şeklidir. Tanımda geçen millet ibaresi ulus anlamında değil fakat dini bir topluluğu ifade etmektedir. Öte yandan dini topluluklar dini anlamda kendi liderleri tarafından yönetilmektedir, yoksa siyasi özerklikleri söz konusu değildir. Bu sistem çokça ifade edilen Osmanlı hoşgörüsünün bir uzantısıdır. Rum, Ermeni ve Yahudi toplulukları barındıran bu sistemin temel amacı dini, ekonomik, etnik vb. farklılıklar nedeniyle Osmanlı tebaası arasında çıkabilecek çatışma olasılıklarına meydan vermemek, tebaanın uyum ve güven içinde bir arada yaşamasını sağlamaktır (Kutlu, 2007 :6). Fatih Sultan Mehmet'in kurduğu bu sistemde millet önderleri kendi cemaat üyeleri tarafından seçiliyor ve Sultan'ın onayına tabi tutuluyordu. Bu liderler Sultan'a bağlı olarak cemaati üzerinde dini, evlenme boşanma gibi dünyevi yetkilere sahipti. Böylece Osmanlı idaresi altında bu dini topluluklar kendi inançlarını serbestçe sürdürmüşler, benliklerini yitirmemişlerdir. Ancak bu hoşgörü sistemi İmparatorluğun zayıfladığı dönemlerde merkezi idareyi tehdit eden bir boyuta erişecektir.

Millet sistemi Hıristiyanları Müslümanlardan yalıtmış ve çeşitli Balkan halklarının uzun süre varlıklarını sürdürmelerinde önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'da kurulan ve Balkanlar'daki tüm kiliselerin bağlandığı Ortodoks Kilisesi Hıristiyan halka önemli hizmetler vermiştir. Her şeyden önce kilise Hıristiyan tebaaya Osmanlı hakimiyetinin kendileri için işledikleri günahların bir bedeli olarak Tanrı'nın bir cezası olduğunu, fakat bunun geçici olduğunu çok geçmeden Hıristiyanların tekrar üstün konuma gelecekleri fikrini aşlamıştır (Jelavich, 2009:58). Bu durum ise Hıristiyan topluluğun ideolojik olarak değişmemesini sağlamıştır. Millet Sistemi ve Osmanlı hoşgörüsü böylece Balkanlar'da Ortodoksluğun yaşamasını temin etmiştir. Bu durum ise en azından XIX. yüzyıla kadar Balkan halklarının Osmanlı idaresini memnuniyetle karşılamasını etkilemiştir. Örneğin XVII. yüzyılın sonlarına doğru Yunan topraklarındaki Venedik ilerleyişi Mora'nın alınmasıyla neticelenirken, Katolik Venediklilerin insanları kendi itikadına kazandırma amacıyla giriştiği faaliyetler nedeniyle ki, 1714 yılında ortaya çıkan Türk askerleri, eski rejimin yeniden tesis edilmesini tercih ettikleri aşık olan yerel nüfus arasında fazla

mukavemetle karşılaşmamıştır (Jelavich, 2009:85). Öte yandan Balkanlar'ın tamamıyla Bizans dönemi Hıristiyan nüfusunu koruduğu söylenemez. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte bölgede Müslüman nüfusun artışa geçtiğini görmekteyiz. Ancak bu artış kesinlikle Ortaçağ'da Papalığın ve Bizans'ın uyguladığı yoğun din politikaları hatta maddi cebirle açıklanamaz. Balkan halkları arasında İslamiyet'in yayılışı sebepleri farklı da olsa gönüllü bir yayılmadır. İskân politikası, Müslim ve gayrimüslim tebaa arasındaki toplumsal farklılıklar ya da tamamıyla şahsi kanaatler Müslüman nüfusun artışında rol oynayan faktörlerdir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566'da ölümü tarihçiler tarafından İmparatorluğun gerilemesinin başlangıcı olarak kabul edilir. Tahta geçme kavgaları, geleneksel Osmanlı sisteminde sultan ölünce yerine kimin geçeceğini muayyen kurallara bağlanmamış olması yönetim sistemindeki ilk kriz olarak ortaya çıkmıştır. Fatih Sultan Mehmet 'Nizam-ı Âlem için' kardeş katlini caiz hale getirmiş ve bu uygulama XVII. yüzyılda I. Ahmet dönemine dek devam etmiştir. I.Ahmet, ekber erşad sistemi ile hanedanın en yaşlı ve liyakatli üyesinin tahta geçmesi usulünü getirmişse de IV.Murat, II.Mahmut, III. Selim gibi ıslahatçı Sultanlar müstesna olmak üzere yeteneksiz liderler başa geçmiştir. Sarayda zuhur eden entrika, ihanet, suikastlar ve bunlara ilaveten yeniçerilerdeki bozulma merkezi otoriteyi ciddi manada bozmuştur. Öte yandan fetihlerin durması da mali bozulmanın önemli bir öncülü olmuştur. Her şeyden önce bu durum artan nüfus karşısında kaynakların yeterli olmaması nedeniyle birçok toplumsal bozulmayı da beraberinde getirmiştir. Fetihle beslenen Osmanlı Hazinesi bu gelirin durması üzerine ek kaynak yaratma mucibinde devlete ait toprakların kullanım hakkını açık artırma ile satışa sunmaya başlamıştır. Toprağın bu şekilde mültezimlere satılması sonucu toprak vergileri ile geçinen tımarlı sipahiler özellikle Balkanlar'da büyük sorunlara neden olmuşlardır. Rüşvet ve yolsuzluğun artması, yabancı devletlere verilen imtiyazlar mali yapıyı olumsuz etkileyen diğer faktörler olmuştur. Bu arada dış dünyada yaşanan coğrafi keşifler, sanayi devrimi gibi gelişmeler İmparatorluğu güç duruma sokan etkenler olmuştur. Amerika Kıtası ile Ümit Burnu'nun keşfi Osmanlı'nın denetimindeki İpek ve Baharat Yollarının önemini yitirmesine neden olurken, bu gelişmenin akabinde Avrupa'da artan üretim ve sanayi etkinliklerinin dışında kalan Osmanlı ekonomik açıdan dışa bağımlı hale gelmeye başlamıştır. XVII. yüzyılın ikinci yarısı boyunca sadrazam Köprülülerin başarılı yönetimi inişe geçen grafîği zaman

zaman durdurmuştur. Ancak Köprülü Kara Mustafa Paşa'nın 1683 deki başarısız Viyana kuşatması İmparatorluk ve Balkanlar adına önemli bir nokta teşkil etmektedir. Avusturya ve Rusya'nın ekonomik ve politik gelişimi Balkanlar'daki Osmanlı tekelinin sona ereceğinin sinyallerini vermekteydi. Bu doğrultuda takip eden XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, Habsburg Hanedanlığı idaresindeki Avusturya ile Moskova Çarlığı Rusya'ya karşı bir dizi savaş vermiş, devletin Avrupa ve Balkanlar'daki varlığı büyük toprak kayıplarıyla sorgulanır hale gelmiştir. Viyana bozgunundan cesaret alan Avusturya, Lehistan ve Venedik'ten müteşekkil ve daha sonra Rusya'nın da katılacağı Kutsal Birlik (Holy League) Macaristan'ı geçerek Bosna'ya kadar ilerlemişlerdir. Bu mücadele sonucu imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ile Avusturya; Macaristan, Hırvatistan ve Erdel'i, Venedik; Mora ve Dalmaçya'yı, Lehistan ise Podolya'yı almıştır. Osmanlı Devleti ilk defa bu kadar toprak kaybettiği bir antlaşmayı kabul etmişken yayılma politikası güden Deli Petro öncülüğündeki Rusya'nın İsveç ile mücadelesi, İsveç Kralı'nın Osmanlı'ya sığınmasına, bunun üzerine Rusya'nın Azak bölgesini işgal etmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Rusya'ya savaş ilan eden Osmanlı 1711 Prut Antlaşması ile bu yöreyi geri alırken, bundan cesaretlenerek kaybettiği toprakları geri alma hevesiyle Mora'ya çıkarma yapmış, burada Avusturya-Venedik birleşik güçleriyle mücadele etmiştir. 1718 yılında akdedilen Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı Mora'yı geri almış, Belgrad da dahil Kuzey Sırbistan ve Küçük Eflak'ı Avusturya'ya bırakmıştır. Rusya'nın Kırım'a saldırması ile başlayan diğer bir harp ise Osmanlı'nın bu yüzyılda son kazançlı antlaşması olan 1739 Belgrad Antlaşması ile neticelenmiştir. Bu antlaşma ile Osmanlı Pasarofça'da Avusturya'ya kaybettiği toprakları geri almıştır. 1740-48 yıllarında süren Veraset Savaşları Avusturya'nın gücünü kırarken, Rusya'nın Kırım ve Lehistan'a müdahalesi Osmanlı-Rus Savaşını başlatmış, 1774 de mutabık kılınan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım bağımsızlığını kazanmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan bir diğer savaş ise Avusturya için 1791 Zıştovi, Rusya için ise 1792 Yaş Antlaşması ile son bulmuştur. Zıştovi Antlaşması Osmanlı – Avusturya arasındaki dostluğun başlangıcı olarak kabul edilirken, Yaş Antlaşması ile Osmanlı-Rusya arasındaki hudut Turla (Dinyester) Nehri olarak belirlenmiştir. Böylece XVIII. yüzyılın sonu itibariyle Balkanlar'daki Osmanlı hakimiyeti Avusturya, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan, Erdel ve Galiçya'ya hakim Habsburg ile Karadeniz kıyılarına hakim Rus gücü ile sınırlı hale gelmiştir.

Osmanlı yönetimindeki krizler ve Yarımada'da gerçekleşen savaşlar Balkanlar'ı ve buradaki sistemi de doğrudan etkilemiştir. Taht kavgaları ve entrikalarla derinleşen merkezi otorite zaafı pek tabiidir ki eyaletler üzerindeki kontrolü de sarsmıştır. Eflak, Boğdan, Karadağ gibi imtiyazlı eyaletlerin, bozulmaya başlayan sistemden ilk etkilenen bölgeler olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu gibi bölgelerin XVIII. yüzyılda vuku bulan savaşlarda Osmanlı hasımlarına destek verdiği görülmektedir. Uygulanan vergi ödeme yükümlülüğü ve hoşgörüyü rağmen Osmanlı'nın Müslüman teokratik bir devlet oluşu bu kaçışın ilk ve en önemli nedenini oluşturmaktadır. Bu durum üzerine bahsettiğimiz yerel aristokratlara artık güvenmeyen Babıâli bu sistemi sona erdirerek, Eflak ve Boğdan'a Fenerli Rum ailelerinin önde gelenlerini tayin etmeye başlamıştır. Finansal ilişkileri, Osmanlı hükümetiyle yakın irtibatları hasebiyle güç ve servet kazanan Fenerli Rumlar ayrıca eğitime verdikleri önem sayesinde de Balkanlar'ın en müreffeh ve başarılı insanları olmuşlardır. Osmanlı'da önce tercümanlık kadrolarına alınarak istihdam edilen Rumlar, Eflak ve Boğdan gibi eyaletlere stratejik konumlarının önemine atfen atanmışlardır. Böylece bu uç eyaletlerde doğrudan kontrol hedeflenmiş ancak Rumların Bizans'ı yeniden canlandırma hedefi, aynı zamanda yerel boyarların bağımsız ya da Rus veya Avusturya hamiliğinde özerk yapı düşüncesi Osmanlı'nın izlediği siyasetin başarısızlıkla neticelenmesine neden olmuştur. Küçük Kaynarca ile Osmanlı hâkimiyetindeki Ortodoksların hamilliğini üstelenen Rusya bu dönemde bu eyaletleri etki dairesine almıştır. Öte yandan doğrudan hâkimiyet altında bulunan diğer Balkan topraklarında sistem krizi pek çok değişimi de beraberinde getirmiştir. Kontrol kaybı Balkanlar'da toprak sahipleri konumunda olan tımarlı sipahilerin palazlanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda fetihlerin durması ile birlikte getirilen iltizam usulüyle, tımarlıların topraklarını kaybetmeye başlaması önemli gelişmelere neden olmuştur. Tımarın iltizam yoluyla bozulması toprak iyeliğinin babadan oğla geçebilen bir yapıya yani çiftliğe dönüşmesine neden olmuştur. Yeni toprak malikleri kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde köylüden aldıkları aşırı vergilerle tanınmışlardır. Doğaldır ki Ortaçağ dönemini anımsatan bu feodalist durum köylülerin yaşam şartlarını oldukça güçleştirmiş, hatta bazı bölgelerde köylüler tarım topraklarını terk ederek dağlara çekilmeye başlamışlardır. Burada hayvancılık ya da toprağını kaybeden eski tımarlı sipahiler etrafında eşkıyalık gibi vergilendirilmesi güç işlerle uğraşmaya başlamışlardır (Wachtel, 2009:80). Toprak sistemindeki bozulma ilerleyen zamanlarda da devam etmiş

ve sonuçta Osmanlı toplumunda merkez ile köylü arasında bir köprü vazifesi gören ve aynı zamanda merkezi idareyi karşısına alma cesareti gösteren güçlü Ayanlar grubu ortaya çıkmıştır. Köylülerin bozulan durum karşısındaki tepkilerine ilaveten kaybedilen savaşların ardından işsiz kalan Ayanların emrindeki Müslüman ücretli askerler de başıbozuk çeteler halinde Balkanlar'ı baştanbaşa tahrip etmişlerdir (Kutlu, 2007:40). Öte yandan merkezi otoritenin zayıflamasına paralel olarak bölgelerinde asayiş temin eden ve merkezin gözetiminden kurtulan yerel yetkililerin de güç ve itibarı artmıştır. Merkezi hükümetin etkisizliği aşikâr bir hal aldığından hem Müslüman hem de gayrimüslim yerel halk daha iyi bir koruma ve kılavuzluk sağlayan kendi liderlerine giderek daha çok yönelmiştir (Jelavich, 2009:125). Bu duruma dış güçlerin de müdahil olduğunu dikkate aldığımızda Balkanlar'da ulusçuluk yüzyılı öncesi yerel başkaldırıların vücut bulduğu da görülmektedir.

Toprak sistemini bozulduğu ve gerilemenin başladığı dönemlerde Balkanlar'daki Müslüman nüfus sayısındaki artış dikkate değerdir. Ancak bu artış klasik dönemde olduğundan oldukça farklıdır, zira sistemin bozulduğu dönemde fetihlerin durmasına paralel olarak iskân siyaseti işlerliğini yitirmiştir. Yine Osmanlı hoşgörüsü artık Müslümanlığı cezbedecek bir durumda değildir. Sitemdeki bozulmaya müteakip gayrimüslim halk üzerindeki adaletsiz vergilerin zorunlu-gönüllü din değiştirmeyi teşvik ettiği düşünülebilir. Örneğin Arnavutluk'ta XVI. yüzyılda senelik 45 akçe olan cizye XVII. yüzyıl başında 305 akçeye, 1648'de 780 akçeye ulaşmıştı (Castellan, 1995:192). Bu verginin ağırlığı ile başa çıkmak güçleştiğinden din değiştirmek oldukça iyi bir çözüm yolu olarak gözükiyordu. Nitekim Emiroğlu XVIII. yüzyıla gelindiğinde Arnavut nüfusunun %70'e yakınının Müslüman olduğunu belirtmektedir (Emiroğlu, 2006:63). Yine 1699'da fethedilmiş olan Girit Adasında halkın yarısından fazlası bir yüzyıldan az bir sürede Müslümanlığı seçmişti (Castellan, 1995:192).

Kosova, tarihi önemini Sultan I. Murat'ın savaş alanında hayatını kaybettiği 1389 yılındaki savaşla kazanmıştır. Sırp'lar bugün bile bu savaşı mağlubiyet olarak görmemekte hatta bu savaşı tarihi bir efsane, Osmanlı Sultanı gibi savaşta ölen Prens Lazar'ı da bir kahraman olarak yâd etmektedirler. Ancak Sırp'ların dışında yazılı kaynaklar Osmanlı'nın zaferinden ya da en azından kazananın olmadığı bir savaştan bahseder. Bütün bunları bir kenara bırakırsak kesin olan şudur ki bu tarihten itibaren 5 asrı aşan bir Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Savaşta şehit düşen I. Murat'ın yerine

geçen Yıldırım Bayezid, Anadolu'da siyasi birliği sağlamak üzere geri dönerken, ordunun öncü kuvvetlerinin başında Evrenos Bey ile birlikte yer alan Yiğit Paşa'yı Üsküp ile Güney Kosova yörelerini idare etmek üzere tayin etmiştir (İnbaşı, 2003:6). Böylece Kosova'da Sırp Prenslükleriyle beraber Üsküp Sancağı vasıtasıyla Osmanlı kontrolü başlamıştır. Yıldırım Beyazid'in ölümü üzerine taht kavgalarıyla başlayan Fetret Devri'nde Kosova bölgesi şehzade çekişmelerine sahne olmuştur. Yıldırım'ın oğullarından Musa Çelebi, Brdo (orta Kosova) kasabasını hâkimiyeti altına almış, bunun üzerine kuvvetleriyle bölgeye gelen Çelebi Mehmet Sırp larla birleşerek kardeşi Musa Çelebi'yi etkisiz hale getirmiştir. Sırp ların bu yardımına karşılık Orta Kosova bölgesi Sırp idaresine bırakılmıştır (Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi, 2009:19). Daha önce ifade ettiğimiz üzere Fatih Sultan Mehmet 1455 yılında Sırp topraklarıyla birlikte Kosova'yı da tam hâkimiyet altına almıştır.

Fatih Sultan Mehmet dönemi Tahrir defterlerinden Kosova'nın Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı Vulçitrın ve Üsküp Sancakları dâhilinde kaldığı ve çeşitli nahiyelere ayrıldığı anlaşılmaktadır (Aktepe, 2002:217). Ortaçağ'da Sırp Krallığı'nın idaresi altında Kosova nüfusunun büyük çoğunluğunu Sırp lar oluşturmuşken, bölgenin Osmanlı egemenliğine geçmesiyle birlikte demografik yapının da hızla değişmeye başladığı görülmektedir. Bu noktada başvurulabilecek en iyi kaynak bölgeye ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik yapı hakkında teferruatlı bilgiler sunan Vergi Tahrir ve XIX. yüzyıldan itibaren düzenlenen Temettuat Defterleridir. Bu defterler vasıtasıyla o yerleşim yerinin nüfusu hakkında yaklaşık bir sonuca ulaşmak mümkündür. Yaklaşık diyoruz, çünkü defterlerde yalnızca hane reislerinin kayıtları tutulmuştur. 15467 numaralı 1845 yılında düzenlenmiş Kosova Nahiyesi Temettuat Defterinden Kosova'da kayıt altına alınan 469 hane olduğu görülmektedir. Bu yönde çalışma yapan araştırmacılar genellikle her haneyi 5 kişi olarak düşünmektedir. Bu hesaptan hareketle nüfusun Kosova nahiyesinde 2.345 kişi olduğunu tahmin etmekteyiz. Tarihçi Malcolm ise yine aynı hesaptan hareketle bugünkü tüm Kosova'ya denk düşen topraklarda büyük çoğunluğu gayrimüslim olmak üzere toplam nüfusun 350 bin dolaylarında olduğunu aktarmaktadır (Malcolm, 1999:132). Demografik yapının şekillenmesindeki en önemli olay şüphesiz 1689 ve 1737 yıllarında meydana gelen kitlesel Sırp göçleridir. Bu göç olayları neticesinde Kosova'da Arnavut nüfus üstünlüğü ele geçirmiştir. Bölgede meydana gelen bir diğer değişim ise Arnavut nüfusun artmasına paralel olarak

Müslüman sayısının da artmasıdır. Ancak buradan bölgedeki Arnavutların tamamının Müslüman olduğu anlaşılmalıdır. Zira Arnavutluktaki bölünmeye istinaden nüfusun bir kısmı Katolik bir kısmı ise Ortodoks'tu. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin Trakya, Bulgaristan ve Makedonya'da uyguladığı Türk unsurlarının fethedilen bölgeye yerleştirilmesi politikası Kosova'yı etkilememiştir. Bu yüzden Kosova'da Müslümanların kısa sürede çoğunluğa ulaşması ancak Hıristiyan yöre halkının din değiştirmesiyle açıklanabilir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Müslümanlaşma süreci hız kazanmıştır, nitekim 1582-91 döneminde belli başlı kentlerde Müslüman nüfus oranı şöyleydi; İpekte %90, Priştine'de %60, Prizren'de %56, Novo Brdo'da %37, Trepçe'de %21, Janjevo'da %15 (Malcolm, 1999:139). Müslüman nüfusun artması çeşitli sebeplerle açıklanabilir. İlk olarak, doğal rakip olan güçlü Sırp etkisinin Arnavutlar arasında Müslümanlığın yayılmasını teşvik ettiği söylenebilir. Ayrıca Osmanlı Devleti, Arnavutların sıkı sıkıya bağlı olduğu kabile yapılarına çok fazla müdahil olmayarak onların İslamlaşmasında olumlu bir etki oluşturmuştur (Yılmaz, 2005:23). Öte yandan Müslüman olmanın getirdiği sosyo-ekonomik avantaj da bu yayılmada etkili olmuştur. Kölelerin İslamiyet'i seçerek kölelikten kurtulması ve köylü olarak toprağa yerleştirilmesi, gayrimüslimlere özgü olan cizye vergisinden kurtulacak olması⁴ din değiştirmede başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Öte yandan İslamiyet'e geçenlerin yalnızca Arnavutların olduğunu ileri sürmek tarihsel bulgular ışığında yanlış olacaktır. Zira Malcolm'un isimler üzerinden vardığı sonuç bu noktada ilginçtir. Malcolm 1591'de Hoça'da yaşayan Müslümanlardan 54'ünün Arnavut, 19'unun Slav adı taşıdığını; 1571'de Has bölgesinde nüfusun 166'sının Arnavut, 37'sinin Slav ismi taşıdığını ifade etmektedir (Malcolm, 1999:147). Buradan çıkacak sonuç Slavların asla Müslüman olmadığı değil fakat Arnavutlar içinde Müslümanlığı seçenlerin oranının daha yüksek olduğudur. Öte yandan Müslüman Arnavut nüfusun yoğun olarak bulunduğu yerler Orta Kosova bölgesindeki Prizren, Priştine, Vulçitrın, gibi görece büyük kentlerdir. Ayrıca 1660'da Kosova Ovası'ndan geçen Evliya Çelebi Vulçitrın kasabasının 200 hanelik bir sancak merkezi olduğunu, halkının Türkçe ve Arnavutça konuştuğunu belirtmektedir (Toktay, 2008:12). Doğu ve batı kesimlerde ise dini bölünmüşlük göze çarpmaktadır. Buna göre Doğu Kosova'da Sırp Ortodoks kültürü hâkim iken, Batı kesimde Katolik Arnavutlar yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nde

⁴ Birçok yerde erkekler Müslümanlığa geçerken, eş ve kızlarının Hıristiyan kalmış olması bu etkiyi doğrulamaktadır.

uygulanan Millet Sistemi gereği Ortodoks halk ayrı bir millet olarak koruma altında iken, Katolikler için aynı durum söz konusu değildir. Millet olarak kabul edilmediklerinden olacak ki Osmanlı döneminde Katolikler için ayrı bir papaz ya da psikopoz tayinine gidilmemiştir. Özetle XVII. yüzyıl itibariyle Kosova'daki genel yapı Sırp-Arnavut, Hıristiyan-Müslüman unsurları tarafından belirlenmekteydi.

Başarısız II. Viyana kuşatması ve akabindeki gelişmelerin Kosova'nın tarihi açısından önemi büyüktür. Zira Osmanlı ordularının püskürtülmesinden cesaret bulan Habsburg kısa zamanda hâkimiyet alanını genişletmiştir. Nitekim 1689 sonbaharında Habsburg'a bağlı Picco Lamoni kumandasında bir ordu Kosova'yı işgal etmiş Osmanlı kuvvetlerini bölgeden atmış ve bütün topraklarda Avusturya denetimi kurulmuştur. Ancak bu hâkimiyet kısa sürmüş bölgeye büyük önem atfeden Osmanlı orduları 1690 yılına gelindiğinde Habsburg ordularını geldikleri yöne geri göndermeyi başarmıştır. Bu savaşın asıl önemi kısa süren Habsburg hâkimiyetinde yerli Ortodoks halkın tutumunda yatmaktadır. Bilindiği gibi Ortodoks Sırların kutsal kilisesi İpek, Fatih Sultan Mehmet döneminde lağvedilerek İstanbul Patrikliğine bağlanmıştı. Ancak sadrazam Sokullu Mehmet döneminde Habsburg etkisinde kalma tehlikesi olan Sırların ruhani olarak Osmanlı'ya bağlanması gerektiği fikrinin kabul görmesiyle İpek Kilisesi 1577 yılında yeniden kurulmuştur (Karatay, 1998:47). Habsburg ordularının Kosova'yı işgal ettiği tarihte Patrik olan III. Arseniye Krnoyeviç Osmanlı'ya bağlılığını bir kenara bırakarak Avusturya lehine faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Özellikle bu dönemde tüm Kosova Sırları ile Katolik Arnavutların ayaklandığı görülmektedir. Ancak Osmanlı ilerleyişi karşısında paniğe kapılan ve katledilmekten korkan Patrik Arseniye Habsburg topraklarına kaçmıştır. Tarihsel kaynaklar bu kaçışta Patriğin yalnız olmadığını göstermektedir. Genel olarak kabul gören rakama göre Patrik ile birlikte 37 bin aile (Malcolm, 1999:200) ki daha önce ifade ettiğimiz hesaptan hareketle 185 bin kişi Habsburg topraklarına göç etmiştir. Bu göç Kosova'nın tarihsel sahipliği bağlamındaki tartışmaların da temel noktalarından birini oluşturmaktadır. Sırp tarihçiler göç eden topluluğun tamamen Sırlardan oluştuğunu ve göç etmeye zorlandıklarını ifade ederken, Arnavut tarafı göç eden Sırların sayısının muazzam büyüklükte olmadığını ve bu mülteciler arasında Arnavutların da bulunduğunu iddia etmektedirler. 1706 yılında Patrik Arseniye'nin Habsburg İmparatoru'na hitaben yazdığı mektupta Macaristan'a 40 binden fazla can ile birlikte geldiğini belirtmesi (Malcolm, 1999:202) ve ifade ettiğimiz

üzere Avusturya lehine ayaklananların yalnızca Sırpların olmadığı fakat aynı zamanda Katolik Arnavutların da bulunduğu bulguları Arnavut tarafının iddialarını doğrular niteliktedir. Ancak kesin olan şu ki; bu göç dalgası Kosova'nın demografik yapısını oldukça değiştirmiştir. Habsburg topraklarına göç ederek Karlofça civarına yerleşen mültecilerden boşalan Kosova topraklarına Arnavutlar yerleşmiştir. Bu Arnavutların genellikle Arnavutluk'un kuzeyindeki Malesi bölgesinde yaşayan dağ klanlarından oluştuğu bilinmektedir. Fakat aynı zamanda bazı Sırp ailelerin Katolik Avusturya makamlarının düşmanca tutumlarına karşı geri dönmeye de başlamıştır. XVIII. yüzyılın bir diğer savaşında Avusturya yine Osmanlı idaresindeki Hıristiyan halkı kullanarak onları ayaklanmaya teşvik etmiştir. İpek Patriği IV. Arseniye Yovanoviç bu harekete tıpkı bir önceki Patrik gibi destek vermiştir. Tarih 1690 yılında yaşananların tekerrüründen ibaretti. Avusturya askerleri Priştine'ya kadar ulaşmış ancak Osmanlı orduları bu ilerleyişi durdurmuştu. 1737 yılında Patrik ve ayaklanan Sırp ve Arnavutlar Sırbistan'ın kuzeybatı kesimi üzerinden kaçarak Belgrad'a kadar gitmişlerdir. İkinci kez Avusturyalıların teşvikiyle ayaklanan Ortodoks nüfusla karşı karşıya kalan Babiâli 1766 yılında İpek Patrikhanesini ertesi yıl Ohri Başpiskoposluğunu kesin olarak kapatmıştır. Osmanlı idari ve mali sistemindeki bozulmaya varan aksaklıklar İmparatorluğa bağlı toprakların çoğunda olduğu gibi Kosova'da da etkili olmuştur. Bu bölgede de ilk olarak yörenin önde gelen aileleri kendi tımar hizmetlilerinden büyük özel ordular oluşturmuşlardı ve asıl güç bunlardaydı. Bu yerel güçlerin uygulamaları aynı zamanda haydut çetelerinin de türemesine neden olmuştur. Osmanlı Arşiv belgelerinden dönemin Sultanın 1744 ve 1747 tarihli emirleriyle Prizren Kazası naibi ve kadısına artan eşkıya olayları üzerine arz olunan şikâyetlere binaen durumun önüne ivedilikle geçilmesinin istenildiği görülmektedir (Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti, 2007). Artan mali baskı halkın Müslümanlığı seçmesinde etkili olmuşsa da bu geçiş yüksek olasılıkla muvazaalı bir geçiştir. Çünkü o dönem erkek nüfusundaki din değiştirmenin kadınlara oranla hayli yüksek oluşu, aşırı artan cizye vergisinden kurtulmak isteyen gayrimüslim erkeklerin bulduğu bir çıkar yol olarak görünmektedir. Hatta bu 'gizli' Katoliklerin, kadınlarının sayesinde haneye adım atabilen papazlar maiyetinde ayinlere de katılabildikleri belirtilmektedir (Malcolm, 1999:216). Arnavut milliyetçiliği ve gizli Katoliklerin faaliyetlerini ele almadan önce Balkanlar'da milliyetçilik yüzyılında yaşanan gelişmelere değinmek faydalı olacaktır.

1.2.4. Milliyetçilik Yüzyılı ve Osmanlı Egemenliğinin Son Bulması

Fransız İhtilali'nin Avrupa sahnesine sunduğu ulusçuluk hareketi, Avrupa'nın ortasında iki büyük devlete; Almanya ve İtalya'ya ulusal birliklerini armağan ederken, Osmanlı Devleti'nin, Balkan ve Ortadoğu topraklarında yaşayan ulusların bağımsızlıklarını alıp devletten ayrılmaları sonucunu getirecek süreci hızlandırmıştır. Fransız İhtilali Avrupa siyasi haritasını ve güç dengesini büyük ölçüde değiştirmiştir. İhtilalin getirdiği ulus, ulusçuluk, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, adalet gibi kavramlar Avrupa'ya yayılmış, toplumları siyasi, ekonomik ve sosyal yönlerden etkilemiş ve değiştirmiştir (Kenar, 2005:26). Fransız İhtilali'nin etkisiyle gelişen ulusçuluk ve bağımsızlık akımının Avrupa'da yayılması Habsburg ve Osmanlı gibi çok uluslu imparatorlukların dağılmasına neden olmuş ise de, milliyetçilik Balkanlar'a tek başına gelmemiştir. Ulusal fikirler dönemin büyük güçleri olarak adlandırılan ve Osmanlı İmparatorluğu üzerinde emelleri bulunan Rusya, Fransa gibi devletler tarafından siyasi amaçlarla Balkan halklarına aşılmalıdır (Koloğlu, 1993:76). Ayrıca XIX. yüzyılda Balkanlar'da meydana gelen ayaklanmaları sadece milliyetçilik duygularının tetiklediği hadiseler olarak nitelemek yanlış olacağı gibi, her ne sebeple olursa olsun bu yüzyıldaki hareketleri doğrudan Fransız İhtilali ve onun getirdiği fikirlere bağlamak tarihsel sürekliliğe aykırı olacaktır. Bir başka deyişle Fransız İhtilali Balkan halklarının isyankâr tavırlarında önemli bir noktayı teşkil etmesine rağmen bu halklar arasında milliyetçi ideolojinin doğuşu değildir. Bu sebeple XIX. yüzyıl ve devamında gelişen olayların daha net ortaya konabilmesi için İhtilal'in dışında Balkanlar'da milli bilincin gelişmesinde etkili olan faktörleri de göz önünde tutmak ve irdelemek elzemdir.

İlk olarak belirtilmesi gereken faktör tarihsel geçmiştir. Tarihsel geçmiş bir coğrafya üzerinde tarihsel hak taleplerine de meşru bir zemin hazırlamaktadır (Taştan, 2006:416). Daha önce etrafıca incelediğimiz üzere Arnavutlar dışındaki Balkan halkları güçlü bölgesel krallıklar kurmuşlardı. Bunların yapı ve düşünce itibarıyla modern ulus devlet olmadıklarını ifade etmiştik. Zira bölge halkı hiçbir etnik ve siyasal ortak paydası ya da tarihsel birlikteliği olmayan bir yapıya sahipti. Ancak bunlar arasında birlikteliği sağlayan yegâne etken dindi. Sadece dinsel süreklilik kendisine atfedilen ulusal önemi taşımamakla birlikte, Balkan halkları arasında önemli bir ortak

paydaydı ve ulusal bilincin gelişmesinde en önemli faktör durumundadır. Önemle belirtmek gerekir ki bu dinsel sürekliliği sağlayan yegâne unsur asırlarca bölgede hüküm sürmüş, Müslüman karakterli bir imparatorluğun hoşgörüsü ve bunun nişanesi olarak uyguladığı Millet Sistemidir. Millet sistemi içerisinde yönetilen Müslüman olmayan Balkan halkları dinsel olarak asimile olmadıkları gibi kendi yaşam biçimlerini de değiştirmek zorunda bırakılmamışlardır. Sistemin sağladığı dinsel avantaj söz gelimi özerk kiliselerin mevcudiyeti dinsel ve bir adım sonra etnik kimliklerin sürekliliğini sağlamasına yardımcı olmuştur. Latin külâhını Türk sarığına tercih eden Ortodoks halk ve temsilcisi Kilise, Hıristiyanlık ve ulusçuluk ideolojisini birlikte yürütmüş ve ulusçu hareketlerde etkin bir rol oynamıştır. Kilise Müslüman hâkimiyetini Hıristiyanlara Tanrı'nın bir cezası olduğunu fakat tarihsel geçmişe atfen bu durumun geçici olduğu fikrini Osmanlı hoşgörüsü sayesinde tebaasına öğretmekteydi. Dolayısıyla Pax Ottoman (Osmanlı Barışı) adı verilen olgu Balkanlar'da ulusçu hareketlerin doğuşunda birinci dereceden etkili olmuştur.

Öte yandan Osmanlı egemenliğinde Balkanlar'da göze çarpar bir iyileşme ve gelişme yaşanmıştır. Devletin uyguladığı toprak sistemi görece Balkan köylüsünün refahını arttırmıştır. Ayrıca ticarete yaşanan gelişmeler bölge halkının yaşam standardını attırırken konumuz açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Ticaretin gelişmesi ve özellikle XVII. yüzyılda dış âlemden meydana gelen gelişmelerin etkisiyle liberal politikaların izlenmeye başlaması tüccar sınıfının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hıristiyan tüccar gruplarının ortaya çıkışını çok geçmeden yalnızca ulusal düşünceleri oluşturmakla kalmayan aynı zamanda bunları kendi etnik gruplarının aralarında yayılmasında çok önemli rol oynayan bir aydınlar sınıfının ortaya çıkışı izlemiştir (Karpas, 2004 :78). Ticaret sayesinde servet sahibi olan, Batı'dan gelen yeni fikirleri özümseyen bu grup, Balkan ulusçuluğunun gelişmesinde önemli pay sahibi olmuştur. Diğer taraftan merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde ortaya çıkan yeni toprak sahipleri ya da ayanların çiftliğe dönüştürdükleri tımar topraklarındaki köylü üzerindeki uygulamaları Balkan köylüsünün milliyetçi aydınlarla işbirliği yapmasında etkili olmuş ve Hıristiyan köylü ayaklanmalarını bu sosyal yapı değişikliği hazırlamıştır. Bu bağlamda Kemal Karpas 1780-1850 yılları arasında ortaya çıkan siyasal ayaklanmaların iddia edildiği gibi milliyetçi etnik ayaklanmalar olmadığını fakat klasik Osmanlı sisteminin yıkılışının ve yerini kapitalizme terk etmesinin sonucu olarak ortaya çıkan

ekonomik, toplumsal çalkantılar olduğunu savunmaktadır (Karpat, 2004:39). Gerçekten de ulusal etkenler bu ayaklanmaların sebebi ise aynı dönemde İstanbul'da ki yeniçeri isyanları ile Anadolu'daki Celali isyanlarını açıklamak güçleşecektir. Yine de bu tür ayaklanmalar XIX. yüzyıldaki ulusal hareketleri bir başka bakımdan etkilemiştir. O da dönemin büyük güçlerinin kendilerine özgü nedenler ile bu türden ayaklanmaları teşvik ederek izlediği yayılcı politikaların özünü oluşturmasıdır. 1774 Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla Osmanlı idaresindeki Ortodoksların hamillliğini üstlenen Rusya, Pan-Ortodoksluk politikasıyla bu ayaklanmaları teşvik eden ilk güç olmuştur. Politikasını kimi Balkan halklarının Katolik olması hasebiyle Pan-Slavist olarak değiştiren ve tüm Slavları bir çatı altında toplamayı ve bu suretle yayılma hedefine ulaşmak isteyen Rusya karşısında, İngiltere, Fransa ve Avusturya kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı toprak bütünlüğünü koruyan gibi görünseler de bir müddet sonra bu politikadan vazgeçerek Osmanlı'nın parçalanması ve Balkan ulusal hareketlerinin yayılmasında büyük uğraş vermişlerdir.

Bu etkenler altında Balkanlar'da ilk kıvılcım 1804'de cereyan eden Sırp isyanıyla başlamıştır. Merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde taşrada yer alan toprak sahiplerinin güçlendiğinden ve emir tanımaz konuma geldiklerinden bahsetmiştik. Sırp topraklarına da durum aynıydı ve bu yeni toprak sahipleri ya da ayanların köylü üzerindeki baskıları giderek artmış durumdaydı. Bu koşullar altında Sırp duruma itiraz eden ve bunu fiiliyata döken ilk gruptu. 1804 yılına gelindiğinde asıl ismi Georg Petroviç olan (Uçarol, 2000:131) Kara Yorgi önderliğindeki Sırp isyan etmişlerdir. Sırp'ların bu hareketinin doğrudan Osmanlı Devleti'ne değil de Babıâli'yi yok sayan yeniçerilere karşı olduğu gözden kaçmamalıdır. Ancak yayılma ve bu doğrultuda Osmanlı'nın Balkan topraklarında hâkim olma hedefi taşıyan Rusya'nın bu ayaklanmayı ayrılıkçı bir harekete dönüştürme teşvikinde bulunduğunu belirtmekte fayda var. Zira Rusların kışkırtması Sırp'ların ayrılıkçı düşüncelerini kamçulamıştır. Özetle, başlangıçta sistemin bozukluğuna karşı olan tepki Rusların desteğiyle milli bir harekete dönüşmüştür. Aynı dönemde Napolyon'un Moskova seferine çıkması Osmanlı açısından Rus tehdidini kısıtlaması üzerine bu isyan 1813 yılında bastırılmış, isyanın lideri Kara Yorgi Avusturya'ya sığınmıştır. Ancak iki yıl sonra Yorgi'nin yerine baş knez olarak seçilen Miloş Obrenoviç önderliğinde Sırp'ların tekrar isyan ettiği görülmektedir. Avrupa'da Napolyon Bonapart tehlikesinin tamamen son bulması ve

Rusya'nın tekrar güç kazanması üzerine bir Rus müdahalesinden çekinen Babiâli Sırp'ların özerklik talebini kabul etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti Balkanlar'da ilk tavizi vermiş bulunmaktadır.

Milliyetçilik yüzyılında ilk isyan eden Sırp'lar olmakla birlikte ilk bağımsızlığını kazanan millet Rumlar olmuştur. Rusların Ortodoksluğu kullanarak Rumları kışkırtması İngiltere ve Fransa'nın Rus hâkimiyeti karşısında Rumları desteklemesi ile Eflak ve Boğdan'da voyvoda olarak bulunan Fenerli Rumların Bizans İmparatorluğunu yeniden kurma istekleri ile birleşince 1821 yılında ilk isyanı Eflak'ta başlatmışlardır. İsyanın bastırılması üzerine bu kez Mora'da ayaklanan Rumlar, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa karşısında da mağlubiyete uğramışlardır. Kendi içinde bu tür isyanlarla mücadele eden Osmanlı aynı zamanda dış güçlerin de hedefindeydi. Nitekim İngiltere ve Fransa 4 Nisan 1826'da St. Petersburg Protokolünde Rumların özerk olmasını kararlaştırmışlardı (Uçarol, 2000:144). Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa'nın bu yöndeki notasını reddetmesi üzerine Avrupalı büyük devletlerin Yunan sorununda birleşmesine yol açmıştır. Bu bağlamda İngiltere, Fransa ve Rus ortak donanması 1827 yılında Navarin Limanı'na girerek Osmanlı Donanmasını yakmışlardır. Navarin olayı akabinde Rusların Osmanlı topraklarına saldırısı Osmanlı'nın Rusya'ya savaş açmasına neden olmuş, Edirne'nin düşmesi ve Osmanlı'nın barış isteği üzerine 1829 yılında Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma Sırbistan'ın özerkliğini pekiştirirken Yunanistan'a bağımsızlığını hediye etmiştir. Yüzyılın bir diğer Osmanlı-Rus savaşı olan Kırım Savaşı'nda İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın müttefiki olarak Rusya karşısında yer almış, Rusya'nın barış talebi üzerine 1856'da biten savaş Paris Antlaşması ile neticelenmiştir. Antlaşma birçok bakımdan önemli sonuçlar doğurmakla birlikte konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla; Eflak ve Boğdan'ın özerkliği kabul edilmiş ki bu iki prenslik 1859 yılında birleşmiştir, Osmanlı toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerin ortak güvencisine alınmıştır. Antlaşma ile aynı zamanda Osmanlı himayesindeki gayrimüslim unsurların Müslümanlarla eşit haklara sahip olduğu Islahat Fermanı da duyurulmuştur.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve neticesinde imzalanan anlaşmanın getirdikleri hem Balkanlar'ın yapısını değiştirmiş hem de XX. yüzyılda yarımada vuku bulacak ve tüm Avrupa'yı etkileyecek gelişmelerin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Savaş Osmanlı'nın mağlubiyeti ile sonuçlanırken iki devlet arasında Osmanlı için çok ağır şartlar taşıyan ancak uygulanmayacak olan Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Bu

antlaşmaya göre Osmanlı; Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlığını kabul ederken Bulgaristan'ın kuzeyde Tuna Nehri, doğuda Karadeniz, güneyde Ege denizi, batıda Arnavutluk'a dayanan sınırlar çerçevesinde Osmanlı'ya bağlı bir prenslik olması kararlaştırılmıştır. Rusların bakış açısına göre böyle bir prensliği dolayısıyla Balkanlar'ı baştanbaşa etkileyebilmek kolay olacaktı. Ancak böylesi bir durum başta Avusturya ve İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerin çıkarlarına karşıydı. Bu yüzden yoğun tepkiyle karşılaşan Rusya Ayastefanos'u geri çekmiş ve aynı yıl Berlin Kongresi neticesinde Berlin Antlaşması imza edilmiştir. Bu yeni antlaşma ile Bulgar Devleti 3 parçaya ayrılmış, Bosna Hersek Avusturya'nın işgaline bırakılmış aynı zamanda Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsızlığı hükmü korunmuştur. Bu tarihten sonra yaşanan gelişmeler anlaşmanın devletleri memnun etmediğini göstermektedir. Güney Balkanlar'ın 1878 ile Birinci Dünya Savaşı sonu arasındaki siyasi tarihi anlaşma hükümlerini çoğu kez şiddet kullanarak değiştirme çabasından ibaret olmuştur (Wachtel, 2009:37). Sınır uyuşmazlıkları ve Bulgaristan'ın büyük devlet kurma yönündeki faaliyetleri bölgeyi kaynayan bir kazan haline getirmiştir. Çünkü resmi sınırlar bir ulusun üyeleri olarak düşünülen tüm insanları içermemekteydi. Bu durum ise zamanla tüm etnik grupların aynı çatı altında toplanması fikrini doğurdu ki bu ideolojik boyutta 'Büyük Sırbistan', 'Büyük Bulgaristan', 'Büyük Yunanistan' gibi terimlerle süslendi. Hatta her bir devlet bu doğrultuda Ortaçağ Krallık sınırlarına atıfta bulunarak tarihsel hak sahipliği iddiasında bulunmaktaydı. Böylelikle Berlin Antlaşması etnik milliyetçiliği su yüzüne çıkarmış ve Pan-Ortodoksluk ile Pan-Slavist Rus politikalarının geçerliliğini yitirmesine neden olmuştur. Etnik mücadeleye eklenen emperyalist rekabetler Balkan coğrafyasını adeta bir barut fıçısına dönüştürmüştür (Şenel, 2006:407). 1908 yılında Avusturya Bosna Hersek'i işgal etmiş aynı yıl Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti'nin İtalya ile Trablusgarp savaşına girmesi, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın Makedonya'yı ele geçirmek hususundaki yeni çabalarına zemin hazırlamıştır. Adı geçen üç devlet ve bunlara daha sonra dâhil olan Karadağ, Osmanlı'nın Balkan egemenliğine son vermek ve kendi sınırlarını genişletmek amacıyla harekete geçmiştir. Birleşik Balkan ittifakına yenilen Osmanlı Balkanlar'daki tüm topraklarını kaybetmiş aynı zamanda Arnavutluk bağımsızlığını kazanmıştır. Birbirlerine pamuk ipliği ile bağlı olan ittifak güçleri Osmanlı'dan elde ettikleri toprakları paylaşma noktasında anlaşmazlığa düşmüş

özellikle Bulgaristan'ın Makedonya üzerindeki tarihsel hak sahipliği iddiası (muhtemelen Bulgarlar Ayastefanos Anlaşmasını işaret ediyorlardı) diğer devletlerin tepkisine neden olmuştur. Bu tepki Sırbistan, Yunanistan ve Romanya'nın Bulgar tehdidi karşısında birleşmesine ve ikinci Balkan Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur. Bu arada kargaşa ortamından yaralanarak birinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği toprakları geri alma arzusunda olan Osmanlı da Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Bu mücadeleyi bitiren barış anlaşmaları iki kısımdan oluşmaktadır. Birincisi, Balkan Devletleri'nin kendi aralarında imzaladıkları barış (Bükreş Anlaşması); ikincisi, ise Osmanlı'nın Balkan Devletleri ile ayrı ayrı imzaladığı kesin barışlardır. (İstanbul, Atina Antlaşmaları) Bu antlaşmalar neticesinde özetle Osmanlı Edirne ve Kırklareli bölgesini elinde tutarken Sırbistan, Manastır, Üsküp ve Priştine bölgelerine sahip olmuştur. Antlaşma neticesinde Balkan Devletleri'nin toprak yönünden kazançları şöyledir: Bulgaristan 25.527 km², Yunanistan 55.919 km², Sırbistan 41.873 km² ve Karadağ 5.590 km² (Okur, 2006:622). Görüldüğü gibi Berlin Antlaşması teritoryal devletler yaratırken aynı zamanda etnik milliyetçiliğin ve yayılcılığın da fitilini ateşlemiştir.

1.2.4.1. Milliyetçilik Yüzyılında Arnavutlar ve Kosova Vilayeti

XIX. yüzyılda Balkanlar'da gelişen milliyetçi hareketler içinde Arnavut milliyetçiliği kendine özgü bir niteliğe sahip olmuş ve diğerlerinden farklı bir gelişim çizgisi izlemiştir. Arnavutların Balkan unsurları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarıyla en fazla özdeşleşmiş bir halk olmaları milliyetçiliğin bunlar arasında çok daha geç benimsenmesine yol açmıştır (Bozboru, 2006:569). Arnavutlar Osmanlı sisteminde kabile tipi temel yapılarını koruyabilmelerinin yanı sıra büyük ölçüde İslamlaşarak Osmanlı yönetim sınıfı içerisinde yer alabilme fırsatını yakalamışlardır. İslamiyet'e geçen nüfusun yanında Katolik ve Ortodoks mezhebinden olan unsurları da içermesi bir başka deyişle dini bölünmüşlük Arnavutların diğer balkan halkları gibi din veya kilise etrafında birleşerek erken dönemde topyekûn hareket etmesini engelleyen bir faktör olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. yüzyıl ile birlikte giriştiği ıslahat hareketleriyle baş gösteren huzursuzluk ve tepkiler Arnavut milliyetçiliğinin gelişimini hızlandırmıştır. Merkezi otoritenin güç kaybetmesi ve mali yapının bozulması akabinde başlayan ve II. Mahmut ile hız kazanan reform ve merkezileştirme programları

dâhilinde getirilen yeni yükümlülükler (vergiler, zorunlu askerlik, silahsızlandırma gibi) Arnavutlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Yüzyıllardır kendi yerel liderleri eliyle yönetilmeye alışmış olan Arnavutlar bu tür reform uygulamalarına ek olarak Tanzimat ve Islahat Fermanlarını sultanın Hıristiyan güçlerden gelen baskılar karşısında vermiş olduğu bir taviz olarak görmüşler ve bu tavizlerin sonunda kendi topraklarının Hıristiyan devletlerce parçalanacağı kansasına varmışlardır. Müslüman Arnavutların statükocu yaklaşımının yanında Katolik ve Ortodoks Arnavutlar ise yeni yönetim anlayışının getirdiği eşitlik ve hürriyet ilkeleriyle beraber milliyetçi faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda Naum Vekilharcı, Jeronim de Roda, Thimi Mitko gibi Arnavut yurtsever aydınlar Arnavut Alfabesi, Arnavut Kültür Derneği, Arnavut gazetesi gibi Arnavut kültürel hareketini başlatmışlardır. Yine bu dönemde bir grup Müslüman Arnavut, Katolik kiliselerine giderek Hıristiyan olduklarını ilan etmişlerdir (Malcolm, 1999:229). Böyle bir hareketin nedeni olarak Osmanlı uygulamasından hoşnut olmayan kesimlerin, gayrimüslimlerin muaf tutulduğu kimi yükümlülüklerden (zorunlu askerlik gibi) kurtulmak adına tıpkı önceki satırlarda değindiğimiz gibi cizye vergisinin yüksekliği karşısında din değiştiren Hıristiyanlara benzer biçimde hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak kanaatimce bu tür din değiştiren kesimin en azından büyük çoğunluğu yine ifade ettiğimiz gibi gizli Katoliklerdir. Çünkü yapılan ıslahatlarla Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçenler için öngörülen ölüm cezası kaldırılmıştır. Böyle bir ortamda tabiidir ki göstermelik Müslümanlığa geçen kesimin benzer şekilde ölüm tehdidi olmadan ‘öz’lerine dönmesi beklenen bir gelişmedir. Rakamlar çok net olmasa da Arnavutluk ve Kosova bölgesinde Müslümanların sayısı gayrimüslimlerin sayısından oldukça fazladır. Ancak bu oranlamaya Arnavut dışı Müslüman unsurların da dâhil olduğu göz önünde bulundurulması gerekir. Ortaçağ Sırp Krallığı döneminde Slavlaşmış Arnavutlardan bahsettiğimiz gibi Arnavutlaşmış ya ad en azından Arnavutça konuşan Slavlardan da bahsetmek mümkündür. Çünkü özellikle Osmanlı döneminde aynı etnik unsurlar tek bir çatı altında değil, fakat tüm yarımadanın genelinde yayılmış bulunmaktadır. Bu unsurları bir araya toplama faaliyetleri yani etnik milliyetçilik XIX. yüzyılın sonlarına doğru başlamış bulunmaktadır.

Arnavutların çoğunluğu oluşturduğu bölgede ilk valisi Halil Rifat Paşa olan Kosova Vilayeti 1877’de teşkil olunmuştur (Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi, 2009:23) Yaklaşık 32 bin km² lik alanı kapsayan (Sipahioğlu, 2009:20) Kosova

Vilayeti'nin idari sınırları; doğuda Bulgaristan, batıda İşkodra Vilayetiyle Karadağ ve Bosna Hersek, güneyde Manastır ve Selanik vilayetleri, kuzeyde ise Sırbistan ile komşudur (Kosova Vilayet Salnamesi, 2000:1). 1878'de vilayetin merkezi Priştine iken 1893 tarihinden itibaren Üsküp merkezli olan vilayet Priştine, Yenipazar, Prizren, İpek ve Taşlıca olmak üzere toplam 6 sancağı ihtiva etmekteydi. 1893 tarihi itibariyle vilayetin nüfusu 847.419'dur ve bunun 507.080'i Müslüman, 340.339'u Hıristiyan'dır (Kosova Vilayet Salnamesi, 2000:1). Vilayette Arnavutların yanı sıra Türk, Boşnak gibi Müslüman unsurlar ve Bulgar, Makedon, Sırp, Rum, Ulah gibi Hıristiyan unsurlar da yaşamaktaydı (Sipahioğlu, 2009:20). Ayrıca Berlin Antlaşmasının getirdiği yeni düzen Kosova'ya gelen muhacirlerin sayısını da arttırmıştır. Sırbistan, Karadağ ve Bosna'da yaklaşık 50 bin Müslüman'ın Kosova topraklarına göç ettiği bilinmektedir (Malcolm, 1999:285).

Osmanlı Rus savaşını bitiren ancak uygulanma imkânı olmayan Ayastefanos Antlaşmasını bertaraf eden Berlin Antlaşması tüm Balkanlar'da olduğu gibi Kosova Vilayeti ve Arnavutlar için de önemli neticeler doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin savaş sonu sunulan şartları kabul etmesi ve artık kendi toprak bütünlüğünü tek başına koruyamayacak durumda olması, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsız olması, Bulgarların büyük devlet hülyası gibi sebepler Arnavutları telaşlandırmıştır. Bu doğrultuda Arnavutlar şartların yeniden görüşüleceği Berlin Kongresi'nden 3 gün önce 10 Haziran 1878 tarihinde (Bozboru, 2006:575) Prizren Birliği'ni kurmuşlardır. Böylelikle Tanzimat dönemi boyunca İslahat uygulamalarına karşı gerek yerel ayaklanmalar biçiminde gerekse kültürel hareket biçiminde başlayan Arnavut muhalefeti somut olarak kurulan bu birlik ile siyasal bir görünüm kazanmıştır. 13 Haziran 1878 tarihinde Arnavutlar İngiliz heyeti başkanı Lord Beaconsfield'e şu muhtırayı çekmişlerdir: “ *Arnavutlar Berlin'de temsilcisi olmayan tek Balkan halkıdır. Müstakil hükümetleri olmadığı gibi Osmanlı hükümeti tarafından da temsil edilmemektedirler. Arnavutların kendi milli karakterleri, gelenekleri ve hususi dilleri vardır. Arnavutlar kendi başlarına bir millettir. Çeşitli dinlere sahip olmakla birlikte müşterek vatanlarını asla unutmamışlardır.*” (Malcolm, 1999:276). Ancak Bismarck'ın Arnavutların bir millet olmadığını, sadece coğrafi bir terime karşılık geldiğini deklare etmesi Arnavut liderlerde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Öte yandan birliğin düşünsel anlamda ikili bir yapısı bulunmaktadır. Bir tarafta Arnavut topraklarının parçalanmasının önlenmesi yani mevcut yapının korunmasını savunan ve

Babiâli tarafından da desteklenen muhafazakâr görüş yanlıları var iken, diğer tarafta Abdül Frasherî'nin öncülük ettiği, özerklik yanlısı bir grup bulunmaktaydı. Arnavut taleplerinin karşılanmaması, Osmanlı'nın bu bölgede ıslahat yapmayı yükümlenmesi ve buna ilaveten Arnavut yerleşimli Gosivan, Ülgün ve Plavya kazalarının Karadağ'ın ilhakına bırakılması, Yeni Pazar Sancağı'nın Osmanlı'ya bağlı kalmasına rağmen Avusturya birliklerine açılması Frasherî'nin öncülüğünü yaptığı grubun etkinliğini arttırmıştır. Bu gelişmeler ışığında 1879 yılında Arnavut liderler Sultan II. Abdülhamit'e şu arz-ı halde bulunmuşlardır:

“Berlin’de öngörülen ıslahatlar Arnavutların aleyhinedir. Bunlar uygulandığı takdirde Arnavutlar azınlık haline düşeceklerdir. Bulgaristan bir Makedonya meselesi çıkarma peşindedir ve bu doğrultuda Selanik, Manastır ve Kosova’ya silahlı çeteler göndermektedir. Bu bakımdan Arnavutların bulunduğu bölgelerin muhafazasındaki en önemli çare Arnavutların yaşadığı vilayet ve sancakların tek bir vilayet çatısı altında birleştirilmesidir. Bu yapılmadığı takdirde Arnavutluk kısa bir süre içerisinde elden çıkacaktır.” (Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti, 2007).

Arnavutların tek bir çatı altında toplanma istekleri reddedilince milliyetçi üyeler halkı isyana teşvik etmiş ve bu isyan karşısında Sultan Abdülhamit, Derviş Paşa komutasındaki birlikleri Üsküp’e göndererek birlik dağıtılmıştır. Bunun akabinde Sultan, Arnavut bağlılığını pekiştirmek adına onları rahatsız eden uygulamalarda esnekliğe gitmiştir. Gönüllü askerlik, vergi muafiyeti, reformlara ara verilmesi gibi önlemler yaklaşık 10 yıl sükûneti sağlamıştır. Ancak 1890’lı yılların ortalarından itibaren Makedonya’da baş gösteren Bulgarcılık, Yunancılık, Sırpçılık gibi milliyetçi faaliyetler yani Makedonya sorunu özerklik meselesini tekrar gündeme getirmiştir. Makedonya deyiminin Osmanlı İmparatorluğu tarafından kullanılmadığını, Berlin Kongresinden sonra Balkanlılar tarafından ortaya atıldığını, bu toprakların adının Osmanlı’da Rumeli olduğunu ve Selanik, Kosova, Manastır vilayetlerinden teşkil olduğunu belirtmek gerekir (Armaoğlu, 2010 :819). Etnik açıdan Türk, Rum, Bulgar ve Arnavutlardan oluşan bu toprakların Orta Avrupa’yı Akdeniz’e bağlayan Morova ve Vardar Nehirlerinin meydana getirdiği iki büyük vadiye sahip olması bakımından stratejik önemi Ortaçağ Krallıklarının büyük topraklarını yeniden tesis etme peşinde olan üç Balkan Devleti’nin ilk hedef noktası olmuştur. Ayastefanos’un büyük Bulgaristan’ı bu toprakları da kapsamaktaydı ancak uygulanmamış olması Bulgar liderleri durdurmamış bölgede karışıklık çıkartarak ilhakı meşru kılmak amacıyla bu topraklarda halkı isyana teşvik eden ilk komiteleri kurmuşlardır. Bulgarların bu tutumunu aynı türden Sırp ve Yunanlılar da izlemiştir. Öte yandan bu bölge için ıslahat

yapmayı yükümlenen Osmanlı bu tür girişimlerde Arnavut muhalefetiyle karşılaşmış ve yukarıda sözünü ettiğimiz türden bildiri ve talepler sık sık dillendirilmiştir. Güçler dengesinin herhangi bir devlet lehine bozulmasını istemeyen Avusturya ve Rusya 1903 yılında Mürzsteg Programıyla bölge için yapılacak ıslahatları bizzat belirlemişlerdir. Buna göre bu topraklarda Jandarma örgütü yabancı bir generale verilecek, Avusturyalı ve Rus ajanlar Hıristiyan ahalinin çıkarlarını gözetecek ve bölge halkının silahsızlanması sağlanacaktı. Makedonya'ya ilişkin bu gelişmeler Arnavut sükûnetinin bozulmasına neden olmuştur. Arnavutlar Prizren Birliği'ni andıran toplantılar düzenleyerek özellikle Arnavutların yoğun olduğu Kosova, Manastır, Yanya ve İşkodra vilayetlerinin tek çatı altında toplanması yönünde talep ve telkinlerde bulunmuşlardır. Peja Toplantıları olarak anılan bu faaliyette ayrıca Arnavutlar kendi dillerinde eğitim hakkı da talep etmekteydiler. Taleplerin reddi ve yanı sıra kabul edilen Mürzsteg Programı Arnavutların endişesini arttırmıştır. Bu endişe ise İsa Buletin önderliğinde büyük ayaklanmaların tetikleyicisi olmuştur. Arnavut isyanları ise Osmanlı Devlet'inde yeni başlayan bir akımın dayanak noktası olarak görülmüştür. Memlekette idare-i mutlakayı idare-i meşrutaya tahvil, yani mutlakıyetçi yönetim şeklini meşrutiyete, anayasalı bir hükümdarlık rejimine dönüştürmeyi hedefleyen (Armaoğlu, 2010:819) İbrahim Temo gibi Arnavutların da yer aldığı Jön Türkler olarak bilinen Osmanlı aydınları ve bunların asli politik örgütü olan İttihat ve Terakki Cemiyeti aynı zamanda İmparatorluğu Osmanlı milliyetçiliği temelinde birleştirme arzusundaydı. Jön Türkler Arnavutlara reformların iptal edileceği ve geleneksel tüm hakların geri verileceği vaatleriyle Arnavut unsurlar üzerinde etki yaratmış ve birleşik hareket rafa kaldırılan Anayasanın yeni düzenlemeler ile tekrar ilanını sağlamıştır. Ancak yeni yönetimin bulunduğu vaatlerden uzak politikaları söz gelimi Arnavutça eğitim veren okulların kapatılması, Arnavut dernek ve cemiyetlerin yasaklanması aynı zamanda Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ederken aynı tarihte Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı Arnavut isyanlarını yeniden alevlendirmiştir. Sultan V. Reşad'ın Rumeli seyahati kapsamında Kosova'yı ziyaret etmesi büyük memnuniyetle karşılanmasına rağmen İttihat ve Terakki'nin merkezileştirici faaliyetleri isyan faaliyetlerini hızlandırmıştır. İstanbul'da Arnavut mebuslar Hasan Priştina ve İsmail Kemali bir yandan siyasi mücadele verirken bir yandan da çaplı bir isyan hazırlığı sürmekteydi. 1912 Nisanında başlayan isyan tüm Kosova ve İşkodra bölgesine yayılmıştır. Kısa sürede ayaklanmacılar Priştine,

Mitroviça, Vulçitrın ve Ferizaj'ı ele geçirmiştir. Akabinde İstanbul isyancılarla görüşmek üzere Priştine'ye bir heyet göndermiş, Arnavutlar bu görüşmede özerklik, gönüllü askerlik, kendi dillerinde eğitim hakkı gibi talepleri içeren 14 maddelik bir liste sunmuşlardır. Bu talepler 23 Ağustos 1912 tarihinde Babıâli tarafından kabul edilmiştir. (Karatay, 1998:61). Bu arada ittifak kuran Sırp, Bulgar ve Yunanlılar, Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyetine son vermek için harekete geçerken Sırp ve Karadağlılar tüm Kosova'yı işgal etmiştir. Sırpların bu hâkimiyet döneminde 25 bin Arnavut'u öldürdüğü zannediliyor (Karatay, 1998:66). Üsküp'te ki bir Danimarkalı gazeteci Priştine Sırpların eline geçince burada 5 bin Arnavut'un öldürüldüğünü bildirmiş ve Sırp hareketinin Arnavut halkına yönelik dehşet verici bir katliama dönüştüğünü yazmıştır (Malcolm, 1999:312). Yine aynı dönem birçok unsur Osmanlı'nın Anadolu topraklarına ve Arnavutluğa göç etmiştir. 1913-15 döneminde Kosova'dan ayrılanların toplam sayısı en çok 120 bin olarak verilmiştir (Malcolm, 1999:316). Savaşın Osmanlı aleyhine gelişmesi üzerine Arnavutlar 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan ederken 16 Aralık 1912'de Londra'da toplanan 6 büyük devlet Sırpların daha fazla ilerlemesinin de önüne geçilmesi amacıyla bu bağımsızlığı tanımıştır. Mayıs 1913'de Türkiye'nin de imzaladığı anlaşma ile Londra Konferansı neticesi bugünkü sınırlarıyla Arnavutluk kurulmuştur. Aynı zamanda Kosova Vilayeti Sırbistan'a bağlanmıştır. Osmanlı'nın Rumeli'deki topraklarını kaybetmesini Türk komutan Mareşal Fevzi Çakmak şu cümlelerle özetlemiştir : “ Batı Rumeli'de (Arnavutluk-Kosova) 500 senelik Türk egemenliğine veda ettik. Güneş batarken Arnavutluk sahilleri de yavaş yavaş gözümüzün önünden siliniyordu. Atalarımızın yüzlerce yıl kanları ile suladığı eski yeni birçok şehitlerimizin gömüldüğü vatan parçasının bırakılması gönüllerimizde giderilmesi imkânsız acılar ve hasretler yaratıyordu. Cehalet ve politika kurbanı olan Batı Rumeli hala pek elim buhranlar içinde çırpınıp duruyor” (Balkan Harbi, 1979).

500 yılı aşkın Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yer alan Kosova'da Osmanlı dönemine ait olup günümüze kadar gelebilen cami, mektep, medrese, tekke, imaret, han, hamam, türbe, çeşme, köprü vs. 708 adet tarihi eser tespit edilmiştir (Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi, 2009:76). Priştina'daki Fatih Camii, Prizren'de bulunan Sinan Paşa, Kaçanik'te Koca Sinan Paşa Camii ile İpek'te bulunan Bayraklı Camii Osmanlı mimarisini yansıtan akla gelen ilk eserlerdir (Vırniça, 1999:7). Bu tür birçok eser XX. yüzyılın etnik, emperyalist rekabetleri sonucu yok edilmiş ya da

kullanılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda Fevzi Çakmak'ın ifade ettiği 'pek elim buhranlar' XX. yüzyılda telafisi güç hatta imkânsız sonuçlara neden olan kriz ve savaşlara dönüşecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ YILLARINDA BALKANLAR VE KOSOVA

2.1. Birinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı 19.yy ile 20.yy başlarında meydana gelen olay ve gelişmelerin bir sonucu olup savaşın çıkış nedenleri çeşitli askeri, ekonomik, siyasi gelişmeler ve büyük devletler arasındaki çıkar çatışmalarında yatmaktadır. Avrupa'da Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf Bloklarının kurulması, 20.yy'ın başlarından itibaren bloklar arasında birbirlerine karşı başlatılan savaş hazırlıkları ihtilalci milliyetçilik akımlarının yaygın olduğu Balkanlar'da dünyanın gördüğü en büyük savaşı başlatacaktır (Öksüz, 2006:625). Panslavizm ile Pancermenizm'in çatışma alanı olan Balkanlar Birinci Dünya Savaşından en çok nasibini alan bölgelerin başında gelecektir.

Avrupalı devletlerin sanayi inkılâbı sonucunda artan fabrikalara hammadde arayışı bunu müteakip artan üretim için pazar arama arayışı ile başlayan sömürgecilik rekabeti Birinci Dünya Savaşının en önemli sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Ülkeler arası güvensizlik duygusu bu rekabet sürecinde yine endüstri devriminin bir getirisi olarak silahlanmayı, teknolojiden olduğunca yararlanarak güçlü ordular kurmayı teşvik etmiştir. 19.yy'da belirmeye başlayan etnik milliyetçilik akımı da eklenince Avrupa'da ülkeler arası ekonomik ve siyasi duvarların ve daha sonra ülkesel blokların kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Söz konusu blokların kurulmasında başrol oynayan iki ülke Almanya ve Fransa olmuştur. Prusya öncülüğünde 1871 yılında siyasi birliğini tamamlayan ve sömürgecilik bağlamında arayış içerisinde olan Almanya 1871 Sedan Savaşı ile Fransa'dan Alsace-Lorraine'i alarak kutuplaşma sürecini başlatmıştır. Sedan Savaşı ile Birinci Dünya Savaşının başladığı 1914 tarihleri arasında Avrupa tarihinin hiç değişmeyen ögesi Almanya ile Fransa arasındaki düşmanlıktır. Hatta bu düşmanlık İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar sürecektir (Sander, 2000:222). Almanya Habsburg İmparatorluğu ile ittifak kurarken Fransa, Rusya ve İngiltere ile birlikte karşı bloku oluşturmuştur. Başlangıçta bütün Balkan ülkeleri savaşa katılmamalarına rağmen savaşın sonuna gelindiğinde Arnavutluk dışında hepsi bir tarafın müttefiki olmuştur.

Kuşkusuz Birinci Dünya Savaşı sadece ekonomik rekabet ve ülkeler arası kutuplaşmanın bir sonucu değildir. Bunun yanında Balkanlardaki ulusal sorunlar savaşın çıkmasında önemli etkindir. Öyle ki Dünya Savaşının ilk kıvılcımını büyük Avrupalı devletler değil iki Balkan ülkesi ateşlemiştir. Ulusal sorunların kaynağı olarak 1878 Berlin Antlaşmasını göstermek yanıltıcı olmayacaktır. Bahsettiğimiz gibi söz konusu Antlaşma Balkanlar'da yeni devletler kurarken Bulgaristan'ın büyük devlet hayalini sonlandırmış, Bosna Hersek'i ise Avusturya'nın işgaline açmıştı. Takip eden yıllarda Balkan ittifakı Osmanlı'yı yarımadadan uzaklaştırırken aynı zamanda kendi içerisinde içsel bir savaş yaşamıştı. Tüm bunlar etnik milliyetçilik düşüncesi ile açıklanabilecek gelişmelerdir. Başta Avusturya ve Sırbistan olmak üzere Balkan ülkeleri bu düşünce doğrultusunda hareket ederek kendi ideallerini gerçekleştirmek için uğraşmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'dan çıkarılmasından sonra en acil ulusal sorun Güney Slav sakinlerini yani Sırpı, Hırvatları ve Slovenleri özellikle de bunların Sırp devletiyle ve Avusturya Macaristan monarşisinin merkezi otoriteyle ilişkilerini ilgilendirmektedir (Jelavich, 2009:114). Savaş öncesi Avusturya Macaristan İmparatorluğu sınırları içinde bulunan Sloven ve Hırvatlar mevcut durumda monarşiye bağlı federal bir birliktelik hedeflemekteydiler. Sırp ise Balkan Savaşlarında ele geçirdikleri toprakları korumayı dahası genişletmeyi hedeflemekteydi. Bu bağlamda Sırpın hedefi, Sırlara ait olduğu düşünülen Habsburg toprağı, özellikle Bosna, Hersek, Hırvatistan, Dalmaçya ve Slovenya'nın birleştirilmesi suretiyle ideal büyüklüğe ulaşmaktı. İdeal olan ise Sırbistan'ın Ortaçağ'daki en büyük hükümdarı Stefan Duşan'ın imparatorluğu dahilindeki toprakları kapsamaktaydı. Ancak 1908 yılında Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmesi Büyük Sırbistan hayalini engelleyen bir faktör durumundaydı. Sırpın ulusal hassasiyetlerinin artması Ulusal Savunma ve Kara El olarak bilinen iki derneğin kurulmasına yol açmıştır (Jelavich, 2009:118). Özellikle başında Dimitriyevich'in yer aldığı Kara El, Pan-Sırp politikası dahilinde bütün Sırpın ve kendilerinin Sırp toprakları olarak kabul ettikleri yerlerin birleşmesi amacını gütmekteydi. Kosova Savaşının yıl dönümü olan 28 Haziran 1914 tarihine gelindiğinde iki ülke arasındaki gerginlik yeni bir boyut kazanmıştı. Avusturya Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand'ın Gaurilo Prencip adlı Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna'da öldürülmesi iki ülke arasında çatışmaya

dönüşürken önceki yıllarda kurulan ittifaklar sisteminin devreye girmesiyle savaş diğer ülkelere de yayılmıştır.

Bir başka bakış açısıyla Birinci Dünya Savaşı 19. yüzyılda Balkanlar'da meydana gelen askeri ve siyasal gelişmelerin mantıksal bir sonucuydu. Bosna'nın ilhakını asla kabullenmeyen Sırlar ve örgütsel uzantısı Kara El'in, Bulgarların Makedonya'daki IMRO faaliyetlerine benzer şekilde faaliyetleri Habsburg Arşidükü'nün ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu son olaydan sonra hâlihazırda Sırbistan'ın yayılma emellerini bilen ve bundan endişelenen Habsburg İmparatorluğu 28 Temmuz 1914 yılında Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. Rusya'nın seferberlik ilanı ile Sırları desteklemesi ittifak sistemlerini harekete geçirmiştir. 4 Ağustos 1914 tarihinde 3 cephe de savaş başlamıştı. Almanya-Fransa, Avusturya-Rus, Avusturya-Sırbistan, (Sander, 2000:318). Savaş başladıktan sonra birbirine üstünlük sağlamak isteyen devletler dikkatlerini savaşa girmemiş olan Osmanlı ile Balkan ülkelerine vermişlerdi. Savaşa sonradan katılacak olan bu devletler kendilerine en çok vaatte bulunan tarafı seçme eğilimindeydi.

Savaş başladıktan sonra ittifak arayışına giren Osmanlı ilk olarak itilaf kuvvetleriyle temasa geçmiştir. 1914 yılında Paris ziyaretinde bulunan Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Balkan Savaşlarında İtalya'nın eline geçen ege adalarının iadesi konusunu gündeme getirmiştir. Bu talepten olumsuz yanıt alan Osmanlı'nın İngiltere ile görüşmeleri de olumsuz neticelenmiştir. Gerçekte itilaf devletleri Osmanlı'yı içinde bulunduğu durum itibarıyla gereksiz ve aciz olarak görmekteydiler. İngiltere ve Fransa ile yapılan ittifak teşebbüslerinin başarısız olması, Balkan harbinde denizlerde Yunan üstünlüğü nedeniyle İngiltere'ye bedeli ödenerek sipariş edilen iki geminin teslim alınamaması gibi nedenler Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yakınlaştırmıştır. 1913 yılından beri Limon Van Sanders başkanlığındaki Alman askeri heyetin Türk ordusunu modernize etmek için Osmanlı ordusunda yer aldığını ve 4 Ocak 1914'de Genel Kurmay Başkanı olan Enver Paşa'nın Genel Kurmay yardımcılığına Alman Generalleri tayin ettiği göz önüne alındığında Osmanlı'nın Almanya yanlısı politika izlediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Enver Paşa'nın Almanya'nın savaşı kazanacağı yönündeki inancı Osmanlı-Almanya yakınlaşmasını perçinlemiştir. Bu yakınlaşma 1914 yılında gizli bir ittifakla neticelenmiştir. Almanya itilaf devletleri arasındaki bağlantıyı kesme aynı zamanda Padişahın halifelik konumundan yararlanarak cihat çağrısı suretiyle

İngiliz denetimindeki Müslüman Arapları kışkırtma planları iki devlet arasındaki karşılıklı çıkarlar bağlamında bir ittifak doğurmuştur. İngilizlerden kaçan iki Alman Gemisinin (Goben-Breslav) Osmanlı tarafından alınarak (Yavuz-Midilli) muhafaza edilmesi ve bu gemilerin Karadeniz'de Rus limanlarını bombalaması 24 Kasım 1914 tarihi itibarıyla Osmanlı Devletini İttifak devletlerinin safında savaşa sokmuştur.

Osmanlı'nın savaşa girmesinden sonra gizli Anlaşma ile Osmanlı topraklarını paylaşan İtilaf Devletleri 26 Nisan 1915 yılında İtalya'ya Londra Anlaşması'nda Anadolu topraklarından Antalya ve buna ek olarak Brenner Geçidi'ne kadar Güney Tirol'ü, Trieste'yi, Goritsa'yı, İstirya'yı ve Dalmaçya'yı vaat ederek bu devleti kendi saflarına dahil etmişlerdir. İtalya'dan sonra savaşa giren devlet Bulgaristan olmuştur. Amaç geçmişte olduğu gibi hala Ayestefanos'la kurulan devletin ihyasıydı. Bu amaçla hareket eden Bulgaristan, Makedonya ve Yunanistan ile Romanya'nın savaşa katıldığı halde başka topraklar da edinebileceği teminatı almış ve 14 Ekim 1915'de ittifak devletlerinin yanında savaşa katılmıştır. 1916 yılında Romanya, 1917 yılında ise Yunanistan İtilaf devletlerinin yanında savaşa katılmıştır. Böylece Arnavutluk hariç Balkan Devletleri Savaşın içinde yer almışlardır. Arnavutluk ise başta İtalya olmak üzere Sırbistan, Yunanistan, Karadağ gibi ülkelerin işgaline uğramıştır.

Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin Çarlık Rejimini yıkmasıyla savaştan çekilen ve Brest Litovsk Barışı ile savaşta kazandığı toprakları iade eden Rusya'nın itilaf devletlerinden kopuşu İttifak güçlerinin savaşı kazanacağı ihtimalini yükseltmiştir. Fakat ABD'nin Almanya'ya savaş ilan ederek mücadeleye dahil olması bu seyri değiştirmiştir. 1916 da İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa giren Romanya, Almanya tarafından işgal edilmiş ve 1918 Mayısında savaşın sonu ile ilgili yanlış bir değerlendirme yaparak İttifak devletlerine katılmıştır (Kutlu, 2007:516). Eylülde Bulgaristan, Ekimde Osmanlı (30 Ekim tarihli Mondros ile) ve son olarak da 11 Kasım 1918'te de Almanya teslim olmuştur (Sander, 2000:350). Böylece Birinci Dünya Savaşı sona ererken İtilaf Devletlerinin başarısı Balkanların yeniden şekillenmesine yol açacaktır. Barış ortamını sağlamak üzere 32 devletin temsilcisi 18 Ocak 1919'da Paris'te toplanarak mağlup devletlerle yapılacak barış antlaşmalarının koşullarını belirlemiştir. Bu doğrultuda 28 Haziran 1919'da Almanya ile Versailles, 10 Eylül 1919'da Avusturya ile St. German, 27 Kasım 1919'da Bulgaristan ile Neully, 4 Haziran 1920'de Macaristan ile Trianon antlaşmaları imzalanmıştır. Osmanlı için öngörülen Sevres Barışı Türk

tarafınca kabul edilmemiş bunun üzerine yapılan Kurtuluş mücadelesi neticesinde 23 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye bugünkü hukuki statüsünü kazanmıştır. Mağlup devletlerle yapılan anlaşmalar Wilson Prensiplerinin oldukça uzağında kalmıştır. Bu anlaşmalar ile galip devletler ulusların kendi kaderini belirlemesine ve adalete ilişkin idealist dil kılıfına büründürülen şartlarla menfaat elde etmişlerdir (Jelavich, 2009:131).

Bizzat şartlar ve beraberindeki mazeretler iki savaş arası dönemdeki aşırı huzursuzluk ve şiddetin büyük kısmının sebebinin teşkil etmiştir. Mağlup devletler altından kalkamayacakları savaş tazminatlarına mahkûm edilirken sınırlayıcı askeri hükümlere maruz kalmışlardır. Anlaşmalardan en kazançlı çıkan Balkan ülkesi Romanya olmuştur. Romanya Bulgaristan'dan Dobruca'yı, Macaristan'dan Erdel'i, ve Banat bölgesinin büyük kısmını Rusya'dan Besarabya'yı almıştır (Kutlu, 2007:516). Türkiye hariç tüm komşularına toprak kaybeden Bulgaristan'ın büyük Bulgaristan hayali sona ererken aynı amaçtaki Yunanistan, Anadolu topraklarını da işgal faaliyetlerine girmiştir. Fakat Yunanistan Türk kuvvetlerini geçemeyerek ideale ulaşamamıştır. Milyonlarca insanın ölümü ve sakat kalmasıyla sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı, Avrupa ve Balkanlar'da büyük ekonomik ve sosyal buhranları da beraberinde getirmiştir. 1878 sonrası ateşlenen etnik milliyetçilik, barış anlaşmalarıyla birlikte saldırgan milliyetçilik haline dönüşmüştür. Tarih boyunca bölgeye doğrudan egemen olan 3 büyük imparatorluk (Osmanlı, Habsburg, Rusya) parçalanırken aynı topraklar üzerinde daha küçük ulus devletler kurulmuştur (Avusturya, Macaristan, Yugoslavya, Çekoslovakya, Polonya). Ancak bu oluşum Balkanlar'da azınlık sorununu ortadan kaldıramamıştır. Her milletin kendi geleceğini tayin etme isteği ve bu bağlamda yaşanan krizler iki savaş arası dönemin temel sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum sosyal ve dini gerginliklerle birlikte ulus devletlerin zaman içerisinde diktatörlüklere doğru kaymasına yol açacaktır.

2.2. İki Savaş Arası Dönem

Birinci Dünya Savaşının sonunda Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra bu imparatorluğun mirasçısı olarak 5 devlet ortaya çıkmıştır: Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya. Ayrıca Yunanistan ve

Bulgaristan'ı dikkate aldığımızda bu Balkan devletleri topluluğu iki savaş arası dönemde harici ve dâhili gelişmelere konu olmuşlardır. Bu gelişmelerin hepsi "ulusal" sorunlar dairesinde vücut bulan ülkesel ve ülkeler arası çelişki ve mücadelelerden kaynaklanmıştır. Söz konusu meseleyi biraz açarsak; denilebilir ki savaştan hemen sonraki dönemde Balkan Devletleri içsel olarak iktidar mücadelesi, etnik nüfus entegrasyonu, ekonomik kriz gibi üç ana sorunla meşgul olurken aynı zamanda Avrupalı büyük devletler arasında çıkar çatışmalarına da sahne olmuştur.

Balkan devletlerinin mücadele etmesi gereken ilk problem ulusal entegrasyonu sağlayarak toprak bütünlüğünü korumaktı. Aslında Balkan unsurları bir arada yaşamaya alışıktı. Yüzyıllarca Habsburg ve Osmanlı hâkimiyetinde "sorunsuz" yaşamışlardı. Ancak her bir topluluğun kendi kaderine tayin etme hakkı söz konusu olduğunda bu sorunsuz birliktelik bambaşka bir hal almıştır. Savaş sonrası ulusal sorunların en fazla yaşandığı yer barış masasında en büyük başarıyı ve böylece en fazla sayıda etnik azınlığı elde eden iki devlet olacaktır: Romanya ve Yugoslavya (Jelavich, 2009:144). Ulusun entegrasyonunun yanı sıra Balkan Devletleri zorlu ekonomik koşullarla da mücadele etmek durumundaydı. Tarıma dayalı ekonomik yapı yaşanan savaş ve daha sonra Büyük Buhran ile çökme noktasına gelmiştir. Bu ekonomik koşullar Balkan Devletlerinde genellikle iki politikanın benimsenmesine yol açmıştır. Birincisi, uluslararası gümrük duvarlarının kurulmasıyla kapalı, kendi kendine yeterli bir ekonomi anlayışı diğeri ise toprak reformu vasıtasıyla tarımsal nüfusu kalkındırma anlayışıdır. Bu bağlamda Arnavutluk hariç tüm devletler toprak reformu kanunları çıkararak arazi paylaşımını gerçekleştirmişlerdir. Ancak sanayileşmiş Avrupa güçleri karşısında benimsenen bu ekonomik politikaların başarıya ulaşmadığı görülecektir. Zira Balkanlar bir taraftan Bolşevik devrimiyle gelen komünist hareketlerin odak noktası olurken diğeri taraftan komünizm karşıtı diğeri Avrupalı devletlerin ilgi odağı olmuştur. Balkan devletlerinin karşılaştığı bir diğeri içsel sorun ise rejim meselesi olmuştur. Savaştan sonra bütün devletler demokrasi yolunda bir rejimi benimsemişti. Söz gelimi Romanya, Bulgaristan, Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı birer anayasal monarşiydi. Yunanistan 1923 yılında cumhuriyeti benimsemişti. Ancak yaşanan ulusal sorunlar parlamenter demokrasi hareketlerinin son bulmasına neden olmuştur. Bunların yerini iç kargaşalarda ve dış tehlikeden koruma sözü veren bir önderin yönetiminde faşist olmasa da sağcı bir diktatör almıştır (Wachtel, 2009:111).

İçeride bu sorunlarla mücadele eden Balkan Devletleri aynı zamanda Komünizm, Faşizm gibi büyük devletlerin politikalarına da maruz kalarak ayakta kalabilme savaşı vermişlerdir. Bolşeviklerin 1917'deki zaferi Balkanlar'ı etki dairesine alacaktır. Marksist programlara sahip sosyalist teşkilatlar tarımsal Balkan ülkelerinde oluşmaya başlamış kitlesel köylü desteği alan komünist partiler ortaya çıkmıştır. Ancak bu tür oluşumlar bu hareketin karşıtı olan diğer Avrupalı güçlerin de teşvikiyle genelde yasadışı olarak kabul edilerek bastırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar "yer altı"nda kalan bu yeni oluşum özellikle soğuk savaş döneminin başat aktörü olacaktır. Öte yandan 1919-20 barış anlaşmaları iki grup yaratmıştı; kazançlarını elde tutmaya niyetli galipler ve antlaşmalardan büyük zarar gören ya da haklı olarak kendilerinin olan topraklardan yoksun bırakıldıklarına inanan devletler (Jelavich, 2009:149). Özellikle ikinci grup kendi kaderlerini tayin noktasında antlaşmalarla getirilen ezilmişliğin hırsıyla etnik milliyetçiliği aşan ırkçılık faaliyetleri ile yayılcı ve hakim olma anlayışla tahripkar oluşumlardan kaçınmamışlardır. Bir başka Dünya Savaşına neden olan bu gelişmelere geçmeden önce Balkan ülkelerindeki ulusal teşkilatlanmaları incelemek faydalı olacaktır.

2.2.1. Yugoslavya

Slav unsurları arasında bir birlik oluşturma fikrinin tarihi çok eski değildir. Bu yöndeki eğilimler bölgeyi tek elden idare eden Osmanlı ve özellikle Habsburg şemsiyesinin ortadan kalkmasıyla dillendirilir olmuştur. Kendi benliklerini koruma gayretinden olacak ki özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir başka devletin uydusu olmamak adına birlik kurma faaliyetleri hızlanmıştır. Belirttiğimiz bu gerekçeler geçerli olmakla birlikte hiçbiri Sırp'ların ideası kadar belirleyici olmamıştır. Bulgaristan'ın Ayestefanos'un hediyesini unutmadığı gibi Sırp'lar da Çar Duşan Krallığı'nın Sırbistan'ını yeniden tesis etme hayalinden hiç vazgeçmemiştir. Savaşın ilk aylarında Sırbistan kendi konumunun getirdiği avantajla Habsburg ordularını püskürtmeyi başarmış, Slav uluslarını tek bir çatı altında toplanması fikrini itilaf devletleri nezdinde gündeme getirmiştir. Ancak bu girişim çeşitli sebeplerden destek görmemiştir. İlk olarak Sırbistan'ın çıkarları ile İtalya'nın çıkarları çatışmaktaydı. Her iki devlet de Hırvatistan'ın Dalmaçya kıyılarını istemekteydi. İtalya'yı Londra

Antlaşması ile yanına çeken itilaf devletleri duruma temkinli yaklaşmayı yeğlemiştir. Diğer taraftan Habsburg İmparatorluğunun yıkılması İtilaf devletlerinin nihai amacı değildi. Zira böyle bir durumda ortaya çıkacak boşlukta kurulacak bir birliğin Rus veya Alman etkisine açık olması muhtemeldi. Yine de Sırp başbakanı Nikola Pasic, Parlamento tarafından da onaylanan Niş Deklarasyonu ile ülkesinin savaş amacını Sırp, Sloven ve Hırvat uluslarını birleştirilmesi olarak belirlemiştir (Ülger, 2003:35). Habsburg idaresindeki Hırvat ve Sloven liderler ise farklı bir durumdaydı. Savaş boyunca monarşiye sadık kalan güney Slavları ileride kurulacak muhtemel bir birliğin tüm Slavları değil sadece Habsburg bünyesindeki Slavları içermesi kanaatini taşımaktaydılar. İkisi de Dalmaçyalı olan ve daha önce Hırvat-Sırp koalisyonunun kurulmasında önemli rol oynayan Ante Trumbić ve Franco Supilo önderliğinde 1915 yılında Yugoslav Komitesi Londra'da kurulmuştur (Jelavich, 2009:154). Bu örgütün amacı Hırvat ve Slovenlerin istediği doğrultuda eşitlik temelinde federatif bir birliktelik sağlamaktı. Londra Antlaşması ile İtalya'yı saflarına çeken müttefiklerin bu ülkeye vaat ettiği yerlerden biri de Dalmaçya kıyıları idi. İtalya ile yapılan bu anlaşma tehlike algısı olarak komiteyi Sırplarla görüşme yapma noktasına taşırken 1917 Bolşevik devriminin akabinde Rusya'nın savaştan çekilmesiyle büyük bir destekten yoksun kalan Sırp da Yugoslav Komitesinin isteklerine karşı daha esnek hale gelmiştir. Müzakere etmek üzere bir araya gelen taraflar bu görüşmeler sonucu Korfu Deklarasyonunu yayınlayarak bir Yugoslav devleti kurmak üzere anlaşmalarını ilan etmişlerdir. Buna göre kurulacak devlet Sırp Karayorgiyevic hanedanının idaresinde anayasal, demokratik ve parlamenter bir monarşi olacaktır. Savaşın sonunda Habsburg İmparatorluğunun parçalanması Hırvat ve Slovenlerin desteklediği bu monarşinin bünyesinde federatif bir yapı düşüncesini de desteksiz bırakmıştı. Ekim 1918'de Zagreb de bu üçlü Slav toplulukları benzer amaçla Ulusal Konsey'i kurmuşlardır. Kasım ayında Karadağ ve daha sonra Voyvodina bu konseye katılma kararı almıştır. Bosna'nın 52 eyaletinden 42'si de aynı yönde karar almıştır (Ülger, 2003:37). 1 Aralık 1918 tarihinde ise Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığının (SHS) kurulduğu, Karayorgiyevic Hanedanından Peter Alexander'ın da kral olduğu ilan edilmiştir. Böylelikle güney Slavları ilk kez kendi idarelerinde bir birlik kurmuşlardır. Ancak bu birlik yaşanan önemli iç sorunlar nedeniyle uzun ömürlü olmayacaktır. Büyük Sırbistan kurmayı amaçlayan Sırp Rusya'nın desteğinden mahrum kalınca Büyük Sırbistan ölçülerinde bir devlet yaratılmasından memnundu. Hırvatistan Dalmaçya

kıyılarının İtalya'nın işgalinden kurtarılmış olduğu için Bosna Hersek ise topraklarının Hırvat ve Sırp arasında bölünmemiş olmasından dolayı memnundu (Kenar, 2005:42). Bu Krallık coğrafi olarak Slovenya, Hırvatistan, Voyvodina, Dalmaçya, BİH, Karadağ ve bugünkü Makedonya ve Kosova topraklarını içeren Sırbistan'ı kapsayan 248.000 km² lik bir toprağa sahipti. (Kenar, 2005:45) 1921 yılı ilk seçim sonuçlarına göre 12 milyon nüfusu olan Krallık tam bir milletler mozaiydi. Nüfusun %43'ü Sırp, %23'ü Hırvat,%8,5 Sloven, %6 Boşnak, %5 Makedon, %3,6 Arnavut ve %11'i Alman, Macar, Türk, Yahudi ve Çingeneden oluşmaktaydı (Bora, 1995:39). Böylesine kozmopolit bir ulusta entegrasyonu sağlamak en önemlisi bu uyumun sürekli olmasını temin etmek zor olmanın ötesinde sağlam bir devlet geleneğini gerektirmektedir. Farklılıklar nefrete dönüşmedikçe ve siyasi otorite bunu sağladıkça gerçek bir millet oluşacaktır. Zira gerçek anlamda millet etnik kökeni, dini ve diğer farklılıklara bakılmaksızın birlikte yaşama isteği ve emelinde olan bunu gelecek içinde zaruret gören insan topluluğundan oluşmaktadır. Bu anlamda Krallığın insan topluluğu bir halk olarak var olmuş ve bir ulusa dönüşmemiştir. Özellikle Sırp-Hırvat çekişmesi bu topluluğun en önemli problemi olagelmıştır. Söz konusu çekişmenin ana eksenini; Hırvatlar, Sırp ile eşit statüde yer almak isterken Sırp'ların tutumunun bunun aksi yönde olmasıdır. Zira Sırp kendilerini bu Krallığın kurucusu ve lideri diğerlerini sadece katılımcı olarak görmekteydi. Bunu Birinci Dünya Savaşında büyük kayıplar vermesi ancak kazanan tarafta yer alması dahası diğer unsurların Habsburg ordularında kendilerine karşı savaşmış olması sebeplerini ileri sürerek meşrulaştırma gayretinde bulunmuşlardır.

Siyasi hayatta en etkili parti Pasiç liderliğindeki Sırp Radikallerdi. Bunu bu partiden ayrılanlarca kurulan ancak merkezi yönetimin ortak payda olduğu Demokrat Parti izlemekteydi. Bu Partilerin Karşısında önemli muhalif güç olarak Radiç'in Hırvat Köylü partisi bulunmaktaydı. 1920 tarihli seçimlerde Radikal Parti çoğunluğu sağlamıştı. Öte yandan 1919'da kurulan Komünist Parti bu seçimlerde önemli bir giriş yaparak Mecliste 58 sandalyeye sahip olmuştur (Castellan, 1995:427). Birliği yapay entegrasyon olarak gören Komünist Parti bütün unsurların kendi kaderini tayin etme hakkını savunmaktaydı. 1921 yılında Kral naibi Aleksander'e suikast girişiminden sorumlu tutulan bu parti yasadışı ilan edilerek İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar siyasi hayattan çekilmiştir. Seçimlerden sonra Meclisi boykot etme kararı alan Hırvat Köylü Partisinin bu tutumu Sırp merkezîyetçilerinin hareket sahasını genişletmiştir. Sırp

merkeziyetçiliğini yansıtan 1921 Anayasası Hırvat, Sloven muhalefetine rağmen kabul edilmiştir. Savaş öncesindeki Sırbistan Anayasasından esinlenmiş bu anayasa başta ordu lideri olan ve başbakanı seçen bir kral, bir Meclis (Skupstina) ve tamamen hükümetin elinde olan idareyle merkeziyetçi bir yapıya sahipti (Castellan, 1995:428). Başbakanlık, Savaş ve donanma ve içişleri bakanlıkları Sırp'ların elindeydi. Tabii ki bu durum başta Hırvatlar olmak üzere tüm kesimleri rahatsız etmiştir. 1923'te yapılan seçimlerde de merkezi idare yanlısı olan parti ve adaylar çoğunluğu sağlamıştır. Seçimlerden sonra Radiç'in federal yanlısı tavrına yabancı desteği bulmak üzere Sovyetleri ziyaret etmesi dönüşünde şiddetli propagandalarla iktidarı eleştirmesi Hırvat Köylü Partisinin yasadışı ilan edilmesine, kendisinin de hapse girmesine neden olmuştur. 1925 yılında anayasayı destekleyeceği sözü partisinin koalisyon ortağı olmasına neden olurken Radiç Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir. Ancak bu birliktelik 1927 yılında son bulmuştur. Bir yıl sonra ise Radiç Radikal Parti üyesi bir Karadağlı tarafından öldürülünce Sırp-Hırvat çekişmesi zirveye çıkmıştır. Hırvatlar 10 yıl boyunca 121 aylık sürede 117 ay Sırp'ların başbakanlık yapmasına savaş ve donanma bakanlıklarının her zaman Sırp'ların elinde olmasına ayrıca tepkiliydiler. Bu fevkalade gergin dönemde liderliği 1921'de kral olan Aleksander devraldı. 6 Ocak 1929'da kral parlamentoyu feshederek, siyasi parti ve dernekleri kapatmış ve şahsi bir diktatörlük kurmuştur. Böylece ulusal çatışmalar SHS krallığındaki meşruti idareyi sona erdirmiştir. Tek kral tek devlet tek millet söylemi benimsenirken krallığın adı da Yugoslavya olarak değiştirilmiştir. Yeni rejimde ülke toprakları her birinde Sırp'ların çoğunluğu oluşturduğu banovina adı verilen 9 eyalete bölünmüştür. Böylece Hırvatistan 2, Sırbistan 5 idari bölgeye ayrılmıştır. BİH ise Hırvat topraklarının bir kısmını içeren Vrbaska, Sırbistanın büyük kısmını içeren Drinoka, Karadağın da içinde bulunduğu Zetska ve Dalmaçya kıyılarına kadar uzanan Primorska olmak üzere 4 parçaya bölünmüştür (Banac, 1997:87). Hiç bir yerel özerkliği bulunmayan bu eyaletler Sırp tahakkümüne dayanmaktaydı. Baskıcı rejim ayrılıkçı eğilimleri güçlendirmekle beraber pek çok muhalif siyasi lider ülkeden göç ederek dış örgütlenmelere başlamışlardır. Bulgar hükümetince desteklenen IMRO örgütü Makedonya da Sırp karşıtı oluşumları tetiklerken Hırvat Ante Pavelia İtalya'da Hırvatistan'ın bağımsızlığını sağlamayı amaçlayan Hırvat Ustaşa hareketini başlatmıştır. Sırp'larla İtalya'nın çıkarlarının çatıştığından bahsetmiştik. Dolayısıyla Ustaşa örgütünün bu bağlamda Musollini tarafından desteklenmesi şaşırtıcı değildir. Böylece Sırp

kaynaklı doku uyuşmazlığı iç mesele olmaktan çıkarak uluslararası bir hal almıştır. Sırp idaresine yönelik tepki 1934 yılında Kral Alexander'ın Fransa ziyaretinde Ustaşa örgütüne mensup bir Hırvat tarafından öldürülmesi noktasına ulaşmıştır. Yerine 11 yaşındaki oğlu Peter II geçerken reşit olmaması nedeniyle kral naipliğine kuzeni Prens Paul getirilmiştir. Yeni naip anayasayı muhafaza etmekle birlikte diktatör mizacına sahip değildi. Bu tutum Yugoslav iç işlerinde nispi bir sükûnet dönemini getirmiştir. İtalya ve Almanya gibi iki önemli dış tehdit Yugoslavya'da yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Toprak bütünlüğünden ve devlet yapısının zarar görmesinden endişelenen yönetim 1939 tarihindeki uzlaşma ile Hırvatistan'a bu devlet dahilinde otonomi vermiştir. Buna göre Dalmaçya ve Hırvatistan ve Bosna'nın bir bölümü yani 860.000'i Sırp, 160.000'i Müslüman olan toplum 4.4 milyonluk nüfus birleştirilerek büyük bir Hırvat Banovini tesis edilmiştir (Castellan, 1995:430). Böylece en önemli ulusal sorun çözülmüş olmakla birlikte bu çözüm beraberinde Sloven, Makedon, Müslüman ve Arnavutların da benzer talepleri gündeme getirmelerine neden olmuştur. Dahası merkezîyetçi Sırp'lar bu düzenlemeden oldukça rahatsızdı. Bu rahatsızlık Prens Paul yönetiminin askeri darbeye yıkılmasının akabinde ise Yugoslavya'nın Almanya tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Savaş sonu barış anlaşmalarından en kazançlı çıkan devlet şüphesiz Romanya'dı. Romanya, Erdel, Bokovina, Temeşvar, Banat, Güney Dobruca, Besarabya gibi bölgeleri topraklarına katarak 300.000 km²'lik bir alana (Castellan, 1995:432) sahip olmuştur. Romanya da yeni kurulan SHS Krallığı ile benzer sorunlarla karşı karşıyaydı. Savaştan sonra 18 milyonluk toplam nüfusun 5 milyondan fazlası Rumen değildi (Jelavich, 2009:144). Macar nüfusun yoğun olduğu Erdel, Bulgarların çoğunlukta olduğu Güney Dobruca ve büyük Ukraynalı nüfusa sahip Besarabya başlıca sürtüşme alanıydı. Ancak Yugoslavya'nın aksine bu dönemde Balkan ülkelerinin çoğunda olduğu gibi Romanya'da da asıl problem ulusal olmaktan çok sosyal ve ekonomikti. Zira nüfusun %70'ten fazlası tarıma bağlı köylüydü. Komünizm tehdidi karşısında yapılan toprak reformuyla sorunun çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Ulusal meseleyi halletmek için ise Yugoslavya'ya benzer bir adım atılmıştır. 1938 tarihinden itibaren Musollini hayranı olan Carol liderliğinde Krallık diktatörlüğü dönemi başlamıştır.

Tarımsal nüfus, buna bağlı olarak zorunluluk olan toprak reformu iki savaş arası dönemde Balkan ülkelerinin ortak politikasıdır. Komünist tehdidine ilaveten 1929 buhranı elbette bu siyasanın en büyük arka planıdır. Yugoslavya ve Romanya'nın yanı sıra Bulgaristan ve Yunanistan da bu dönemde yaşanan siyasi ve idari olaylar benzerlik arz etmektedir. Mağlup devletler tarafında yer alan ve bu saftan Milletler Cemiyeti'ne katılan ilk devlet olan Bulgaristan çeşitli askeri darbelerle meşgul iken 1935 yılında III. Boris idaresinde diktatörlük rejimi tesis edilmiştir. Öte yandan Anadolu'da umduğunu bulamayan, Küçük Asya Felaketiyle sarsılan Yunanistan'da Kraliyet yanlıları ile cumhuriyetçiler arasındaki iktidar mücadelesi 1936 yılından itibaren diktatörlük rejiminin kurulmasıyla neticelenmiştir.

İçeride ulusun entegrasyonu, ekonomik sorunlar ve rejim meseleleriyle uğraşan Balkan devletleri aynı zamanda iki önemli dış problemle de mücadele vermekteydiler. Bunlardan birincisi anti demokratik özelliğe sahip olan Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sının yayılcı politikalarına konu olma bir diğeri ise her şey yolunda olduğu dönemlerde bile yegâne anlaşmazlık konusu olan ulusal sınırların tesisi meselesidir. Örneğin Arnavutluk, Arnavutların yoğun olduğu Yunanistan'daki Epir ve Yugoslavya'daki Kosova bölgesi üzerinde hak iddia ederken Bulgaristan Trakya ve Dobruca'nın yitirilişini asla kabullenememiştir. Yugoslavya ve Romanya mevcut durumu muhafaza etme endişesini her zaman taşımıştır. Öyle ki bu endişeler 1934 yılında temelleri zayıfta olsa Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye arasında bir Balkan Paketi'nin imzalanmasını getirmiştir. Bulgaristan revizyonist bir politika izleyerek Yunanistan ve Romanya'dan toprak istediği, Arnavutluk ise İtalyan vesayeti altına girdiği için Antanta katılmamışlardır (Erol ve Aydın, 2006: 652). Antanta katılan devletler başka bir Balkan devletinin muhtemel saldırısına karşı güvence getirmekteydi. Söz gelimi İtalya, Almanya ya da başka bir devletin saldırısı paktın güvencesinde olmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması bu paktı anlamsız kılacaktır.

2.2.2. Arnavutluk ve Kosova

Birinci Dünya Savaşına girmeyen Arnavutluk Savaşın başlamasıyla birlikte çeşitli işgallere uğramıştır. Yunanistan, Görece ve Ergiri dahil olmak üzere Güney Arnavutluk'u ve İtalya ise Sazan Adası ile Avlanya Limanı'nı işgal etmiştir (Kutlu,

2007:521). Savaşta değişen güçler dengesine paralel olarak önceleri Habsburg kuvvetleri karşısında Sırp ve Karadağlılar geri çekilse de ve bu sıralarda Bulgarlar Elbasan'ı ele geçirse de ilerleyen zamanda durum tersine dönmüştür. Savaş sona erdiğinde Arnavutluk'un büyük bir bölümü İtalyan işgali altında kalmış durumdaydı. İtalya İtilaf Devletleri ile yaptığı gizli antlaşma uyarınca Vlore ve Sazan adalarında tam hâkimiyet hakkı elde ederken bunun karşılığında ülkenin kuzey ve güneyinin Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'ca paylaşılmasına karşı çıkmayacağını taahhüt etmiştir. Savaştan sonra İtalya'nın gözetiminde eski Osmanlı nazırlarından Turhan Paşa'nın başkanlığında yeni bir geçici hükümet kurulmuştur (Kutlu, 2007:521). Daha sonra Delvineli Süleyman Bey liderliğinde istikrarlı bir hükümet kurulmuştur (Jelavich, 2009:189). Arnavutluk yönetimi iktidara geldikten sonra sıradaki sorun İtalyan denetim ve işgaline son vermektir. Bu yönde yapılan uğraşlar İtalyanların Sazan Adası'nı kontrol altında tutulmak şartıyla ülke topraklarından geri çekilmesi ile neticelenmiştir. Akabinde Arnavutluk 1920 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. Öte yandan Wilson Prensipleri gereği Kosova'nın da kendilerine verilmesi isteği kabul görmemiş Kosova ile birlikte yaklaşık 500.000 Arnavut SHS çerçevesinde Sırbistan himayesinde kalmıştır (Kutlu, 2007:521). Berlin Konferansında Churchill'in bir millet olarak kabul etmediği Arnavutlar iki savaş arası dönemde Sırp tahakkümü altında var olma mücadelesi vermişlerdir. 1919 tarihli azınlıkların korunması hakkındaki yasa uyarınca Krallık nüfusu içinde "dikkate değer oran" oluşturan bir kesimin Sırp-Hırvat dilinden farklı bir dil konuştuğu bütün bölgelerde yerel dilde ilköğretim sağlamakla yükümlüydü (Malcolm, 1999:325). Önceki satırlarda verdiğimiz 1921 yılı nüfus sayımı sonuçlarında Arnavutların tüm nüfus içerisindeki % 4'e yakın payı ile en azından Slovaklar, Alman ve Macarlar kadar dikkate değer bir unsur olduğu aşıkardır. Kosova özelinde duruma baktığımızda 1921 yılındaki sonuçlara göre bu bölgede 439.010 kişinin Arnavutça konuştuğu görülmektedir, (Sipahioğlu, 2009:41) ki bu da toplam nüfusun % 64'üne tekabül etmektedir. Yine ikinci resmi sayım olan 1931 verilerine göre 522.064 kişilik nüfusun %62'si Arnavutça konuşanlardan oluşmaktadır. Arnavutça konuşan topluluktan kastedilen Arnavut ile Türk nüfusun karışımıdır. Ancak o dönemde Türk-Arnavut ayrımı önem taşımamakta ikisi bir kabul edilmektedir. "Yalan söylüyorsam Türk olmayayım" Arnavut deyişi anlatımımızı özetler mahiyettedir. Bahsettiğimiz yasa uyarınca Arnavut nüfusun Krallık döneminde dikkate değer bir azınlık olarak kabul

edilmemiştir. Zira Arnavutlar için kendi dillerinde okulların açılmasına izin verilmediği gibi kamuda kesinlikle Arnavutça konuşulmasına da müsaade edilmemiştir. Kosova Arnavutlarının maruz kaldığı baskılar, dillerinin yasaklanması ve varlıklarının inkâr edilmesi ile sınırlı kalmamıştır. Bir yandan da geniş çaplı iskân politikası ile Arnavut nüfus eritmeye çalışılmıştır. Tüm bunlar Ortaçağ Sırp Krallığı topraklarına ulaşmaya çalışan Sırbistan'ın etnik temizlik programı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Amaç bölgedeki Arnavut nüfusun Sırp nüfusuyla ikame edilmesi ve buranın Sırp himayesinde kalmasını meşruti bir zemine oturtulmasıdır. Toprak reformu çerçevesinde Arnavutlara ait topraklar istimlak edilerek, bölgeye gönderilen Sırp ve Karadağlı ailelere bu topraklar dağıtılmıştır. Böylelikle Arnavutları topraksız bırakarak göç etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Cevat Geray 1923-33 devresinde Yugoslavya'dan Türkiye'ye 108.179 kişinin göç ettiğini naklederken (Geray, 1962: Ek Tablo 2) Arnavut kaynaklar baskılara dayanamayarak bu dönemde 20 yıl içinde Türkiye'ye 250 bin Arnavutluk'a 50 bin kişinin göç ettiğini aktarmaktadır (Karatay, 1998:77). Rakamlar spekülasyonlara açık olmakla birlikte Kosova'dan on binlerce kişinin göç etmiş olduğu söylenebilir. Bunun yanında baskı karşısında göç seçeneğini tercih etmeyen Arnavut grupları açık politik eylemden gizli dayanışma örgütlerine ve isyanlara kadar çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. Özellikle Drenitsa bölgesinde Azem Beyta'nın liderliğindeki isyan uzun yıllar sürmüştür. İsyancıların isteği Arnavutlara yönelik baskı politikasının sona ermesi, Arnavutların resmi olarak kabul edilmesi kısaca Arnavut varlığının inkâr edilmesinden ibaret tabii talepleri içermekteydi. Sırp Azem Beyta hareketine “çeta” denilen silahlı çetelerle cevap vermişlerdir. Yerel bir isyan görünümü olan hareketin Arnavutluk tarafından da desteklendiği bilinmektedir. Zira Birinci Dünya Savaşı sırasında Kosova'dan faaliyet göstermiş olan politik liderlerin bölgeden ayrılarak Kasım 1918'de Hasan Priştine önderliğinde İşkodra'da bir araya gelerek Kosova Komite'sini kurmuşlardır. Komite Kosova'daki kaçak hareketini önemli ölçüde desteklemiştir. Öte yandan Arnavutluk'taki politik kargaşa Kosova Arnavutlarının dolayısıyla da kaçak hareketinin temellerini sarsmıştır. İtalyanları geçici olarak topraklarından çıkaran Arnavut liderler anayasa ve geçici bir yönetimin kurulması çabasına başlamışlardır. Bu nokta da muhalif görüşleri temsil eden iki grup ortaya çıkmıştır; bir tarafta toprak reformuna karşı olan sosyal yapının olduğu gibi kalması gerektiğini savunan ilerici parti, diğer tarafta reform fikirlerine açık, bünyesinde

Arnavut siyasi hayatında çok etkili olacak Noli ve Ahmet Bey Zogu'yu barındıran Halk Partisi. 1925 yılına kadar Arnavutluk siyasi hayatı bu iki ismin arasında zuhur eden silahlı mücadelelere varan rekabete şahit olmuştur. Bu mücadeleden galip ayrılan Zogu aynı zamanda Kosova Kaçak harekâtının varlığına da darbe vurmuştur. Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Arnavutluk da kendi diktatörünü yaratmıştır. Yugoslav hükümeti Zogu'ya yardım ederken doğal olarak bunun karşılığını görmeyi ve rejiminden büyük nüfus sahibi olmayı ummuştur. Temmuz 1925'te yapılan bir toprak düzenlemesi ile Arnavutluk hükümeti St.Naum ve Ohri Gölünü Yugoslavya'ya vermiştir (Jelavich, 2009:191). Aynı zamanda İtalya'dan yoğun silah ve para yardımı alan Arnavutluk İtalya'nın siyasi hâkimiyeti altına girmeye başlamıştır. Bu yakınlaşma 1926 yılında dostluk Paktına dönüşürken İtalya ile ilişkileri gergin olan Yugoslavya benzer türden bir anlaşmayı Fransa ile yapmıştır. Ekonomik güçlüklerin üstesinden gelemeyen Arnavutluk giderek İtalya'nın uydusu haline gelmiştir (Kutlu, 2007:522). Stephan Radiç'in parlamento da öldürülmesinin akabinde SHS'de diktatörlük rejiminin kurulduğundan ve yeni adıyla Yugoslavya'nın 9 idari bölüme bölündüğünden bahsetmiştik. Kosova toprakları bu yeni yönetimde Vardarska, Moravska ve Zetoka isimli 3 il arasında paylaştırılmıştır (Gürsoy, 2008: 61). Bu illerin valileri geniş yetkilerle donatılmış ve ordu içindeki sertlik yanlısı adamlarla tahmin edilebileceği gibi Sırp milliyetçileri arasından seçilmiştir. Sırpların Arnavutlara yönelik baskısı bu dönem de artarak artmaya devam etmiştir. Öyle ki topraklarına el konulmasının yanı sıra çeşitli sindirme politikaları ile Arnavutlar için yaşamayı imkânsız hale getirmeyi hedeflemişlerdir. Din adamlarına kötü muamele etmek, mezarlıkları tahrip etmek hatta Arnavutlara ait köylerin ve kentlerdeki mahallelerin gizlice ateşe vermek gibi kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmaları yanı sıra çeşitli uluslararası siyasi girişimlerde de bulunmuşlardır. Söz gelimi 1938 yılında Türkiye ile yapılan bir anlaşma ile Türkiye'nin 40.000 aileye yani ortalama 200.000 kişiye topraklarını açması öngörülmüştür (Malcolm, 1999:344). Aile başına Yugoslav hükümetinden alınacak bir miktar para yeni kurulan Türkiye ekonomisi için iyi bir gelir kaynağı idi. Ne var ki İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla bu proje hiç bir zaman uygulamaya konamamıştır. İtalya'nın Arnavutluk'u ilhakıyla başlayan cihan harbi Balkanlar da meydana gelecek yeni gelişmelerin de başlangıcı olacaktır.

2.3. İkinci Dünya Savaşı

1914-18 Savaşının sonunda mağlup devletlerle yapılan antlaşmalar ve bu antlaşmaların ağır şartları savaşın yenik taraflarınca tepkiye neden olurken bir yandan da istediğini alamayan galip devletler tarafında yer alan İtalya gibi devletlerde de hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Ancak hiçbirisi Alman merkezli gelişmeler kadar tehditkâr olmamıştır. Almanya ilk anlardan itibaren Versailles Antlaşmasının kendisini bağlayan hükümlerinden kurtulmak için çalışmaya başlamıştır. Tabiidir ki bu durum karşısında en fazla endişe eden devlet Fransa olmuştur. Diğer büyük devletlerin kendilerine özgü problemleri nedeniyle Avrupa'dan uzaklaşmış olmaları ittifak arayışındaki Fransa'yı diğer devletlere yöneltmiştir. Bu doğrultuda Belçika, Polonya ve Çekoslovakya ile ittifak antlaşması imzalayan Fransa olası Alman tehdidine karşı Küçük Antant'ı meydana getirmiştir. Öte yandan Milletler Cemiyetinin kurulması, Locarno Antlaşması, Kellog Paktı gibi adımlarla Avrupa'da barışın sürekliliğinin sağlanması için uğraşmıştır. Ne var ki ülkelerdeki rejim değişiklikleri bu uğraşı boşa çıkaracaktır. Birinci Dünya Savaşından sonra neredeyse tüm Balkan Devletlerinde parlamenter demokrasinin yerine dikta rejimlerinin kurulduğundan bahsetmiştik. Benzer gelişme İkinci Dünya Savaşı'nın baş aktör devletlerinde ileri seviyede gerçekleşmiştir. Barış antlaşmalarının memnun etmediği galiplerden olan İtalya'da maddi ve manevi kayıplar devlet otoritesini zayıflatmıştır (Uçarol, 2000:529). Bu durum Benito Musollini liderliğindeki faşist partinin güçlenmesine ve 1922'de iktidar olmasını sağlamıştır. Aşırı ulusçuluğu esas alan faşist yönetimin hedefi yeniden Roma İmparatorluğunu tesis etmektir. Bu yayılcı anlayışın Balkanlarda tedirginlik yarattığına ve 1934 yılında İtalyan tehdidine karşılık Yunanistan, Yugoslavya, Romanya ve Türkiye arasında Balkan Antantının imza edildiğine değinmiştik. Benzer şekilde savaşın getirdiği sosyo-ekonomik bunalıma ilaveten ağır antlaşma şartları Almanya'da da sağ akımın güçlenmesine neden olmuştur. 1934 yılında devlet başkanı olan Hitler Alman dış politikasını yayılma ve ezilmişliğin intikamı anlayışı üzerine kurmuştur. Benzer yayılma anlayışı Sovyet Rusya ile 1931'de Mançurya'yı işgal eden ve gözünü Çin'e diken Japonya'da da hâkimdi. 1878 yılından itibaren alevlenen milliyetçilik akımı gelişen olaylar neticesinde ırkçılığa varacak düzeyde aşırılaşırken bu durum bir kez daha ülkeler arası bloklaşmaya neden olmuştur. Bu doğrultuda çıkar ve tehdit algıları

ortak olan devletler birbirleriyle bir dizi dostluk, saldırmazlık antlaşmaları yapmıştır. Almanya ile Japonya yani statükoya karşı olan devletler ortak tehlike olarak gördükleri Sovyet Rusya'ya karşı birleşerek 25 Kasım 1936'da Anti-Komintern Paktını imzalarken İtalya bu pakta 5 Kasım 1937 tarihinde katılmıştır. Böylece Roma-Berlin-Tokyo Mihverinin temelleri atılmış bulunmaktadır. 1938 yılında Avusturya'yı işgal eden Hitler Almanya'sı Macaristan, İtalya ve Yugoslavya devletleriyle doğrudan doğruya komşu olurken 3.5 milyon Almanı barındıran (Uçarol, 2000:541) Çekoslovakya sınırlarındaki Südetler bölgesi savaş hazırlıklarının başlamasına neden olan mücadeleyi temsil etmiştir. 1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u 1 Eylül 1939'da ise Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi üzerine İngiltere ve Fransa'nın 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etmesiyle ikinci cihan harbi başlamıştır. Alman planı Berlin-Roma etrafında gruplaşmış ve merkezini Büyük Almanya'nın oluşturacağı bir Avrupa meydana getirmeyi esas almıştı. Bunun yanı sıra Afrika kıtası bu büyük Avrupa devletinin hammadde kaynağı olacak öte yandan bu hâkimiyet Japonya vasıtasıyla Doğu Asya'ya kadar uzanacaktı. Bu hedef doğrultusunda Hitler Almanya'sı Polonya, Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'ya kadar işgal hareketine hız vermiştir. Almanya'nın en büyük düşmanı Fransa 22 Haziran 1940'da Campiegne Mütarekesi ile yenilgiyi kabullenirken Paris dahil kuzey yarısı ile Atlantik kıyısı boyunca batı Fransa topraklarını Almanlara terk etmiştir (Uçarol, 2000:599). Mihver devletleri Anti-Komintern paktını genişleterek 27 Eylül 1940 yılında yinelerken Almanya'nın hayat alanı Balkanlara yönelmiştir. Romanya, Macaristan, Slovakya, Bulgaristan bu pakta dâhil edilirken Yugoslavya'nın dâhil olmaması ve hatta Sovyet Rusya ile yakınlaşması bu ülkenin 1941 yılında Almanya tarafından işgaline yol açmıştır. Öte yandan Baltık Devletleri üzerinde egemenlik kuran ve hâkimiyet alanını genişleten Sovyet Rusya 22 Haziran 1941 tarihinde Almanya'nın kendisine savaş ilanı ve saldırısıyla karşılaşmıştır. Almanya üçlü pakta Danimarka, Finlandiya, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan ve Slovakya'yı dahil ederken Sovyet Rusya Polonya, İngiltere, ve ABD ile ittifak yapmıştır. Böylece Roma-Berlin-Tokyo Mihverinin karşısında ABD-İngiltere-Sovyet Rusya müttefiki kurulmuştur. Japonya'nın Pearl Harbor saldırısı ABD'yi fiilen savaşa sokmuştur. Tıpkı Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi ABD'nin savaşa girmesi Mihver Devletlerinin lehine olan durumu değiştirmiştir. Müttefik kuvvetler İtalya'yı işgal ederken Paris'i kurtararak Eylül 1944'te Alman topraklarına girmiştir. Sovyet Rusya

Balkanları hakimiyeti altına alırken Almanya 7 Mayıs 1945 yılında kayıtsız şartsız teslim olmuştur. İkinci Dünya Savaşı Almanya'nın teslimiyeti ile Avrupa'da son bulurken 2 Eylül 1945'te Japonya'nın mağlubiyeti ile silahlı mücadele sona ermiştir. Sömürgecilik-Emperyalizm ve Milliyetçilik bağlamında bir insan ömrüne sığabilecek sürede iki büyük savaş yaşayan Avrupa ve Balkanlar yakın tarihin en büyük acılarına şahit olmuştur. İkinci Dünya Savaşı başta Avrupa ve Balkanlar olmak üzere dünya güçler dengesinin yıkılmasına ve uluslararası güçler dengesinde bir boşluğun doğmasına neden olmuştur. Bu boşluk yeni dönemde ABD ve Sovyet Rusya arasında silahsız çatışmaya bir başka değişle soğuk bir savaşın çıkabilecek diğer bir cihan harbinin tehdit algısı doğrultusunda yaşanmasına neden olacaktır.

2.3.1. Savaş ve Balkanlar

Hitler Avusturya'yı daha sonra Bohemya ve Morova'yı hiç silah kullanmadan topraklarına kattığı halde müttefiki Musolli'nin 1 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etmesi İkinci Dünya Savaşının silahlı hareketini başlatmıştır. Balkanlarda ilk evrede Alman ve İtalyan ilerleyişi çok fazla direnç görmeden gerçekleşmiştir. Balkan ülkelerinde bu iki devlete benzer diktatörlük rejimlerinin kurulmuş olması bir etken olarak düşünülebilir. Hatırlanacağı üzere Yugoslavya'da Kral Alex, Arnavutluk'ta Zogu, Romanya'da Karol, Yunanistan'da General Mexos , Bulgaristan'da Boris diktatörlükleri kurulmuştu. Öte yandan kısmen Bulgaristan hariç hiçbir Balkan hükümeti Sovyetlere güvenmiyor ya da onunla işbirliği yapmak istemiyordu. Sovyet politikasına tek destek yer altına inmiş olup liderleri ya yurt dışına kaçmış ya da hapse girmiş olan komünist partilerden gelmiştir (Jelavich, 2009:226). İkinci Dünya Savaşı ile birlikte işgal altına giren Balkan ülkelerinde özet olarak şu üç durum birbirini izleyen seyirde gerçekleşmiştir; işgal edilen ülkede şagil devletin gözetiminde bir kukla hükümetin kurulması, işgalci kuvvetlere ve işbirlikçi hükümete karşı direniş örgütlerinin kurulması fakat aynı zamanda bu direniş örgütleri arasındaki fikir uyuşmazlıklarından kaynaklanan içsel çatışmaların meydana gelmesi, tüm bunların akabinde daha önce yeraltına inmiş olan komünizmin güçlenerek bu türden rejimlerin kurulmasıdır.

Balkan ülkeleri faşist rejime sahip iki ülkenin İtalya ve Almanya tehdidine karşı ittifak arayışına girmişlerdir. 1934 yılında yapılan Balkan Antantını bu antanta aykırı olarak yapılan 1937 Yugoslavya-Bulgaristan dostluk anlaşması izlemiştir. Öte yandan Almanya ve İtalya Balkan ülkelerini kendi kurdukları Pakta dahil olmaya zorlayacak ve bu şekilde Alman hayat alanının Balkanları kapsamaya sağlanacaktır. Ancak Stalingrad mağlubiyeti savaşın seyrini değiştirerek her Balkan ülkesi açısından buldukları konum itibariyle önemli gelişmelere neden olacaktır. Muharip bir gücün kuvvetlerinin yanında kendi askerleri ile savaşa girip bilfiil savaşmış tek Balkan devleti olarak bilinen Romanya (Jelavich, 2009:262) 22 Haziran 1941’de Sovyetlere savaş ilan ederken bunun meyvesini Temmuz ayında bir yıl önce kaybettiği Bukovina ve Besarabya bölgelerini ele geçirerek almıştır. Romanya’nın üstünlüğü Almanya’ya bağlı olduğundan 1943 Alman mağlubiyeti Sovyetlerin Romanya topraklarına girmesine neden olmuştur. Ekim 1944’te yapılan antlaşma ile Romanya Almanya’ya savaş ilan ederken topraklarından Kızıl Ordu birliklerinin kolayca ve serbestçe geçişini kabul etmiştir. Biraz sonra değineceğimiz üzere komünizm Balkanlara bu antlaşma sayesinde Romanya üzerinden gelecektir.

Revizyonist bir ülke olan ve hala Ayestefanosun Büyük Bulgaristan’ını arzulayan Bulgaristan bu doğrultuda Alman birliklerinin işgaline karşı üçlü pakta katılırken Yunanlıların çoğunlukta bulunduğu Makedonya ve Trakya’yı ele geçirmiştir. Bulgar çarı ve faşist hükümet Almanya ile işbirliği içinde olmasına rağmen halkın ezici çoğunluğu geleneksel dostları Sovyetleri destekliyordu (Küpeli, 2000:45). Bu durum ülkede Nazi karşıtı partizan hareketinin güçlenmesine neden olurken 1944 yılında ülke Sovyet işgaliyle karşılaşmıştır.

1941 yılında Alman birlikleri Girit’e girerken Trakya ve Makedonya’nın bir kısmını Bulgarlara bırakan Yunanistan’da işgal kuvvetleriyle mücadeleden ziyade iç savaş en önemli sorun olmuştur. Zira Almanya’nın Sovyetlere karşı yürüttüğü Barbarossa harekâtı olumsuz sonuçlanınca dış tehdit azalmıştır. Ancak direniş örgütleri arasındaki komünizm-statükocu anlayış bağlamındaki mücadele 11 bin kişinin hayatına mal olmuştur (Jelavich, 2009: 300). İç savaş İngiliz birliklerinin Yunanistan’a girmesiyle sona ererken İngilizler Balkanların geri kalan tüm bölgelerinde egemen durumunda olan Stalin’e karşı bir denge unsuru oluşturmuştur.

Balkanlarda coğrafi olarak Almanya'nın dikkatini çeken Yugoslavya kendisine Selanik limanının vaat edilmesi karşılığında Mart 1942'de üçlü pakta imza atmıştır. Sırp milliyetçiliğinin merkezi gücü olan ordu Hırvat illerine özerlik verilmesinden beri hükümet politikalarına karşı bir duruş sergilemiştir. Büyük Sırbistan'ın çıkarlarına aykırı bulunduğu özerklik ve pakta katılma neticesinde 27 Mart 1941 yılında General Duşan Simoviç'in önderliğindeki cunta, Kralı düşürerek yönetime el koymuştur. Almanya'nın bu harekete cevabı Belgrad'ı bombalamak olmuştur ve Hitlerin birlikleri Nisan ayında Yugoslavya topraklarına girmiştir. Kral Peter Yunanistan'a kaçarken Yugoslav toprakları parçalanmıştır. Bulgarlar Makedonya'nın bir kısmını, Macaristan Slovenya'nın Bačka ve Beraya bölgelerini, İtalya Dalmaçya kıyıları ile Kosova bölgesini Arnavutluk dahilinde ele geçirmiştir. Yugoslavya'nın işgalinden önce gerek Almanya gerekse İtalya Hırvatistan'a bağımsızlığını ilan ederek Yugoslavya'dan ayrılmasını önerdiği halde Başbakan Macek Yugoslavya ile birlikte kalmayı tercih etmiştir. Bunun üzerine İtalya tarafından korunan ve desteklenen Ustaşa işgalci kuvvetlerle birlikte Yugoslavya'ya gelmiş ve faşist lider Ante Pavelić'in yönetimi altında Hırvatistan 10 Nisan 1942'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Kenar, 2005:59). Her ne kadar Dalmaçya sahillerinin büyük bir kısmı İtalyanlara geçmişse de Hırvat toprakları Bosna-Hersek'i de içine alarak ulusalcıların ideali gerçekleşmiş olmaktadır. Hırvatistan böylece sadece yarısı Hırvat olan 6,5 milyon nüfusa sahip oluyordu (Koka, 2006:659). Krallık ve diktatörlük döneminde Sırp tahakkümünde kalan Hırvatlar yeni devletlerinde faşist politika izlemiştir. Buna göre Hırvat topraklarında bulunan Sırp'ların üçte biri Katolik olmaya zorlanacak, üçte biri ülkeden sürülecek ve üçte biri ise yok edilecekti (Bora, 1995:51). Ustaşa Hırvat Devletinin iş başında olduğu 1941-1945 yılları arasında ortadan kaldırdığı Sırp'ların sayısı konusunda kaynaklarda birbirleriyle çelişen rakamlar bulunmaktadır. Anılan rakamlar 300 bin – 1 milyon arasında değişmektedir. Öte yandan Sırp'lar Hırvat faşizmine ve işgale karşı direniş örgütleri ile karşı koymaya çalışmıştır. Bunlardan biri Albay Mihailoviç öncülüğündeki Hırvat ve komünizm karşıtı Çetnik örgütü; bir diğeri ise komünist partizanlardır. Ancak bu iki önemli direniş örgütü tıpkı Yunanistan'da olduğu gibi zıt politikaları nedeniyle birbirlerine karşı da mücadele etmişlerdir. Çetnikler monarşi yanlısı, statükocu, koyu Ortodoks, Hırvat ve komünist düşmanı olan Büyük Sırp'ları (Koka, 2006:658). Amaçları bölgenin Sırp olmayan unsurlardan temizlenmesi ve büyük Sırbistan'ın tesis

edilmesiydi. Yugoslav Komünist Partinin (YKP) 1937 yılında genel sekreteri olan Josip Broz Tito' nun başı çektiği partizanlar ise Yugoslav devletinin uluslarının federasyon düzeyinde yeniden düzenlenmesi ve bütün ulusların eşit olması siyasi programını gütmekteydi. Böylece Alman-İtalyan işgal güçleriyle mücadelenin yanı sıra Ustaşa devletinin faaliyetleri ile Partizan-Çetnik mücadelesi Sırpların gücünü önemli ölçüde kırmıştır. Çetniklerin monarşi yanlısı politikası Balkanların Sovyet-Komünizm tehdidine karşı tampon olması bakımından batılı müttefiklerce desteklenmiştir. Sovyet Rusya ise batı ile ittifakına zarar gelmemesi açısından Partizanlara doğrudan destek vermemiştir. Almanya'nın Sovyetlere saldırması Partizanlar için bir dönüm noktası olmuştur. Ulusların eşitliği bağlamında federasyon söylemi krallık döneminde azınlık dahi sayılmayan grupların yanı sıra diğer tüm unsurlardan destek görmüştür. YKP 1937'de kurulduğunda 30 bin üyeye sahipken bu rakam 1943 yılında 300 bini bulmuştur (Küpeli, 2000:49). Böylesine güçlü bir konuma ulaşan Partizanlar Almanya'nın Sovyetlere saldırmasıyla birlikte tüm kuvvetleriyle Çetnik gruplarına saldırmışlardır. Faaliyetlerine hız veren partizan liderleri 1942 Kasımında Bihaç'ta düzenledikleri konferansta Anti-Faşist konseyi (AVNOT) kurdular. Bir yıl sonra Bosna'da yapılan ikinci konferansta Konsey cumhuriyetlerinin geniş özerkliğine dayalı bir sistemi tercih ettiğini ilan etmiş ve Yugoslavya'nın Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya, Slovenya ve Bosna Hersek'i kapsayan ve Yugoslavya'nın ulusal gruplarının anayasal eşitliğe dayanan bir federasyon olmasına karar verilmiştir (Kenar, 2005: 67). 28 Kasım-1 Aralık 1943'te toplanan Tahran Konferansında Churchill, Stalin ve Roosevelt Tito'yu Yugoslavya'daki ulusal direnişin resmi lideri olarak tanıırken (Küpeli, 2000:51). 1944 yılında Londra'daki sürgün hükümeti AVNOT' u tek siyasal otorite olarak tanımıştır. Sovyetlerin de desteğiyle Belgrad ve tüm Sırbistan işgalden kurtarılırken 29 Kasım 1945 yılında Demokratik Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ilan edilmiştir. İkinci Dünya Savaşında 1.700 bin Yugoslav ölürken iç savaşta 1 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Yugoslavya hem işgalcilere direnirken bir yandan da iç savaş vermiştir (Bora, 1995:60). 1946 yılında Çetnik lideri Mihailoviç'in yakalanması ve yargılanması sonucu idam edilmesiyle Komünist Partizanlar ülkede tek siyasal güç olmuştur. Tito'nun önderliğindeki Yugoslavya ve kapsadığı sınırlar dahilindeki bölgeler yeni bir döneme girmiştir.

Değindiğimiz üzere Almanların Stalingard yenilgisi ve Romanya'nın Sovyet geçişini kabul etmesi Balkanlarda komünizm dalgasının yayılmasına neden olmuştur. Bir başka deyişle denilebilir ki Birinci Dünya Savaşı sonucu Balkan ülkelerinin rejimleri diktatörlük ve faşizm şeklinde gelişirken İkinci Dünya Savaşı sonucu halk cephesi hükümetleri komünizm ile önemli mevkiiler elde etmiştir. Öte yandan henüz savaş sona ermeden muhtemel Sovyet etkisi özellikle İngiltere'yi endişelendirmiştir. İngiltere Balkanlarda SSCB etkisini bertaraf etmek için Doğu Akdeniz ve Tuna Bölgesine de müttefiklerinin çıkarma yapmasını teklif etmiştir. Ancak önceliği Almanya ve İtalya'nın mağlup olması olan ABD öneriyi kabul etmeyince savaş içinde Balkanların etki alanları bakımından paylaşımı gündeme gelmiştir (Sander, 1968:19). Yüzdeler anlaşması olarak bilinen Churchill ve Stalin arasındaki mutabakata göre Macaristan'da İngiltere %50 Sovyetler %50, Bulgaristan'da %25 ve %75, Romanya %10 ve %90, Yugoslavya %50 ve %50, Yunanistan %90 ve %10 şeklinde etki alanlarına bölünmüştür (Oran, 2001;471).

2.3.2. Arnavutluk Ve Kosova

İkinci Dünya Savaşı'nın silahlı mücadelesinin fiilen Arnavutluk'un 1939 yılında İtalya tarafından zapt edilmesiyle başladığını belirtmiştik. Birinci Dünya Savaşından hemen sonra Arnavutluk'u etki dairesine alan İtalya faşist yönetimle beraber bu topraklara hâkim olmayı düşlemiş ve bunu 1939 baharında başarmıştır. Arnavut diktatör Zogu ülke topraklarını terk ederken diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi ortak paydası yabancı işgaline karşı mücadele etmek olan fakat taban tabana zıt fikirlere sahip direniş örgütleri vücut bulmuştur. Bunlardan biri sosyalizm yanlısı Ulusal Kurtuluş Hareketi bir diğeri ise Midhad Fraşeri'nin de başkanlık ettiği, Sovyet karşıtı milliyetçi görüşe sahip Balli Kombetar ya da Ulusal Cephe hareketidir. 1943 yılından itibaren bu iki direniş örgütünü birleştirme çabaları özellikle Kosova bölgesinin geleceği ile ilgili ihtilaflar nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Kosova'nın büyük bir bölümü Alman birliklerince işgal edilmişti aslında ama 21 Nisanda Alman ve İtalyan dışişleri bakanlarının Viyana'da yaptığı bir toplantıda Arnavutların yaşadığı bu toprakların büyük bir bölümünün İtalyan denetimine verilerek Arnavutluk'a katılması kararı alınmıştır. Böylelikle Osmanlı'dan ayrıldıktan sonra Arnavutluk ve Kosova ikinci kez bir araya gelmişlerdir. Öte yandan

madeni bakımdan zengin olan Trepça, demiryolu hattın sahip olan Mitroviça ile Vulçitrin yani Kosova'nın kuzey ucu Alman işgal bölgesi olarak ayrılmıştır. Gerek İtalyanlar gerekse Almanlar Kosova Arnavutlarının yerel taleplerine hassasiyetle yaklaşmışlar söz gelimi Arnavutça eğitimi yerleştirmek için de samimi çaba göstererek Kosova'da ve Makedonya'nın batısında en az 173 tane yeni ilkokul kurmuşlardır (Malcolm, 1999:351). Kendilerini bu sayede güvende hisseden Arnavutlar kaybettikleri hakları geri almak için faaliyete girişmişlerdir. Sırpların krallık dönemindeki iskan politikasına şiddetle karşılık vererek Sırp ve Karadağlılar topraklardan kovulurken istimlak edilen topraklar geri alınmıştır. Tıpkı Sırpların Arnavutlara uyguladığı politika döneminde olduğu gibi bu dönemde de ülkeden kovulan Sırp ve Karadağlıların sayısı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Tahmini hesaplara göre ilk 2-3 ay içinde 20.000 kişi bölgeden kaçmıştır (Malcolm, 1999:353). Sayısal üstünlüğü ele geçiren Arnavutlar Alman ve İtalyanların askeri oluşumlarında yer almaya başlamışlardır. İlk bakışta bu işgalci kuvvetlerle işbirliği olarak görülse de aslında Arnavutlar Yugoslavya'nın çöküşünden istifade ederek 20 yıl boyunca maruz kalınan iskan ve slavlaştırma politikalarını tersine çevirmekten ibarettir. Hitler'in Sovyetlere saldırdığı 1941 yılına kadar Kosova'da komünistlerin durgun olduğu görülmektedir. Hatta bundan sonraki dönemde Yugoslavya komünistleri bu bölgede etkinliğini artırma adına yoğun faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kosova Arnavutları komünizme itibar etmemekteydi. Yugoslavya işgal edildiğinde Kosova'da YKP' nin 2070 üyesi bulunmaktaydı. Ancak nüfusun %70'ini oluşturan Arnavutlardan sadece 20 kişi YKP üyesiydi (Karatay, 1998: 82). Bunun nedenini anlamak oldukça basittir. Zira birincisi komünist faaliyetler Arnavutlar için birer Slav örgütüydü. İkincisi ise faşist işgali altında "Büyük Arnavutluk" tesis edilmiş ve Sırlara verdikleri toprakları da geri almışlardı. Bu şartlar altında Kosova Arnavutları açısından sosyalist hareketi yaymak oldukça zordu. Ancak yine de 1942'de Zeynel Aydini ve 1943'te Emin Duraku sosyalist birimleri Alman ve İtalyanlara yaptığı suikast saldırılarıyla taraftar toplamayı başarmıştır. 8 Eylül 1943'te İtalya'nın teslim olduğunu ilan etmesiyle Arnavutluk ve Kosova'da siyasi ve askeri durumda değişim gerçekleşmiştir. 1941 yılında kurulan Arnavutluk Komünist Partisine 1943'te genel sekreter olan Enver Hoca, Kosova'nın Arnavutluk dahilinde kalmasını savunurken YKP bu talebi reddetmiştir. İtalyanların boşluğunu kısa sürede dolduran Almanlar toprakların İngiliz işgaline karşı korumak amacıyla orada bulduklarını

ülkede siyasi hayatın nasıl düzenleneceğine Arnavut halkının karar vereceğini deklare ederek halkın sempatisini kazanmıştır. Arnavutluk'a katılmış bulunan diğer bölgelerle birlikte Kosova ile Arnavutluk'un birleşmiş bir bütün olarak kalmasını hedefleyen bir grup İkinci Prizren Birliğini ilan ederken komünistler buna 1944 Mayısında Permette Ulusal Kurtuluş Anti Faşist Konseyini kurarak karşılık vermişlerdir. (Konsey başkanı Enver Hoca tayin edilmiştir) İkinci Dünya Savaşı'nın seyrine bağlı olarak 1944 Ekim-Kasımında Almanlar bölgeden çekilmişlerdir. Almanların çekilmesiyle Kızıl Ordunun gelmesine mahal vermeden Enver Hoca ve yandaşları ülkelerinin tek başına kurtulduğunu ilan etmişlerdir. Partizanların Kosova'ya girmesiyle birlikte 30 bin kişilik milliyetçi Arnavut Birliği ile 40 bin kişilik partizan gücü arasında çetin bir mücadele başlamıştır (Karatay, 1998:88). Ulusal Kurtuluş Anti Faşist Konseyini liderlerinden birinin sonradan kaleme aldığı bir anlatıya göre komünistler toplam 47.300 Arnavut'u öldürmüş ve bu olayların 28.400'ü Kosova sınırları içinde meydana gelmiştir (Malcolm, 1999:372). Neticede sosyalizm-faşizm mücadelesini Balkanların diğer bölgelerinde olduğu gibi komünizm kazanırken Arnavutluk ve Kosova birbirinden tekrar ayrılmış savaş sonrası düzenlemeyle Kosova tekrar Sırbistan'ın bir parçası haline gelmiştir.

2.4. Soğuk Savaş Dönemi

Genel olarak İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan ve 1990-91'de Sovyetlerin dağılması arasında geçen yaklaşık 45 yıllık süre komünizm ile emperyalizmin ya da doğu ile batının birbirlerine üstünlük sağlamakla meşgul olduğu ABD ve Sovyetler ekseninde iki kutuplu soğuk savaş dönemi olarak bilinmektedir. Soğuk Savaş döneminin Balkanlar açısından temel özelliği bu dönemin ürünü olan "Çift kutuplu Güç Dengesi"nin taraflarından biri olan Sovyet Bloku ile Batı Blokunun arasındaki sınır bölgelerinden birini Balkanlar'ın oluşturması olmuştur. Bu dönemde Yunanistan'da bir iç savaş başlatan fakat sonunu getiremeyen komünistler, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta Komünist rejimler kurmayı başarmışlardır. Fakat süreç içinde adı geçen devletler şu ya da bu sebepten ötürü zaman zaman Sovyet etkisinden uzaklaşmışlardır. Balkan komünist ülkelerinden sadece Bulgaristan SSCB ile başlangıçta kurduğu ilişkileri sonuna kadar sürdürmüştür. Öyle ki Bulgar ulusal komünisti Traicho Kostov'un ABD ile Bulgaristan aleyhine işbirliği yapmakla

suçlanması ve yargılanarak ölüme mahkûm edilmesi bu ilişkinin tipik bir kanıtıdır (Koloğlu, 1993:131). Yine de Yunanistan dışında komünizmin etkisi altında Balkanlarda önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Sosyalizmin temel prensipleri çerçevesinde ekonomik hayatta merkezi planlama ve kumanda ekonomisi öne çıkarken ağır sanayi yatırımlarına öncelik verilmiştir. Bulgaristan kalkınma göstergeleri komünist dönemde toplumun ekonomik yapısındaki hızlı değişimin bir fotoğrafını sunmaktadır. 1948’de sanayi Bulgar işgücünün sadece %8’ini istihdam ederken tarım sektörü %82’lik bir paya sahipti. Oysa 1983’de tarımsal istihdam %22’ye gerilerken sanayinin payı %36’ya tırmanmıştır (Wachtel, 2009:128). Öte yandan ABD yalnızlık politikasından vazgeçerek çevreleme stratejisi ile balkanlarda Sovyet etkisini kırmaya çalışmıştır. 1945 yılında BM’nin kurulması, ABD’nin ekonomik yardımları ve 1949’da Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü’nün (NATO) kurulması gibi faaliyetlerle komünizm dışlanmaya çalışılmıştır. Vietnam ve Kore savaşları soğuk savaşın sıcak yansımaları olarak addedilirken çatışmalar beklendiği gibi ancak umulduğu üzere üçüncü bir cihan harbine dönüşmemiştir. İki kutuplu dönemde Yugoslavya dışında Balkan Devletleri ulusal bütünleşme projeleri ile meşgul olmuşlardır. Tito liderliğinde Yugoslavya salt bir Yugoslav ulusu yaratmak faaliyetine girişmemiştir ve 1948’den sonra bir sınır bölgesi olarak Doğu ya da Batı Bloğunun tam parçası olmayan tek Balkan ülkesi olarak kalmıştır. Bu sebeple Yugoslavya komünist dönem boyunca “Balkan” kalan tek Balkan ülkesi olmuştur (Wachtel, 2009:129).

2.4.1. İki Kutup Arası Yugoslavya

İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan Federal Yugoslavya Cumhuriyeti’nde (FYC) devletin kurucusu güçlü lider, babası Hırvat annesi Sloven olan Josip Broz Tito Güney Slavları olarak kabul edilen Sırp, Hırvat, Sloven, Boşnak, Makedon, Karadağlı, Pomak ve Bulgarlar gibi aslında aynı etnik kökenden geldiği düşünülen ama tarih içinde farklılaşan unsurları aynı potada bir araya getirerek homojen bir yapı kurmaya çalışmıştır. Diğer doğu Avrupa ülkelerinin aksine Kızıl Ordu tarafından değil de Tito önderliğindeki partizanlar tarafından kurtarılmış olması Yugoslavya’nın kendi geleceğini tayin etmesi açısından büyük bir avantaj olarak gözükmektedir. Nitekim Federal Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından 1945 Kasımında yapılan seçimleri

Mareşal Tito liderliğindeki Halk Cephesi kazanmıştır. Tito Halk Cephesini savaş öncesi Yugoslavya’da çeşitli düzenler tarafından uydurulan ya da faşist yönetimin egemen olduğu ülkelerde totaliter düzenlerin zorbacı devlet türünden herhangi biri ile ortak bir benzerliğe sahip olmadığını; halktan doğan halktan yana ve halk için kurulmuş siyasal bir örgüt olduğunu dile getirmiştir (Nobırdalı ve Selim,1997:25). Halk Cephesi’nin seçimleri kazanmasından sonra Sovyet modeline uygun bir Anayasa hazırlanarak Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek, Makedonya ve Karadağ’ı içeren 6 devletten oluşan Demokratik Federal Yugoslavya Cumhuriyeti kurulmuştur (Sander,2000:239). Tito önderliğinde kurulan ikinci Yugoslavya’da dört anahtar kelime ülkenin siyasal ve sosyo-ekonomik yapısı ile geleceğini belirleyen temel unsurlar olacaktır. Bunlar; federal yapı, sosyalist piyasa ekonomisi, özyönetim ve bağlantısız dış politika anlayışıdır.

2.4.1.1.1946 Anayasası ve Federal Yapı

1936 SSCB Anayasasından esinlenerek hazırlanan 1946 Anayasası FYC’nin kurucu anayasasıdır. 1946 Anayasası’na göre Yasama Meclisinin; Halk Meclisi ve Milliyetler Meclisi olmak üzere 2 kanadı olacaktır. Halk meclisinin üyelerini doğrudan yapılacak seçimlerle belirlenecek buna karşılık Milliyetler Meclisi üyelerini cumhuriyetlerden gelen temsilciler oluşturacaktı (Ülger, 2003:55). Tito kardeşlik ve birlik mesajlarıyla bütünlüğü sağlamaya çalışmıştır. Ancak bu sanıldığı kadar kolay olmayacaktır. Çünkü her şeyden önce Yugoslavya komşularının her birinden çok daha karışık bir iç organizasyona sahiptir. Söz gelimi Slovenya dışındaki hiçbir cumhuriyet etnik olarak homojen değildir. Her ne kadar birçoğu aynı kökenden gelmiş olsalar da tarihsel farklılıklar, milliyetler arası kesin ayrımlara neden olmuştur. Bu bağlamda FYC’de Hırvatça, Makedonca, Sırpça ve Slovence 4 temel dil olarak kabul edilirken Katoliklik ve Ortodoksluk ve İslam 3 temel dini birlik olarak tanınmıştır (Jelavich, 2009:315). Birlikteliği sorunsuz bir şekilde sürdürme niyetinde olan Tito “her zaman ulusa onun ulusal benliği ve varlığının tanıtılması hakkında yanayız” (Nobırdalı ve Selim, 1997:188) dese de Sloven, Makedon ve Karadağlılardan daha fazla nüfusa sahip olmasına ve belirli bir coğrafi alanda (Kosova ve Batı Makedonya) yoğunlaşmalarına rağmen Arnavutlar kendi cumhuriyetlerine sahip olamamışlardır. Voyvodina gibi

Kosova da Sırbistan içinde özerk bir birim olarak kabul edilmiştir. Arnavut ve Müslüman Boşnakların kurucu unsur olarak kabul edilmemeleri birliğin zayıf temellerine işaret etmektedir. Milliyetçiliği ve milliyetçi ideolojiyi her zaman sosyalizmin ve birlikteliğin yegâne düşmanı olarak gören Tito idaresinin özellikle Arnavutları kurucu ulus olarak kabul etmemesi, tarihsel bağlamda milliyetçi yaklaşımdan başka bir şeyle açıklanamaz. Yakın tarih içerisinde Arnavutların ulusal kurtuluş savaşına destek vermemeleri, SHS Krallığı altında yaşadıkları baskıya duyulan tepkiyle 1941’de faşist İtalya işgaline kayıtsız kalmaları ve 1945 yılından iktidara karşı Kosova’da zuhur eden isyanlar Tito’nun Arnavutlara yaklaşımının arkasında yatan nedenler olarak düşünülebilir. Sırp milliyetçiliğinin kalıntıları olarak şu noktalar da çarpıcıdır. Ülke Belgrat’tan yönetilmeye devam edilirken komünist partide ve orduda Sırp lar çoğunluğu oluşturmaktadır (Kenar, 2005:78). Sırp nüfusa sahip olmamasına rağmen Balkan savaşlarında işgal edilen Makedonya hala Güney Sırbistan olarak kabul edilmektedir. Yunan ve Bulgarların karşılıklı hak iddialarında buldukları Makedonya için Tito’nun Makedon milli kimliğini oluşturma yönünde çabaları görülmektedir. Makedon dili çalışmaları, Makedon milli tarihi araştırmaları bu çabaların sadece bir kaçıdır. Bölgesel gelişmişlik farklılığı da federal yapı için bir sorun oluşturmaktadır. Yugoslavya’nın görece zengin cumhuriyetleri olan Hırvatistan ile Slovenya merkezî iktisadi yapının onları fazla fedakârlığa zorladığından dahası zenginliklerinin Sırbistan’a aktarılmasından şikâyetçiydiler. Sermayenin yoğunlaştığı, ciddi bir tekelleşmenin odağı olan bankacılık, iç ve dış ticaret gibi önemli aracı kurumların çoğunlukla Sırp ların elinde olması ülkenin artı değerinin Sırbistan tarafından sömürüldüğü düşüncesini beslemiştir (Bora, 1995:85). Öte yandan Hırvat ve Karadağlı aydınların resmi dil olan Sırbo-Hırvatçanın saf Hırvatçayı ve Karadağ dilinin lehçesini bozmasını eleştiren çıkışları (Bora, 1995:87) ekonomik sıkıntıların yanı sıra kültürel sıkıntıların da baş göstermesine neden olmuştur. Bir başka deyişle 60’lı yıllar ekonomik ve kültürel milliyetçiliğin canlanmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu gelişmeler ışığında Nisan 1963 yılında yeni bir anayasa yürürlüğe konulmuştur. Yeni anayasa ile ülkenin adı Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) olarak değiştirilirken cumhuriyetlerin devletin kurucu unsurları olduğu ilkesi belirginleştirilmiş, Yugoslavya’nın Güney Slav halklarının ulusal devleti olmadığını altı çizilmiştir (Kenar, 2005:78). Müslümanların ulus olarak kabul edildiği bu anayasa

ile Yugoslavya'ya özgü ekonomik yapının temel ilkeleri de belirlenmiştir. Öz yönetim ve Pazar sosyalizmi ile bahsettiğimiz ekonomik milliyetçiliğin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1968 Ağustosunda SSCB ve müttefiklerinin Çekoslovakya'ya müdahalesi Yugoslavya'da milli birlik ve beraberliği pekiştirici bir etki yaratsa da rejime karşı örgütlü ve yaygın direnişin ilk örnekleri 1968 yılında meydana gelmiştir. Kosova'da Arnavutlar protesto gösterilerinde bulunurken mevcut iktisadi yapının sınıflaştırıcı yapısı Belgrat'ta öğrenci grupların “yıkılsın sosyalist burjuvazi” sloganıyla sorgulanmaya başlamıştır. Ancak hareketliliğin asıl merkezi kendi gelirleri üzerinde daha fazla tasarruf hakkı isteyen Hırvatistan olmuştur. Hırvatların bu hareketi özerklikçi-milliyetçi eksende gelişen demokratik reform talepleri olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan milliyetçi eğilimlerin sahneye çıktığı tek yer Hırvatistan değildir. Makedonlar ve Kosova Arnavutları da kendi özgürlük alanlarını genişletecek yeni haklar istemekteydi. Tito, bunalımı cumhuriyetlerin yetkilerinin genişletilmesi suretiyle çözmek istemiş, bu amaçla 1971 Anayasa değişikliği yapılmıştır (Ülger, 2003:67). En önemli değişiklik devlet başkanlığının yerine cumhuriyet temsilcilerinden oluşan Başkanlık Konseyi'nin getirilmesi olmuştur. Bu yeni sistemde Yugoslavya Devlet Başkanlığı koltuğuna her cumhuriyetten temsilcinin dönüşümlü olarak sırayla oturması öngörülmüştür. Sadece Tito ömür boyu devlet başkanı olarak kalacaktı. Her cumhuriyetin belirli dönemde başkanlık yapması usulü ile Tito, Yugoslavya'nın ilerideki gelişim yolunda en tehlikeli engel olarak gördüğü milliyetçilik akımının önlenmesini amaçlamıştır.

1960'ların başından itibaren kendini gösteren etnik temelli siyasal krizlerle mücadele etmenin yolu olarak Cumhuriyetlerin yetkilerinin artırılması seçilmiştir. 1971 değişikliği ile devlet başkanlığı konusunda bu adım atılırken 1974 Anayasası ile tanınan muhtariyetler artırılmıştır. Cumhuriyetler kendini oluşturan halkaların egemenliğine dayalı devletler olarak tanımlanırken Arnavut ve Macar nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kosova ve Voyvodina diğer cumhuriyetlere benzer yetkilere sahip özerk bölgeler haline getirilmiştir. 1974 Anayasası merkeziyetçi yapıyı Tito'nun öngördüğü şekilde zayıflatmıştır. Zira Tito birlik ve beraberliğin önünde merkezi idare ve yapıyı bir engel olarak görmüştür. Öte yandan bu yıllarda meydana gelen ve dünya ekonomisini tıkayan petrol bunalımının getirdiği ekonomik ortamda, Yugoslavya her cumhuriyetin kolektif

iyilikten çok kendi çıkarlarını gözettiği gevşek bir federasyon haline gelmiştir. Tito'nun oluşturduğu federal devlet yapısı ile Makedonya'nın cumhuriyet, Kosova ve Voyvodina'nın özerk bölge statüsüne kavuşması 1974 Anayasası ile cumhuriyetlere daha fazla özerklik verilmesinin yanı sıra özerk bölgelerde cumhuriyet düzeyinde yetkiler verilmesi ve ekonomik yapının giderek bozulması Tito'nun ölümünden sonra ortaya çıkacak sorunların temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle Tito'nun federal devlet yapısı milliyetler sorununu çözümsüz bırakmıştır.

2.4.1.2. Bağlantısızlık Politikası

1948 yılı yeni kurulan Yugoslavya'nın gerek iç politika gerekse de dış politika noktasında geliştirilecek stratejinin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu tarihte Sovyet Rusya ile bağlantısını koparan Yugoslavya diğer komünist ülkelerin aksine bir siyaset izlemeye başlamıştır. Yugoslavya ve SSCB arasındaki ihtilafa bakıldığında anlaşmazlığın çeşitli sebepleri olduğu görülmektedir. Her şeyden önce daha önce de belirttiğimiz üzere Yugoslavya ikinci dünya savaşı esnasında kurtuluş mücadelesini kendi başına yürütmüş Kızıl Ordudan bir destek alamamıştır. Bu ise yeni dönemde Yugoslavya'nın yoldaş SSCB'ye karşı vefa borcunun bulunmaması nedeniyle daha rahat ve kendinden emin hareket etmesini sağlamıştır. Öte yandan savaş sırasında İngiltere ile SSCB arasında yapılan Balkanları etki alanlarına ayırma ve bu doğrultuda Yugoslavya'nın da yarı oranda iki ülke arasında paylaşılması Tito'yu tedirgin eden konulardan biri olmuştur. Ayrıca SSCB'nin Yugoslavya'nın Balkanlar'da bir güç odağı oluşumuna öncülük etmesi dahası etkisi altındaki bölgede kendine eşdeğerde bir kuvvet olmasını önemli bir tehdit olarak gördüğü açıktır. Zira SSCB, Yugoslavya'nın Arnavutluk'la birleşmesi ve Bulgaristan'ı da içerecek bir Balkan Federasyonu projesine karşı tutum izlemiştir. Bunun karşısında Tito'nun Sovyet uydusu olmak istememesi iki ülke arasındaki ihtilafı derinleştirmiştir.

İki ülke arasındaki siyasal anlaşmazlık konuları ideolojik boyutta da kendini göstermiştir. Stalin'e göre Yugoslavya Komünist Partisi (YKP) öncü rolünü savaş içinde oluşan Halk Cephesi'ne kaptırılmış ve sosyalist modelin dışına çıkmıştır (Işıklı, 1983:100). 1943 yılında Stalin'in kapattığı COMINTERN'in (Üçüncü Enternasyonel) yerini alacak uluslararası bir örgütün kurulması fikrini Sovyet ve Yugoslavya Komünist

partileri birlikte desteklemişlerdir. Nitekim 1947 Eylülünde Bulgar, Macar, Rumen, Çekoslovak, Yugoslav, Fransız, İtalyan ve Sovyet partilerinin temsilcileri COMINFORM'u (Komünist Partileri Enformasyon Bürosu) kurmuşlardır (Gürkan, 1993:151). COMINFORM'un temel ilkesi başka hareket ve partileri tek yönetici merkezde, tek kişiye Stalin'e bağlamaktı. YKP ise bunu reddeden bir tutum izlemiştir. Çünkü Tito ve YKP yöneticileri devamlı olarak sosyalizmi inşa etme yollarının farklı yollardan geçtiğine ancak böyle Marks'ın enternasyonal ilkelerinin gerçekleşeceğine inanmışlardı (Koka, 2006:15). Bu anlayış karşısında Stalin ve COMINFORM, Tito'yu sosyalizme aykırı hareket etmekle suçlamışlardır. Sovyetler'e göre Yugoslavya kapitalist düzenlemelerle sosyalist düzeni kurma gayretindedir (Nobırdalı ve Selim,1997:106).Bu suçlamaların sebebi belirttiğimiz ihtilaf nedenlerinden kaynaklansa da biraz sonra değineceğimiz Yugoslav özyönetim ve ekonomi anlayışı Sovyetler 'in kapitalist düzen suçlamalarının odağını oluşturmaktadır. Suçlamaları 13 Nisan 1948 tarihinde yazdığı mektupla Tito reddetmiştir;

“Biz Sovyet sitemini çalıştık ve örnek olarak aldık, ancak biz ülkemizde sosyalizmi biraz farklı şekilde geliştirdik. Ülkemizin içerisinde bulunduğu özel koşullar altındaki belirli dönemde, özgürlük savaşının yaratmış olduğu uluslararası koşulları göz önünde bulundurduğumuzda sosyalizmin gerçekleşmesi için en iyi şekilleri uygulama teşebbüsündeyiz. Bunu yapmamızın sebebi benimsediğimiz yolun Sovyetler Birliği'nin benimsediği yoldan daha iyi olduğunu ispatlamak değildir. Ancak biz yeni olan bazı şeyler icat ediyoruz, bu gündelik yaşantımızın bize dayattığı bir durumdur” (Jelavich, 2009:347).

İki ülke arasındaki ihtilaf 1948 Haziranı'nda Tito ve ülkesinin Sovyet Bloğu COMINFORM'dan ihraç edilmesi işle sonuçlanmıştır. Akabinde sosyalist blok Yugoslavya ile olan ticari anlaşmaları iptal ederek bu ülkeye iktisadi boykot uygulamaya başlamışlardır. Böylece Yugoslavya ithalatın %46'sı, ihracatın %51'i ile bağımlı olduğu bir pazardan mahrum kalmıştır (Bora, 1995:65). 1949 sonunda Yugoslavya'daki Sovyet ajanlarının tutuklanmasının ardından, Moskova'dan Belgrat'a verilen ultimatoma ile Sovyet ordusunun Yugoslavya'ya askeri müdahalede bulunmasının belirmesi üzerine Yugoslavya-SSCB ilişkileri tamamen kopmuş ve Yugoslavya 1950'lerden itibaren iç ve dış politikada kendi çizgisini oluşturmuştur. Öte yandan bu ayrılık batılı güçleri özellikle kutbun diğer tarafındaki ABD'yi sevindiren bir gelişme olmuştur. ABD, Yugoslavya'nın Sovyetlere yaklaşması ihtimaline karşılık bu ülkenin maddi kayıplarını telafi etme çabasına girmiştir. 1949'da 20 Milyon dolar borç veren ABD 1950 yılında 50 Milyon Dolarlık yardım içeren Yugoslav Acil Yardım

Yasası'nı çıkarmıştır. 1955 yılına kadar Yugoslavya bütün kaynaklardan toplam 598,5 milyon dolar ekonomik ve 588,8 milyon dolar askeri yardım almıştır (Jelavich, 2009:350). Ancak tüm bunlar Yugoslavya'nın ideolojik olarak doğu bloğundan tamamen koparmamıştır. İşte Yugoslavya'nın batıya dönük sosyalist yapısı bu tarihten itibaren bir dış politika olarak tezahür etmiş ve bu politika Bağlantısızlık Politikası olarak adlandırılmıştır. Bu politika zamanla üçüncü dünya ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1964'de Kahire'de toplanan Bağlantısızlar Konferansında 50 den fazla ülke Bağlantısızlar Hareketine katılmıştır (Bora, 1995:67). Bu hareket SSCB odaklı sistemin çözülüp Soğuk Savaşın sona ermesine dek sürecektir.

2.4.1.3. Özyönetim ve Ekonomik Yapı

SSCB'den kopuş daha önce ifade ettiğimiz üzere Yugoslav komünistlerin kendi ideolojilerini geliştirmelerine neden olmuştur. Ekonomik hayatta da Marksist-Leninist çizgisinde fakat Stalinizm'in hatalı buldukları ya da katılmadıkları noktaları düzelterek yeni bir yorum getirerek uygulamaya başlamışlardır. En temel fark Stalinizm'in gücü mülkiyeti devlette toplamasına ve kumanda ekonomisi anlayışına karşılık Yugoslavlar gücün tabana yani işçilere devredilmesine karar vermişlerdir. Sosyalizmin kendine özgü bir çeşidi olarak adlandırılan "Sosyalist İşçilerin Özyönetimi" sistemi kurulmuştur. Aslında tüm komünist ülkelerde olduğu gibi özel mülkiyetin sınırlanması temel üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olması üretim ile dağıtımın devletçe ve merkezce planlanması Yugoslavya'da komünist partinin başlangıç noktasını oluşturmuştur (Nobırdalı ve Selim, 1997:159). Ancak milliyetçi eğilimlerin önüne geçmek için merkeziyetçi yapının ıslah edilmesi ve yetkinin olabildiğince tabana yayılması gerektiğine inanmışlardır. En azından SHS Krallığı deneyimi bu görüşü haklı çıkarabilir. Bu doğrultuda Tito'nun asıl hedefi adem-i merkeziyetçi bir yapının oluşturulması olmuştur. Bunun için atılan ilk adım Federal Meclis'in 27 Nisan 1950 günü Devlet iktisadi teşekküllerinin ve yüksek iktisat şirketlerinin işçi kolektiflerine yöneltilmesine dair temel yasayı onaylayıp yürürlüğe koyması olmuştur (Nobırdalı ve Selim, 1997:110). Böylece işletmeler düzeyinde işçi özyönetim uygulaması başlatılmıştır. Geliştirilen yeni sisteme göre işçiler üretimde ve kendi kaderleri konusunda kontrole sahip olacaklardı. 1953 Anayasasıyla güç dağılımını en alt

seviyelere indirmek amacıyla İşçi Konseyleri kurulmuştur. Merkezi planlama terkedilerek işçi konseylerinin söz hakkı olduğu özerk teşebbüslerin bağımsız karar verebilmeleri teşvik edilmiştir (Kenar, 2005:91). Çünkü Tito üretimde merkezilik yönetiminin emekçilerin yeterli ve yetenekli olmasını engellediğini düşünmektedir. Yugoslavya'da bir diğer önemli adım mülkiyetin toplumsallaştırılması çalışmaları olmuştur. 1953 yılında azami 10 hektar alanda özel mülkiyet yasallaşmıştır (Bora, 1995:69). 1953'de toprakların %25'inin kapsayan sosyalist sektör bu uygulamalar sayesinde 5 yıl içinde %9 seviyesine inmiştir (Bora, 1995:70). Öte yandan vatandaşlarının yurt dışına çıkma ve orada çalışma hakkı veren tek komünist ülke olan Yugoslavya ekonomik olarak komünist ülkelerden daha iyi konumda fakat batılı ülkelerin hayli uzağındadır.

Sovyet Bloğundan koptuktan sonra önemli oranda dış ticaret kaybı yaşayan ülke SSCB'nin ithaf ettiği sosyalizmin ruhuna aykırı politikalar izlemiştir. Ancak bu politikalar Marksist çizgideki bir ülkenin bu çizgiden ayrılışı değil aksine bu trendi sürdürme ve ayakta kalma mücadelesi olarak görülmelidir. Özetle SSCB'den kopuş ve Batıyla kurulan ilişkiler ve bu bağlamda özellikle ABD'den alınan yardımlarla kısmen liberalleşen Yugoslavya sosyalist dünyanın batıya en açık ve yakın kapısı olmuştur. 1960'lı yıllara gelindiğinde Tito ülkesini yabancı sermayeye de açmıştır. 1961'de Dünya Bankası'ndan, IMF'den, ABD'den önemli miktarlarda borç alınmıştır. Ancak bu kredi vasıtaları Yugoslavya'da ekonominin bozulmaya başladığına işarettir. Hatırlanacağı üzere ekonomik sorunların ve özellikle bölgeler arası gelişmişlik farkının cumhuriyetlerde huzursuzluklara neden olduğunu ifade etmiştik. Yasal düzenlemeler ile cumhuriyetlerin idare anlamında yetkileri arttırılırken ekonomik anlamda yapılan reformlar liberalleşmeye ilişkin olmuştur. Bunun en önemli göstergesi diğer sosyalist ülkelerden farklı olarak fiyatların merkezden değil piyasa şartlarına göre firmaların tespit etmesidir (Altuğ, 2000:48). İşte bu ekonomik yapı yani sosyalist sistem içerisinde piyasa ekonomisi kurallarının işlerlik kazanması iki kutuplu dünya düzeninde üçüncü bir yol olarak kabul edilen Pazar Sosyalizmi kavramı ile ifade edilmiştir.

Ancak tüm bu politikalar Yugoslavya'nın mükemmel bir ekonomik yapıya sahip olmasını sağlamamıştır. Bölgeler arası dengesizlikler sonucu her cumhuriyetin kendi ekonomik geleceği ile ilgilenmeye başlaması alınan borçlar sonucu enflasyonun tırmanışa geçmesi ve 1974 dünya petrol bunalımı ekonomik yapıyı sarsan önemli

etkenler olmuştur. 1980’li yıllara kadar değindiğimiz Yugoslav yapısı içerisinde beliren sosyo-ekonomik ve siyasal sorunlar Tito’nun ardından ciddi bunalımlara yol açacaktır. Özellikle dağılmanın ardında bu sorunlar önemli yer tutmaktadır. 1980’li yıllar Yugoslav birliği için son dönemin başlangıcı olacaktır.

2.4.2. Tito Dönemi Kosova (1945-1980)

Kasım 1944’de Alman birlikleri çekilir çekilmez partizan birlikleri Kosova’yı ele geçirmişlerdir. Tito’nun liderliğinde kurulan yeni Yugoslavya içerisinde Kosova Arnavutlarının bir ulus olarak kabul edilmemesini bir karşılığı olarak haklı taleplerde bulunması bölgenin birlik içerisinde “sorunlu” olarak yaftalanmasına sebebiyet vermiştir. 1945 yılında yeni kurulan FYC’de bahsettiğimiz 6 federal birim oluşturulurken Arnavutların çoğunlukta olduğu Kosova’ya cumhuriyet statüsü verilmemiştir. Tito önderliğindeki yeni yönetim her ne kadar ulusların birliği ve kardeşlik söylemlerine bağlı bir anlayışı sergilemeye çalışmışlarsa da Kosova’nın hariç tutulması ve benzer şekilde Voyvodina’nın da ayrı düşünülmesi tarihsel Sırp milliyetçiliğinin tipik örneğidir. Zira Karadağ, Makedonya gibi ülkelerden daha fazla nüfusu barındıran Kosova’nın ayrı bir cumhuriyet olarak kabul edilmemesinin mantıklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Nitekim Sırbistan Halk Meclisi başkanlığı 3 Eylül 1945’de çıkardığı yasayla “Kosova-Metohija Özerk İli” ni ilan etmiş ve bu toprakları Sırbistan’ı oluşturan bölgelerden biri olduğunu açıklamıştır. Buna mukabil yeni Yugoslavya ilk ciddi sorununu Kosova’da yaşamıştır. Arnavutlar Sırbistan’a bağlılığı isyanla karşılamışlardır. Milliyetçi duyguların körüklediği Arnavut isyanı Kosova’ya 30 bin kişilik bir partizan ordusu gönderen Yugoslavya hükümeti tarafından bastırılmıştır (Tılıç, 1993:83). Akabinde Arnavutluk ile birleşmek adına Arnavutluk Demokratik cephesi gibi çeşitli organizasyonlar kurmuşlar fakat bu gibi hareketlere katılanlar vatan haini ilan edilerek ölüm cezalarına çarptırılmışlardır. Öte yandan Tito Kosova’nın Arnavutluk’la birleşme fikrine sıcak bakmıştır. Çünkü Tito Arnavutluk’u 7. Cumhuriyet olarak federasyona bağlama amacındadır. Böylece hem öngördüğü Balkan Federasyonu Bulgaristan dışında kurulmuş olacak hem de Kosova bir sorunsal olmaktan çıkacaktır. Ancak Sovyetler ’den kopuş Enver Hoca’yla ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur.

Yeni Yugoslavya 1946 yılında yeni anayasasını yürürlüğe koyarken Kosova Voyvodina ile birlikte özerk birimler olarak kabul edilmiştir. Bundan bir yıl sonra Sırbistan kendi anayasasını çıkarmış bu anayasada Kosova'nın kendi ekonomik ve kültürel gelişimini yönlendirmesi, kendi bütçesini planlaması, kendi yurttaşlarının haklarının korunması vb. alanlardaki özerk haklarına daha ayrıntılı bir tanım getirilmiştir (Malcolm, 1999:375). Öyle ki iki dünya savaşı arası dönemde Arnavutların en başta gelen taleplerinden Arnavutçanın resmi olarak tanınması ve eğitim dili olarak kabul edilmesi bile doyurucu bir şekilde karşılanmıştır. Arnavutça resmi ve hukuki konularda Sırp-Hırvat dili ile eşit statü tanınmıştır. İstatistikler de bu uygulamayı destekler mahiyettedir. Savaştan önce Kosova'da sadece Sırpça eğitim veren 252 okul mevcut iken 1945 sonunda okul sayısı 392 ye ulaşmış ve Arnavutça eğitim dili olarak Sırpçanın yanında yer almıştır (Malcolm, 1999:377). Arnavutlara yönelik şaşırtıcı iyimser tavır nihayet 1948 yılı itibariyle son bulmuştur. Sosyalizme aykırı hareket ettiği, emperyalizme yakınlaştığı nedeniyle Sovyet Rusya tarafından suçlanan Yugoslavya 1948 yılında Cominform'dan ihraç edilmiştir. İki kutuplu dünyada bu kez doğu bloğunun içerisinde bir ayrışma söz konusu olmuştur. İşte bu ayrışmada Kosova'nın kaderini belirleyecek yegâne etmen Enver Hoca'nın tutumu olmuştur. Kendisinin Moskova'ya sadık olduğunu ilan eden Arnavutluk lideri Kosova'daki Yugoslav idaresini şiddetle eleştirir olmuştur. Yugoslavya Sovyet ihtilafı ve dolayısıyla Arnavutluk'la ilişkilerin kopması Kosova Arnavutlarını tabiri caizse öksüz bırakmıştır. Tito'nun içişlerinden sorumlu ve gizli servis lideri olan Rankoviç Kosova'da Sırp tahakkümünün arttırmıştır. Kosova'ya yönelik politikalarından ilki halkı daha zayıf hale getirmek ve onlara göre tehlikeli durumdan çıkarmak için Kosova'ya mahsus bir silah toplama kampanyasının başlatılması olmuştur (Sipahioğlu, 2009:72). Bu sayede Kosova Arnavutları etkisiz hale getirilirken ikinci adım Arnavutların Türkleştirilmesi çabası olmuştur. İlk bakışta bu politika şaşırtıcı gelebilir. Ancak nihai amaç bölgenin Türkleşmesi ve böyle kalması değil Türkiye ile yapılması planlanan göç anlaşmasına olabildiğince Türkleştirilmiş Arnavut nüfusu dahil ederek hukuki tehciri gerçekleştirmektir. Bu bağlamda 1951 yılından itibaren Kosova'da ilk ve ortaöğretim düzeyinde Türkçe eğitim veren okullar açılmaya başlanmıştır (Sipahioğlu, 2009:74). Öte yandan Müslümanlara yönelik baskı politikası Arnavutları göç etme uğruna Türkleşmeye yöneltmiştir. Sırpların Kosova'ya yönelik bu hareketlerini daha iyi

anlayabilmek ve somut olarak ortaya koyabilmek için yıllar itibariyle değişen demografik yapıya, nüfus değişimlerine bakmak gerekmektedir. Buna göre 1948 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre Kosova’da Arnavut nüfus 498.242 ile %68,5’lik bir paya sahipken Türk olarak kayda geçirilen kişi sayısı 1.315 dir. 1953 yılı sayımlarında ise Türk nüfusun 34.583 olarak kaydedildiği görölmektedir. 1961 yılı sayım sonuçlarında 25.764 olan Türk nüfusu 1971 yılında 12.244 olarak gerçekteşmiştir (Karatay, 1998:115). Bu demografik rakamların anlamı şudur; kendini Türk olarak yazdıran kişi sayısı 1948 yılından itibaren önemli derecede artmıştır. 1961 ve 1971 yıllarında bu sayıda önemli düşüş olduğunu görmekteyiz. Bu keskin değişimlerin sebebi yalnızca doğum oranları olamayacağına göre bir başka sebep bulunmaktadır. Bu sebep az önce belirttiğimiz Yugoslav politikasıdır. Arnavutlar çeşitli baskılarla göç etmek mecburiyetinde bırakıldıkları için birçoğu kendini Türk olarak yazdırmıştır. 1955 yılında Türkiye ile Yugoslavya arasında Serbest Göçmen anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Türkçe bilen ve Türk asıllı olanlar Türkiye’ye göç edebilecekti (Sipahioğlu, 2009:75). Bu bağlamda 1953-66 arasında %80’i Arnavut olmak üzere 230 bin kişinin Türkiye’ye göç ettiği belirtilmektedir. Tabi ki bu rakam tüm Yugoslavya’yı ihtiva etmemektedir. Ancak bunun önemli kısmının Kosova’dan olduğuna şüphe yoktur.

1963 yılında Kosova’nın özerkliği en düşük seviyeye çekilirken asıl dönüm noktası 1966 yılı olarak görünmektedir. Kosova’da Arnavutlara yönelik baskıda baş rolü oynayan kişi Tito’nun yol arkadaşı milliyetçi Alexander Rankoviç’tir. Tito’nun kardeşlik ve birlik projesi başta Rankoviç olmak üzere birçok Sırp milliyetçisini rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık Tito’ya suikast planlarına kadar uzanmıştır. 1966 yılında suikastçıları yakalatan Tito bu tarihten itibaren milliyetçileri tasfiye ederek idari makamlara diğer milliyetlere mensup kişileri getirmeye başlamıştır. Buna göre tasfiye edilenlerin yerine Bosna’dan Müslüman Boşnaklar, Sancak’tan Müslüman Sancaklılar Kosova’dan Arnavutlar yerleştirilmiştir (Sipahioğlu, 2009:92). Rankoviç’in sahneden çekilmesi Arnavutlar üzerindeki baskıyı azaltırken bu tarihten itibaren Arnavutlara çeşitli tavizler verilmeye başlanmıştır. Mart 1967’de 16 yıldır ilk kez Kosova’yı ziyaret eden Tito halkın önünde buradaki koşullarla ilgili eleştirilerini dile getirmiştir (Malcolm, 1999:383). İlk olarak bölgenin adlandırılmasında kullanılan ve Arnavutları rahatsız eden “Kosova-Metohija” ismi Kosova olarak değiştirilmiştir. 1968 yılında anayasada yapılan değişikliğe göre özerk bölgeler bir bütün olarak Sırbistan

Cumhuriyet'ini ilgilendiren işlevler dışında tamamen bir cumhuriyetle aynı işlevi göreceklerdi. Artık Kosova, Federal düzeyde bir hukuki varlık olarak kesin biçimde bir yer kazanmış oluyordu. Kosova Arnavutlarının politik hırsı Kosova Cumhuriyet'ine yönelmiştir artık. 1968 ayaklanmaları bu türden talepleri açık bir biçimde dile getirmiştir. 1968 gösterilerinde öğrencilerin taşıdığı pankartlar içinde "Kosova Cumhuriyeti" ve "Yaşasın Marksizm-Leninizm", "Yaşasın Enver Hoca" gibi yazılar göze çarpmaktadır (Karatay, 1998:87). Bu hareketler Kosova'yı cumhuriyet statüsü verilmesi ile sonuçlanmasa da bazı bir takım hakların elde edilmesini sağlamıştır. Örneğin 1969'dan itibaren Kosova Arnavutlarının kendi ulusal amblemleri olarak Arnavutluk bayrağını kullanmalarına izin verilmiştir. Ertesi yıl ileride Arnavut milliyetçilerinin merkezi olacak Priştine Üniversitesi kurulmuştur. 1974 yılına gelindiğinde yeni anayasa Kosova ve aynı zamanda Voyvodina özerk bölgelerine çoğu bakımdan 6 cumhuriyet ile eşit bir statü tanımıştır. Bu anayasa ile Kosova Yugoslavya'da Federatif Cumhuriyet Yürütme Konseyi'nin eşit haklara sahip üyeliğini elde etmiştir. Konseyde kendi temsilcileri ile temsil edilme hakkına, adli organlara, yüksek mahkemelere, polis ve maliye teşkilatına sahip olmuştur. Bunların dışında dış ülke ve yabancı kuruluşlarla anlaşma imzalayabilme hakkını da elde etmiştir. Kısacası Kosova'ya kendi kaderini tayin yani ayrılma hakkı dışında diğer cumhuriyetin sahip olduğu tüm yetkiler verilmiştir. Buna rağmen Kosova'ya cumhuriyet statüsünün verilmemiş olmasının en büyük sebebi Kosova'nın ileride Arnavutluk'la birleşme ihtimalidir. Sırp bir yandan Arnavutluk'un güçlenmesine karşı iken diğer yandan tarihsel yurt olarak gördükleri Kosova'yı kaybetmek istememişlerdir.

Kosova bölgesi Tito dönemi olarak adlandırdığımız süreçte önemli kazanımlar elde etmiştir. Ancak bu dönemi de kendi içinde Rankoviç öncesi ve sonrası olmak üzere değerlendirmek gerekir. Değindiğimiz üzere Rankoviç'in baskı unsuru olmaktan çıkmasıyla Kosova Arnavutları taleplerini daha açık bir şekilde dile getirirken cumhuriyet statüsü isteği karşısında önemli kazanımlar elde etmiştir. Ancak birçok kesim ulusları birleştirici faktör olarak gördüğü Tito'nun ölümü Yugoslavya ve Kosova'nın kaderini önemli olarak etkileyecektir. Kosova'yı bir sorun olarak ele alıp bu sorunun doğumuna ilişkin bir girizgah yapmak gerekirse kanaatimizce bu Tito'nun ölümü olacaktır. Zira Tito sonrası gelişmeler Kosova'nın gerçek manada bir sorunsal olduğunu göstermektedir.

2.4.3. Dağılmanın Sebebi: Kosova

Tito'nun dünya ve siyaset sahnesinden çekildiği 1980 yılı Yugoslavya tarihinde dağılmanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Köken olarak homojen fakat tarihsel süreçte heterojen yapıya bürünen ulus ya da uluslar Tito'nun birleştirici rolü sayesinde İkinci Dünya Savaşı öncesi krallığa nazaran daha uzun fakat normal şartlarda bir insan ömrü kadar uzun olmayan bir sürede bir arada yaşamışlardır. Şüphesiz bu birlikteliğin sorunsuz olmadığı Tito'nun ölümü sonrası yaşanan olaylarda görülmektedir. Bilindiği üzere Yugoslavya altı cumhuriyet, iki özerk bölgeden oluşmaktaydı. Bu iki özerk bölgeden biri olan Kosova işaret ettiğimiz sorunlu birlikteliğin, ilk ve en önemli sorunsalını teşkil etmektedir. Zira 1981 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar Tito döneminde bastırılan milliyetçiliği yeniden canlandıran ve baskı politikası çığırları açan, genelde bunalımı, gerilimi tırmandıran ilk olay olmuştur (Kenar, 2005:128).

1974 Anayasası ile Kosova ve Voyvodina'ya cumhuriyet statüsünde yetkiler verilmesi Sırp milliyetçilerini rahatsız etmiştir. Çünkü verilen yetkiler Kosova'nın neredeyse bağımsız hareket etme kabiliyetini arttırmıştır. Bu durum ise Kosova'yı Büyük Sırbistan merkezine yerleştiren Duşan zihniyetli kesimlerin endişelenmesine neden olmuştur. Ancak Tito'nun varlığı tüm kesimlerin olduğu gibi, eleştirsele de adı geçen gruplar için de bir teminat olmuştur. Fakat Tito'nun ölümü bu endişelerin artarak artmasına neden olmuştur. Kosova'ya yönelik politikalar kanlı ayaklanmalarla karşılık bulurken Yugoslavya'nın dağılma süreci de başlamıştır. Hüseyin Savaş bu durumu Tito ölür ölmez Sırpılar, bekledikleri anın geldiği inancıyla Kosova'ya yönelmelerinin sonunda Arnavutlar kaçınılmaz bir şekilde bir var olma mücadelesine girmişlerdir sözü ile özetlemektedir (Savaş, 2001:102).

1981 olayları Priştine Üniversitesindeki öğrencilerin özellikle yemek koşullarını protesto etmesiyle başlamış, kısa sürede kitlesel gösteri haline gelmiştir. Olayların Priştine Üniversitesinde başlaması aslında tesadüf değildir. Zira bu üniversite Arnavut milliyetçiliğinin gelişimindeki rolü önemlidir. Tito döneminde açılan ve Arnavut dilinde eğitim veren üniversite kısa zamanda Kosovalı Arnavut gençlerin milli bilinçlerinin gelişmesini sağlamıştır. Arnavut milliyetçiliğine temas etmişken ekonomik yapının da etkisinden kısaca bahsetmek gerekir. Kosova Yugoslavya'nın en fakir, en geri kalmış bölgesidir. Ekonomik yapıdaki dengesizliği en azından işsizlik oranlarına bakarak hayal

edebiliriz. Buna göre 1984 yılında Yugoslavya genelinde işsizlik oranı %12,7 iken Kosova’da bu oran %29,1, Yugoslavya’nın zengin bölgelerinden Slovenya’da ise %1,8 dir (Tılıç, 1999:94). Trepça madenleri gibi zengin yer altı kaynaklarına sahip olan bir bölgede ekonomik yapıdaki bu dengesiz durum, Arnavutlar arasında Sırlar tarafından sömürüldükleri düşüncesinin yayılmasına neden olmuştur. Onlara göre Sırlar ekonomik tahakküm ile Arnavutları yerlerinden etme peşindedirler. Bununla birlikte 1980’lerin başında Kosova’daki Arnavutların kültürel bakımdan kötü bir durumda olmadıklarını da belirtmek gerekir. Arnavut dili resmi dil olarak kullanılırken, Arnavutça yayın yapan televizyon, radyo ve gazeteler de bulunmaktadır. Polis teşkilatında ve mahkemelerin üst düzey görev yerlerinde de etnik Arnavutlar bulunmakta, tutuklu kişiler Arnavutlar tarafından Arnavut dili kullanılarak yargılanmaktaydı (Poulton, 1993:75). Ekonomik yapıdaki olumsuzluğa ilaveten kültürel yapıdaki bu serbestlik Arnavut milliyetçiliğinin ya da birleşmesinin en temel etkenleridir.

Tekrar 1981 olaylarına dönersek Üniversitede koşullarının protesto edilmesiyle başlayan gösteriler zamanla genişleyerek on binlerin “Kosova Cumhuriyeti”, “Arnavutluk’la birlik” sloganlarına bürünmüştür. Yaşanan bu olaylar Sırların tarihsel miras olarak gördükleri Kosova’ya ve tarihsel düşman addettikleri etnik Arnavutlara yönelik ilgilerini arttırmıştır. Bu bağlamda 1981 gösterilerinin en önemli sonuçlarından biri Tito döneminde bastırılan Sırp milliyetçiliğinin uyanması olmuştur. Sırlar buradaki gösterileri işaret ederek Arnavutların Sırları katlettiğine yönelik propaganda faaliyetlerine girişmeye başlamışlardır. İddialara göre Arnavutlar genç ihtiyar ayırmadan kadınlara tecavüz ediyor Sırları yaşadıkları yerlerden göçe zorluyorlardı. Oysa diyor Hüseyin Savaş Bosna’da bu çirkinliği devlet politikasıymışçasına, sistemli bir uygulama ile “etnik tecavüz” kavramını, iğrençliğin iğrenci olarak insanlığa tanıma talihsizliğini yaşatanlar Sırlardı (Savaş, 2001:103). Sırp tarafı her toplumda vuku bulabilecek türden hukuksuzlukları Sırlara yönelik insanlık suçu olarak büyütürken demografik yapıdaki değişiklikleri de buna kanıt olarak gösterirler. Bir başka deyişle olaylara büyüteçle bakan Sırlar yıllardır tahakkümü altında bıraktıkları Arnavutların uğradığı haksızlıklardan hiç söz etmeden Sırların tarihsel vatan olarak Kosova’dan kitlesel olarak kovulduklarını dillendirmişlerdir. İstatistikî veriler ve bu alanda yapılan çalışmalar 1981 yılından itibaren Kosova’dan on binlerce Sırp ve Karadağlının göç

ettiğini doğrulamaktadır. Yine aynı dönemde Kosova'da etnik Arnavut nüfusun artış içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Sırlar bu durumu basit bir şekilde Arnavutlaştırma politikasıyla açıklamaktadır. Ancak iki durumu göz ardı etmemektedirler. Bunlardan ilki Yugoslavya'nın en fakir bölgesi konumunda olan Kosova'daki ekonomik koşullardır. 1989 verilerine göre Yugoslavya'da kişi başına düşen ücret ortalaması 2.045 dinar iken Kosova'da bu rakam 1.418 dinar, %16,2 olan tüm Yugoslavya'daki işsizlik oranı Kosova'da %38,9 dolaylarındadır (Bora, 1995:110). Gözden kaçırılan bir diğer nokta ise Arnavut nüfusunun doğum oranlarının yüksekliğidir. 1938 Yılında Arnavut nüfusun oranı %68 iken bu sebeplerin etkisiyle 1981'de %77, 1991'de ise %83'e ulaşmıştır. Buradan şu sonuç çıkmaktadır; 1981 itibarıyla meydana gelen Sırp göçü salt Arnavut mezalimine değil sosyo-ekonomik yapıdaki aksaklıklara ilaveten Sırp milliyetçiliğinin tekrar yükselmeye başladığı dönemde Arnavutların var olma mücadelesine verdikleri tepkiye dayalı kendiliğinden zorunlu bir duruma dayalıdır.

1981 gösterilerinden sonra olağanüstü hal ilan edilen bölgede Hough Poulton en az 2000 göstericinin tutuklandığını bunlardan 506'sının Tali Suçlar Yasası çerçevesinde 60 güne kadar hapis ya da para cezasına çarptırıldığının 245'ini ise federal yasa gereği 1-15 yıl arası mahkumiyet aldığını aktarmaktadır (Poulton, 1993:75). Öte yandan Kosovalı Arnavut Komünist liderlerden Mahmut Bakalli ve bölge lideri Cavit Nimeni görevden alınmıştır. Bölge liderliğine Azem Vllasi getirilmiştir (Malcolm, 1999:394). Yaşanan gelişmelerden sonra Kosova oldukça hassas bir bölge haline gelmiştir. Bugün Ortadoğu ülkelerinden tanık olduğumuza benzer biçimde en ufak bir kıvılcım kısa sürede büyük bir yangına neden olurken şiddet yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Açıktır ki İkinci Dünya Savaşı öncesi kurulan SHS, Tito Yugoslavya'sından daha fazla Sırların her kademedede hakim olduğu, Sırp merkezli ve Büyük Sırbistan Projesine daha münasip bir devletti. İşte bu durum Sırp milliyetçilerinde kendilerine Tito döneminde haksızlık yapıldığı inancının yerleşmesine neden olmuştur. Ne var ki Tito'nun ılımlı, zeki yönetimi sayesinde bu inançtaki milliyetçi gruplar yönetim kademelerinden uzaklaştırılmıştır. Tito'nun ölümünden sonra federasyonda Sırp etkisini arttırma çabaları hız kazanmıştır. Bu çabaların tipik örneklerinden birisi de 24-25 Eylül 1986 tarihinde Belgrat'ta yayımlanan bir gazetede Sırp Bilim ve Sanat Akademisine mensup 212 aydına ait bir memorandumun neşredilmesi olmuştur (Alkan, 2007:29).

1886 yılında Sırp Kraliyet Akademisi adıyla kurulan SANU sadece bir kamu kuruluşu değil aynı zamanda siyasi entrika kazanıdır. Üyeleri çoğunlukla az önce değindiğimiz türden düş kırıklığına uğramış komünistlerden ve katı milliyetçilerden oluşmaktaydı (Stevanoviç, 2005:40). Sırp milli programı olarak da nitelenen bu memorandumun temas ettiği başlıca konu Sırpların federasyon içerisindeki “haksız” konumlarıdır. Buna göre 1974 Anayasası ile getirilen özerklik Yugoslavya’nın geleceğini tehdit etmektedir. Son 20 yıldır devletin birliği fikri zayıflamıştır. Milli otonom parçaları fazla ön plana çıkmış Sırplar kendi devletlerinden mahrum kalmışlardır (Alkan, 2007:29). Burada Kosova ve Voyvodina’ya verilen özerkliğin Sırpların geleceğini tehdit ettiği vurgulanmaktadır. Her ne kadar memorandumu kaleme alanlar Yugoslavya’nın geleceğinden endişelendiklerini dile getirirler de asıl kaygı duydukları şey Büyük Sırbistan hayalinin tehlikede olmasıdır. Buna mukabil Hırvat ile Slovenlerin başını çektiği “Sırpofobi” çalışmalarının yapıldığı öne sürülmüştür (Banac, 1997:95). Memorandumun işaret ettiği bir diğer nokta ise Sırpların Kosova’da uğradığı soykırım iddiasıdır. Büyük Sırbistan’ı yeniden tesis etme yolu Kosova’dan geçtiğine göre memorandumun Kosova’ya özel önem atfetmesi şaşırtıcı değildir. Bu düşünce ilk bakışta objektiflikten uzak görünebilir. Ancak Miloseviç dönemini yaşayanlar ve hayata geçirilenler memorandumun mantık ve söyleminin ve iddia ettiğimiz noktanın bir devlet politikası olma yolunda ilerlediğini gösterecektir.

1987’de Sırp siyasi hayatında önemli bir isim olarak bilinmeye başlayan Slabodan Miloseviç söz konusu memorandumun fikirleri ışığında kısa sürede önemli bir konuma gelecektir. O’na bu önemi atfeden nokta birçok Sırp’ın tabiriyle yeni Tito olması değildir kesinlikle. Tito’nun yerini doldurabilecek bir lider olarak görülmesinin ne kadar yanlış olduğu Miloseviç’in söylem ve siyasalarından anlaşılacaktır. Yugoslavya’nın dağılmasının ana sebebi Kosova ise bu sebebi tetikleyen ve bir sorunsala dönüştüren bizzat Miloseviç’tir. Miloseviç’in hayat hikayesini uzun uzadıya anlatmak yerine Vidosav Stevanoviç’in şu ifadelerini aktarmak yeterli olacaktır; “Miloseviç... Diplomalı avukat, siyasetçi, demokrasi karşıtı, yarı diktatör, Sırbistan’ın seçilmiş ilk cumhurbaşkanı, 2000 yılındaki seçimlerin bozguna uğramış adayı, ayaklanan halk tarafından devrilmiş lider ve nihayet Scheveningen Cezaevindeki mahkum ve Lahey Adalet Divanının sanık sandalyesindeki zanlı” (Stevanoviç, 2005: 2).

İvan Stanboliç'in 1987 yılında Sırbistan Başkanlık Divan Başkanı görevine seçilmesinin ardından Miloseviç Sırbistan Komünist Partisi liderliğine yükselmiştir. Miloseviç'in özellikle Kosova'ya yönelik söylemleri onun popülaritesini arttırırken Stanboliç'in görevden ayrılmak zorunda kalmasıyla 1989 yılında Devlet Başkanlığı yolunu açmıştır. Miloseviç'in Komünist Partiye gelmesiyle birlikte değişim rüzgârları esmeye başlamıştır. İlk iş olarak parti örgütünde Titovari fikirlere sahip yumuşaklık yanlısı kimseleri görevinden uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda gördüğü baskı yüzünden etnik Arnavut ve eski Kosova parti önderi olan ve daha önceleri Tito'nun himayesi altında bulunan Azem Vllasi Kosova politik bürosundan istifa etmek zorunda kalmıştır (Poulton, 1993:82). Benzer politikalar diğer özerk bölge olan Voyvodina ve Karadağ Cumhuriyetinde de izlenmiştir. Böylece Miloseviç kendisi gibi düşünen kendisi gibi hareket eden milliyetçi bir komünist kadro inşa etmiştir. Yaşanan bir diğer gelişme ise Arnavutlara karşı gösterilerde bulunan kendiliğinden gönüllü gösterilen Sırp gösterileri olmuştur. Bunları doğrudan Miloseviç'in tertip ettiğini söylemek zor olsa da Sırpların Miloseviç'e güvenerek onun söylemlerinden hareketle bu tür girişimlerde bulunduğu söylenebilir. Demokratik toplumlarda "silahsız ve saldırısız" gösteriler tepkiyi göstermenin en doğal yoludur. Dolayısıyla bu türden Sırp gösterilerini eleştirmek anlamsız olduğu kadar tarafsızlığa da uygun düşmeyecektir. Şu bir gerçek ki Miloseviç'in şanı bu gösteriler sayesinde artmıştır. Miloseviç bu gösterilerde Sırbistan ya birleşecek ya da yok olacak söylemiyle büyük destekçi kazanmıştır (Bora,1995:115). 1988 Kasımında bu kez 250.000 Arnavut bir araya gelerek protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Belgrat, gösterilerin önünü almak için tavrını sertleştirerek Şubat ayında olağanüstü hal ilan ederek gösteri ve toplantı yasağı getirmiştir (Alkan, 2007: 30).

28 Haziran 1989'da yani Sırpların destanlaştırdıkları Kosova Savaşının 600. yıldönümünde savaşın yaşandığı Gazimestan'da toplanan ve kaynaklarda 1 milyon kişi olduğu belirtilen topluluğa Miloseviç hitap etmiştir. Hitabında Sırpı koruyup kollama sözü verirken, gerektiğinde bu amaç için silah da kullanacağını söylemiştir (Yılmaz, 2005:41). Milliyetçi duygularla yüklü bu konuşma Miloseviç'in artık bir ulusal lider olarak tanınmasında ve kabul görmesinde büyük rol oynamıştır. Bu söylemi ile Miloseviç Kosovalı Sırpın kahramanı haline gelmiş ve ülkenin Kosova konusundaki yeni politikası da belirlenmiştir. Voyvodina ve Kosova yönetimlerine kendisine yakın isimler getiren Miloseviç Mayıs 1989'da Sırbistan Devlet Başkanlığına seçilmeyi

başarmıştır. Kosova'nın bundan sonraki tarihi Miloseviç ile anılacaktır. Memorandumun içeriğini kendisine yol haritası yapan Sırp'ların yeni lideri, hedefinin Kosova olduğunu açıkça ilan etmiştir. Örneğin bir konuşmasında "Her milletin, sonsuza dek kalbinde sıcaklığını hissettiği bir aşk vardır. Sırbistan için bu Kosova'dır" (Malcolm, 1999:40) ifadelerini kullanırken bir başka konuşmasında ise, "Sınırları değiştirmenin, Kosova'nın Yugoslavya'dan ayrılıp Arnavutluk'a katılmasının hayalini kuran fanatiklerden geriye çok az kaldı. Bu hayallerin asla gerçekleştirilmeyeceğini garanti edeceğim. Kosova Sırbistan'ın kalbidir." Diyerek tutumunu doğrulamıştır. 1990 yılında ise "Sırp mezarlarının bulunduğu ve Sırbistan'ın değişken tarihinde Sırp'ların yerleştiği her yerin (Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Voyvodina ve Makedonya) Sırbistan olduğunu ifade ederek (Alkan, 2007:31) Büyük Sırbistan'ı işaret etmiştir.

1989 Şubatında 215 Arnavut entelektüel bir araya gelerek Kosova'nın Yugoslavya içerisinde cumhuriyet yapılması yönünde bir rapor yayımlamışlardır. Bu rapor aynı zamanda Sırbistan Parlamentosuna da gönderilmiştir. Sırp'ların bu beklenmedik talebe karşılıkları yine şiddet olmuştur. Murat Yılmaz'ın aktardığına göre raporda imzası bulunan 33 aydın vurularak öldürülmüş, 161'i ise hapsedilmiştir (Yılmaz, 2005:83). Sırbistan Parlamentosu karşı atakta çok ileri gittiklerini, hadlerini aştıklarını düşündükleri Arnavutları Anayasaya eklenen ek madde ile cezalandırmıştır. Söz konusu değişiklik ile 1974 Anayasası ile Kosova'ya verilen tüm yetkiler alınmış, özerkliği kaldırılmış ve doğrudan Belgrad'a bağlanmıştır. Böylece Kosova polis, ekonomik planlama, yargı, ülke savunması ve uluslararası ilişkiler bakımından Belgrad yönetiminin kontrolüne girmiştir. Arnavut milliyetçiliğinin beşiği Priştina Üniversitesi kapatılırken okullarda Arnavutça eğitime son verilmiştir (Kenar, 2005:241). Tahmin edileceği gibi bu adım Kosova'da ayaklanmalarla karşılanmıştır. Ve bu gösteriler hem Arnavut halkının tepkilerini dile getirme bakımından hem de Sırp'ların müdahalesi açısından çok daha şiddetli olmuştur. Rakamlar net olmamakla birlikte 1989 yılı boyunca yaklaşık 1000 kişinin hayatını kaybettiği bilinmektedir. 1990 yılına da sarkan gösterilerde göstericilerin talepleri serbest seçimler, siyasal mahkûmların serbest bırakılması ve olağanüstü halin sona erdirilmesiydi. Kosova Sırp'ları ile Arnavutlar arasındaki gerilim Belgrad'taki öğrencilerin Kosova'ya giderek oradaki soydaşlarını korumak amacıyla silah istemeleri üzerine daha da tırmanmıştır. Şubat sonunda ölü

sayısı en az 32'ye yükselmiştir (Poulton, 1993:83). Kosova'da bu kez vilayet meclisi ve hükümet feshedilerek burası doğrudan Sırp Meclis Başkan Yardımcısına bağlanmıştır. Mart 1990'da Sırbistan Meclisi "Kosova'da Huzuru ve Refahı İlerletme Programı"nı açıklamıştır. İsminden anlaşılacağı üzere programın amacı Kosova'daki sükûneti sağlamaktır. Ancak programın içeriği lafzından anlaşılacağı gibi etnik Arnavut taleplerine karşı esneklik göstermek suretiyle refah ve esenliği sağlamaya yönelik değildir. Şöyle ki, program Sırp için yeni belediyeler oluşturulması yeni yatırımların Sırpın çoğunlukta olduğu bölgelerde yoğunlaştırılması, Kosova'ya dönen Sırp için yeni evler yapılmasını, Arnavutların Yugoslavya'nın başka bölgelerine iş aramaya yönlendirilmesi Arnavutlara aile planlamasını ve bölgeden ayrılan Sırpın Arnavutlara yönelik yaptıkları mülk satışlarının geçmişe dönük iptalini öngörmektedir (Malcolm, 1999:403). Programın içeriği açıktır. Arnavutları Kosova'da azınlık haline getirmek suretiyle bölgede Sırp denetiminin tam olarak sağlanmasıdır. Mart 1990'da meydana gelen bir başka önemli olay ise öğrenci zehirlenmeleridir. 400 öğrencinin zehirlenme nedeniyle hastanelere götürülmesi Sırp- Arnavut ayrılığını derinleştirirken bu olay her iki tarafça farklı yorumlanmıştır. Sırp bu gelişmeyi Arnavut milliyetçiliğinin çirkin yüzü olarak yorumlarken Kosovalı Arnavutlar Sırp milliyetçilerinin yaptıkları toplu bir zehirlenme girişimi olarak görmüşlerdir. Bu zehirlenme olayı üzerine Priştina yakınlarındaki Podujevo'da büyük gösteriler düzenlenmiş 4000'den fazla Sırp ve Karadağlıya saldırılar yapılmıştır (Emiroğlu, 2006:122). Söz konusu protesto eylemleri askerler tarafından bastırılırken Sırp İçişleri Sekreteryası yaptığı açıklamada kasıtlı kimyasal zehirlenme söylentisini milliyetçi ve ayrılıkçı Arnavutların propagandaya dönük aldatma eylemi olarak nitelmiştir. Olayların akabinde Yugoslav yönetimi yeni bir anayasa hazırlamıştır. 2 Temmuz 1990 tarihinde tüm Sırbistan'da düzenlenen bir referandumda Sırpın büyük çoğunluğu yeni anayasaya destek vermişlerdir. Buna karşılık Kosova eyaletindeki etnik Arnavutlar ortaya konan anayasayı, Kosova'yı 1974 Anayasasında verilen özerk statüden yoksun bırakacağından protesto etmişlerdir. Temmuz 1990 tarihinde Kosovalı 180 milletvekilinden 114'ü bir araya gelerek eski Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti çerçevesinde Kosova Cumhuriyetini ilan etmek üzere çalışmışlardır. Meclis başkanı Sırp Ayordye Bozaviç bu istek karşısında meclisi 5 Temmuz'a kadar tatil etmiştir. Buna karşın meclis binası dışında toplanan ve karar yeter sayısına ulaşan 114 milletvekili Kosova'nın kendi kaderini tayini

deklarasyonunu kabul etmiştir (Poulton, 1993:85). Bu gelişme üzerine Sırp yetkililer Kosova meclisini, hükümetini feshederek özel önlemler yasası çıkartıp hükümeti devralmıştır. Ayrıca bu yasa ile yaklaşık 80 bin Arnavut çalışma hayatında işten çıkarılmıştır (Yılmaz, 2005:43). Kosovalı milletvekilleri Eylül ayında bu kez Kosova'nın güneydoğusundaki Kaçanik Kasabasında bir araya gelerek Bağımsız Kosova Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Sırpların yasadışı saydığı ve sadece Arnavutluk'un tanıdığı bağımsızlık sonrası Arnavutlar bu ilanı meşru göstermek ve kendi kaderini tayin etme noktasında Sırpların boykot ettiği bir referandum düzenlemişlerdir. Arnavut, Boşnak, Hırvat, Türk ve Romenlerin katıldığı referandumda oylamaya katılanların %99'u bağımsızlık lehine oy kullanmıştır (Ülger, 2003:76). Sonuçları tanımadığını ilan eden Sırbistan yeni anayasasının yürürlüğe girmesiyle Kosova ve Voyvodina bölgelerinin özerkliğini kaldırmıştır.

Tito'nun ölümünden sonra Arnavut eksenli Kosova olayları dağılmanın habercisi gibidir adeta. Kosova'da yaşanan gelişmeler farklı saiklere dayansa da benzer şekilde diğer cumhuriyetlerde de etkisini göstermiştir. Miloseviç'in Kosova ve aynı zamanda Voyvodina uygulamaları baştan beri bu birlikteliğe sorunlu bakan diğer cumhuriyetlerin endişelerini de arttırmıştır. Slovenya ve Hırvatistan parlamentolarının ayrılma kararı ile Yugoslavya Federali hızlı bir parçalanma sürecine girmiştir. Bu bağlamda Yugoslavya neden parçalandı sorusu ekseninde birkaç söz söylemek yerinde olacaktır. 6 Cumhuriyet ve 2 özerk bölgeden teşekkül Federasyon tabiidir ki etnik olarak mozaik konumdadır. Ancak her etnik grubun Slovenya dışında kendi cumhuriyet sınırlarında var olduğu söylenemez. Aksine etnik gruplar federasyonun tamamına yayılmış haldedir. Örneğin Sırbistan'da etnik Sırpların oranı sadece %35 civarındadır (Ülger, 2003:80). Cumhuriyetlerden yalnızca Slovenya etnik açıdan homojen konumdadır ki kendi cumhuriyetlerinde %91 oranı ile temsil edilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında etnik milliyetçilik dağılmanın arkasındaki en önemli sebebi oluşturmaktadır. Şüphesiz Tito'nun ölümü milliyetçiliğin canlandığı dönemdir. Canlandığı dönem diyoruz çünkü milliyetçi şiarlar ve hareketler Tito'dan sonra başlayan bir olgu değildir. Hatırlanacağı üzere SHS Krallığı döneminde Sloven ve Hırvatlar ile Sırpalar arasında milliyetçi mücadeleler yaşanmış ve Sırp tahakkümü Krallığın parçalanması ile sonuçlanmıştı. 2.Dünya savaşı sonrası kurulan 2. Yugoslavya'da Tito bütün unsurları birleştirici politikalarıyla kendi döneminde özellikle

Sırp kaynaklı milliyetçi düşünceleri bertaraf etmiştir. Ancak yine de milliyetçilik bastırılmış olsa da var olmaya devam etmiştir. Her şeyden önce federasyonun ilk anayasası olan 1946 Anayasasının 1.maddesi Yugoslavya'yı ayrılma hakkı da dâhil olmak üzere self determinasyon hakkına sahip uluslar olarak tanımlamaktadır. Anayasanın 13. maddesinde ise her ulusa kültürel gelişimini sağlama ve kendi dilini kullanma hakkı vermektedir (Ülger, 2003:85). Tito sonrası yaşanan gelişmeler cumhuriyetlerin 1. maddede öngörülen ayrılma haklarını kullanmalarına neden olacaktır. Öte yandan Tito dönemi oluşturulan ve cumhuriyetlere geniş yetkiler bahşeden adem-i merkezîyetçi yapı milliyetçiliğin gelişiminde önemli bir diğer etkidir. Ekonomik yapı ve bu yapıya ilişkin politikalar ekonomik milliyetçilik bağlamında her ulusun sadece kendisini düşünmesi sonucunu doğuran önemli gelişmelerdendir. Yine geçtiğimiz satırlarda bahsettiğimiz üzere Pazar sosyalizmi ekonomik milliyetçiliğin temelini oluşturmaktadır. Görece zengin bölgeler olan Hırvatistan ve Slovenya bu politikalarla kendilerinin sömürdükleri hususundan hareketle rahatsızlıklarını yüksek sesle dile getirmişlerdir. Öte yandan zaman içerisinde ekonominin bütünündeki aksaklık ve bozulmalar bu yöndeki rahatsızlıkları arttırmıştır. 1948 yılında Sovyetlerden kopuşun ardından Doğu Avrupa ve Sovyet pazarlarının kaybedilmesi ve bunun akabinde üretimdeki kalite düşüklüğü nedeniyle Batı pazarlarındaki kayıp, enflasyon ve işsizlik oranını yukarıya çekmiştir. 1974 yılında tüm Avrupa'yı etkileyen petrol krizinin de etkisiyle darboğaza giren ekonomi cumhuriyetlerin kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini fikrini kuvvetlendirmiştir. Rakamlar ekonomik darboğazı en iyi gösteren göstergelerdir. Örneğin 1979 yılına ait dış ticaret açığı 7,2 Milyar \$'a 1980'deki dış borç 20 Milyar \$'a kadar yükselmiştir. 1981 Yılında %45 olan enflasyon 1989 yılında %2.700 olarak kayıtlara geçmiştir (Alkan, 2007:27). Tito sonrası politikalar ekonomik milliyetçi düşünceleri ayrılıkçı milliyetçi düşünceler haline getirmiştir. Büyük Sırbistan projesinin Miloseviç ile yeniden dillendirilmeye başlanması bahsettiğimiz sebepler ışığında parçalanmanın tetikleyicisi olmuştur. Kosova ve Voyvodina'nın 1989 yılında yetki ve özerkliğinin kaldırılması bu anlamda önemlidir. Zira bu uygulama hem Arnavut ve Makedon halkının Sırp karşıtı ve ayrılma eğilimli milliyetçi duygularını perçinlerken diğer yandan şiddet yanlısı Sırp milliyetçiliğini de gün yüzüne çıkarmıştır. Öte yandan önemli bir diğer nokta ise bu bölgelerin özerkliklerinin kaldırılmasıyla Federal

Başkanlık Konseyinde Sırbistan gücünün sekizde üç oranında artmasıdır (Ülger, 2003:91). Bu durum ise takip eden süreçte Slovenya ve Hırvatistan'ın kendi anayasalarını Federal Yönetime danışmadan değiştirmesine neden olmuştur. Söz konusu değişiklikler ile cumhuriyetlerin Federasyon'dan bağımsız hareket etme hakları açıkça ifade edilmiştir. Dağılmanın iç gelişmeler kaynaklı bu sebeplerin yanında son olarak dış sebep olarak gösterebileceğimiz uluslararası değişen yapıyı göz önüne almak elzemdir. Soğuk savaşın ve iki kutuplu dünya düzeninin sona erdiği seksenli yılların sonu yani yumuşama bir başka deyişle detant dönemi Yugoslavya'nın uluslararası alanda izlediği Bağlantısızlar hareketinin önemini kaybetmesine neden olmuştur. Dahası bloklar arasındaki mücadele devam ettiği müddetçe Yugoslavya'nın prestijini azaltan bir sonuç olmuştur. Sovyet tehlikesinin son bulması, ABD ekonomisindeki batı kaynaklı maddi yardımların kesilmesine neden olmuştur. Bu açıdan rakamlarla açıklamaya çalıştığımız Yugoslav ekonomisi dar boğaza düşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum ise Sovyet tehlikesinin karşısında birlikteliği devam ettirmeye çalışan cumhuriyetlerin özellikle Sloven ve Hırvatların ayrılıkçı düşüncelerini kuvvetlendiren bir başka unsur olmuştur.

Slovenlerle Sırlar arasındaki bu fikir ayrılığının somut görünümü 1990 Ocak ayında Yugoslav Komünist Birliği'nin 14. olağanüstü kongresinde tezahür etmiştir. Yugoslavya'nın geleceği üzerine yapılan görüşmelerde Sırlar merkezîyetçi yapıyı savunurken Sloven tarafı gevşek federasyon önerisini ortaya atmıştır. Dolayısıyla bu toplantıda herhangi bir ortak neticeye varılamamıştır. Kongreden sonra cumhuriyetlerde yapılan seçimlerde çoğunluğu milliyetçi olmak üzere çok sayıda parti kurulmuştur. Böylelikle her cumhuriyet kendi siyasi yapısını ayrılma üzerine inşa etmiştir. Zaten Sırların özerk bölgelerin yetkilerini kaldıran ve buraları doğrudan Belgrat'a bağlayan anayasa değişikliğinden sonra Slovenya da anayasa değişikliğine giderek tek taraflı olarak Yugoslavya'dan ayrılma hükmünü getirmiştir. Slovenya'nın bu hamlelerine Sırbistan iktisadi ve kültürel ambargoyla cevap vermiştir. Slovenya'da yapılan halk oylamasında halkın %88'i bağımsızlık yönünde oy kullanırken 25 Haziran 1991 yılında Slovenya Parlamentosu ayrılık kararını deklare etmiştir (Alkan, 2007:33). Bu gelişmeler karşısında Sırlar Halk Ordusu marifetiyle Slovenya'ya müdahale etmiş ve çatışma başlamıştır. Kısa sürede duruma müdahil olan ABD iki cumhuriyet arasında arabuluculuk yapmış 7-8 Temmuzdaki üçüncü görüşmede taraflar kendi geleceklerini

tain konusunda anlaşmaya varmışlardır. 18 Ağustosta Halk Ordusu Slovenya'dan çekilmiş 13 Ağustosta da Slovenya'nın bağımsızlığını kabul etmiştir. Böylece federasyondan ayrılan ilk cumhuriyet Slovenya olmuştur.

Benzer gelişmeler Hırvatistan'da da yaşanmıştır. 1989 yılında çok partili siyasi hayata geçildikten sonra ayrılma yönündeki faaliyetler Ağustos 1990'da Halk Ordusunun müdahalesine neden olmuştur. Slovenya ile aynı tarihte 25 Haziran 1991'de bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan'ı Sırlar 13 Ağustos 1992'de tanımak zorunda kalmışlardır.

20 Aralık 1991'de bağımsızlık ilan eden Bosna-Hersek'te çoğunluğu oluşturan 4,7 milyon Hırvat ve Müslümanlar bu bağımsızlıklarının tanınmasını istemişlerdir. Buna karşılık Bosna'da yaşayan Sırlar 14 Ocak 1992'den geçerli olarak kendi cumhuriyetlerini ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Uçarol, 2000:837). Bu durum Bosna'da yaklaşık üç buçuk yıl sürecek ve yakın tarihin en kanlı katliamlarına sahne olacak bir süreci başlatmıştır. Bosna iç savaşı BM'in, Avrupa Topluluğu'nun ve NATO'nun aracılık ve barış çabalarına rağmen Sırların inanılmaz vahşeti ve Müslümanlara uygulandığı zulüm ve etnik temizlik hareketleri ile 1995 yılına kadar sürmüştür. 1996 Temmuzundan itibaren soruna el atan ABD uyguladığı baskı politikası ile Kasım ayında 'Dayton Anlaşması' nı Bosna, Hırvatistan ve Sırbistan'a kabul ettirmiş ve Aralık ayında da Paris'te barış anlaşması imzalamıştır. Anlaşmanın uygulanmasını kontrol için de Bosna'ya Türkiye'nin de dâhil olduğu 60.000 kişilik çok uluslu NATO kuvveti gönderilmiştir (Armaoğlu, 1984:929).

Makedonya 1991 Eylülünde bağımsızlığını ilan ederken bütün tarihi boyunca Sırbistan'ın kanadı altında yaşamış 600 bin nüfuslu Karadağ 27 Nisan 1992'de Sırbistan ile Yeni Yugoslavya'yı kurmuştur (Armaoğlu, 1984:929).

2.4.4. Son Yugoslavya: Sırbistan – Karadağ

Kosova'da yaşanan ayrılıkçı eğilimler farklı sebeplere de dayansa domino etkisi göstererek diğer bölgelere de yayılmıştır. Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya kısa sayılabilecek silahlı mücadele sürecinde dış kuvvetlerin de baskın politikaları neticesinde Yugoslavya'dan ayrılarak kendi kaderlerini tayin etmişlerdir. Kosova ve

Voyvodina'da karışıklıklar Bosna'da ise etnik savaş devam ederken Büyük Sırbistan hayalinden henüz vazgeçmeyen Sırlar tarihsel yandaşları Karadağ ile 27 Nisan 1992 yılında üçüncü Yugoslavya'yı tesis etmişlerdir. Anayasaya göre yeni oluşturulan Yugoslavya Federasyonu cumhuriyetlerin eşitliği temeline dayanacak aynı anda görev yapacak olan cumhurbaşkanı ve başbakan farklı cumhuriyetlerden olacaktı (Ülger, 2003:135). Aynı zamanda kendi devlet başkanlarının da varlığı devam eden birlikte her ne kadar anayasa ile getirilmiş cumhuriyetlerin eşitliği prensibi yer alsada Sırp tarafının hâkim güç konumunda olduğu görülmektedir. Zira her iki cumhuriyetin devlet başkanları da doğrudan halkoyuyla seçilirken sınırsız güce sahip Sırbistan başkanının görevden alınması söz konusu değildir. Oysa sınırlı güce sahip Karadağ Başkanı görevden alınabilmekteydi. İkinci olarak Cumhuriyetler Meclisi ve Halk Meclisinden oluşan Federal Mecliste yine Sırların hegemonyası göze çarpmaktadır. Şöyle ki, Cumhuriyetler Meclisinde cumhuriyetler eşit temsil oranına sahipken kanun yapma yetkisine haiz Halk Meclisinde nüfusa orantılı temsil öngörülmüştür. Sırların yoğun nüfusu parlamentoda geçecek kanunların Sırların isteği doğrultusunda olacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Sırların bu özel konumu ve her iki cumhuriyette yaşanan olaylar birlikteliğin sonunu getirecektir.

1992 Sırbistan başkanlık seçimlerinde Miloseviç oyların yarısından fazlasını alarak galip gelmiştir. Ancak bu seçimler Miloseviç'in kendi lehine türlü oyunlar yaptığı gerekçesiyle oldukça tartışmalı geçmiştir. Miloseviç'in bu "sopalı" galibiyeti kendisine karşı muhalif seslerin yükselmeye başlamasına neden olmuştur. Miloseviç dönemi için bir kırılma anı belirleyecek ise bu an 1992 başkanlık seçimleridir. Öte yandan Sırbistan ekonomisi de büyük bir buhran içerisindedir. Hırvatistan ve Bosna'dan gelen mültecilerle birlikte artan nüfus, Bosna-Hersek savaşının getirdiği doğrudan yük ile yine bu savaş nedeniyle uygulanan uluslararası ambargo Sırp ekonomisini adeta felce uğratmıştır. Siyasi ve ekonomik kapsamda iç baskıyla ve uluslararası dış baskıyla karşılaşan Miloseviç Bosna konusundaki tavrını değiştirmeye başlamıştır. Bosna'daki Sırlara yardım etmeyi bırakan Miloseviç bunun karşılığını BM Güvenlik Konseyinin (BMGK) 23 Eylül 1994 tarih ve 943 sayılı kararıyla ile mükâfatlandırılmıştır (Kenar, 2005:227). Bu karara göre uluslararası yaptırımların bir kısmı kaldırılmıştır. BM yaptırımlarının tamamının Bosna'nın bütünlüğünün tesisi ve etnik gücün sona erdirilmesi kaydıyla kaldırılabilceği ilan etmiştir. Bu bağlamda Bosna'yı güvence

altına alan Dayton Antlaşmanın imzalanması ile 1 Ekim 1996'da yaptırımların tamamını kaldırmıştır. Öte yandan Sırp milliyetçileri Dayton'u Büyük Sırbistan'dan vazgeçiş olarak yorumlamışlar ve Miloseviç'in talimatıyla Mart 2000'de anayasa değişikliğine gidilmiştir. Bu değişiklikle hem Federal başkanın hem de cumhuriyetler meclisinin halk tarafından doğrudan seçilmesi sağlanmıştır. Açıktır ki bu durum Karadağ vatandaşlarının oylama dışı bırakılmasına neden olmuştur ve Karadağ'ın anayasal olarak Sırbistan'la eşitliğinin garantisi iptal edilmiştir. Bu durum Karadağ'da Miloseviç'e muhalefeti doğurmuştur. 24 Eylül 2000 seçimlerini Karadağ boykot ederken Sırbistan Demokratik Muhalefeti lideri Vojislav Kostunica oyların %48,22'sini alarak galip çıkmıştır (Kenar, 2005:233). Böylelikle Yugoslavya ve Sırbistan'da Miloseviç dönemi sona ermiştir. Yeni başkan Miloseviç'e göre daha ılımlıdır ve çözüm odaklı bir politika izlemiştir. Diplomatik ilişkilerin yeniden tesisi, bozulan uluslararası ilişkilerin normalleştirilmesi, Kosova sorununun çözümü gibi yaklaşımlar uluslararası alandaki detanta paralel bir yumuşama dönemi getirmiştir. Bu anlayış beraberinde uluslararası bütünleşmeyi de getirmiştir. Kısa sürede Yugoslavya BM, AGIT, IMF ve Dünya Bankasına üye olmuştur. AB ve ABD petrol satışı ve uçuş yasağını kaldırırken yardımların devam etmesini Miloseviç'in tutuklanması şartına bağlamıştır. Bunun üzerine Miloseviç 1 Nisan 2001'de tutuklanarak Lahey Adalet Divanına gönderilmiştir.

Öte yandan Karadağ'a 5 Ekim 1997 seçimlerinde Miloseviç yanlısı Mimir Bulatoviç'in yerine Milo Dukanoviç'in geçmesi son Yugoslavya'nın sonunun geldiğinin de bir göstergesidir. Dukanoviç, merkezi devlet karşıtı ve tam bağımsız olma politikası ve anlayışıyla Miloseviç'i tehdit eden bir unsur olmuştur. Ancak NATO'nun Karadağ'a müdahale etmesi durumunda müdahil olacağını ilan etmesi ve Kosova'da savaş ihtimali Dukanoviç'in koltuğunu sağlamlaştırmıştır. Yeni başkan Kostunica Karadağ'ın Yugoslavya'dan ayrılma ihtimalinin bulunmadığını söylese de büyük ölçüde Avrupa Birliği'nin (AB) etkisiyle ve yönlendirmesiyle 14 Mart 2001'de imzalanan Belgrat Anlaşmasıyla Yugoslavya tarihe gömülmüş ve ülke 2 devletten oluşan bir birlik haline gelmiştir; Sırbistan Karadağ Cumhuriyeti. Yeni anayasa, devletlerin 3 yıldan önce bağımsızlık için halk oylaması yapamayacağını öngörmüştür (Karataş, 2007:75). Sırbistan bu süre zarfında tekrar hâkim konuma gelme hayalleri peşinde koşsa da 3 yılın dolmasıyla 21 Mayıs 2006 tarihinde Karadağ halkının %55,5'i bağımsızlık yönünde oy kullanmış ve resmi olarak 3 Haziran 2006 yılında Karadağ Cumhuriyeti bağımsızlığını

ilan etmiştir. Böylece Slavların birliği tam manasıyla son bulurken Yugoslavya isim olarak sadece Makedonya'nın bir ön eki olarak kalmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOLDA KOSOVA SORUNU

3.1. Kosova Sorunun Ortaya Çıkması

Kosova sorunu uluslararası gündeme 90'lı yıllarda taşınmış olsa da aslında temeli çok eskilere dayanmaktadır. Ortaçağ Sırp Krallığının mevcudiyetini sona erdiren 1389 Kosova savaşı bu anlamda önemli bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti, Sırpı Kosova Polje'de bozguna uğratarak, Müslümanlığı kabul etmelerinin de etkisiyle, Kosova'da Arnavut nüfusunun kalıcı olmasını temin etmiştir. Sırp tarih boyunca bu yenilgiyi hep canlı tutarak Kosova'yı milli bir sembol haline getirmişlerdir. 1389'da Osmanlı egemenliğine giren Kosova'nın 1912'de Sırbistan'a bağlanması ile birlikte yüzyıllar süren Osmanlı egemenliği ve barışı sona ermiş ve Kosova'da ciddi sorunlar yaşanmaya başlamıştır. İki tarafın temel savları da bu toprakların tarihsel olarak kendi uluslarına ait olduğudur. Arnavutlar bunu bölgenin en eski yerlileri olarak kabul edilen İlliryalılardan olmalarına dayandırırken; Sırp ise bölgedeki eski manastırları ve kiliselerinin varlığını bölgedeki yerleşimlerinin kanıtı olarak göstermektedirler (Türkeş ve Üzgel, 2003:125).

Sırpılara göre Kosova tarihsel olarak kendi vatanları, uluslarının beşiğidir. Ortaçağ Krallığı döneminde Sırp Ortodoks kilisesi burada kurulmuştu. Sırp patrikliği 1766'da kaldırılana dek Pec'te bulunuyordu (Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu, 1998:45). 1389 Kosova savaşından sonra Osmanlılar bölgeye Türk ve Arnavut nüfusu iskân ederken Kosova Sırpıları etnik arındırmaya maruz tutulmuştur. Sırp tarafının bu iddialarının somut temellere dayandığını söylemek mümkün değildir ki birçok açıdan bu iddiaları çürütülebilir ya da en azından geçerliliği sorgulanabilir. Öncelikle tarihsel süreçte bir coğrafyaya sahip olmak ülkelere ebediyen o topraklar üzerinde hak iddiasında bulunma hakkı vermeyecektir. Eğer böyle olsaydı günümüz ülkeleri arasında sınırların çizilmesi olanaksız olurdu. Örneğin yüzyıllarca Ortadoğu'da hüküm sürmüş Osmanlı devletinin mirasçısı Türkiye'nin bugün karışıklık içindeki Suriye, İran ve Irak gibi ülkelerde tarihsel hak iddiasında bulunması ne kadar ciddiye alınmayacak bir durum ise aynı şekilde Sırpıların Ortaçağa atıfta bulunarak Kosova'nın

tarihsel anavatan olduğunu ileri sürmesi de o kadar anakronik bir yaklaşım olacaktır. Elbette atalarının yani İllirilerin Sırlardan önce bu topraklarda var olduğundan bahisle Arnavut tarafının karşı tezi içinde aynı durun söz konusudur. Açıktır ki tarihsel hak iddiaları tartışması sonu olmayan bir süreç olacaktır. Öte yandan Sırlar, Osmanlı döneminde tecrit edildiklerini ve etnik arındırmaya maruz kaldıklarını ileri sürmektedirler. Daha önceki bölümde rakamlarla bahsettiğimiz üzere hem bu dönemde hem de iki dünya savaşı arası dönemde hatta Tito Yugoslavya’ında Kosova Sırlarının azaldığından bahsetmiştik. Ancak bunun sebebi deşindiğimiz üzere Sırların tecriti ya da etnik kıyımı değıldir. Bu nüfus dengesinin Arnavutlar lehine değışmesinin ilk sebebi Kosova’da hakim olan ekonomik koşullardır. Yugoslavya’nın en geri kalmış bölgesi Kosova’dan Sırlar ekonomik gerekçelerle ayrılmışlardır. İkincisi ise Arnavutların doğum oranının yüksekliğıdir. Yine ayrıca iki dünya savaşı arası dönemde Sırların iddia ettiklerin aksine bizzat kendileri tarafından gerçekleştirilen kolonileştirme politikalarından da bahsetmiştik.

Takip eden dönemde, birinci Yugoslavya Krallığında özerk bölge olarak kabul edilen Kosova’nın yetkileri 1974 Anayasa ile genişletilmiştir. Yugoslavya için birleştirici unsur olan Tito’nun ölümü ile Kosova’da sükûnet sona ererken Sırp – Arnavut çatışması yeniden gündeme gelmiştir. Miloseviç 1989 yılında Kosova’nın özerkliğini kaldırarak Arnavutların tüm haklarını geri almıştır. 1990 yılında Sırbistan tarafından kapatılan Kosova Parlamentosunun milletvekilleri 26-30 Eylül referandumunu düzenlemiş halkın %99’u bağımsızlık yönünde oy vermiştir. 19 Ekim 1991’de Parlamento bağımsız Kosova Cumhuriyetini ilan etmiş, devlet başkanlığına da İbrahim Rugova’yı getirmişlerdir (Türbedar, 2006:85). Sırbistan bu devleti tanımadığı gibi 1991’den itibaren de Kosova’yı Sırbistan’a bağlamıştır. 90’lı yıllarda Kosova sorununu iki dönem halinde incelemek olasıdır. Birinci dönem İbrahim Rugova önderliğindeki pasif direniş dönemidir. İkincisi ise 1998 yılı itibariyle silahlı çatışmaların başladığı ve sorunun uluslararası haline gelmesi ve NATO müdahalesinin gerçekleştiğı dönemdir.

İlımlı bir lider olarak nitelendirebileceğimiz İbrahim Rugova Kosovalı Arnavutların taleplerini dile getirirken çatışmacı bir tutum izlememiştir. Ancak değıneceğimiz üzere bu tavrı zamanla milliyetçi çevrelerden tepki görecektir. Kosova Arnavutları bu liderlerinin önderliğinde Sırp yönetimine karşı sivil itaatsizlik politikası izlemişlerdir (Kenar, 2005:242). Bu bağlamda Sırbistan’ın Kosova’daki egemenliğı

meşrulaştıracak her şeyden uzak durmuşlardır. Sırbistan ve FRY seçimlerini boykot etmişler, Sırp denetimindeki okullara çocuklarını göndermemişler, Sırp doktorlarının çalıştığı hastanelere gitmemişler, Arnavutça eğitiminin yasaklanması üzerine çocuklarını kendi evlerinde kurdukları okullarda eğitmişlerdir (Foreign Policy, 1998:58). Arnavutlar bu politikalarla Sırp denetimini kırmak ve uluslararası toplumunda desteğiyle bağımsızlıklarına ulaşmayı hedeflemişlerdir. Ancak çeşitli nedenlerle uluslararası toplumun Kosova'nın bağımsızlığını tanımaması ve Bosna savaşını bitiren Dayton'da Kosova'ya yönelik bir düzenlemenin yapılmaması Arnavutları derin bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu anlamda Dayton Kosova sorunu açısından bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Zira Kosovalı Arnavutlar pasif direnişin bir şey getirmeyeceğini ve silahlı mücadele seçeneğinin ortaya koyulması gerektiğini düşünmeye başlamışlardır. 1996 yılı başlarından itibaren Sırp güvenlik güçlerine yönelik münferit saldırı hareketlerinin başladığı görülmektedir. Sırp tarafı bu saldırıları terörist faaliyetler olarak nitelerken, Arnavutlar silahlı kurtuluş mücadelesi olarak adlandırmışlardır. 1996 yılında gerçekleşen saldırılar münferit saldırılar olarak nitelense de 1997 yılı itibari ile bu tip saldırılar Ushtria Cilimtare e Kosoves – (UÇK) yani Kosova Kurtuluş Örgütü tarafından üstlenilmeye başlanmıştır (Tılıç, 1999:120).

UÇK'nın kuruluşu ve ortaya çıkışı üzerine çeşitli tespitler ya da tezler mevcuttur. Genel kanı UÇK'nın silahlı saldırıları üslendiği 1997 yılı itibariyle ortaya çıktığıdır. Bunu ileri süren kesimler 1997 yılında Arnavutluk'ta meydana gelen karışıklıklarda silah depolarının yağmalandığını ve bu silahlarının bir bölümünün Kosova'ya geçmesiyle başlamış olduğuyla açıklarlar. Arsim Bajrami, Sırbistan'ın Kosova'yı işgalinin kabul edilmeyecek olması ve sorunun siyasi çözüm olanaksızlığı görüldükten sonra 90'lı yıllarının başlarında UÇK'nın oluşumu için hazırlıklara başladığını aktarmaktadır (Bayrami, 2001:69). Yusuf Küpeli ise Yugoslavya'nın kuruluşundan itibaren Kosova'da Arnavut milliyetçilerinin oluşturduğu “ Kosova ve Yugoslav Arnavutluk'unun Diğer Parçalarının Kurtuluş Hareketi”, “Kosova Marksist-Leninist Örgütü”, “Yugoslavya Arnavutlarının Marksist-Leninist Komünist Partisi” , “Kızıl Ulusal Cephe” adlarında belli başlı 4 gizli örgütün olduğunu ve bu örgütün CIA desteğini alarak 90'lı yıllarda UÇK'yı kurduğunu ifade etmektedir (Küpeli, 2000:99). Örgütün finansal desteği Kosova'lı Arnavutlardan toplanan vergiler ve Kosova dışında bulunan Arnavut ailelerden gelen paralarla sağlandığı belirtilmektedir (Türbedar,

2006:86). Öte yandan Yusuf Küpeli gibi kimi araştırmacılar Türkiye-Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden Avrupa pazarlarına ulaşan uyuşturucu yolunun son durağını UÇK'nın kontrol ettiğini ve finansal desteğini buradan sağladığını da belirtmektedirler. Daha 1997 yılı başlarında UÇK bir gerilla grubu iken, çok kısa zamanda bir orduya dönüşmüştür. Sırp polisleri Drenica bölgesinde, UÇK mensuplarını bastırmak için, Şubat 1998'de düzenlemiş oldukları operasyon sonucunda direnişçilerin başı olan Adem Yaşari'yi öldürmeyi başarmıştır. Ancak ölenler arasında kadın ve çocuklar da vardır. Bu durum UÇK'nın işine yaramıştır, çünkü ilgili fotoğraflar dünyayı dolaşmaya başlamıştır. Milliyetçi duyguları iyice kabaran gerek Kosova içindeki, gerek yurt dışındaki genç Arnavutlar bu örgüte katılmaya başlamışlardır. Toplanan vergiler ve yurt dışında bulunan Arnavut ailelerin gönderdikleri paralar sayesinde, UÇK mali yönden destek bulmuştur. Böylece gerekli silahların alımı için gerekli fonlar oluşmuştur (Emiroğlu, 2001:120). Öte yandan 1989'da özerkliğin kaldırılması sonucu direnişlere katılıp da hapis yatan siyasilerin katılımı, okullardan atılmış öğretmen, öğrenci ve işlerinden edilmiş doktorların da katılımı ile 1998 sonunda UÇK'nın mevcudu 30 bin kişiye ulaşmıştır (Tılıç, 199:131).

UÇK'nın silahlı mücadeleye başlaması ve Sırpılarına buna müdahalesi sorunun bir iç mesele olmaktan çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda 28 Şubat 1998 tarihinde UÇK tarafından merkez Kosova'nın Likosene köyünde 4 Sırp polisi öldürülmüş, buna karşılık Sırp polisininin 28 Şubat- 1 Mart tarihlerinde Merkez Drenica bölgesinde etnik Arnavutlara karşı düzenlediği harekatlarda 24 etnik Arnavut öldürülmüştür (Emiroğlu, 2006:134). Bu son olay tam manasıyla bir iç savaşın başlangıcı olurken uluslararası toplumun Kosova sorunuyla daha yakından ilgilenmesine neden olmuştur.

3.2. Kosova Sorununun Uluslararası Nitelik Kazanması

UÇK ve Sırp polisininin karşılıklı saldırıları Kosova'yı bir mücadele sahasına çevirmeye başlamıştır. Bosna savaşında askeri bir kayıp görmeden çıkan ve Dayton Antlaşması ile Doğu Bosna'daki etnik temizliğin doğurduğu statünün tescil edilmesini sağlayan Sırbistan bu tecrübenin ışığında iç konsolidasyonu pekiştirmek için Kosova'ya yönelik sindirme ve göçe zorlamaya dayalı etnik temizlik hareketine girişmiştir

(Davutoğlu, 2011:309). Uluslararası çevreden yükselmeye başlayan tepkilere karşı sorunun bir ülkenin iç meselesinden ibaret olduğu cevabını vermiştir. şubat-Eylül 1998 arasında Yugoslav güçlerinin Kosova'daki 1335 kasabadan 391'ine saldırması, bunlardan 266'sının tahrip edilmesi, 271'inin tamamen boşaltılması, 500 bine yakın kişinin yerinden edilmesi (Akkaya,1999, (10.07.2012) kısacası az önce vurguladığımız etnik temizlik hareketinin sistemli ve planlı bir şekilde yürütülmesi söz konusu meseleyi insani hukuk kurallarının uygulanması gereken uluslararası gündeme taşımıştır. Bundan sonra ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'dan oluşan Eski Yugoslavya için Temas Grubunun oluşturulmasıyla sorun uluslararası bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Daha sonrasında AGİT, AB, Avrupa Konseyi de Kosova sorunuyla ilgilenmeye başlamıştır. Ancak sorunun tam olarak uluslararası bir nitelik kazanması BM Güvenlik Konseyinin sorunu gündeme alması ile olmuştur.

İfade ettiğimiz üzere başta ABD ve AB olmak üzere uluslararası toplum Kosova sorununa 1998 yılında yaşanan olaylardan sonra eğilmeye başlamıştır. Ancak sorunun temeli daha eskiye dayanmakla birlikte Kosova'nın Yugoslavya'dan ayrılan diğer cumhuriyetleri takiben 1991 yılında bağımsızlık ilan etmesi; fakat bunu Arnavutluk dışında tanıyan bir ülkenin olmaması sorunun uluslararası niteliği bakımından yakın sayılacak bir geçmiştir. Yugoslavya'dan ayrılan ve bağımsızlık ilan eden federe cumhuriyetleri birer birer tanıyan hatta Bosna'da olduğu gibi duruma müdahil olan uluslararası arena çeşitli nedenlerle Kosova'nın bağımsızlığını tanımamıştır. Tanımamanın sebebi uluslararası toplumun sadece devletler hukukunda devlet kriterine sahip olan federal devletin bağımsızlık hakkını tanınması (Enver, 1998:230) olarak gösterilmesi uluslararası bölgesel dengelerin korunması endişesini açıklayamamaktadır. İzah etmeye çalıştığımız nokta şudur; Kosova'nın bağımsız bir siyasi birim olması öncelikle Bosna'da tesis edilen kırılğan yapıyı ayrılıki gler lehine değiştirme tehlikesi bulunmaktadır. Daha ciddi bir sonuç olarak birçok bölge devletinin de işaret ettiği gibi bağımsız Kosova'nın büyük bir Arnavut azınlık nüfusunu barındıran Makedonya'yı istikrarsızlığa srkleyeceğinden endişe edilmektedir (Emiroğlu, 2006:193). Öte yandan bağımsız bir Kosova'nın komşu Arnavutluk'la da birleşme ihtimalide bir diğer endişe kaynağıdır. Bu noktada Kosova Balkanlar'da hatta Avrupa'nın birçok yerinde ayrılıkçılığa dayanan çok sayıdaki self-determinasyon hareketine pozitif bir örnek olarak hizmet edeceği düşünülmektedir (Emiroğlu,

2006:194). Ancak yaşanan gelişmeler bölgesel güçlerin politikalarını değiştirmelerine neden olacaktır. Bu gelişmelerin ve değişen anlayışın nedenlerini 24 Mart 1999 tarihinde gerçekleşen NATO müdahalesine kadar yaşanan olaylar ışığında açıklayacağız.

3.2.1. Kriz ve Uluslararası Toplumun Artan İlgisi

Kosova'da Sırp yönetimince izlenen şiddet eylemlerine ABD ve AB yayınladıkları bildirimlerle tepki göstermişlerdir. ABD, Bosna Savaşı sonrası hafifletmeyi öngördüğü yaptırımları yeniden koyabileceğini hatta müdahale olasılığının da bulunduğunu ifade etmiştir. Soğuk savaş sonrasında tek süper güç olarak kaldığını savunan ABD için Balkanlar bu güç ve etkinliğini sınıdığı en önemli alanlardan biri olmuştur. Daha 1993'te ABD dış politikasının yeni dönemde temel noktalarının oluşturulduğu sırada başkanın dış politika danışmanı Anthony Lake "Sovyetleri yendikleri ve dönüştürmeye başladıkları gibi, kendi istedikleri çizgiye gelmeyen diğer ülkeleri de dönüştürme, bu mümkün olmaz ise onları yalıtma, dışlamak hatta zorlamak gibi bir görevlerinin olduğunu" söylüyordu (Üzgel, 2001:115).

Balkanlar, petrol ve doğalgaz boru hatları için önemli ulaşım yolu ve bu yüzden stratejik bir köprüdür. Bu açıdan Balkanlar, "Batı ve Doğu Avrasya arasında NATO ve ABD için önemli bir güvenlik boyutu taşıyan jeopolitik bir bekçi" olarak değerlendirilmektedir. ABD Soğuk Savaş sonrasında, enerji kaynaklarını kontrol altına almak ve enerji akışını kontrol altına almak için doğuya doğru yayılma stratejisini uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda ABD, Eski Varşova Parktı ülkelerini NATO'ya alarak genişleme sürecini başlatırken, küresel bir güç olarak Doğu Avrupa ve Balkanlara nüfuz etmeye başlamıştır. Balkan ve Kafkaslardan Rusya'yı tecrit ederek dünya liderliğini kanıtlama arzusunda olan ABD'nin tutumunu Sırbistan, Kafkas petrolerine giden yoldaki Slav engelini kaldırmak ve Amerikan çok uluslu şirketlerinin sahiplenemediği tek doğal kaynak olan Kosova'nın zengin kurşun ve çinko rezervlerini ele geçirme arzusu olarak nitelemişlerdir (Tılıç, 1999:152).

Balkan yarımadasında bulunan toprakları nedeniyle bir bölge ülkesi konumunda bulunan Türkiye Soğuk Savaş sonrasında Balkan ülkelerinde meydana gelen gelişmeleri yakından izlemiştir. Bu çerçevede 9 Ocak 1992 tarihinde Hırvatistan Dışişleri Bakanı

Zuonimir Separoviç; 23 Ocak 1992 tarihinde Arnavutluk Dışişleri Bakanı Ilır Bocka, 14 Şubat 1993 tarihinde Bosna Hersek Dışişleri Bakanı Harıs Sladziç, 29 Nisan 1993 tarihinde Hırvatistan Devlet Başkanı Franno Tudyman görüşmelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelmişlerdir. Yine 1992 yılında Kosovalı Arnavutların lideri İbrahim Rugova'nın Türkiye'yi ziyaret etmesi ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşmesiyle Türkiye'nin Kosova sorunuyla ilk resmi teması gerçekleşmiştir (Emiroğlu, 2006:144). Yine Türkiye zaman zaman Balkan ülkeleri ile yayınlandığı ortak bildirimlerle Kosova'daki şiddet eylemlerine tepki göstermiştir. Öte yandan bağlantı Grubu, AB gibi bölgesel örgütler de düzenledikleri toplantılarla Yugoslavya'ya yönelik yaptırım kararlarının alınması ve bunların uygulanması noktasında çaba sarf etmişlerdir. Bölgesel örgütlerin Kosova olaylarına karşı kolektif biçimde hareket ettiğini söyleyemeyiz. Rusya ve Çin gibi komünist karakterli ya da ABD karşıtı diyebileceğimiz ülkeler Kosova sorununa müdahale konusunda temkinli davranmışlardır. Rusya olası müdahaleyi kendisini çevreleme ve kuşatmaya yönelik bir ABD ve Batı politikası olarak görmesi karşı tavrının nedenidir. Çin ise Rusya'dan farklı sebeple Kosova müdahalesine karşı çıkmıştır. Zira Çin'in kendisi de çok sayıda etnik topluluktan oluşan bir federasyon olduğu için etnik temelde kopuşu hiçbir zaman desteklememiştir. Kosova meselesinin emsal alınmasıyla bünyesinde bulunan ve sorunlar yaşadığı Tibet, Doğu Türkistan, Tayvan ve İç Moğolistan gündeme gelebileceği ve kendisi de bir gün bu tarz bir müdahaleye maruz kalabileceği hatta bu durumun belirtilen özerk bölgelerde değil eyaletler arasındaki anlaşmazlıkları da etkileyebileceği endişesini taşımaktadır (Çoban, 2011:174). Bu gibi ülkelerin endişelerinden kaynaklanan tutumu NATO, Bağlantı Grubu, BM Güvenlik Konseyi gibi kuruluşların Kosova'ya karşı doğrudan müdahalesini kolay kılmamıştır.

Uluslararası ciddi manada ilk müdahale BM Güvenlik Konseyi tarafından gelmiştir. BM Güvenlik Konseyi'ni 31 Mart 1998 tarihinde aldığı 1160 sayılı kararda özetle Kosova sorununa diyalogla çözüm bulunması gerektiği, sükûnet ortamının tesis edilebilmesi adına UÇK'nın terör faaliyetlere son vermesi gerektiği, Sırp'ların sivillere yönelik şiddet eylemlerini neticelendirmesi gerektiğini dile getirmiştir. Güvenlik Konseyi aynı kararında Kosova'da barış ve istikrarı sağlamak için Kosova da dahil olmak üzere Yugoslavya Federasyon Cumhuriyet'ine her türlü silah satışını ya da sağlanmasını yasaklamıştır ([http:// ankara.edu.tr](http://ankara.edu.tr) (Haziran 1999). Güvenlik Konseyi 24

Ekim tarihli 1203 sayılı son kararında ise benzer tehdit durumundan bahsedilmiş ve taraflar müzakereye davet edilmiştir. Alınan kararlar ve açıklanan düşüncelerden sonra Sırp yönetimi hariç Kosova meselesi uluslararası bir sorun olarak gündeme oturmuştur.

Uzun süre benzer endişeleri taşıyan Çin ve Rusya'nın gizli desteğiyle uluslararası kamuoyuna meselenin Yugoslavya'nın bir iç meselesi olduğunu kabul ettirmeye çalışan Sırp yönetimi artan tepki ve baskıları hissetmeye başlamıştır. Genel olarak bu noktadan 1999 NATO müdahalesine kadar geçen süreçte Sırp uluslararası toplumun ve özellikle batı dünyasının baskısı karşısında küçük tavizler vermek sureti ile olayı geçiştirmeye ve baskıları hafifletmeye çalışmıştır. Örnek vermek gerekirse 4 Nisan 1998 tarihinde Podujevo'daki orta okulları etnik Arnavutların kontrolüne bırakmıştır (Emiroğlu, 2006:160). Bundan kısa bir süre sonra da kendisini Kosova Cumhuriyeti'nin başkanı ilan eden İbrahim Rugova ile ilk kez meseleyi görüşme kararı almıştır. Miloseviç zaman zaman verdiği demeçlerde Kosova için bağımsızlık değil fakat özerkliğin tartışılabileceğini ifade etmiştir. Fakat tüm bu gelişmeler Kosova'da çatışmaları azaltmamıştır. Miloseviç olası bir müzakerede Arnavut Ordusu ile (UÇK) asla temasa geçmeyeceğini sık sık dile getirmiştir.

Bahsettiğimiz BM Güvenlik Kurulunun 1199 sayılı kararından sonra krizde bir ilerleme sağlanmıştır. Miloseviç BM'nin isteklerine uyma teminatı vermiştir. İlk kez AGİT'in komutası altında Kosova'da 2000 kişilik bir uluslararası gözlemci kuvveti yerleştirmeyi kabul etmiştir. Aynı zamanda NATO'nun bölgede keşif uçuşlarında bulunmasına izin vermeyi de kabul etmiştir (Emiroğlu, 2006:198). Bu arada Soğuk Savaş döneminde doğu bloğuna karşı oluşturulmuş olan NATO'nun Kosova meselesi üzerindeki dikkati ve müdahillliği göze çarpmaktadır. Zira SSCB'nin dağılması ve Varşova Paktının etkinliği azalması gerekirken yaşanan Yugoslavya Savaşları soğuk savaş sonrası dönemde kolektif komutanlık altında hareket edecek ve hızlı bir harekete geçebilecek olan uluslararası güce olan ihtiyacın arttığını göstermiştir (Kenar, 2005:384). Bu anlamda Soğuk savaş sonrası dönüşüm geçiren NATO 1990'lı yıllardan itibaren AGİT ve BM Güvenlik Konseyi sorumluluğunda yürütülen barışı koruma faaliyetlerine destek vereceğini ilan ederek Kosova meselesindeki tavrına da ortaya koymuştur.

Uluslararası çevrenin baskısı buna karşılık Sırp tarafının verdiği göstermelik tavizlerle kısa süreli bir çözüm umudunun doğmasına yol açsa da Kasım ayı itibariyle artan gerginlik bu umutları nihayetsiz bırakmıştır. 14 Aralık 1998 tarihinde Yugoslav Ordu Kuvvetlerinin UÇK'ya karşı başlatmış olduğu büyük ölçekli saldırıda 31 etnik Arnavut'un ölmesi, Kosova Polje Belediye başkanı Zuanka Boğanic'in kaçırılmasından 1 hafta sonra 18 Aralıkta cesedinin bulunması Kosova içinde gerilimin daha da artmasına yol açmıştır (Emiroğlu,2006:208). Dr. Hasan Ünal 1998 yılındaki makalesinde yaşananlara ilişkin olarak şu tespitte bulunuyor:

“Kosova'ya müdahale edilmezse oradaki vaziyet yıllarca sürecektir bir gerilla savaşına terk edilmiş olur ve yüzbinlerce can kaybıyla sonuçlanır. Ayrıca uzunca bir süre devam edecek olan böyle bir savaş Sırbistan'ın kazanması oldukça zordur. Çünkü en basit mantıkla 6 milyonluk Sırp nüfusunun 2 milyonluk silahlı ve kendisine düşman bir Arnavut topluluğunu uzun vadede silah zoruyla kendi yönetimi altında tutabilmesi mümkün değil” (Ünal, 1998:146-147).

1999 Ocak ayı içerisinde uluslararası toplumu en çok etkileyen ve hareketi geçmesi yönünde uyarıcı bir gelişme yaşanmıştır. Racak katliamı olarak bilinen olayda Priştina'nın 30 km. güney batısında bulunan Racak köyünde 45 etnik sivil Arnavut'un cesedi bulunmuştur. Yugoslav yetkililer ölenlerin sivil değil kendileriyle çatışan UÇK gerillaları olduğunu, Arnavutların uluslararası toplumun dikkatini çekmek için cesetlere sivil elbiseler giydirdiğini savunmuştur. Bu açıklama dış dünyayı tatmin edici olmamıştır. Makedonya sınırına konuşlanan NATO kuvvetleri Yugoslavya sınırına doğru harekete geçmeye başlamıştır. Askeri müdahale sık sık dillendirilse de bu seçeneğin “en son çare” olarak görüldüğü söylenebilir. Zira bölgesel güçler sık sık soruna diyalog ve müzakereyle çözüm çağrısını yinelemiştir. Benzer şekilde Racak katliamı sonrası NATO müdahale işaretlerini kuvvetlendirse de son umut olarak tarafları bir araya getirme çabası ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ABD'nin Makedonya büyükelçisi Christopher Hill, Priştina'da etnik Arnavut liderleriyle yaptığı görüşmelerde onlara Miloseviç ile görüşme konusunda baskı yaparken 30 Ocak tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'un başkanlığında Londra'da toplanan Bağlantı Grubu her iki tarafa, Fransa'da Paris yakınlarındaki Rambouillet'de 6 Şubat 1999 tarihinde müzakereleri başlatmak için toplanma çağrısında bulunmuştur.

Bağlantı Grubunun müzakere çağrısına 2 Şubatta Arnavut tarafı 4 Şubatta Sırbistan tarafı olumlu yanıt vermiştir. 16 kişiden oluşan Arnavut heyetinde, bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın seçilmiş başkanı statüsünde olan İbrahim Rugova,

Rugova'ya muhalif Birleşik Demokratik Hareketinin lideri Recep Qosja, UÇK siyasi müdürlüğü başı Haşim Taci bulunmaktadır (Emiroğlu, 2006:225). Sırbistan tarafından içlerinde başbakan Ratko Markoviç ve Başkan Milan Milutinovic'in dahil olduğu 13 kişiden oluşan bir heyet gönderilmiştir. Bu bağlamda Paris yakınlarında Rambouillet Şatosunda 6 Şubat gününden itibaren İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook ve Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Vedrine yönetiminde Kosova Barış görüşmeleri başlamıştır. Barış görüşmelerinde en büyük engel tarafların mevcut sorunu adlandırılması ve görüşmelere başlama için gerekli ön şartların üzerinde mutabakat sağlanamaması olarak görülmektedir. Zira Sırp tarafı Kosovalı Arnavutlardan Yugoslavya'nın sınırlarının değiştirilemeyeceğine dair teminat isterken o dönem UÇK siyasi temsilcisi Adem Demaçi'nin bürosunda yapılan açıklamada Kosovalı Arnavutlar ile Sırp'lar arasında yapılacak resmi bir ateşkes anlaşmasının Kosova sorununun çözümüne yönelik daha sonra yapılacak olan görüşmeler için ön koşul olduğu kaydedilmiştir (www.arşiv.zaman.com (10 Şubat 1999). Bu noktada UÇK'nın ateşkes konusundaki talebinin Sırp'lar tarafından kabul edilmesi Belgrad'ın uzun süredir direnmesine rağmen UÇK'yı tanıması anlamına geleceği olarak yorumlanmıştır. 14 Şubat tarihine kadar bir uzlaşmanın sağlanamaması üzerine görüşmeler 20 Şubat tarihine kadar uzatılmıştır. Son kez ABD'nin tavsiyeleri ile 23 Şubata kadar uzatılan görüşmeler neticesinde anlaşma sağlanamamıştır. Bu arada ABD Başkanı Clinton, Rambouillet müzakerelerinde bir anlaşmaya varılmaması halinde NATO barış gücü çerçevesinde Kosova'ya Amerikan askeri göndermeye hazır olduklarını duyurmuştur. Sırbistan Cumhurbaşkanı Milan Milutinoviç, Kosova'ya bir NATO Barış gücü gönderilmesi durumunda Vietnam savaşı benzeri bir olayın yaşanabileceği tehdidinde bulunmuştur ([\(http://yenişafak.com.tr\)](http://yenişafak.com.tr).(19.02.1999). Öte yandan Sırp tarafı Bağlantı Grubu tarafından kaleme alınan İlke antlaşmasını kabul etmemekte direnmiştir. Anlaşma içeriğinde yer alan 80'e yakın madde Kosova'yı değil doğrudan Yugoslavya'da ilgilendirmektedir. Bunlar arasında NATO kuvvetlerinin Yugoslavya'da yer alması, tüm ulaşım yollarının NATO'nun kontrolünde olması gibi maddeler yer almaktadır (Küpeli, 2000:112-113). Açıktır ki Kosova meselesi tüm dünyada federal bir devletin iç meselesi olduğu kabul ettirmeye çalışan Sırp'ların bu maddeleri içeren bir anlaşmayı imzalaması "iç sorun" tezine aykırı olacaktır.

İkinci ve son olarak 15 Mart 1999 tarihi itibarıyla Paris'te bir araya gelen taraflar Sırp'ların öngörülen anlaşmayı imzalamamaları nedeniyle 19 Martta çözümsüz bir

sonuçla ayrılmışlardır. Böylelikle olası bir müdahalenin son seçenek olarak görüldüğü bu süreçte son seçenek öncesi son görüşmelerde beklenen sonuç alınamamıştır.

Sırp tarafının yaşanan bu süreçte bir çözümsüzlük politikası izlediğini savunabiliriz. Zira Sırlar bir yandan terörist grup olarak nitelendirdikleri UÇK'yı muhatap olarak kabul etmemekte diğer taraftan uluslararası çevrenin barış anlaşması taslağını iç meselelere müdahale olarak kabul etmektedir. Bir bakıma Kosova sorununda Bosna-Hersek olaylarında yaşanan sürecin bir benzerinin yaşandığını söyleyebiliriz. Bilindiği gibi Bosna içerisindeki Sırlar vasıtası ile burada karışıklığa ve katliamlara neden olan Sırlar dış dünyanın yoğun baskıları sonucu nihai çözümün sağlandığı Dayton Müzakerelerinden önce de çok sayıda görüşmeye katılmıştır. Sırların o dönemde de savunduğu konu Bosna'nın bir iç mesele olduğu, katliama uğrayanların Bosna'daki Sırlar olduğu şeklinde temelsiz tezleridir. Zira Sırlar ne kadar dirense de mesele artık dünya kamuoyunun bir numaralı gündemidir ve Sırların izlediği çözümsüzlük politikası kaçınılmaz bir dış müdahalenin de habercisidir. Rambouillet görüşmelerin nihayetsiz kaldığı 19 Mart itibariyle bu seçenek daha ağır basarken, 20 Mart tarihi itibariyle Kosova'da bulunan uluslararası barış gözlemci misyonunun olası bir NATO hava harekâtı gerekçesiyle bölgeden ayrılması müdahale ihtimalini kuvvetlendirmiştir.

3.3. Nato Müdahalesi

Sırbistan yetkililerinin Rambouillet müzakereleri sonucu ortaya çıkan antlaşma metnini imzalamayı reddetmeleri sonucunda NATO, hava kampanyasına katılan kuvvetleri ile 24 Mart itibariyle FYC içindeki askeri hedeflere yönelik günlük hava saldırısını başlatmıştır. Hava saldırısına içlerinde Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya, İngiltere ve ABD'nin bulunduğu 8 ülke katılmış, Belçika, Danimarka, Norveç, Portekiz ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkeler savaş uçağı tahsisinde bulunmuşlardır (Emiroğlu, 2006:250). Saldırı karşısında Sırp yetkililer müdahalenin kabul edilemez olduğunu beyan ederek kendi tarafından iç mesele olarak gördüğü bu durum karşısında seferberlik ilan etmiş ve 58 yaş altı olanları silahaltında toplamaya başlamıştır. Öte yandan Sırp yanlısı tutumuyla bilinen Rusya'nın NATO hava harekâtına yönelik tepkisi gecikmemiştir. Daha önce değindiğimiz üzere Rusya,

Yugoslavya'ya müdahaleyi ABD ve batı politikası olarak nitelemiş ve Çin ile birlikte BMGK'da Yugoslavya'ya yönelik yaptırım kararlarının alınmasını engellemiştir. Müdahalenin başlamasından hemen sonra Rusya hükümeti NATO ile diplomatik ilişkilerine son verdiğini açıklamış ve 1994 yılında imzalanan Barış İçin Ortaklık Antlaşmasını dondurmıştır (Oğuz, 2001:273). Rusya dışişleri bakanı Ivanov NATO'nun müdahalesini bir hata olarak değerlendirerek bir Balkan savaşı riski bulunduğu tespitini yapmıştır. Bu bildirim ve kararlarla yetinmeyen Rusya, NATO'nun eylemlerini BM hukukunu çiğneyen egemen bir devlete yönelik saldırı olarak tanımlayan ve harekâtın uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği belirten bir tasarıyı BMGK'nın gündemine getirmiştir. BMGK Rusya'nın çağrısı üzerine 26 Martta toplanmış ve söz konusu karar tasarısını reddetmiştir.

Saldırının başladığı ilk günlerde Rusya'nın diplomatik girişimleri sonuçsuz kalırken Sırların Kosova'daki faaliyetleri müdahalenin bir fırsat olarak kullanılmak istendiği fikrini uyandırmaktadır. Bilindiği gibi Kosova Sırlar için anayurt, Büyük Sırbistan idealinin mihenk taşı, tarihin Sırlara bahsettiği bir bölge olarak kabul edilmektedir. Osmanlı egemenliğinin son bulmasıyla bu bölgede doğrudan bir Sırp kontrolünün olması bu ideanın bir uzantısıdır. Hatırlanacağı üzere ikinci dünya savaşı sonrası dönemde Sırların kolonileştirme etkinlikleri Kosova'nın içinin boşaltılması olarak nitelendirilmişti. Ancak buraya yerleşen ya da yerleştirilen Sırlar sosyo-ekonomik saiklerle bölgeyi terk etmişlerdi. Şimdi var olan koşullar, süreci tersine çevirmek ve Kosova'yı Sırplaştırmak için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda Sırların etnik temizlik faaliyetine başladığı ya da hızlandırdığı düşüncesi temelsiz olmayacaktır. Uluslararası toplumun Sırların uyguladığı etnik temizliğin sona erdirmesi gerektiği yönündeki açıklamaları bu açıdan önemlidir. Davutoğlu, NATO'nun hava saldırısının yanında kara harekâtına yönelik gerekli lojistik hazırlığın yapılmamış olmasını karada yürütülen etnik temizlik hareketinin ivme kazanmasına yol açtığını müdahale sonrası ortaya çıkan toplu mezarların bunu desteklediğini aktarmaktadır (Davutoğlu, 2011:311). Öte yandan soykırım ifadesi Nazilerin Yahudilere uyguladığı zulümden bu tarihe kadar ilk defa telaffuz edilmeye başlanmıştır. Ayrıca göçmenlere ilişkin rakamlar Kosova'nın içinin boşaltıldığı düşüncesini doğrulamaktadır. Emiroğlu, Kosova'yı terk etmek zorunda bırakılan Arnavutların ilk olarak Arnavutluk ve Makedonya'yı tercih ettiğini bunun sonucunda Nisan ayı sonu itibariyle Arnavutluk'ta

300 binin üzerinde, Makedonya’da 160 binin üzerinde etnik Arnavut mülteci bulunduğunu aktarmaktadır (Emiroğlu, 2006:288). Mülteci akını diğer taraftan bu mültecileri kabul eden ülkeler açısından da önemli sıkıntılar doğurmuştur. Bu sıkıntılar ekonomik olmaktan ziyade siyasi tedirginliklerden kaynaklanmaktadır. Zira nüfusun ikinci büyük çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu Makedonya bölgesel dengelerin sarsılacağından endişe etmektedir. Süreç içerisinde AB üyesi ülkeler Makedonya’nın mülteci yükünü hafifletici tedbirler alarak bu endişeleri bertaraf etmeye çalışmışlardır.

Müdahale öncesi kriz döneminde olduğu gibi Miloseviç göstermelik tavırlarla dış dünyanın tepkisini azaltmaya çalışmıştır. İki kez Rugova ile boy gösteren Miloseviç sorunun çözümü noktasında hareket edebileceğini dile getirmişse de bu saldırıyı sona erdirmemiştir. Nisan ayında NATO, hava harekâtının sona ermeden önce Miloseviç’in kabul etmesi gereken 5 şartı ortaya koymuştur;

1-Sırp saldırılarının son bulması,

2-Kosova’dan bütün ordu, polis ve paramiliter grupların çekilmesi,

3-Uluslararası güvenlik güçlerinin konuşlandırılmasının kabul edilmesi,

4-Bütün göçmenlerin şartsız geri dönüşü ve insani yardım için engelsiz girişin sağlanması,

5-Mart ayında UÇK tarafından imzalanan Rambouillet Anlaşması temelinde UÇK’nın müzakere sürecine dahil edilmesini kabul edilmesi (Emiroğlu, 2006:276).

NATO hava saldırılarının Mayıs ayı sonuna kadar geçen süreci içinde gerek Miloseviç yönetimi gerekse Sırbistan ile geleneksel dostluk politikası izleyen devletler tarafından başlatılan diplomatik çabalar ve ortaya atılan çözüm tasarıları, ABD ve diğer NATO üyesi ülkeler tarafından kabul görmemiştir. Haziran ayı başında Miloseviç’in NATO şartlarını da içeren teklifler dizisini kabul edeceğini açıklaması üzerine NATO 78 günlük hava saldırısına 10 Haziranda son vermiştir. Müdahale istenilen sonucun elde edilmesi ile son bulmuştur. Ancak diğer yandan istenmeyen neticeler de ortaya çıkmıştır ki bunları müdahalenin maliyeti olarak nitelemek mümkündür. The Daily Telgraph gazetesinin yazdığına göre 78 gün süren bombardmanın ardından Yugoslav ekonomisi ikinci dünya savaşı sonrası günlere geri dönmüştür. Gazetede Yugoslavya’nın kayıplarını yaklaşık 100 milyar dolar olarak tahmin edildiği bildirilmiştir (Küpeli,

2000:122). Ayrıca savaş koşulları içerisinde olan bölgenin ithalat, ihracat rejimleri ve turizm gelirlerinin düşmesi bölgesel ekonomi açısından maliyetlerdir. Kullanılan ağır silahların çevreye verdiği tahribatın yanı sıra şehven olduğu açıklansa da sivillerin ölümü, komşu ülkelere göçler de insani boyutunu oluşturmaktadır. Müdahalede bulunan kuvvetler söz konusu maliyetlerin Sırpların tutumlarına karşı göze alınabilir olduğunu ifade etmişlerdir.

Son olarak değerlendirilmesi gereken bir konu da bölgesel bir örgüt olarak NATO'nun Yugoslavya'ya müdahalesinin meşruiyeti ile ilgilidir. Soğuk savaş sonrası kabuk değiştiren NATO Washington'da 50. Yıl kuruluş yıl dönümünde devlet başkanları zirvesinde kabul edilen "Yeni Stratejik Konsept" ile yeni bir işlev kazanmıştır. Yeni konsept ile BM sözleşmesi ile güvence altına alınan ulusal egemenlik kavramı temel kavram olmaktan çıkmıştır. NATO yeni konseptinde insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar gibi istikrasızlık doğurucu olaylar yaşandığında askeri müdahale misyonunu yüklenmiştir. Buna göre BMGK'nın NATO müdahalesine yetki veren bir karar alması gerekmektedir. Ancak Rusya'nın böyle bir kararı veto edeceği düşünüldüğü için BMGK nezdinde bu yola gidilmemiştir (Aral, 1999:158). NATO Genel Sekreteri Javier Solano da müdahalenin gerçekleştirilmesinden önceki son konuşmasında Kosova'da bir sorunla karşı karşıya olduklarını ve daha önceki deneyimlerine dayanarak bu sorunun çözümünde diplomasiyi desteklemesi açısından askeri kuvvet kullanımının çok daha yararlı olabileceğini belirtmiş ve insani bir krizin önüne geçebilmek için kimi zaman bu yola başvurulmasının gerekebileceğini söylemiştir (Solano, 1999:32). Bu bağlamda söz konusu insan ve insani değerler olduğunda her ne kadar fayda-maliyet analizi ile konuya yaklaşmak garabet olsa da Sırpların Bosna'daki katliamları göz önüne alındığında ve Kosova'da etnik bir harekât düzenledikleri düşünüldüğünde NATO müdahalesinin gerekli olduğu düşünülebilir.

3.4. Savaşın Sona Ermesi

24 Mart'ta başlayan NATO hava saldırısı Haziran ayı başında Miloseviç'in şartları kabul edeceğini kabul edeceğini beyan etmesi üzerine durdurulmuştur. Mayıs ayı içerisinde AB ve BM delegesi olarak atanan Finlandiya Başkanı Martti Ahtisaari, Boris Yeltsin'in delegesi Victor Chernomyrdin öncülüğünde başlayan görüşmelerde

Miloseviç masaya konan Barış Antlaşmasının şartlarını kabul etmiştir. Anlaşmada temel olarak 3 nokta üzerine yoğunlaşmıştır;

1-) Bütün Sırp askeri polisinin ve paramiliter kuvvetlerin Kosova'dan hızla geri çekilmesi.

2-) Kosova'da BM gözetimi altında etkili bir uluslararası sivil ve güvenlik varlığının konuşlandırılması,

3-) Bütün mültecilerin ve yer değiştirmiş şahısların emniyetli ve serbest geri dönüşünün sağlanması (Emiroğlu, 2006:346).

Miloseviç'in ortaya konan bu şartları kabul etmesinden 3 gün sonra, 6 Haziran tarihinde Kosova-Makedonya sınırının Makedonya tarafında bulunan Kumanova kentinde Yugoslav ve NATO askeri liderleri müzakerelere başlamışlardır. Müzakereler neticesinde iki taraf arasında 9 Haziran tarihinde Askeri Teknik Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile bütün Sırp silahlı kuvvetlerinin en geç 11 gün içinde Kosova'dan ayrılması ve BM'nin kontrolünde uluslararası bir askeri ve sivil misyonun Kosova'da göreve başlaması üzerinde uzlaşmıştır. Böylece Miloseviç'in uzun süre direndiği NATO kuvvetlerinin Yugoslav topraklarına girmeme düşüncesi son bulmuş, sükûneti sağlamak üzere NATO'ya bağlı Kosova Gücü'nün (Kosova FORCE-KFOR) Yugoslavya'ya yerleşmesini kabul etmiştir. Askeri-Teknik Antlaşması'nın imzalanmasından 1 gün sonra BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 1244 sayılı karar ile NATO'nun FCY'ye yönelik bombardımanı resmi olarak sona ermiş ve KFOR ile Kosova'nın geçici BM yönetimi UNMİK'in (United Nations Interim Administration Mission in Kosova) görevleri onaylanmıştır. KFOR Kosova'yı Amerikan, İngiliz, bir Türk askeri taburunun da yer aldığı Alman, Fransız ve İtalyan tugaylarının ayrı ayrı kontrol ettikleri 5 idari bölgeye bölüştürmüştür. Kosova'daki BM Geçici Misyonu (UNMİK) BM Genel Kurulu'nun 1244/1999 sayılı kararına göre kurulmuştur. Dolayısıyla bu karar BM'nin Kosova'daki varlığının yasal dayanağını oluşturmaktadır. Söz konusu karara göre UNMİK'in 5 ana hedefi vardı;

i. Kosova'nın askeri güçlerden arındırılması, (Bu süreç NATO-KFOR tarafından yürütüldü ve Yugoslav ordusunun ve polisinin Kosova'dan 1999 Haziranında geri çekilmesiyle ve UÇK'nın da KPC'ye (Kosova Koruma Kolordusu) Eylül-1999'da dönüştürülmesiyle amaç gerçekleşmiş oldu.)

- ii. Mültecilerin Kosova'ya geri dönüşü, (Bu süreç BMMYK tarafından yönetildi ve savaşın hemen sonrasında yaklaşık 650.000 mültecinin geri dönüşü sağlandı)
- iii. Kosova'nın yeniden inşası,
- iv. Sivil yönetimin oluşturulması,
- v. Kosova'daki toplumun demokratikleştirilmesi (OSCE Mission in Kosovo, "Democratization: Structure & Guidelines", 2010:3).

UNMIK'in kurulmasıyla Kosova'da geçici bir yönetim oluşturularak Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde gerçek bir özerk yapının kurulması amaçlanmıştır. Bununla Kosova'da yaşayan herkes için huzurlu ve normal yaşam koşullarının sağlanması adına geçici demokratik idari yönetim kurumlarının oluşturulması ve denetiminin sağlanması istenmiştir. UNMIK'in başlangıç aşamasında asıl yetkisi temel sivil yönetim fonksiyonlarının yürütülmesi, medeni hukuk ve düzenin sağlanması olarak belirlenmiştir. Sonraki aşamada ise seçimler aracılığıyla geçici demokratik ve özerk idari yönetim kurumlarının oluşturulması ve son olarak da gerçek anlamda bir özerkliğin oluşturulması ve bunun sağlanması öngörülmüştür. NATO 20 Haziran tarihinde yapmış olduğu açıklamada Yugoslav Kuvvetlerinin Kosova'dan geri çekilmelerinin tamamlandığını açıklamıştır. Genel Sekreter Solano Askeri-Teknik Antlaşması ile uyumlu bir şekilde hava kampanyasının resmi olarak sona erdiğini açıklamıştır. Geri çekilme sürecinde binlerce Kosovalı Sırp da bölgeden ayrılmıştır. Bu kaçışta UÇK mensuplarının ve geri dönen Arnavutların saldırı düzenleme olasılıkları etkili olmuştur. UNMIK'in dönüşlerle ilgili dairesine göre 1999'da Kosova'yı terk eden Sırpların sayısı yaklaşık 180 bin civarındadır (Türbedar, 2007: 94).

NATO Hava kampanyasının resmi olarak sona ermesinden sonra Sırp milliyetçiliğinin yeni dönem simgesi Miloseviç ülke içinde ve dışında tepki ve muhalefete maruz kalmıştır. 23 Haziran tarihinde Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi Miloseviç'i savaş suçlusu olarak ilan etmiştir. Ülke içerisinde ise Miloseviç karşıtı halk gösterileri düzenlenmeye başlamıştır. Kitlese tepkide her daim Sırp dünyasında önemli yer tutan Kilisenin açıklamaları ve muhalif parti hareketleri etkili olmuştur. Değişim için ittifak, Sırbistan yenileme hareketi gibi muhalif partiler Miloseviç'in siyaset sahnesinden çekilmesi üzerine yoğun çaba harcamışlardır. Bu anlamda erken genel

seçimlerin dzenlenmesi ybnde muhalefet hareketi ilk basarisini saglamis 24 Eylul 2000 tarihinde genel seçimlerin dzenlenecegi duyurulmustur. Sonuclari tartisilan seçimlerde Milosevic yanlilarinin tum itirazlarina ragmen Sırbistan Demokratik Partisi Lideri Vojislav Kostunica seçimlerin galibi olmus ve 13 yillik Milosevic donemi son bulmustur. Kostunica'nın kazandigi seçim zaferinden sonra 7 Ekim'de devlet başkanliga resmen baslamasiyla uluslararası alanda Yugoslavya'ya karşı bir yumusama olmustur. Bu anlamda ABD ve AB ulkelerinin Yugoslavya'ya karşı uygulamakta olduklari ambargo ve yasaklarda yavas yavas kalkmaya baslamistir. 27 Kasım'da AGİT'e kabul edilen Yugoslavya ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa ile diplomatik iliskiler yeniden baslamis, Aralık 2000'de IMF'ye uye olmustur.

Sırbistan'da yasanan olumlu siyasal gelismelerin atmosferi altında Kosova'da ilk yerel seçimler 28 Ekim'de yapilmistir. Gerceklesen ilk demokratik seçimleri Kosova Demokratik Ligi lideri Ibrahim Rugova %58 oy alarak kazanmistir (Emiroglu, 2006:487). Ancak bu basari UÇK uyeri arasında hos karşilanmamistir. Hatirlanacagi üzere 1995 Dayton Antlasmasi'nda kendilerine yonelik hukum bulunmaması nedeniyle pasif direnis lideri Rugova etnik Arnavut milliyetçileri tarafından eleştirilmis ve bu durum Arnavut milliyetçilerinin UÇK adı altında silahlı mücadeleye baslamasına neden olmustur. Benzer sekilde fakat daha küçük ölçekte seçimlerden sonra çeşitli saldirilar dzenlenmistir.

Sırbistan ve Kosova'da gerceklesen demokratik seçimlerle birlikte yeni bir sürece girilmistir. Bu sürec Kosova'nın bağımsızligini ilan ettiği 2008 yılına kadarki zaman zarfında Kosova'nın statusünün ne olacagının tartisildiği bir sürec olmustur. Uluslararası toplum bu yöndeki ilk adımı 15 Mayıs 2001 yılında Kosova Geçici Özel Yönetimi Anayasal Çerçevesi ile atmistir.

3.5. Kosova'nın Nihai Statüsü Üzerine

10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı BM Genel Kurul Kararı ile kendisine verilen yetkiye dayanarak Genel Sekreter (18 ay görevde kalan Bernard Kouchner'in yerine atanan ve 15 Ocak 2001'de göreve baslayan Danimarka Eski Savunma Bakanı Hans Haekkerup) Özel Temsilcisi Kosova'da Geçici Yönetim yetkisine iliskin olarak 25 Temmuz 1999 tarih ve 1999/1 sayılı BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu(UNMIK)

Yönetmeliğini dikkate alarak Kosova halkının serbest ve adil seçimlere katılımı ile yasama, yürütme, yargı alanlarında, öz yönetim geçici kurumları tesis edilene ve nihai bir çözüme varılana kadar, Kosova Geçici Özyönetim Anayasal Çerçevesi ilan etmiştir (Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, 2001:2). Anayasal Çerçeve ile Kosova bağımsız bir devletin sahip olabileceği kurum ve kuruluşlara sahip olmuştur. Bu durum Kosova'nın fiili olarak Sırbistan'a bağlı ancak hukuki olarak bağımsızlığına kavuştuğu şeklinde yorumlanmıştır. Bağımsız kurum ve kuruluşların oluşturulmasından sonra sıradaki ve en önemli konu statünün ne olacağıyla alakalıdır. Kosova tarafı tam bağımsızlık üzerinde ısrarcı davranırken Sırp tarafı bağımsızlığa varmayan özerklik seçeceğini ortaya koymuştur. Kosova yeni dönemde önemli kazanımlar elde etmeyi başarmıştır. UNMIK yönetimi altında Kosova, bağımsız devletlere özgü bütün kurumlar büyük ölçüde kavuşmuştur. Her şeyden önemlisi, Kosovalılar düzenli gerçekleştirilen seçimler sayesinde, kendi siyasi temsilcilerini seçebilmeye başlamışlardır. UNMIK yönetimi altında bulunan çok sayıda yetki Kosova kurumlarına devredilmiş ve bu konularda sorumluluk Kosovalı liderlere bırakılmıştır. Bu sorumluluk ve yetkiler doğrultusunda hareket eden Kosovalı liderler Kosova'nın statüsünde değişiklik yapılması için gerekli çalışmalara da başlamışlardır. Ancak BM, Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesine yönelik müzakerelerin başlayabilmesi için Kosova yönetiminin sekiz standardı yerine getirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu standartlar arasında; kendi resmi kurumlarını oluşturulması, demokratik değerlerin benimsenmesi, ekonomik reformların yapılması, Sırp mültecilerin dönüşü ile Sırpların azınlık haklarının tanınması ve Belgrad ile Priştine arasında diyalog kurulması yer almaktaydı. Bu karardan sonra UNMIK yönetiminde Kosovalı liderler bahsi geçen kriterleri yerine getirmek adına yasal ve hukuki çalışmalara hız vermişlerdir. Kosova'nın standartlardaki ilerlemesini izlemesi için Belçika'nın NATO Büyükelçisi Kai Aide, Annan'a Kosova ile ilgili müzakere sürecinin başlayabileceği ile ilgili bir rapor sunmuştur. Raporda tam anlamıyla standartların yerine getirilmediği ancak hatırı sayılır ilerlemelerin kaydedildiğinin altı çizilmiş, Kosova'nın istikrarı açısından müzakerelerin başlaması gerektiğine yer verilmiştir. Standartlarda öngörülen duruma erişilememesine rağmen müzakerelerin başlaması gerektiğinin belirtilmesi Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili belirsizliğin neden olduğu endişeleri etkili olmuştur. Söz konusu belirsizlikten kaynaklanan endişe Mart 2004'te Kosova'da Sırlara yönelik şiddete neden olmuştur.

İbar nehrinde boğulan 3 Arnavut çocuğu olayına Sırp'ların neden olduğu iddiası Arnavut halkında büyük infial uyandırmıştır. Büyük bir ayaklanma neticesinde kilise ve manastırlar yakılmış Sırp yerleşim yerleri ateşe verilmiştir. Yaşanan bu şiddet olaylarında 28 kişinin öldüğü 800 üzerinde kişinin yaralandığı ve yaklaşık 4 bin Kosovalı Sırp'ın evini terk ettiği bilinmektedir (Türbedar, 2007: 99).

Yaşanan bu son gelişme 2 açıdan önemlidir. Birincisi Sırp ve Arnavutlar arasında en küçük kıvılcımın bile kısa sürede büyük bir yangına dönüşme potansiyeli vardır. Bir başka deyişle yaşanan bu son olay Sırp ve Arnavutların bir arada yaşama olasılığının olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan 2 Mart 2004 olayları uluslararası toplumun izlediğı statükocu politikanın gözden geçirilmesine neden olmuştur. Hava kampanyasının son bulduğu 1999 yılından beri 5 yıl geçmesine karşın uluslararası çevre Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi noktasında aceleci davranmamıştır. 28 kişinin ölümüyle sonuçlanan şiddet olayları özellikle BM'yi Kosova'nın geleceğı ile ilgili düşünmeye ve harekete geçmeye zorlamıştır. Gerçekleştirilen politika değışikliği sonucunda BM 24 Ekim 2005 tarihinde Güvenlik Konseyinin kararıyla Kosova'nın gelecekteki statüsü üzerine müzakerelerin başlatılmasına yeşil ışık yakmış 20 Şubat 2006'da müzakereler fiilen başlamıştır.

3.5.1. Nihai Statü Görüşmeleri

Çıkış stratejisi olmayan uluslararası topluluk 1999'daki savaşın sona ermesinden 2004'ün ortalarına kadar, Kosova'da hep mevcut fiili durumu sürdürmeye yönelik bir politika izlemiş ve nihai statünün belirlenmesi konusunda isteksiz davranmıştır. Ancak bu statükocu durumun daha uzun süre devam edemeyeceğı ortadaydı. Zira Arnavutların mevcut duruma karşı memnuniyetsizliğı gittikçe artmış ve genel bir ayaklanmaya dönüşme tehlikesini beraberinde getirmiştir. Bu tehlike karşısında BM, varlığının 60. yıldönümü kutladığı 24 Ekim 2005 tarihinde Genel Kurul'un kararıyla Kosova'nın gelecekteki statüsü üzerine müzakerelerin başlatılmasına yeşil ışık yakmıştır. Bununla son 6 yıldan beri BM yönetimi UNMIK tarafından idare edilen Kosova'nın tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Diğer taraftan Sırbistan tarihinde ilk defa silaha sarılmadan bir toprak sorununa medeni yoldan çözüm aranan bir sürece girmiştir (<http://www.asam.org> 31.12.2012).

BM özel temsilcisi Martti Ahtisaari tarafından yönetilen BM destekli müzakereler Şubat 2006’ da başlamıştır. Sırbistan ile Kosova arasında 1 yılı aşkın süre zarfında yapılan görüşmelerde tarafların tam manasıyla mutabık olduğu bir statü anlaşması çıkmamıştır. Daha önce belirtildiği üzere Sırp tarafı Kosova’ ya toprak bütünlüğü içinde özerk bir yapı öngörürken Arnavut tarafı bağımsızlık kararı ve mücadelesinden ödün vermemiştir. Ahtisaari Kosova’nın nihai statüsünü belirlemek amacıyla Sırbistan ile Kosova arasında Viyana’ da gerçekleştirilen 17 müzakere turunun ardından, Kosova statüsü ile ilgili çözüm öneri paketini 2 Şubat 2007’ de taraflara sunmuştur. Bu öneride Kosova’ ya uluslararası bağlamda gözetim altında tutulması şartı ile bağımsız ülke statüsü verilmiştir. Sırbistan şiddetle karşı çıktığı BM toplantısından bir karar çıkmamıştır. Tarafların tasarı üzerine değişiklik önerileri 2 ilave müzakere turunda dinlendikten sonra Ahtisaari Kosova’nın statüsü üzerine nihai öneri raporunu 14 Mart 2007’ de BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon’ a 26 Mart günü ise BMGK üyelerine sunmuştur. Söz konusu raporda her ne kadar tam bağımsızlık kelimesi geçmiyor ise de yerel kurumlar olgunlaşınca kadar uluslararası sivil ve askeri varlığın devamı öngörülmekteydi. Keza BMGK’ nın 1244 sayılı kararında farklı olarak Kosova’ nın Sırbistan sınırları içinde olduğunu belirten herhangi bir ifadeye de yer verilmemiştir. Daha açık bir ifadeyle Ahtisaari raporunda Kosova’ nın tarihine bakarak, bugünkü ilişkileri ve iki taraflı görüşmeleri göz önüne alarak şu sonuca vardım ki; “Kosova için tek çözüm başlangıçta BM gözetimi altında şartlı bağımsızlıktır.” ifadeleri yer almaktadır (Balla, 2008:34). Dolayısıyla bu ifadelerin tam bağımsızlığa giden yolda önemli bir nokta olduğu açıktır. Öte yandan Kosova’nın kendi anayasasının olacağı, kendi adına uluslararası sözleşmeler yapabileceği, uluslararası kurumlara üye olabileceği, polis ve güvenlik güçlerine sahip olabileceği raporda yer alan diğer önemli ayrıntılardır. Kosova’ ya uluslararası toplum tarafından denetlenen bir bağımsızlığın tanınmasını öneren bu rapor, ABD, AB ve NATO ittifakında geniş destek bulmuştur. Ancak Sırpların geleneksel müttefiki Rusya Federasyonu’nun veto hakkını kullanacağını en sonunda açık olarak belli etmesiyle Ahtisaari raporuna dayandırılarak Kosova’ ya bağımsızlık yolunu açabilecek bir karar, BMGK’ dan çıkmamıştır. Bosna savaşını sona erdiren 21 Kasım 1995 tarihli Dayton Barış Anlaşmasının mimarı olarak kabul edilen Amerikalı Diplomat Richard Holbrooke bunu “Moskova’nın temel derdinin sembolik dahi olsa, Rusya Federasyonu’ nun dünyada hala önemli bir aktör

olduğunu göstermek” şeklinde değerlendirmiştir (<http://www.asam.org> 31.12.2012). Bu psikolojik faktörün yanı sıra 3 önemli sebep Rusya'nın tavrını açıklamaktadır. Birincisi Kosova'ya bağımsızlık verildiği anda Karadeniz bölgesinde bulunan 4 dondurulmuş çatışma bölgesi (Abhazya, Güney Osetya, Transdinyestr ve Dağlık Karadağ) tekrar hareketlenecektir (Balla, 2008: 39). Bir başka deyişle Kosova'nın bağımsızlığı sorunlu bölgeler açısından emsal teşkil edecektir. Bu ise Rusya'nın bölgedeki hakim konumunu önemli derecede etkileyecektir. İkincisi Kosova'nın bağımsızlığı bir süre sonra Balkanlara istikrarsızlık getirecektir. Bu istikrarsızlık mevcut sınırları değiştirebileceği riskini de taşımaktadır. Bir başka deyişle “Büyük Arnavutluk” veya “Büyük Kosova”nın (Sancak, Makedonya, Karadağ ve Bosna'yı içeren) yıllardır beklediği plan gerçekleşecektir (Balla, 2008:40). Son olarak Kosova'nın bağımsızlığının tanınması Rus toplumunda rahatsızlık meydana getirebilecektir.

9 Ağustos – 3 Aralık 2007 tarihleri arasında Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin AB, Rusya Federasyonu ve Birleşik Devletlerden oluşan Troykanın himayesi altında müzakerelere devam edilmiştir. Ahtisaari'nin raporunu esas alındığı müzakereler Aralık ayına dek devam etmiştir. Troykanın 4 Aralık 2007'de Genel Sekretere sunduğu raporda yoğun müzakerelere rağmen Sırp ve Arnavut tarafının Kosova'nın statüsüne ilişkin uzlaşmaya varamadığı ve iki tarafın da egemenlik sorununda geri adım atmaya niyetli olmadığı belirtilmiştir. Böylece 20 Şubat 2006'dan itibaren başlayan statü müzakereleri bir netice alınmadan sona ermiştir (Kuzu, 2010:13).

3.5.2. Statü Görüşmeleri Sürecinde Siyasal Hayat

UNMIK (Kosova Geçici Yönetim Misyonu) İdaresi altında Kosova'da ilk genel demokratik seçimler 17 Kasım 2001 tarihinde gerçekleşmiştir. Yapılan seçimlerde ılımlı Arnavut lider olarak bilinen İbrahim Rugova'nın partisi Kosova Demokratik Ligi (LDK) oyların %46'sını alırken Haşim Tacı liderliğindeki Kosova Demokratik Partisi %25,54 oy oranı ile ikinci parti olmuştur (www.nato.int.17 Kasım 2001). Partisinin 17 Kasım 2001'de kazandığı seçim zaferinin ardından İbrahim Rugova 4 Mart 2002'de Kosova'nın ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Aynı tarihte Kosova'nın ilk Başbakanı Kosova Demokratik Parti (PDK) üyesi Bayram Recepi olarak ilan edilmiştir. Kosova'nın gelecekteki nihai statüsü üzerine müzakereler devam ederken siyasal

hayattan demokratik ilerlemelerin devam edildiği görülmektedir. Zira demokratik siyasal hayatın en önemli unsuru belli aralıklarla yapılan ve halkın iradesini yansıtan seçimlerdir. Bu bağlamda Kosova'da ikinci genel seçimler 23 Ekim 2004 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre LDK yine birinci parti olurken onu Kosova Demokratik Partisi (PDK) ve Kosova'nın geleceği için ittifak Partisi (AAK) izlemiştir. 2001'deki seçim sonuçlarına göre aşağı yukarı benzer sonuçların ortaya çıkmış olması Kosova siyasal hayatının istikrarlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu sonuçlar LDK'nın kendi başına hükümeti kurmasına yetmemiş AAK ile ittifak yapmak zorunda kalmıştır. Öyle ki AAK başkanı Ramush Haradinaj başbakanlık koltuğuna geçmiştir. Ancak 2005 Mart'ında Lahey Uluslar Arası Savaş Suçları Mahkemesi'nce 1998-99 yılları arasında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) lideri olarak Kosova savaşı sırasındaki faaliyetlerinin sorumlu tutularak suçlu ilan edilmiş bunun üzerine Ramush Haradinaj Başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Ramush Haradinaj'ın yerine AAK Parti Başkanı olan Bayram Kosumi başbakanlığa getirilmiş ancak onunda Kosova için öngörülen standartları gerçekleştirme yolunda gerektiği kadar başarı sağlayamaması sonucu Agim Çeku ordudan çekilerek 2005 yılının sonunda başbakanlığa getirilmiştir (www.dw.de). 21 Ocak 2006 tarihinde Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova'nın ölümü üzerine yerine LDK genel başkanı Fatmir Seyidiu Kosova'nın 2. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

Öte yandan Sırp siyasal hayatında da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bilindiği üzere Karadağ'ın mevcut statüsü 1992'de Yugoslavya'nın dağılmasının ardından gerçekleştirilen referandum ile belli olmuştu. Eski Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Karadağ, Federasyonun devamından yana tavır alan tek cumhuriyetti. Ayrılan 4 cumhuriyet 1991 ve 1992 yıllarında eski Yugoslavya Anayasası'nın tanıdığı hakkı kullanırken, Karadağ yönetimi Sırbistan ile birlikte Yugoslavya içinde kalma yolunu seçmişti. 2002 yılında Sırbistan ile Karadağ arasında var olan birlik antlaşması yenilenmiştir. Yeni antlaşmaya göre ülkenin adı Sırbistan ve Karadağ Devlet birliği olarak değiştirilirken 3 yıl içinde taraflardan herhangi birinde yapılacak referandum ile kendi kaderlerini tayin hakkı tanınmıştır. Bu antlaşmaya mukabil 21 Mayıs 2006'da yapılan bağımsızlık referandumunda %45'e karşılık %55 oy ile (<http://sancak.ihh.org.tr/bağımsızlık.html>(14Eylül2012) bağımsızlık kararı alınmıştır. Referandumdan iki hafta sonra 3 Haziran 2006'da Karadağ parlamentosu ülkenin

bağımsızlığını ilan etmiştir. 15 Haziran'da Sırbistan'ın Karadağ'ın bağımsızlık kararını tanınmasıyla Sırbistan-Karadağ Birliği resmen sona ermiştir.

3.6. Bağımsızlık İlanı

NATO müdahalesine neden olan süreçte olduğu gibi hatta daha geriye gidilecek olursa 1979 yılında Kosova'nın özerkliğini kaldıran anayasa değişikliğinden beri statü müzakereleri sürecinde de Sırp ve Arnavut tarafı birbirine tamamen zıt anlayış ve tezlere sahip olmuştur. Sırp'ların resmi tezi Kosova'nın Sırbistan'ın özerk bir bölgesi olduğu yönündedir. Ancak bu durum dağılmış olan Yugoslavya anayasasındaki bir hüküm olup, en azından günümüz için geçerliliğinin olduğunu iddia etmek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Özerkliğin içeriği konusunda Sırp yönetiminde zamanla bir yumuşamanın gerçekleştiğini ifade etmek gerekmektedir. Önceleri Kosova'ya yönelik çözüm önerilerini içişlerine müdahale olarak gören Sırp yönetimi, bölgede hiçbir etkisinin olmadığını, zamanın Arnavutlar lehine işlediğini ve Kosova'nın UNMİK yönetiminde adım adım bağımsızlığa doğru gittiğini görünce Kosova'ya “*özerklikten fazla, bağımsızlıktan az*” bir statü tanınması tezini savunmaya başlamıştır. Buna göre, Kosova yasama, yürütme, yargı yetkilerine sahip olacak, kendi kurumlarıyla bölgenin iç yönetimine sahip olacak, buna karşılık Sırbistan bölgenin devlet ve ülke egemenliğini elinde tutacaktır. Sırp'lar, Kosova'ya genişletilmiş özerklikten başka bir öneri yapamayacaklarını görüşmeler esnasında birçok kez vurgulamışlardır. Sırbistan'a göre, Kosova'nın self determinasyon hakkı diye de bir durum söz konusu olamazdı. Çünkü Kosova, Yugoslavya'nın kuruluşunda eşit haklara sahip kurucu bir federe cumhuriyet olarak yer almamıştı. Sırbistan'ın, Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkış sebeplerinden biri de Balkanlar'ın en büyük etnik gruplarından biri olan Arnavutların, ‘Büyük Arnavutluk’ rüyası pesinde koştıkları iddiasıdır.

Arnavutların ortaya koyduğu tez ise “Bağımsız Kosova” seçeneğidir. Kosova Başbakanı Bayram Kosumi'nin siyasi danışmanı Raif Gaşi'nin açıklaması Arnavut tezini net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Hem bağımsızlık hem de egemenlik elde edeceğiz. Kararı Kosova halkı verecektir. Kosova halkının %90'ının bağımsızlık istediğini bütün dünya biliyor. Bu konuda taviz verilmeyecek.” Kosova lideri Rugova Kosova'ya verilecek bağımsızlığın Balkanlarda yeni çatışmalara yol açabileceği

yönündeki kaygıları; “Kosova'nın bağımsızlığı tüm bölgenin yatışmasını sağlayacaktır. Başta Kosova'nın kendisi, büyük bir Arnavut nüfusu barındıran Makedonya, Arnavutluk, Karadağ ve Sırbistan böylece istikrara kavuşur. Kosova'ya bağımsızlık verilmesi dünyanın bu bölgesine istikrarlı bir barış getirir” şeklinde yanıtlamıştı (http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html 25 Aralık 2012).

Kosova'da 18 Kasım 2007 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinden daha önce Sırlara karşı silahlı mücadeleyi savunan ve BM yönetimi tarafından yasa dışı ilan edilen UÇK'nın eski komutanı Haşim Taçi galip çıkmıştır. Sırp yetkilileri hedef alan birçok suikasttan sorumlu tutulan Taçi, NATO hareketinin ardında Kosova Demokratik Partisi'ni (PDK) kurmuştu. UÇK'nın devamı olarak nitelenen parti oyların %34'ünü alarak seçimlerden ilk sırada çıkarken kuruculuğunu İbrahim Rugova'nın yaptığı Kosova Demokratik Birliği (LDK) Partisinin ancak oyların %23'ünü alabilmiştir (Yürür, 2008: 26). Kosova Meclisi milletvekilleri 10 Ocak 2008'de Kasım seçimlerinin galibi Kosova Demokratik Partisi lideri Haşim Taçi'yi başbakan olarak seçmiştir. Başkanlığa ise yeniden mevcut başkan ve LDK lideri Fatmir Sejdiu 5 yıllığına Kosova Başkanı olarak seçilmiştir. Yeni Meclis. Yeni başbakan ve görev yeni seçim sonucunda görev süresi uzatılan devlet başkanı ile Kosova, Rusya ve Sırbistan'ın şiddetli itirazlarına rağmen ABD ve AB'nin verdiği destekle 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Yavuz, 2008:11). Kosova'nın hukuki altyapısının oluşturulması için 9 Nisan 2008 tarihinde anayasa kabul edilmiş ve Kosova; Arnavutça ve Sırpça olmak üzere 2 resmi dile sahip parlamenter bir cumhuriyet olarak tanımlanmıştır. Söz konusu anayasa BM'nin yetkilerini hükümete devrettiği 15 Haziran tarihinde yürürlüğe girmiştir (Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova İlişkileri, 2009:47).

3.7. Bağımsızlık İlanının Etkileri

Kosova'nın bağımsızlık ilanı bölgesel ve küresel düzeyde büyük yankı uyandırmıştır. Bağımsızlık ilanı her ne kadar beklenen bir gelişme olsa da Sırbistan ve Rusya'nın tepkisine neden olurken küresel düzeye bakıldığında genellikle memnuniyetle karşılandığı görülmektedir. Kosova'nın bağımsızlık ilanı hem Balkanlar'da hem de bu coğrafyayla yakından ilgili ülkelerde çeşitli politikaların geliştirilmesi gereksinimini

ortaya çıkarmıştır. Çünkü Kosova artık Sırbistan'a bağlı değil, bağımsız kurumlarıyla ulusal ve uluslararası niteliğe sahip bir ülke konumundadır.

3.7.1. Balkanlar Coğrafyasında Etkileri

Kosova'nın bağımsızlık ilanının etrafındaki diğer Balkan ülkelerinde tedirginlikle karşılandığı söylenebilir. Bu tedirginliğin ana sebebi daha önce de ifade ettiğimiz üzere hiçbir Balkan ülkesinin homojen nüfusa sahip olmayışdır. Ancak şu ana kadar Kosova'nın bağımsızlığı azınlıklar bağlamında Balkanlar'da önemli olumsuzluklara neden olmamıştır. Kosova'nın bağımsızlığının Balkan ülkelerindeki etkisini kısaca değerlendirecek olursak; Miloseviç'in alaşağı edilmesinden sonra, beklenen aksine Sırbistan "Avrupalılaşmak" yerine "yoğunlaştırılmış milliyetçilik" ile bezenmeye başlamıştır. Bosna-Hersek ve Makedonya'da ise beklenen kötü senaryolar gerçekleşmemiş, Kosova'nın bağımsızlığı bu ülkelerin içinde bulunan azınlıklar üzerinde domino etkisi yaratmamıştır (Tören, 2011:18).

3.7.1.1. Sırbistan'a Etkileri

Kosova'nın bağımsızlığına şiddetle karşı çıkan ilk Balkan ülkesi doğal olarak Sırbistan olmuştur. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden dört gün sonra Sırp Cumhuriyeti Parlamentosu, eğer Kosova geniş bir uluslararası tanınma elde ederse, Sırp Cumhuriyeti yetkililerine Bosna Hersek Cumhuriyetinden ayrılma konusunda referanduma gitme yetkisi vereceğini ilan etmiştir. Sırp Cumhuriyeti Parlamentosu'nun açıklamasında Kosova'nın bağımsızlığı sadece tehlikeli bir örnek değil, aynı zamanda yeni bir hak da yaratmıştır denilmektedir (<http://www.novinite.com> (5 Temmuz 2010)). Kosova'nın bağımsızlığını ilanından sonra 23 Şubat günü "Kosova Sırbistan'dır" sloganıyla Belgrat'ta büyük çaplı bir protesto yapılmıştır. Gösteriye bütün Sırp devlet erkânı, muhalefet, sanatçılar, siyasiler, yazarlar ve halkın her kademesinden insan katılmış ve kalabalık, Kosova'nın Sırbistan'a ait olduğunu, bağımsızlığının da geçersiz olduğunu haykırmıştır. Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadiç ve Başbakan Kostunica, yaptıkları konuşmalarda Kosova Meclisinin tek taraflı bağımsızlığını ilan etme kararını yasa dışı olarak ilan etmişlerdir. Tadiç, hiçbir zaman Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacaklarını, diplomatik yollarla bu kararın iptal edilmesi yönünde mücadele

edeceklerini açıkça ifade etmiştir. Sırbistan ve Kosova’da yaşayan Sırlara hitap eden Tadiç, bu ağır durumda herkesi bilinçli davranmaya davet ederken, Sırbistan Kosova’nın bağımsızlığını iptal etmek için elinden geleni yapacağı sözünü vermiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun’a hitap eden Tadiç, UNMIK yöneticisinden Sırp özerk bölgesinde bağımsız bir devletin kurulmasını önlemesini ve geçici Kosova Meclisini feshetmesini talep etmiştir 18 Şubat 2008 tarihinde BM Güvenlik Konseyi, Sırbistan’ın talebi ile toplanmıştır. Toplantıda, Sırbistan Başkanı söz konusu kararın uluslararası hukuka ve 1244 sayılı karara aykırı olduğunu ve Sırbistan’ın kararı tanımadığını açıklamış, bu görüşler Rusya tarafından da onaylanmış ve fakat ABD, İngiltere, Fransa ve diğer üye devletler, Kosova’nın tanınması lehine görüş bildirmiştir. Sırbistan, BM Genel Kurulu’nda da girişimlerini sürdürmüş ve Genel Kurul’un Uluslararası Adalet Divanı’ndan, Kosova’nın bağımsızlık bildirgesinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı hakkında danışma görüşü istemesine ilişkin bir tasarı sunmuştur. 8 Ekim 2008 tarihinde Genel Kurul’da yapılan oylamada söz konusu tasarı, 77 lehte ve aralarında ABD’nin de bulunduğu 6 aleyhte oy alarak kabul edilmiş ve aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 74 devletin temsilcisi oylamaya katılmamıştır. Oylama sonucu alınan karar ile Divan’dan danışma görüşü alınması kabul edilmiş ve Divan’a şu soru sorulmuştur: “Kosova Geçici Hükümeti’nin tek taraflı bağımsızlık bildirgesi uluslararası hukuka uygun mudur?” Divan ise bu konudaki görüşünü 22 Temmuz 2010 tarihli kararı ile açıklamıştır (Bayıllıoğlu, 2011:291). Divan kararda, bağımsızlık ilanı fiili ile bunun hukuki sonuçlarının birbirinden ayrılabilceğini kabul etmiştir. Aynı şekilde, bağımsızlık bildirgesinin kendi kaderini tayin hakkı bağlamı dışında olsa dahi, uluslararası hukuku ihlal etmediğini yine genel bir tespitle ortaya koymuştur. Demek ki Divan’a göre, bağımsızlık bildirgesi ilanı, hukuki kaynak ve dayanağından bağımsız olarak tek başına uluslararası hukuku ihlal etmemektedir. Ancak bu, kendi kaderini tayin hakkı veya kendi kaderini tayin hakkı bağlamı dışındaki bağımsızlık bildirelerinin hukuki dayanağının geçerliliğini onaylamak anlamına gelmemektedir. Zira Divan, sadece fiil olarak bağımsızlık bildirgesini değerlendirmektedir. Fiilin hukuk alanında doğurduğu sonuç ve fiile kaynaklık eden hakka ilişkin bir tespit yapmamıştır. Divan sadece bağımsızlık bildirgesi ilanı fiilini değerlendirmiş ve fakat bağımsızlık bildirgesinin kendi kaderini tayin hakkı bağlamında hukuki kaynak ve hukuki sonuçları itibariyle bir değerlendirmesini yapmamıştır (Bayıllıoğlu, 2011:305). Gelişmeler

göstermektedir ki söz konusu karar, beklentilerin aksine, Kosova sorununu çözmek yerine yeniden bir belirsizlik içine sokmuştur. Bağımsızlık bildirisinin ilanının ardından Kosova'yı tanıyan devlet sayısı 69 iken, Divan'ın kararını açıklamasının ardından Kosova'yı yalnızca 6 devlet tanımıştır (Kuzu, 2010:22). Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi, önde gelen NATO ülkelerinin Kosova'nın bağımsızlığını tanımaları, Sırbistan'ın NATO ile olan ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Kosova bağımsızlığını ilan etmeden iki ay önce Sırbistan Meclisi, NATO ile ilişkilerini askıya alan bir karar çıkartmıştır. Söz konusu kararın 6. maddesinde şu ifadeye yer verilmiştir:

“NATO'nun 1999'da yasal olmayan bir şekilde, Güvenlik Konseyi kararı olmadan Sırbistan'ı bombalamış olmasından; reddedilen Ahtisaari Planı'nın 11. ekinde NATO'nun bağımsız Kosova'da nihai yönetim aygıtı olarak tanımlanıyor olmasına kadar NATO ittifakının genel rolü yüzünden, Sırbistan Cumhuriyeti Milli Meclisi, var olan askeri ittifaklara karşı askeri tarafsızlık duruşuyla ilgili karar almaktadır. Askeri tarafsızlık, konu ile ilgili düzenlenecek olan halkoylamasında alınacak nihai karara kadar sürecektir” (Türbedar, 2007: 28). Öte yandan Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan devletler ile ilişkileri yeniden gözden geçireceklerini bildirmişlerdir. Sırbistan, Kosova'ya yönelik ekonomik tedbirler uygulayacağını da uluslararası toplumun bilgisine sunmuştur. Sırbistan, Kuzey Kosova'da yoğunlaşan Sırp Azınlığın da, Kosova'nın resmi kurumlarına paralel olarak kendi kurumlarını oluşturmasını destekleyeceğini ve Kosovalı Sırp'ların, Kosovalı Arnavutların oluşturduğu kurumları tanımayacaklarını açıklamıştır. Sırbistan, ayrıca, Kosova'nın diğer bölgelerinde oturan Sırp azınlığı da Kuzey Kosova'ya taşınmaları konusunda uyarmıştır. Sırbistan, Kuzey Kosova'nın ileride Sırbistan'a bağlanmasını da kendisine hedef olarak belirlemiştir.

Diğer yandan Kosova'nın bağımsızlık ilanı Sırbistan siyasi hayatında da bölünmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB üyeliği hedefi yanında milliyetçi söylemleri de bulunan Sırbistan Demokratik Partisi Lideri Başbakan Kostunitsa ile ülkesinin geleceğini tamamen AB üyeliğine endeksleyen Demokratik Parti Lideri ve aynı zamanda Sırbistan Cumhurbaşkanı olan Boris Tadic arasındaki siyasi görüş ve hedef farklılığı Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Başbakan Kostunitsa'nın, Kosova'nın bağımsızlığını tanıyacak bir AB ile hiçbir anlaşmanın imzalanmayacağı konusundaki tavrı nedeniyle, Sırbistan-AB ilişkileri durma noktasına gelmiştir. Kostunitsa'nın partisi Sırbistan Demokratik Partisinden yedi

bakanın destek verdiği deklarasyonun, Tadic'in partisi Demokratik Partinin başı çektiği demokrat bloğun 15 bakanı tarafından reddedilmesi sonucunda, Başbakan Kostunitsa istifa ettiğini açıklamıştır. Söz konusu deklarasyon, Sırbistan'ın ancak toprak bütünlüğünü koruyarak AB'ye girebileceğini, yani ülkenin AB'ye entegrasyonunun Kosova'sız mümkün olamayacağını savunmakta idi. Tadic, böyle bir deklarasyonun sadece ülkenin AB entegrasyonunu durdurmak amacını taşıdığını ve bu nedenle kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Diğer taraftan Kostunitsa, söz konusu deklarasyonun Sırbistan'ın onurunu ve toprak bütünlüğünü savunduğunu açıklamıştır (Sarı, 2010:97). Bu noktadan hareketle denilebilir ki Sırbistan için en önemli dış politika konuların başında AB üyeliği gelmektedir. Ancak Kosova'nın bağımsızlığının tanınması meselesi bu noktada Sırbistan için ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Zira Mart 2012'de Sırbistan'a aday ülke statüsü veren AB Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesini Sırbistan ile müzakerelerin başlayabilmesinin ön koşulu olarak ortaya koymuştur. Kosova'nın bağımsızlığı tanınmadan ilişkilerin nasıl normalleşeceği çeşitli politikaların geliştirilmesine neden olmuştur. Ancak her iki tarafta müzakere ve görüşmelere açık olduğunu beyan etmiş ve 2012 yılında başlayan yaklaşık 8 ay süren görüşmeler 19 Nisan 2013 tarihinde Brüksel Anlaşması ile neticelenmiştir. Görüşmeler AB Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'ın ısrarlı arabuluculuğunda yürütülürken, müzakerelerin ancak onuncu turunda mutabakata varılmıştır. Son görüşmeden önce Sırbistan ve Kosova'nın NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'den garantörlük talep etmesi iki tarafın da karşılıklı güven hususundaki çekincelerine işaret ediyordu. NATO'nun anlaşmanın uygulanmasına garantör olacağını taahhüt etmesi bir anlamda Ashton'ın elini güçlendirmiş ve Sırbistan ile Kosova liderleri en sonunda resmi bir belgeye imza atmaya ikna olmuştur. Söz konusu anlaşma 15 maddeden oluşmaktadır ve anlaşmadaki çoğu madde Kosova'daki Sırp nüfusun haklarını garanti altına alan prensipleri içermektedir. Bu prensiplere göre Mitrovitsa'nın kuzeyi ve Sırpların çoğunlukta olduğu diğer belediyelere kendi kendini yönetecek şekilde geniş haklar tanınmaktadır. Anlaşma esasınca çoğunlukta Sırp Belediyeler Birliği Kosova'daki Sırpların yerel yönetim, yargı, güvenlik ve diğer ekonomik yapılanmalarını idare edecek en üst merci olacaktır. Anlaşmanın kilit noktalarından bir diğeri de Sırpların Priştine'ye bağlı hareket etmek zorunda kalacak olmasıdır. Buna göre Kosova'daki tüm Sırp kurumları Kosova anayasası ile uyumlu olup Kosova'ya entegre bir şekilde işleyecektir.

Ayrıca metne göre iki ülke de birbirinin AB sürecini bloke etmeyecek şekilde (14. Madde) tutumlar sergileyeceğini taahhüt ederken anlaşmanın uygulanması için AB'nin yardımıyla iki ülke tarafından bir komisyon kurulması öngörülmüştür (15. Madde) (<http://odak.setav.org> (22 Nisan 2013)).

Söz konusu bu tarihi anlaşma 22 Nisan 2013'de Kosova Parlamentosu'nda, 27 Mayıs 2013'de ise Sırbistan Parlamentosunda onaylanmıştır. Anlaşmanın her iki taraf açısından önemli sonuçları olduğu söylenebilir. Sırbistan açısından bakıldığında AB üyeliği yolunda büyük bir engel olan bu sorun kısmen çözüme kavuşturulmuştur. Öyle ki AB anlaşmayı memnuniyetle karşıladığını ve Sırbistan ile müzakerelerin 2014 Ocak ayında başlamamasının öngörüldüğünü ifade etmiştir ki nitekim söz konusu müzakereler öngörülen tarihte başlamıştır. Bu durumdan oldukça memnun olan Sırbistan Başbakan Yardımcısı Aleksandar Vučić 2018 yılına kadar katılım müzakerelerini tamamlamak ve 2020'de de AB'ye tam üye olmayı hedeflediklerini ifade etmiştir. Diğer yandan bu anlaşma ile Sırbistan, Kosova topraklarının yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan ve Ibar Nehri'nin kuzeyinde bulunan Zvecan, Zubin Potok, Leposavic ve Mitrovica'nın kuzeyinde yaşayan yaklaşık 40 bin Kosovalı Sırp ve toplamda ülkedeki 130 bin Sırp nüfusun da kendisiyle bağlarını koparmasını engellemiş bulunmaktadır. Kosova açısından bakıldığında da anlaşmanın uzun vadede önemli getirilerinin olabileceği öngörülebilir. Zira AB'ne üyelik sürecindeki ilk adım olan İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasına yönelik müzakereler Ekim 2013'de başlamıştır. İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın 2014 yılın sonuna kadar yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Bu anlaşma yürürlüğe girdikten ve gerekli koşullar sağlandıktan sonra Kosova AB üyeliğine başvurabilecektir. Öte yandan Sırbistan'ın Kosova ile devletler düzeyinde bir anlaşma imzalamış olması Kosova'yı tanıma yönünde atılan önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ancak bazı kesimler Kosova içerisinde yer alan Sırpların kendi belediyelerine sahip olmasını öngören bu anlaşmayı ileride meydana gelebilecek istikrarsızlıkların kaynağı olarak da görmektedirler. Öte yandan her iki ülkenin de uluslararası alanda kabul edilebilir bir yerde olma isteği ve bu bağlamda atılan pozitif adımlar istikrar açısından umut vaat edici niteliktedir.

3.7.1.2. Diğer Balkan Ülkeleri'ne Etkileri

Eski Yugoslavya'nın dağılması sırasında Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle, Bosna Hersek de bağımsızlık yolunda referandum kararı almış, ülke genelinde yapılan ve Sırlar'ın boykot ettiği referanduma halkın yüzde 64'ü katılmış ve yüzde 99,44'ü bağımsızlık yönünde "evet" oyu kullanmıştır. Referandumun ardından Bosna Hersek, Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak, Bosna Hersek'e bağımsızlığın kapısını açan referandum, aynı zamanda 3 yıl sürecek ve yüzbinlerce kişinin hayatını kaybettiği kanlı bir savaşı da başlatmıştır. Söz konusu savaş ABD'nin etki ve yönlendirmesi neticesinde taraflar arasında imzalanan Dayton Anlaşması ile sona ermiştir. Dayton Antlaşması ile birlikte, Bosna-Hersek çoğunluğunu Boşnak ve Hırvatların oluşturduğu Bosna ve Hersek Federasyonu ile çoğunluğunu Sırların oluşturduğu Sırp Cumhuriyeti olmak üzere iki ayrı entiteye ayrılmıştır. Sırp milliyetçileri açısından Sırp Cumhuriyeti ayrı bir devlettir ve "geçici olarak" Bosna-Hersek toprakları içindedir. Daha öncede belirttiğimiz üzere Kosova'nın bağımsızlık ilanının akabinde Sırp Cumhuriyeti Parlamentosu, eğer Kosova geniş bir uluslararası tanınma elde ederse, Sırp Cumhuriyeti yetkililerine Bosna Hersek Cumhuriyeti'nden ayrılma konusunda referanduma gitme yetkisi vermiştir. Öte yandan Koştunitsa, BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihli 1244 numaralı kararının çiğnenmesi durumunda, Dayton Barış Anlaşması'nın da çiğnenebileceği tehdidinde bulunmuştur. Ancak Kosova'nın kısa bir sürede uluslararası ortamda geniş bir tanınma elde etmesi ve ABD, BM, AB gibi bölgesel güçlerin desteğini alması ve Rusya'nın da etkisiz kalması gibi nedenlerden dolayı yalnız kalan Sırbistan savurduğu tehditlerin arkasında duramamıştır. Uluslararası tutumun da etkisiyle Bosna Hersek'te ayrılıkçı hareketler ortaya çıkmamıştır.

Kosova'daki sorunun silahlı çatışmaya dönüştüğü 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren bölgesel ve küresel güçlerin sorunu ele alma ve NATO müdahalesinden sonra statü görüşmelerinin başlama sürecinin uzaması ve bağımsızlık ilanına kimi ülkelerde tedirginlik yaratmasının en önemli sebeplerinden biri Kosova'nın Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Arnavutluk ya da Makedonya ile ileride birleşme ihtimalinin bulunmasıdır. Böyle bir durumun Balkanları yeni bir ayrışma ve çatışma bölgesine dönüştüreceği düşünülmektedir. Arnavutlar Makedonya'nın kuzeybatısında,

güneyde Ohri'den Kumanova'ya uzanan bir yay üzerinde yaşamakta ve Kosova ile Arnavutluk'a komşu, Kalkandelen, Gostivar, Kiçevo, Debar gibi yerleşim yerlerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Makedonya Arnavutlarının Demokratik Partisi Başkanı Arben Caferi'nin, "Kosova'nın bağımsızlığını kazanacağı, Makedonya'da çok kültürlü etnik yapının korunmasının mümkün olmadığı ve ülkenin etnik yapıya uygun olarak parçalanması gerektiği, Kosova isminin Slav kökenli olduğu ve bu yüzden adının 'Dardaniya' olarak değiştirilmesi ayrıca bağımsız Dardaniya'nın Arnavutluk ile birleşmesi gerektiği" şeklinde 2005 yılı içerisinde yapmış olduğu açıklama, Kosova'nın bağımsızlığının Makedonya'daki olası etkilerini ve "Büyük Arnavutluk" idealine Makedonya'daki Arnavut siyasi çevrelerce verilen önemi göstermektedir (Baş, 2009:96). Ancak bugüne kadar geçen süreç bu tür kaygıların yersiz olduğunu göstermiştir.

Arnavut nüfus sadece Makedonya ve Arnavutluk'ta değil aynı zamanda Yunanistan'da da yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Yunanistan'da bulunan Arnavutların toplam nüfusunun 2,5 milyonun üzerinde olduğu ileri sürülmektedir (<http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Makale%201.html>,(11 Aralık 2008). Bünyesindeki Arnavut varlığını sistematik bir şekilde reddeden Yunanlı yetkililer, Kosova'nın bağımsızlığıyla Yunanistan'daki Arnavutların da bazı hak taleplerinde bulunabileceklerinden endişelenmektedir. Bu bakımdan Yunanistan Kosova'nın bağımsızlığı konusunda Sırpların tarafında yer almaktadır. Yunanistan'ın bu tavrının arkasında ayrıca Sırplarla tarihten gelen dostluğun ve iyi ilişkilerin yanı sıra bağımsızlığın tanınmasının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti açısından emsal teşkil edebileceği endişesi de yatmaktadır. Ancak Karatay bu endişenin yersiz olduğunu belirtmektedir. Zira KKTC Kıbrıs'tan koparılmış bir bölge değildir. Dolayısıyla esas devletin Güney Kıbrıs Rum Kesimi olması söz konusu olmadığı için KKTC'nin bağımsızlığının tanınması hakkında konuşmak anlamlı olmamaktadır. Esas devlet Rumlar tarafından yıkılmıştır, Türkler ise kurtarabildikleri bölgede kendi devletini kurmuşlardır. Bu bakımdan her ikisinin doğası farklı özellikler barındırmaktadır (Karatay, 2008:8).

3.7.2. Küresel Düzeyde Etkileri

Soğuk savaşın sona ermesi ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra hem bölgesel örgütlerin hem de bölgeyle yakından ilgili ABD, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin Balkan politikaları değişikliğe uğramıştır. Yugoslavya Federasyonunu oluşturan her bir cumhuriyetin bağımsızlık ilan etmesi ve bölgede Rusya etkisinin azalması ile söz konusu güçler Avrupa'nın arka bahçesi Balkanlar'a daha da önem atfeder olmuşlardır. Bosna Hersek savaşından sonra ikinci sınav olarak görülen Kosova sorunu ve bağımsızlık süreci yakından takip edilmiştir. Süreç ve sonrasında gelen bağımsızlık ilanı Balkanlar'a ve Kosova'ya yönelik geliştirilen politikaların uygulanabilirliğini göstermiştir.

3.7.2.1. AB Politikaları Açısından

Genel olarak AB'nin Balkanlar'a yönelik ilgisi soğuk savaşın sona ermesinden sonra artmaya başlamıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi ve Yugoslavya'nın dağılması sonrası AB için Batı Balkan ülkelerinin birliğin içine dahil edilmesi en önemli hedeflerden biri haline gelmiştir. AB'nin Soğuk Savaş sonrası Batı Balkanlar Politikası; SSCB'nin çöküşünün ardından Batı Balkan ülkeleri üzerinde siyasi ve iktisadi denetim kurmak, Soğuk Savaş'ın ardından Batı Balkanlar'da yaşanan çatışma ve savaşların önlenerek, AB'nin siyasi derinleşme ve genişleme sürecine zarar vermesini engellemek ve 1990'larla serbest piyasa ekonomisine geçen Batı Balkan ülkelerini, belli bir tarihsel sıralamayla AB içine almak şeklinde özetlenebilir. AB'nin Balkanlar politikasını geliştirmeye önem vermesinde çeşitli hususlar bulunmaktadır.. Birincisi AB'de hakim kanaate göre özgür ve bütün Avrupa ancak eski Yugoslavya'dan arta kalan ve hepsi topluca ele alınması gereken sorunlar çözülerek Balkanların tamamının Avrupa ile bütünleşmesi durumunda gerçekleştirilebilirdi. Bütünleşme gerçekleşmezse Balkanlar AB'nin sınırında fakir, istikrarsızlık ve mülteci üreten, güvenlik tüketen, terörizm ve her türlü kanun dışı faaliyetlerin yürütülmesine müsait bir bölge olarak kalabilir, Soğuk Savaş dönemindeki siyasi bölünmüşlüğünün yerini refah düzeyine dayalı bölünmüşlük alabilirdi. Balkanlardan kaynaklanacak sorunlar Avrupa'nın geri kalanının ekonomik ve siyasal güvenliğine zarar verme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, dış dünyadaki gelişmelerin AB ülkelerini olumsuz etkilemesini önlemekten hareketle ortak dış politika

mekanizmasını oluşturan AB'nin bu sorunlara büyük ilgi göstermesi doğaldır (Ulltan, 2011:501). İkincisi AB'nin dünya politikasında sözü dinlenir ve güvenilir bir aktör olabilmesi için öncelikle Balkanlardaki sorunların çözümünde liderlik kapasitesini ispatlaması gerektiği kanaatidir (Çakır ve Emiroğlu, 2009:91). Bir diğer husus ise Balkanlar Avrupa Birliği'nin enerji yolları üzerindedir. Bu bölgede meydana gelebilecek istikrarsızlıklar AB'ni doğrudan etkileme kapasitesine sahiptir. Bu sebeplerden bahisle AB Balkanlardaki istikrar ve bütünleşmeye özel önem atfetmektedir.

O dönemdeki ismiyle Avrupa Topluluğu Yugoslavya krizinin ilk aşamasında kararsız bir tutum sergilemiştir. 1991 yılı Haziran ayında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilan etmesinden sonra Federal Ordu'nun müdahalesi ile çatışmalar başladığında AT, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini bildiren bir açıklama yapmıştır. Ama İngiltere, 15 Ocak 1992 tarihinde Slovenya ve Hırvatistan'ı, 7 Nisan 1992 tarihinde de Bosna-Hersek'i tanımıştır. Almanya ise 23 Aralık 1991'de daha önce bağımsızlık ilan eden Hırvatistan ve Slovenya'yı tanımıştır. Bu bakımdan topluluk ülkelerinin siyasal açıdan farklı çıkarlara sahip olmaları, ortak bir dış politika izlenmesi teşebbüslerini başarısızlığa uğratmıştır. Yugoslavya krizinde AT için dönüm noktası Vukovar kentinin düşmesi olmuştur. Kentin Sırpların eline geçmesinden sonra AT tarafından yapılan açıklamada "koşulların oluşması halinde" Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetlerin 15 Ocak 1992'den itibaren tanınabileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede bağımsızlık ilan eden cumhuriyetlerin tanınma yeterliliklerini saptamak için Fransız hukukçu Robert Badinter başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun görevi, bağımsızlık ilan eden ülkelerin ekonomik yeterliliklerini ve insan hakları ve demokrasi bakımından içinde buldukları durumu saptamak olarak belirlenmiştir (Ulltan, 2011:501). Balkanlara yönelik politikalarında ortak bir tavır sergileyemeyen Avrupa Birliği, Maastricht Antlaşması ile yeniden yapılanma sürecine girmiş, Yugoslavya'da meydana gelen gelişmelerin İtalya, Almanya ve özellikle de Yunanistan'ı tehdit etmesi sonucu, dış politika konusunda yeni adımlar atmanın gerekliliğini görmüştür. AB, Bosna Savaşının sona ermesinden itibaren bölgeye yönelik olarak ilk girişimi, 13 Aralık 1995'te başlattığı ve Fransa'nın önerisi ile oluşturulan İyi Komşuluk ve İstikrar Süreci (Royaumont Süreci)'dir. Güneydoğu Avrupa'da istikrarı ve iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi ve bu yolla barış, istikrar, işbirliği ve demokrasi

ilkelerini benimseyerek bütünleşen Avrupa idealine katkıda bulunmayı amaçlayan bu girişime Bosna Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, AB ülkeleri, ABD ve Rusya ile AGİT katılmıştır (Dağdemir, 2004:92). Ardından 1996 yılında yine AB tarafından Dayton Anlaşması ve Yugoslavya'daki AGİT çalışmalarını tamamlamak için Bölgesel Yaklaşım Politikası başlatılmıştır. Bu politika, eski Yugoslavya coğrafyasındaki devletler ile Arnavutluk'a yöneliktir ve söz konusu politikayla bu devletler arasında işbirliğinin geliştirilmesi, ekonominin ve altyapının yeniden inşası, serbest pazar ekonomisine geçişin sağlanması için Topluluk fonlarından yardım yapılması öngörülmüştür. Bölgesel Yaklaşım politikası, AB'nin 1990'ların ikinci yarısındaki Balkan politikasında yaşanan değişimin en önemli göstergesi olmuştur. Bu yaklaşımın amacı, 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması'nın önemini arttırmak, ekonomik başarı ve politik istikrarı sağlamaktır (Terzi, 2011:1).

Öte yandan AB'nin Avrupa'nın güvenliğinde aktif bir rol almak istemesi sonucunda Maastricht Antlaşması ile getirilen üç sütunlu yapının ikinci sütunu olarak "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" (ODGP) oluşturulmuştur. Bütünleşme politikaları çerçevesinde Balkanlar 1998 yılında ODGP'ye dâhil edilmiştir. 1999 yılında yaşanan Kosova Krizi'nin ardından AB, yukarıda anılan politika ve hedefler doğrultusunda, Balkanlar'daki güvenlik sorunlarının çözümlerine yönelik eskisinden farklı bir strateji izlemeye başlamıştır. AB'nin, 1999 yılına kadar bölgede uyguladığı strateji, krizlerin ortaya çıkmasından sonra çözüm arayışlarına girmek yönündeydi. Ancak, bu strateji, Batı Balkanlardaki kriz yönetiminde yeterli olamamıştır. 1999 Kosova Krizi'nin ardından ise AB, Batı Balkanlara yönelik strateji değişikliğine giderek, bu bölgede kriz yönetiminin yerine kriz çıkmasını önleyecek araçlara ağırlık vermeye başlamıştır. Bu bağlamda AB, 1999 yılında, Batı Balkan ülkelerinin ekonomik ve siyasi açıdan AB'ye daha yakın hale gelmelerini sağlayacak ve böylelikle bölgede çatışmaları ve krizleri önleyecek "İstikrar ve Ortaklık Süreci'ni (Stabilisation and Association Process-SAP) başlatmıştır. İstikrar ve Ortaklık Süreci, ekonomik ve insani kaynaklarla, siyasi çabanın birlikte oluşturacağı uzun dönemli bir politika olmuştur. Süreç, Arnavutluk, Bosna Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Makedonya ve Hırvatistan'dan oluşan Batı Balkan ülkelerinin AB ile bütünleşme olanağı bulacağı ve her ülkenin kendi durumuna göre değerlendirileceği bir temel üzerine oturtulmuştur. Süreç temel olarak dört

aşamadan oluşmaktadır. Birinci evre, İstikrar ve Katılım Anlaşması için imzaların atılmasıdır. İkinci evre, İstikrar ve Katılım Anlaşması'nın müzakere edilmesi ve tamamlanmasıdır. Üçüncü evre, AB maddi desteği ile anlaşmanın tamamlanmasının önünü açmaktır. Son evre ise İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanarak, AB üyelik sürecinin başlamasıdır (Göknil, 2005:60). AB, 1999 yılında Batı Balkan ülkelerine yönelik olarak başlattığı İstikrar ve Ortaklık Süreci'ni bölgeye yönelik yaptığı zirvelerle desteklemektedir. Nitekim 2000 yılında yapılan Zagreb Zirvesi, AB'nin Batı Balkan ülkelerine yönelik yaptığı ilk zirve olup, bu zirveyle İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne bir dinamizm kazandırılmış ve Batı Balkan ülkelerinin AB ile daha yakın işbirliği içine girmesi amaçlanmıştır. Zagreb Zirvesi'nin en önemli sonucu, AB'ye entegrasyon sürecinde bölgesel işbirliğinin Batı Balkan ülkeleri için bir ön koşul haline gelmiş olmasıdır. 2003 yılında yapılan Selanik Zirvesi ise, AB ve Batı Balkan ülkeleri arasında yapılan ikinci önemli zirvedir. Bu zirvede kabul edilen Selanik Gündemi ile İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin daha etkin uygulanması için bazı kararlar alınmıştır. Bu kararların en önemlisi, "Avrupa ortaklıkları" sürecinin Batı Balkan ülkelerine yönelik olarak da başlatılmış olmasıdır. Her bir Batı Balkan ülkesinin durumu ayrı ayrı dikkate alınarak düzenlenen Avrupa Ortaklıkları Belgesi'yle, ilgili ülkenin kısa ve orta vadede yerine getirmesi gereken öncelikler ve yükümlülükler belirlenmektedir. Bugün itibariyle Batı Balkan ülkeleri kendi içinde aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Aday ülkeler, Karadağ, Sırbistan ve Makedonya; potansiyel aday ülkeler ise Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kosova'dır. Hırvatistan'ın ise, 1 Temmuz 2013 tarihi itibariyle AB'ye üye olmuştur.

Yukarıda anılan politika ve stratejiler doğrultusunda AB Balkanlar'ı bütünleşme sahası olarak belirlemiştir. Belirlenen kriterler doğrultusunda Batı Balkan ülkelerinin Türkiye'den önce AB üyesi olması muhtemeldir. Söz konusu ülkeler arasında AB üyeliği en uzak görünen ülke Kosova'dır. Zira Kosova konusunda AB ülkeleri arasında bölünmüşlük söz konusudur. Zira halen, AB üyesi 28 devletten 23'ü Kosova'nın bağımsızlığını tanıırken, Kosova'nın bağımsızlığı İspanya, Slovakya, Romanya, Yunanistan ve GKRY tarafından tanınamaktadır. Bağımsızlığı tanımayan bu beş AB ülkesini de nüfusuna bakıldığında azınlıkların önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Bu açıdan İspanya Bask ve Katalonya'daki yaşanan ayrılıkçı talepler, Romanya komşusu Moldova'dan ayrılmak isteyen Transdinyester bölgesindeki sorunların ileride

kendi içerisinde yoğun halde bulunan Çingene nüfusunu etkileyebilmesi ve Slovakya da tek taraflı bu bağımsızlığın hukuka aykırılığı gerekçesiyle Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacaklarını açıklamışlardır (Yürür, 2008:28). Zaten bu durumun farkında olan AB Kosova krizi esnasında sürece yönelik açıklama yapmaktan ve bağımsızlığı telaffuz etmekten kaçınmıştır. Bir başka deyişle NATO hareketinin son bulmasından sonra Kosova'nın geleceği ile ilgili AB statükocu davranmıştır. Daha önce değindiğimiz üzere NATO müdahalesinin akabinde BM Kosova'nın statüsü ile ilgili görüşmelerin yapılabilmesi yani müzakere sürecinin başlayabilmesi için demokratik ve etnik çeşitliliği esas alan bir siyasi yapı oluşturmak amacıyla sekiz alanda standartlar dizisi belirlemiştir. AB'nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama sürecinde bölge ülkelerinden yerine getirmelerini istediği başlıcaları demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kısmen de piyasa ekonomisi ile ilgili olan kriterler, BM kararıyla Kosova geçici yönetiminin statü sorunu ele alınmadan önce gerçekleştirmesi gereken kriterler olarak benimsenmiştir. Bu durumda BM'nin yürüttüğü süreç ile AB'nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama sürecinin paralel süreçler olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Çakır ve Emiroğlu, 2009:90). 2008 yılında bağımsızlık ilan eden Kosova'yı AB bir kurum olarak değil üye devletler itibariyle münferit tanıma yoluna gitmiştir. Ancak değinildiği üzere 5 AB ülkesi Kosova'yı tanımaktan imtina etmişlerdir.

Kosova'nın AB ile entegrasyon sürecinde en somut adım 29 Mart 2012'de İstikrar ve Katılım Anlaşması'nın fizibilite çalışması için hazırlanan belgenin, ülkede yeni kurulan Avrupa Entegrasyonu Ulusal Konseyi'nin toplantısında, AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu komiseri Stefan Füle tarafından Kosova Cumhurbaşkanı Atifete Yahyagil ile Başbakan Haşim Taçi'ye sunulması olmuştur. Füle, belgenin sunulmasını ardından yaptığı açıklamada fizibilite çalışmasının başlatılmasının ardından Kosova'nın AB yolunda seçim reformları, yasa hakimiyeti ve azınlıkların entegrasyonu gibi konulara odaklanılması gerektiğini belirtmiştir (Akgün, 2013:7). Gerek Sırbistan için gerek ise de Kosova için AB üyeliği yolundaki en önemli engel iki ülke arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. AB, Sırbistan'ın AB üyeliğinin Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi şartına bağlı olduğunu her fırsatta belirtmektedir. Son olarak, Sırbistan ve Kosova arasında, AB arabuluculuğunda sürdürülen müzakere sürecinin 19 Nisan 2013 tarihinde yapılan 10. turunda, Kuzey

Kosova'nın statüsüne ilişkin on beş maddelik Brüksel Anlaşması imzalanmıştır. Sırbistan'ın AB ile tam üyelik müzakerelerine başlaması ve AB'nin Kosova ile "İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasını müzakere etmeye başlaması, AB'nin diğer taleplerinin yanı sıra, söz konusu anlaşmayla da yakından ilişkilidir. Nitekim AB Komisyonu tarafından 22 Nisan 2013 günü yayımlanan iki ayrı raporda, Sırbistan'la tam üyelik müzakerelerine başlama tarihi verilmesi tavsiye edilmiş ve Kosova'nın AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nı imzalamak üzere görüşmelere başlamaya hazır olduğu kaydedilmiştir. Kosova ile AB arasındaki İstikrar ve Ortaklık Anlaşması müzakerelerine 28 Ekim 2013 tarihinde başlanmıştır. Kosova ve Avrupa Birliği arasında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (SSP) kapsamında yürütülen toplantıların üçüncü ve sonuncusu, 02.05.2014 tarihinde Kosova'nın başkenti Priştine'de yapılmıştır. Kosova Başmüzakerecisi ve AB Bakanı Vlora Citaku, SSP'nin yaz aylarında imzalanmasının beklediklerini ifade etmiştir (<http://www.memleket.com.tr/kosova-ab-iliskileri> (2 Mayıs 2014)).

3.7.2.2. ABD Politikaları Açısından

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Bloğunun dağılması, ABD'nin yeni dönemde farklı bölgelere göre farklı güvenlik stratejileri izlemesini gerektirmiştir. Zira, yeni dönemde artık ABD'nin üstünlüğüne meydan okuyacak Sovyetler Birliği gibi bir büyük güç söz konusu değildir. 1990'lara kadar Balkanlarda çok fazla etkin olmayan ABD, bölgedeki aşırı milliyetçiliklerin artması ile bölgeye yönelik ilgisini artırmıştır. AB'nin bir güç olarak yükselişini önlemek, Yeni Dünya düzeni ve Büyük Ortadoğu Projesi gibi ABD uygulamaları için Balkanlar'ın uygun bir laboratuvar olması, AB'yi siyasi denetimin yanında ekonomik açıdan da denetlemek, hem Rusya'yı hem de diğer bölgeleri denetim altında tutmak ve bu bölgelere kolay erişimi sağlamak, (Ayhan, 2008:36) Orta Asya-Hazar ve Ortadoğu Bölgeleri'nde bulunan enerji kaynaklarının Avrupa'ya aktarılması hususunda Rusya topraklarının dışında kalan en önemli doğu-batı yönlü güzergâh olan Balkanlar Bölgesi'ni kontrol edebilmek ve bu önemli transit geçiş güzergâhını Rusya'ya kaptırmamak (Tüysüzoğlu, 2011:178) gibi nedenlerle bölgeye önem vermekte ve buradaki varlığını sürdürmek istemektedir. ABD Yugoslavya'nın dağılışı sorununa uzun süre seyirci kalmıştır. Bunun en önemli nedeni

ABD'nin, Balkanlar'ın göbeğinde büyük ve güçlü bir Yugoslavya arzulamamasıdır (Tüysüzoğlu, 2011:179). Bosna Hersek krizi AB'nin bölge için yetersizliğini göstermiştir. Sırbistan lideri Slobodan Milosevic'in özellikle Bosna ve Hırvatistan'da sivil halka yönelik toplu katliam ve sürgün politikalarına karşı AB'nin çözüm üretememesi, ABD'nin dünyadaki krizleri çözebilecek yetenekte tek süper güç olduğunu gösterme fırsatını da yaratmıştır (Oğultürk, 2011:106). Öte yandan ABD'nin Balkanlar Stratejisi'nin birinci önceliği, Balkan halklarının önemli bir bölümü ile tarihsel, kültürel ve siyasal bağları bulunan ve SSCB döneminde bölgeyi siyasal ve askeri etkisi altına alan Rusya'nın Balkanlar'daki etkinliğini sınırlamak ve hatta bitirebilmektir. Bu amacına ulaşabilmek için ekonomik gücünü bir araç olarak kullanmakta, siyasal anlamda ciddi bir yumuşak güç unsuru olan AB'nin doğuya doğru genişleme sürecini desteklemektedir (Tüysüzoğlu, 2011:177).

Batılı ülkeler içinde ABD, sürecin başından beri Kosova'nın bağımsızlığının en sıkı savunucusu olmuş ve bağımsızlığın akabinde de Kosova'yı tanıdığını ilan etmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını desteklemesinin ardında, Balkanlar'da Washington'un kontrolünde olacak yeni "müttefik devlet" oluşturulması çabası olduğu söylenebilir (Yürür, 2008:27). Kosova'nın ABD açısından bir başka önemi, bölgedeki Arnavut varlığından kaynaklanmaktadır. Zira ABD'nin bu krizde aktif bir şekilde Kosovalı Arnavutların yanında yer alması, aynı zamanda bölgedeki Arnavutlarla uzun vadeli bir ittifak ilişkisine de zemin hazırlayacaktır. Bir başka ifadeyle, Avrupa Birliği'nin genişlemesi çerçevesinde düşünüldüğünde, ABD'nin bölgeden izole edilme ihtimaline karşı Kosova kartı sürekli ABD'nin elinde olacaktır (Tayyar ve Pirinççi, 2011:11). ABD Kosova sayesinde Balkanların ortasına NATO askerlerini yerleştirmiş böylece Rusya'ya bölgenin hâkimi olduğu mesajını vermiştir. ABD'nin, Kosova'nın bağımsızlığı için sıkı bir mücadeleye girmesinin nedenlerinden bir diğeri de, Rusya Federasyonu'nun Kosova konusundaki tutumudur. Değişik Rus yetkilileri neredeyse iki yıl boyunca, Kosova'nın bağımsız olmasına izin vermeyeceklerini tekrarlayıp durmuştur. Bu bağlamda süper güç ABD'nin uluslararası sistemdeki saygınlığı tehlikeye girmeye başlamıştır. Moskova'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkını Washington'a karşı bir kılıç olarak sallamaya başlaması ise, ABD'nin bu kurumu devre dışı bırakacak bir bağımsızlık stratejisine yönelmesine neden olmuştur (Türbedar ve Karadağ, 2008:54).

Kosova'ya müdahale edilmesinde ve bağımsızlık ilanında öncü rol oynaması ABD'ye bir takım kazanımlar getirmiştir. İlk olarak batı ülkelerinin liderliği konumu pekişmiş; NATO'nun güvenilirliği kuvvetlendirilerek ABD hegemonyası güçlendirilmiştir. İkinci olarak, ABD siyasi bakımdan Balkanlar'da Boşnaklardan sonra Arnavut halkı ve yöneticileri arasında da nüfuzunu artırmış; askerî bakımdan ise, Kosova'da kurulan Bondsteel askerî üssü, Avrupa'da kurulan en büyük askerî üs olarak ABD'nin bölgedeki gücünün göstergesi olmuştur (Oğultürk, 2011:116). Bu üsle Avrupa ile Orta Asya arasındaki koridoru, dolayısıyla enerji denetimini kontrolü altına almıştır. Bu yolla hem hegemonik gücünü pekiştirmiş hem de Soğuk savaş sonrasında geçiş süreci yaşayan Balkanlar üzerinde doğrudan söz söyleme hakkına sahip olmuştur (Tören, 2011:23).

Zamanlama ve içerik bakımından Bosna kriziyle karşılaştırıldığında, Kosova krizindeki Amerikan politikasının daha hızlı ve daha kararlı bir görünüme sahip olduğu ifade edilebilir. Kosova'da yaşanan krize yönelik Amerikan angajmanını tetikleyen en önemli olgu, bölgede oluşan istikrarsızlığın yayılma potansiyelinin oldukça yüksek olmasıdır. Bosna-Hersek'teki krize bölge içi veya bölge dışı güçlerin doğrudan müdahil olarak, çatışmaların tarafı olması ihtimali düşükken; Kosova'daki krizde durum farklıdır. Kosova'nın yanı sıra, Makedonya'da, Yunanistan'da ve doğal olarak Arnavutluk'ta bulunan Arnavut nüfusun olaylara müdahil olmasıyla krizin bütün bölgeyi ve dolayısıyla Avrupa'yı istikrarsızlaştırması olasılığı bulunuyordu. Ayrıca bölgedeki etnik Arnavutların dışında, Sırp'ların Ortodoks-Slav bağlantıları nedeniyle Rusya'nın, Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın, hatta Türkiye, ABD ve Slav-Ortodoks ekseninde kalan diğer güçlerin krize dâhil olması muhtemeldi. ABD'nin Kosova politikasında etkili olan bir başka unsur ise, Washington'un Bosna krizinde ilk aşamada sorunun çözümünü Avrupa'ya bırakması ve Avrupa başkentlerinin çatışmaların önlenmesi noktasında başarısız olmalarıydı. Bir diğer ifadeyle, Bosna krizi, ABD'nin küresel üstünlüğü elinde tuttuğunu ve sorunların, Avrupa'da dahi olsa Washington'suz çözülemeyeceğini göstermiştir. ABD bu nedenle Kosova krizinde inisiyatifi üstlenmekte gecikmemiştir (Tayyar ve Pirinççi, 2011:10).

3.7.2.3. Rusya Politikaları Açısından

Rusya, tarih boyunca Balkan coğrafyasını, kendi tarihi hakkı sahası olarak görmüştür. Balkanlar, Rusya'nın Doğu sorununun çözülmesinde uzun yıllar nüfuz ettiği, sonraları da Soğuk Savaş dönemi boyunca Romanya ve Bulgaristan gibi Doğu Bloğuna dahil olan devletler aracılığıyla etkinliğini sürdürdüğü bir bölgedir. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra Sırbistan hariç Balkan ülkeleri yüzünü batıya dönmüşlerdir. Bu bağlamda Rusya NATO'nun genişlemesini ve buna paralel olarak kendisinin etki alanında ABD etkisinin artmasını kendi varlığına karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. Eski Doğu Blok'u ülkelerinde birer birer NATO üslerinin açılmasını, Balkanlar ve Kafkaslardan kendisini tecrit etmeye yönelik bir girişim olarak algılamaktadır. Rusya, ABD ve AB'nin kendisini çevreleme politikasına karşı olarak Slav ve Ortodoks kimliğini kullanarak Balkanlarda etkisini sürdürmeye çalışmaktadır.

Sırbistan'ın geleneksel destekçisi Rusya Kosova'nın bağımsızlığını bölgenin istikrarı ve geleceği açısından olumlu karşılamamıştır. Öte yandan Moskova'nın başlıca endişesi Rusya'nın bizzat kendisinin değişik etnik bölgeler arasında pay edilmiş olmasıdır ve Kosova'nın bağımsızlığının Rusya'daki bazı sorunlu bölgeler için emsal teşkil edebileceğinden korkulmaktaydı. 2008 Ağustos ayında gerçekleşen Rusya-Güney Osetya savaşı Rusya'nın duyduğu endişenin ne derece yerinde olduğunu göstermektedir. Moskova'nın Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan tutumundan taviz vermemesinin diğer bir nedeni, dünyaya Rusya Federasyonu'nun önemli bir aktör olduğunu göstermeyi amaçlayan psikolojik faktördür. Soğuk Savaşın bitmesinin ardından aciz bir ülke görüntüsüne bürünen Rusya, Vladimir Putin ile birlikte dünya sistemine güçlü bir aktör olarak dönmüştür. Tek kutuplu ABD merkezli dünya söylemine karşı kendisinin de var olduğunu göstermek istemiştir. Son olarak Rusya'nın geçmişten beri gelen Ortodoks dünyanın liderliği amacı da Ortodoks bir devletin savunulmasını gerektirmekteydi (Ayhan, 2008:36). Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyeliği, Kosova'nın BM tarafından tanınmasında büyük engel oluşturmaktadır. Kosova Dışişleri Bakan Yardımcısı Petrit Selimi "Settimes"'a verdiği bir demeçte, "Rusya'nın Kosova politikası gerçeklerden çok daha geniş jeostratejik unsurlardan etkileniyor." demiştir. Selimi, Rusya'nın Kosova'nın bağımsızlığına değil, algılanan tek taraflı bağımsızlık ilanına karşı olduğunu söylemiş, ancak bu tutumun,

Rusya'nın hareketlerini etkilediğini ifade etmiştir (<http://www.setimes.com>. (04.Haziran 2014).

Öte yandan geçtiğimiz Mart ayında Kırım'ın Rusya'ya katılmasını bazı kesimler ABD'ye karşı Kosova'nın intikamı alındı diye yorumlanmıştır. Rusya lideri, Putin'in "Kırımlıların yaptıkları tam da bu kılavuza uyuyor. Kosova'daki Arnavutlara tanınan haklar Kırım'daki Ruslara, Ukraynalılara ve Kırım Tatarlarına tanınmıyor" yönündeki demeci bu türden yorumları destekler niteliktedir.

3.7.2.4. Türkiye Politikaları Açısından

Dünya tarihinde her zaman büyük devletlerin güç mücadelelerine sahne olmuş Balkanlar, Türkiye'nin dış politikası içinde özel bir öneme sahiptir. Bu durum, Türkiye'nin de bir parçasının Balkanlar'da olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, Balkanlar'da barış ve istikrarın korunması Türkiye için hayati öneme haiz bir konudur. Her şeyden önce Balkanlar Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısıdır. Türkiye ve diğer Balkan ülkeleri halkları arasında önemli akrabalık bağları mevcuttur. Diğer yandan, özellikle Balkan Savaşları sonrasında Balkan yarımadasının değişik bölgelerinden Türkiye'ye göç etmiş vatandaşlarımız bulunmaktadır. Balkanlar'da ortaya çıkan bunalımlar, Irak ve Suriye bunalımlarında olduğu gibi Türkiye'ye yönelik mülteci akımına yol açmaktadır. Türkiye'nin Balkanlardaki yeri, sadece bir bölge ülkesi olmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Her şeyden önce Türkiye sadece Balkanlar için değil, Kafkasya- Orta Asya ve Orta Doğu ekseninde veya Avrasya bütünlüğü içinde önemli bir güç odağıdır (Şenyuva, 1999:183).

Kosova'da bağımsız bir devlet kurulmasına yönelik verilen bir desteğin ileride Türkiye'ye örnek gösterilmesi korkusu, Türkiye'nin sürekli olarak Yugoslavya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü savunması sonucunu doğurmuş, bu nedenle müzakerelerde 1974 Anayasası'na benzer bir anayasa ya da daha esnek bir konfederasyon formülü temel alınmıştır. Türkiye'nin sürekli olarak iç meselesi olduğunu vurguladığı ve tüm dünyada bir terör örgütü olarak kabul edilmesini sağlamaya çalıştığı PKK'nın faaliyetlerinin bir gün uluslararası camiada Kosova'daki gibi bir bağımsızlık hareketi olarak algılanması ve bunun sonucunda dış müdahalelere açık hale gelmesi endişesi yürütülen faaliyetlerin eksenini oluşturmuştur. Bosna Hersek

sorununa yönelik sürekli olarak hava saldırısı da dâhil olmak üzere NATO müdahalesini gündeme getiren Türkiye, bu nedenlerden dolayı Kosova sorunu için herhangi bir askeri müdahale talebinde bulunmamıştır (Üzgel, 1999:231). Türkiye, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ilkesini savunurken NATO'nun bir üyesi olarak ittifakın Yugoslavya'ya yönelik hava harekâtında da etkin bir rol oynamıştır. Türkiye, NATO'nun Kosova'ya düzenlediği müdahaleyi en aktif olarak destekleyen ülkeler arasında yer almıştır. Ankara bu çerçevede İtalya'daki Ghedi Üssü'nde bulunan 17 F-16 savaş uçağını NATO'nun kullanımına vermiş, ardından Brüksel'den gelen istek üzerine Çorlu, Bandırma ve Balıkesir üslerini NATO uçaklarına açmıştır. Bu politikanın gerisinde Türkiye'nin dış politika hedeflerinin etkili olduğu söylenebilir (Gürsoy, 2008:86). BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı çerçevesinde Türkiye KFOR bünyesinde görev almak üzere, Kosova Türk Tabur Görev Kuvvetini göndermek suretiyle, bölgedeki barış misyonuna çok önemli katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin KFOR bünyesindeki askeri katılımı, başta Türk, Goralı, Boşnak, Arnavut olmak üzere tüm etnik grupların aralarındaki uyuşmazlıkları giderilmesinde, etnik problemlerin çözülmesinde, bölge insanının güvenliği başta olmak üzere eğitim, sağlık, kültür alanlarındaki eksikliklerin tamamlanması yönünde önemli katkılar sağlamıştır (Baş, 2009:75).

Türkiye, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Kosova Cumhuriyeti'ni, 18 Şubat 2008 tarihinde tanımıştır. 1999'da faaliyete geçmiş olan Priştine'deki Eşgüdüm Bürosu, bağımsızlık ilanından sonra Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiştir. İlk Büyükelçi 21 Nisan 2009 tarihinde Priştine'de göreve başlamıştır ([http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa\(20 Haziran 2014\)](http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa(20 Haziran 2014))). Bunun yanında Kosova 28 Ağustos 2008 tarihinde Türkiye'de büyükelçilik açmıştır. Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği 2008 yılından bu yana, Türkiye ile Kosova arasında siyasal alanda çok yakın ilişkiler kurulmuştur. Türkiye ve Kosova arasında pek çok alanda imzalanmış anlaşmalar da bulunmaktadır.

3.8. Mevcut Durum

3.8.1. Siyasal Hayat

Kosova bağımsızlığını ilan edince daha önceki seçimde başarı kazanan Haşim Taçi yeni bağımsız devletin başbakanı olmuştur. Rugova'nın ölümünün akabinde devlet

başkanlığına seçilen ve aynı zamanda Kosova Demokratik Partisi Başkanı olan Fatmır Sejidu ise bağımsız Kosova'nın ilk cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir. Ancak 27 Eylül 2010 tarihinde Kosova Anayasa Mahkemesi, Fatmır Sejidu'nin aynı anda hem Kosova Cumhurbaşkanı hem de Kosova Demokratik Partisi (LDK) Başkanı olarak görevini sürdürmesi nedeniyle Anayasayı ihlal ettiği yönünde bir karar vermiştir. Söz konusu kararın Kosova siyasal hayatı açısından iki önemli sonucu olmuştur. Birincisi Fatmır Sejidu Anayasa Mahkemesi kararına uyararak istifa etmiştir. İkincisi bu istifayla başlayan ve yaklaşık 1 yıl sürecek siyasal belirsizlik dönemi başlamış, erken seçimler gündeme gelmiştir.

Cumhurbaşkanı Fatmır Sejidu'nin, Eylül ayında görevden ayrılmak zorunda kalmasının ardından, seçimlerin Şubat ayında yapılmasına karar verilmiştir. Ancak, kendi partisi ve hükümet ortağı LDK'nın 18 Ekim'de hükümetten çekileceğini duyurmasıyla, meclis çoğunluğunu kaybedecek hükümetin ve Başbakan Haşim Taçi'nin önünde PDK (Kosova Demokratik Partisi) liderliğindeki hükümete mevcut haliyle güvenoyu almak ya da 45 gün içerisinde genel seçimlere gitmek gibi iki seçenek kalmıştır. Hükümet yapılan güven oylamasında 120 sandalyeli mecliste 66 oy ile yeter sayıya ulaşamayınca seçimlerin 12 Aralık tarihine alınması kararlaştırılmıştır. Seçimlere 9 etnik topluluğu, temsil eden 29 parti ve 1266 aday katılmıştır. Toplam 120 sandalyeden 20 tanesi anayasal olarak azınlıklara, bu 20 sandalyenin de 8'i ülkenin en geniş azınlık topluluğunu oluşturan Sırlara ayrılmıştır. Kendi içlerindeki sorunlar nedeniyle seçimlere 2 parti ile bir birlikten yoksun giren Kosovalı Türklere de bu çerçevede 2 sandalye garanti edilmiştir. Ancak bu kural 2 seçim dönemi daha devam edecek sonrasında terk edilecektir (<http://www.usakgundem.com> Kosova Genel Seçimleri 10 Ocak 2011).

Seçim sonuçlarına göre kayıtlı seçmenlerin % 47,5'i oy kullanmış, 712.526 oy geçerli kabul edilmiştir. Başbakan Haşim Taçi liderliğindeki PDK oyların % 34,3'ünü, milli önder İbrahim Rugova'nın kurmuş olduğu İsa Mustafa liderliğindeki LDK (Kosova Demokratik Ligi) % 23,6'sını, ilk kez seçimlere giren ve Arnavutluk ile birleşmeyi ve Batılı kurumların Kosova'yı terk etmesini savunan milliyetçi parti VV (Self Determinasyon) oyların %12,2'sini, AAK (Kosova'nın Geleceği İttifakı) % 10.1'ini, 6 partiden oluşan Yeni Kosova Koalisyonu ise oyların %7,1'ini almıştır (12 Aralık 2010 Kosova Genel Seçimleri <http://www.usakgundem.com>). 12 Aralık'ta

yapılan genel seçimlerden Haşim Taçi'nin partisi en yüksek oyu alarak birinci çıkmış fakat uzlaşa sağlanamayınca Şubat sonlarına kadar hükümet kurulamamıştır. 2011 Ocak ayı, seçimlerde tespit edilen usulsüzlük nedeniyle aralarında Mitrovitsa'nın bulunduğu birçok belediyede seçimlerin tekrarlanmasıyla geçmiştir. Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve adaylar üzerindeki tartışmalar da devam etmiştir. Uzun süren görüşmeler ve müzakereler sonucunda, 22 Şubat'ta yapılan Parlamento oylamasında Behçet Pacolli ülkenin yeni Cumhurbaşkanı seçilmiş ve aynı oturumda Haşim Taçi Bakanlar Kurulu listesini açıklayarak güvenoyu almıştır. Böylece aylardır süren siyasi krize nokta koyulmuştur. Fakat siyasetteki bahar havası çok uzun sürmemiştir. Bu kez, ülkenin yeni Cumhurbaşkanı Pacolli hakkında seçim esnasında parlamentoda gerekli olan üçte ikilik çoğunluğun mevcut olmamasından kaynaklanan sıkıntı nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır. 28 Mart Pazartesi günü Mahkeme'nin oybirliğiyle cumhurbaşkanının seçilmesinin anayasaya aykırı olduğuna karar vermesiyle, Kosova ikinci kez cumhurbaşkansız kalmıştır. Konuyla ilgili oldukça 'tecrübe kazanmış' olan Kosovalı siyasiler, süreci öncekilere kıyasla daha hızlı işleterek takip eden 10 gün içerisinde Kosova'nın ilk kadın cumhurbaşkanı olan Atife Yahyaga'yı seçmiştir (www.usak.org.tr ,14.Eylül.2012)

ABD ve Türkiye'nin yanı sıra 23 ülkenin de yer aldığı ve başkent Priştine'da yapılan Uluslararası Yönetim Grubu toplantısı 11 Eylül 2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Toplantının ardından Kosova Başbakanı Haşim Taçi ve Uluslararası Ofis eski Şefi Pieter Faith ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Arnavutça konuşan Pieter Faith, Kosova'nın gözetimli bağımsızlığının resmen sona erdiğini açıklamıştır. "Bizim yeni vizyonumuz net; NATO ve AB üyeliği" diyen Başbakan Taçi, tüm komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmak istediklerini, buna da Sırbistan'ın da dâhil olduğunu ifade etmiştir. Taçi, Sırbistan ile ilişkilerin normalleşmesinin hem Kosova hem de bölgenin barış ve istikrarı için önem arz ettiğini de söyleyerek tam bağımsız ülkenin komşularıyla ilişkilerinin normalleşmesi gerektiğini ifade etmiştir (www.samanyoluhaber.com 12 Eylül.2012).

Kosova parlamentosu, 7 Mayıs 2014 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul toplantısında, kendini feshetme kararını almıştır. Yapılan oylamada, toplantıya katılan 115 milletvekilinden 90'ı, parlamentonun feshedilmesi için "evet" oyu kullanmıştır. Ayrıca erken genel seçimlerin de 8 Haziran 2014 tarihinde düzenlenmesi kararı

alınmıştır. Parlatentonun kendini feshetmesinin nedeni olarak Kosova Sırplarının, Kosova Silahlı Kuvvetleri'nin kurulması için oy kullanmayı reddetmesi gösterilmiştir (<http://turkish.ruvr.ru/news/Kosova-parlamentosu-kendini-feshetti> (7 Mayıs 2014). 8 Haziran 2014 tarihinde yapılan seçimlerde Taçi liderliğindeki Kosova Demokratik Partisi (PDK) oyların yüzde 30'unu almıştır. PDK'yı yüzde 26 ile Kosova Demokratik ligi (LDK) takip etmiştir. Böylece Kosova Başbakanı Haşim Taçi, üçüncü kez genel seçimleri kazanmış oldu (<http://www.euractiv.com.tr> (10 Haziran 2014).

3.8.2. Tarihsel Bağlamda Etnik Yapı

2012 Eylül ayında Kosova'da yapılan nüfus sayımı sonuçları Priştine'de düzenlenen "Kosova'da nüfus ve hanelerin sayımı" konulu uluslararası toplantıda açıklanmış bulunmaktadır. Konferansta açıklanan sonuçlara göre Kosova'nın nüfusu 1 milyon 739.825' dir. Bu rakama, Sırpların çoğunlukta olduğu Kosova'nın kuzeyinde nüfus sayımının yapılmasını reddeden Mitroviça şehrinin kuzey bölümü, Leposaviç, Zveçan ve Zubin Potok belediyeleri dahil edilmemiştir. Bu sonuçlara göre etnik yapı itibariyle Kosova'da nüfusun yüzde 92.93'ü Arnavutlar oluşturmaktadır. Sırpların oranı yaklaşık %3 iken %3'ü Türkler ve diğer halklar oluşturmaktadır (<http://kosovaport.com>. 21. Eylül 2012).

Tarihsel süreç içerisinde değindiğimiz gibi Kosova'nın etnik yapısındaki oransal nüfus değışkenlik arz etmiştir. Bölgeye Sırpların hakim olduğu dönemde Arnavut nüfusu genellikle çoğunluğu oluşturmakla birlikte Sırp nüfusun oranı hayli yüksek olmuştur. Osmanlı egemenliğinde ve Arnavutların bölgeye hakim olduğu dönemlerde ise Sırp nüfusunda önemli bir azalma seyri görülmektedir. Sırplar bu durumu etnik temizlik hareketi çerçevesinde Sırpların katledilmesi ve yerlerinden sürülmesi olarak nitelemişlerse de Sırp nüfusundaki değışkenliğin tek sebebi bu değildir. Elbette Arnavutlar ülkelerine geri döndüklerinde birçok yeri tarihsel sahiplik bağlamında kontrol altına alarak buradaki Sırpların yer değıştirmesine neden olmuştur. Ancak Balkanlar'ın ekonomik açıdan en geri kalmış bölgesi olan bu coğrafyada ekonomik etkenler ve Arnavut nüfus artış oranının yüksekliği göz ardı edilmemelidir. Kaldı ki etnik temizlik hareketinin en göze çarpan örneğini bizzat Sırplar Bosna'da göstermişlerdir. Sırpların Kosova üzerindeki tarihsel tezi bilindiği üzere Orta Çağ Sırp

Devleti'ne dayanmaktadır. Duşan İmparatorluğu'nun merkezi olarak kabul edilen Kosova, Sırlar için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir bölgedir. Tarihin herhangi bir döneminde belirli bir coğrafyada bulunmuş olmak günümüzde de o bölgenin sahipliği konusunda hak sahibi olmayı gerektirmese de Arnavut tarafı, Sırlar'ın tezine kendi tezleriyle cevap vermektedirler. Arnavut tarafına göre ataları Sırlar'dan çok daha önceleri Balkanlar'a ve Kosova'ya yerleşmişlerdir. Burada kimin haklı olduğunu irdelemek yerine bugün nüfusun büyük bölümünü oluşturan Arnavutların tarihsel geçmişine değinmek faydalı olacaktır.

Arnavutların atalarının kim olduğu konusunda yapılan araştırmalar iki kabile üzerinde yoğunlaşmaktadır: Traklar ve İllirler. M.Ö. 5. Yüzyılda Heredot'un yazdığı "Tarih" adlı eserinden Klasik Yunan şehir devletlerinin hemen kuzeyinde ve doğusunda yaşayan ve Balkan tarihinin en önemli halklarından biri olan Trak kabilelerinin yer aldığı anlaşılmaktadır (Wachtel, 2009:31). Ege'den Tuna'nın kuzeyine uzanan topraklarda nehrin doğu tarafına yerleşmiş olan Traklar ya da Trakyalıların yanında Morova Vadisinden Adriyatik Denizi'ne uzanan bölgede yaşamış İlliryalıları ya da İllirler coğrafya açısından önem arz etmektedirler. Birer Demir Çağı medeniyeti olan bu halkların her ikisinin de kabile olarak örgütlendikleri bilinmektedir (Jelavich, 2009:4). Antik Yunan döneminde kıyı bölgelerde kurulan ve genişlemeye çalışan Yunan kolonileri Trakların direnişiyle karşılaşmışlardır. M.Ö. 6. Yüzyılda Perslerin Yunan şehir devletlerine saldırılarına müteakiben Trak topraklarında yer aldığı görülmektedir. M.Ö. 479'da Perslerin kesin yenilgisiyle Trak topraklarını terk etmesiyle Traklar Odris Krallığı adında örgütlü bir devlet kurmuşlardır. Ancak bu devlet Makedonya Krallığı ve takiben Roma İmparatorluğu döneminde ortadan kalkmıştır.

İllirilerin yaşadıkları bölge ise Epir'den başlayıp Drina ve Sava nehirlerine kadar uzanan bugünkü Arnavutluk, Dalmaçya, Kosova, Karadağ ve Bosna Hersek'i kapsayan bir bölge olarak ifade edilmektedir (Türkoğlu, 2001:104). Bizans kaynaklarında bu halka ilk atıf Albion veya Arbonit olarak 11. Yüzyılda rastlanmaktadır. Söz konusu adlandırmanın bir İllir Kabilesi olan Albion'dan geldiği ifade edilmektedir (Karatay, 1998:29). M.Ö. 4. yüzyıl İllir Devletlerinin başladığı bir aşamadır. M.Ö.425'te Arnavutluk'un güneyinde bulunan İşkodra merkezli İllirya Devleti'ni kurulmuştur. Söz konusu devlet Kral Bardhylli döneminde toprakları Dalmaçya'dan Makedonya'ya ve

Kuzey Epir'e kadar genişletmiştir. Trak devletinde olduğu gibi 4. Yüzyılda Makedonya hâkimiyetine girmişlerdir. Ancak Traklar'dan farklı olarak asla Yunan uygarlığı içerisinde eriyip gitmemişlerdir (Wachtel, 2009:33). Makedonya hâkimiyetinin İskender'in ölmesi ile son bulmasıyla M.Ö. 168'de Roma İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir. 6. Yüzyıla kadar Roma hâkimiyeti döneminde klasik Roma kültürünün etkisi altına girmiştir. Buna karşılık İliırya topraklarının dağlık kuzey bölgesinde daha kapalı bir yaşam süren İliıryalı kabileler Roma kültüründen etkilenmeden kalabilmişlerdir. Roma İmparatorluğu 395'te ikiye ayrılınca İliırya Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmış ancak dinsel olarak Roma Katolik Kilisesi'nin etkisinde kalarak Hristiyanlığı benimsemiştir.

M.S. 6-9. yüzyıllar arasında İliırya topraklarına akan Slav göçü bu bölgeye önemli siyasal, ekonomik ve kültürel değişimleri de beraberinde getirmiştir. Roma İmparatorluk düzeninin belirlediği sosyal yapının yerinin barbar toplumsal düzene bırakması ile birlikte bölgede göçebelere özgü ilkel bir toplumsal düzen kurulmuş kölelik sistemini yerine özgür köylüler geçmiştir. Bu da kuşkusuz kabile tipi örgütlenmeyi daha belirgin hale getirmiştir (Hamza, 2007:262). Kısa süren Bulgar hâkimiyeti sonrası 9.yüzyıldan itibaren Bizans etkisi altına girmiştir. 12. yüzyılda Bizans'ın çözülmeye başlamasıyla birlikte yeniden tarih sahnesine çıkan İliırlar, Albanoi ve Arainiti kabilelerinin öncülüğünde buldukları bölgenin özerkliğini ilan etmişlerdir. Bahsettiğimiz üzere Bizans kaynakları ilk defa bu dönemde bu halka Arnavut ismiyle atıfta bulunmuştur.12. yüzyıldan itibaren Arnavut olarak nitelenen bu halkın Slav topluluklarından önemli farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılardan ilki Slavcadan oldukça farklı konuştukları ya da kullandıkları dildir. Bir başka ayırt edici özelliği ise Kuzey ve Güney bölgelerde yaşayan nüfus arasındaki kültürel farklılıklardır. Bu farklılığın temel nedeni ise yüzyıllar boyunca bölgenin çeşitli istilalara uğramış olmasıdır. Dağlık kuzeyde yaşayan ve coğrafî özelliklerden dolayı dış güçlerin tam hakimiyet kuramadığı ve "Geg" olarak anılan kabileler; Slav göçünün yol açtığı nüfus karışımı ve ardından Bizans yönetiminin getirdiği feodal ilişki biçiminden etkilenen ve "Tosk" olarak anılan kabileler bahsettiğimiz farklılığı yansıtmaktadır. Kuzey ve güney arasındaki bu farklılaşmaya rağmen her iki bölgedeki halk kendisini kartalın oğlu anlamına gelen Arnavutça Şkipter ortak adı ile tanımlamayı sürdürmüşlerdir (Hamza, 2007:268).

Balkan tarihi üzerine yapılan çalışmalarda bugünkü Arnavutlar İllirya kökenli bir halk olarak tanımlanmakta ve kökenlerinin Balkan yarımadasına en erken gelip yerleşmiş toplumlardan biri olan İlliryalılar'a dayandığı kabul edilmektedir. Genel kanı olarak bugünkü Arnavutların (Kosova Arnavutları dahil) atalarının İllirya toplumu olduğu kabul edilse de bunun aksini ileri süren tezler de mevcuttur. İlk teori Arnavutların genel görüşünün aksine Traklar'dan geldiği yönündedir. Kimi araştırmacılar bu tezi coğrafi yerleşim alanlarını dikkate alarak çürütürler. Örneğin İlliryalıların yaşadığı bölge Arnavutluk'u ve Yugoslavya'nın büyük bölümünü kaplamakta Trakyalılarda Bulgaristan ve Makedonya'nın bir kısmına yayılmıştı. Ancak sadece yerleşim alanı dikkate alınarak yapılacak bir değerlendirme eksik olacaktır. İllirlerin Arnavutluk bölgesinde yerleşmiş olduğundan bahisle bugünün Arnavutlarının atalarının sayılması bugün batı Anadolu'da yaşayan yerli halkın Yunan medeniyetinin bir ürünü olduğu ironisine benzemektedir. Dolayısıyla ilk yerleşim alanı tek başına yeterli bir delil değildir. Bu bağlamda iddiaların somutlaştırmak isteyen araştırmacılar dilbilimsel incelemelere eğilmiştir. Gerçekten de yüzyıllar öncesi konuşulan dil, birçok halkın geçmişi hakkında daha tatmin edici veriler sunmaktadır. Ancak tarihçi Malcolm'un da belirttiği üzere İllirya dilinde yazılmış bir metin bulunmadığı gibi Trakça olduğu iddia edilen birkaç metnin anlamı çözülememiştir. Bu bağlamda coğrafi yer adları araştırmacıların dikkatini yönelttiği bir başka alan olmuştur. Eski Çağlarda Kosova'nın Arnavutça "dardhe" (armut) kelimesine benzeyen Dardania olarak anılması gibi Arnavutça sözcükler ile İllirya dilindeki adlar arasında saptanmış akla yakın bağlantıların Trakçayla arasında saptanmış olanlardan daha fazla olduğu söylenebilir (Malcolm, 1999:58). Diğer taraftan Arnavutların kökenini Traklara dayandıran teoriyi savunanlar bir Trak kabilesi olan Bessi Kabilesine işaret ederler. Alman araştırmacı Gottfried Schramm'a göre 9. Yüzyıl başlarında Besi Kabilesi muhtemelen henüz pagan olan Bulgar Hanlarının Hıristiyanlara yönelik baskısından kaçmak için Bulgaristan'ın batısındaki anayurdunu bırakıp Arnavutluk bölgesinin kuzeyine yerleşmiştir (Malcolm, 1999:62). Dolayısıyla Arnavutluk bölgesinde sadece İllirler değil hatta ezici çoğunlukla Traklar da yaşamaktaydı. Ancak Hristiyanlığı benimseyen Arnavutların dini işlerinde Latinceyi, Bessi kabilesinin ise Hıristiyanlığı çeviriler üzerinden öğrenmiş olduğu bulgusu Schramm'ın kuramını doğrulamamaktadır.

Bugün kullanılan Arnavutçanın İllir diline benzeyip benzemediği ya da Slav istilaları neticesinde İllir dilinin Slavcayla etkileşip günümüze ulaştığı gibi noktalar net olmasa da tarihsel süreç Arnavut tezini yani İllir kökenli olduklarını haklı çıkarmaya yakındır. Ancak bahsettiğimiz üzere ilk yerleşim alanlarının sadece bugünkü Arnavutluk değil bunun yanında Hırvatistan, Bosna Hersek, Dalmaçya'yı da kapsaması bu ülke halkları açısından da kafa karışıklığına neden olmaktadır. Ancak söz konusu ülke halklarının bir İllir Tezi olmadığı düşünüldüğünde durum biraz daha rahatlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra Arnavutlar özellikle Kosova Arnavutları kendilerinin İllirlerin soyu olarak lanse edilmesinden hoşnut gözükmemektedir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze dek Balkanlarda 'ki sorunlar genel olarak milliyetçilik kavramı etrafında şekillenmiştir. Sınırların milliyet esasına göre çizilemediği bölge her daim kaynayan bir kazan olmuştur. Tarihsel süreçte yalnızca Osmanlı hâkimiyeti dönemi görece sakin, istikrarlı bir dönem olmuştur. Osmanlı barışının sona ermesinin müteakip 20.yüzyılda yaşanan sıcak ve soğuk çatışmalar Balkanlar'ı çıkar mücadelelerinin yaşandığı bir alana çevirmiştir. Uzun yıllar birlikte yaşama noktasında problem yaşayan Balkan ulusları çeşitli birlik denemelerinde bulunmuş ancak Sovyet etkisinin azalması ve milliyetçi fikirlerin tesiriyle uzun süreli bir barış ortamı sağlanamamıştır. Bu anlamda yakın tarihin en kanlı ve çetin mücadeleleri Bosna Hersek ve Kosova'da yaşanmıştır. Kosova sorunu uluslararası gündeme 90'lı yıllarda taşınmış olsa da aslında temeli çok eskilere dayanmaktadır. Zira Arnavut-Sırp mücadelesinin ana eksenini Kosova'nın sahipliği konusu oluşturmaktadır ve bu noktada her iki tarafında çok eskilere dayanan kendilerine özgü savları bulunmaktadır. Bugün Kosova'nın bağımsızlığını bir türlü kabullenemeyen Sırlar ve onurlu bir mücadele sonucu bağımsızlığa ulaştıklarını düşünen Arnavutlar Kosova bölgesini tarihsel olarak kendilerine ait bir yer olarak görmektedirler. Bu bağlamda Kosova üzerinde tarihi hak sahibi olma, Kosova'yı vatan olarak görme ve her iki tarafın diğerini işgal eden, zulmeden olarak görmesi Kosova sorunsalını açıklayabilecek anahtar kelimelerdir.

Kosova üzerinde tarihi hak sahibi olmak üzerine ileri sürülen düşüncelerin temelinde bölgeye ilk önce gelme ve oraya sahip olma fikri yatmaktadır. Her iki tarafta bu bağlamda bölgeye ilk önce kendilerinin geldiğini ileri sürmektedir. Çalışmamızda da belirttiğimiz üzere Slav kökenli olan Sırlar M.S. 5. ve 6. Yüzyıllardaki akınlarla birlikte Balkanlar'a gelmişlerdir. Ancak bu dönemde Sırlar Kosova'da değil bugünkü Çek toprakları ile Saksonya'da üslenmiş olup Kosova'ya gerçek anlamda yayılmaları 12. yüzyılın sonlarında olmuştur. Bahsettiğimiz üzere Kosova'nın kuzey batısında yer alan Rascia bölgesinde kurulan Sırp Nemanja Hanedanlığı ilerleyen zamanlarda topraklarını güneye doğru genişleterek Kosova'yı da içine alan bir devlet haline gelmiştir. Kosova'nın ele geçirilmesiyle Ortaçağ Krallığının merkezi Prizren'e nakledilmiş ve 1459 yılında yıkılana kadar da Kosova'da varlık göstermiştir. Bunun yanında 1219 yılında bağımsızlık (otokefallik) kazanan Sırp Ortodoks Kilisesi

patrikhanelerini Kosova'nın İpek (Pec) şehrinde kurmuşlardır. En parlak dönemimi Çar Duşan döneminde yaşayan Ortaçağ Sırp Krallığı sınırlarını Tuna'dan Korinthos körfezine kadar genişletmiştir. İşte bu sınırlar ve patrikhanenin ve aynı zamanda yerleşkelerin merkezinin Kosova olması nedeniyle Sırp tarih hak iddiasında bulunmaktadır. Arnavutlar Sırp'ların bu iddialarına kendi tezleriyle cevap vermektedirler. Onlara göre Arnavutların ataları Sırp'lardan çok daha önceleri Kosova'ya gelip burayı yurt edinmişlerdir. M.Ö. 3 binli yıllarda bölgeye gelerek bugünkü Kosova ve Güney Sırbistan'da M.Ö. 284'de bir devlet kuran ve Friglerin kalıntısı olduğu sanılan Dardanlar, eski çağda Batı Balkanlar'da değişik milletlerden oluşmuş İllirler ve bugünkü Trakya'ya adını veren Traklar Arnavutların ataları olarak kabul edilirler ve bu noktada bölgeye Sırp'lardan daha önce geldikleri açıktır. M.S. 6. ve 7. yüzyıllarda gerçekleşen Slav akınlarından etkilenen Kosova bölgesi bu dönemde Slavlaşma süreci yaşamıştır. Bu dönemde yerli halk olarak kabul edilen İllir ve Dardanlar'ın istilalar sonucu Kuzey Arnavut topraklarına çekildikleri bilinmektedir. Ne var ki tarihi hak kavramı ülke kazanımı açısından uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukta muteber değildir. Örneğin BM, Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etme gerekçelerinden biri olan Irak'ın Kuveyt'e tarihi hakkı olduğu savını geçerli görmemiş ve Irak'ı saldırgan devlet olarak ilan etmiştir.

Her iki taraf da Kosova'yı asli vatanları olarak görmektedirler. Vatan ya da anayurt algısı tarihi hak sahipliği iddialarının bir uzantısıdır. Sırp'lar Ortaçağ'a atfen Kosova'yı asli vatanları ya da Büyük Sırbistan'ın parçası olarak görmektedirler. Kosova'nın Ortaçağ'dan bugüne algılarda kalması aşırı Sırp milliyetçiliğinin bir göstergesidir. Sırp'lar bu algıyı hep canlı tutmuşlardır. Örneğin Ortaçağ Sırp Krallığının ortadan kalkmasından sonra Osmanlı idaresi altında Sırp milliyetçiliği dinden beslenmiş, milliyetçiliğin öncülüğünü bu dönemde Sırp Ortodoks kilisesi yapmıştır. Sırp devletinin olmadığı dönemde bu boşluğu dolduran kilise milli benliğe hitap ederek canlı tutmuştur. Osmanlı etkisinin son bulmasının akabinde Sırp Peter Alexander'ın krallığında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuş ve bu ilk birlik denemesi kısa süreli olmuştur. Arnavutlar krallık dönemini Kosova'nın işgali olarak adlandırır. Bu dönemde Sırp politikaları Arnavutların iddialarını doğrular niteliktedir. Örneğin toprak reformu çerçevesinde Arnavutlara ait topraklar istimlak edilerek bölgeye gönderilen Sırp ve Karadağlı ailelere bu topraklar dağıtılmıştır. Böylelikle Arnavutlar topraksız

birakılarak göç etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında İtalyan ve Alman işgali altında Arnavutluk'la birleşen Kosova 1945 yılında kurulan Demokratik Federal Yugoslavya Cumhuriyeti çatısı altında tekrar Sırbistan'ın parçası haline gelmiştir. Tito önderliğinde kurulan bu yeni birlikte Kosova bir cumhuriyet olarak kabul görmemiştir. Ancak dile getirilen talepler ve haklı istekler ılımlı lider Tito tarafından kabul görmüş ve 1974 yılında Kosova'ya kurucu cumhuriyetlere benzer yetki ve özerklik verilmesini sağlamıştır. Sırpların milli benliklerinin, tarihlerinin, dinlerinin ve kültürlerinin geleneksel olarak beşiği olarak kabul ettikleri Kosova'ya 1974 yılında özerklik verilmesi Sırp milliyetçileri tarafından Sırbistan'ın parçalanması olarak algılanmıştır. Bu uygulama Osmanlı döneminde canlı tutulan, Tito döneminde bastırılan Sırp milliyetçiliğinin yeniden canlanmasına neden olmuştur. Tito'nun ölümünden sonra Ivan Stanboliç dönemi canlanan Sırp milliyetçiliğinin Arnavutlar ve diğer cumhuriyetler üzerindeki tahakkümünü temsil etmektedir. Kosova'ya 1974 anayasası ile verilen yetkiler geri alınırken Sırp baskısı, Hırvatistan'ın, Slovenya'nın birlikten olaylı bir şekilde ayrılmasına Bosna Hersek'te ise üç buçuk yıl süren bir insanlık trajedisine neden olmuştur.

İşaret ettiğimiz üzere 90'lı yıllar üzere Kosova sorunun uluslararası bir hal aldığı dönem olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 1160 sayılı Kosova sorununa yönelik kararı sorunun uluslararası alandaki ilk yansıması olmuştur. Bundan sonraki süreçte Arnavutlar ve Sırp arasındaki silahlı çatışmalar, uluslararası toplumun artan tepkisi ve Sırp tarafının göstermelik tavizleri söz konusu olmuştur. Artan Sırp mezalimi 24 Mart 1999 tarihinden itibaren 78 gün sürecek NATO hava kampanyasına neden olmuştur. 78 gün sonunda Sırp tarafı NATO'nun şartlarını kabul etmiş ve imza edilen Askeri Teknik Antlaşma ile Kosova BM'nin kontrolünde uluslararası askeri ve sivil misyonun idaresine bırakılmıştır. Bu idare altında Kosova kendi ulusal birimlerini inşa etmiştir. Bu gelişmeler ışığında yeni bir sürece girilmiştir. Bu süreçte Kosova'nın statüsünün ne olacağı yönünde görüşmelerin, müzakerelerin yapıldığı uluslararası bir süreç olmuştur. Kosovalı Arnavutlar tam bağımsızlık üzerinde ısrarcı davranırken Sırp tarafı bağımsızlığa varmayan özerklik seçeneğini ortaya koymuştur. BM özel temsilcisi Martti Ahtisaari 2 Şubat 2007 tarihli çözüm öneri paketinde Kosova'ya uluslararası denetim altında bağımsızlık verilmesi gerektiğini ortaya koyarken bu öneri Sırbistan ve onun geleneksel destekçileri Rusya ve Çin tarafından şiddetle reddedilmiştir. ABD, AB

ve NATO gibi bölgesel güçlerin desteğini arkasına alan Kosova, Haşim Taçi'nin başbakan, Fatmır Sejdiu'nun devlet başkanı olarak seçildiği seçimlerin akabinde 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Geçtiğimiz yıl yapılan açıklama ile uluslararası denetimin son bulduğu ve Kosova'nın her şeyiyle tam bağımsız bir ülke olduğu ilan edilmiştir. Böylelikle Sırp tahakkümü karşısında bağımsızlığını ilan eden Arnavutlar aynı zamanda Büyük Sırbistan projesini de geçersiz kılmışlardır. Bağımsızlığı bir türlü kabullenemeyen Sırp'ların uluslararası girişimleri de neticesiz kalmıştır. Bugün Balkanlar'ın en genç ülkesi olan Kosova mali kaynaklarını etkin ve etkili kullanma yolunda adımlar atarak geleceğe daha güvenli bakama yolunda ilerlemektedir. 2009 yılında IMF'ye üye olan Kosova AB ile İstikrar ve Ortaklık Süreci müzakerelerine ise 2013 Ekim ayında başlamıştır. Kosova'nın AB üyelik sürecinde önündeki en büyük engeli Sırbistan ile ilişkiler ve AB içerisinde bağımsızlığını tanımayan 5 üye ülke oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, E., (2006), “Osmanlı İdaresinde Yunanistan”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.332-339.
- Akgün, S., (2013), “Kosova’nın Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri”, *Uluslararası Avrasya Stratejisi Dergisi*, S:2, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı, ss. 1-14.
- Akman, H., (2006), *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ. Kültür Sanat, İstanbul.
- Akman, H., (2006), *Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk’un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Aktepe, M. (2002), “Kosova”, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 26, Ankara, ss.217-219.
- Alkan, N., (2007), “Yugoslavya’nın Dağılması”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.21-43.
- Altuğ, Y., (2000), “Sosyalist Ülkelerde Yabancı Sermaye”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C.13, S.1, Ankara, ss. 41-55.
- Aral, İ., (1999), *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Siyasal Kitabevi, Kırıkkale.
- Armaoğlu, F., (2010), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Armaoğlu, F., (1984), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, C.1., Alkım Yayınevi, İstanbul
- Aydın, M., (2002), “Tuna Bulgar Tarihine Genel Bir Bakış” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.11, Denizli, ss. 116-126.
- Ayhan, H., (2008), “Kosova’nın Bağımsızlığının Doğallığı”, *2023 Bağımsız Kosova Dergisi*, S.83, Ankara ss.30-38.
- Bajrami, A., (2001), *Kosova’s Law Transition*, Priştine Üniversitesi Yayınları, Priştine.
- Balla, Ş., (2008), *Yeni Bir Kosova’nın Doğuşu*, Zeus Kitabevi, İzmir.
- Banac, I., (1997), “Sırbistan’da Milliyetçilik”, (Çev.), G. Özcan, (Ed.), K. Soybaşı, G.Özcan, *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar* içinde, Bağlam Yayınları, İstanbul, ss.87-116.
- Baş, N., (2009), “Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2007), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti*, Yayın No: 87, İstanbul.
- Bayilloğlu, U. (2011), “Uluslararası Adalet Divanı Kosova’nı Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı mı?”, *TBB Dergisi*, S.92, Ankara, ss.287-311.
- Bora, T., (1995), *Milliyetçiliğin Provokasyonu*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bozbora, N., (2006), “Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.568-588.

- Caferoğlu, A., (1968), *Eski Uygur Sözlüğü*, İstanbul.
- Castellan, G., (1995), *Histoire des Balkans*,(Çev.), A.Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Celalettin, Y., (2008), “Balkanlaşan Eski Yugoslavya’daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova”,*2023 Bağımsız Kosova Dergisi* ,S.83, ss.4-12.
- Çakır, M.F., H., Emiroğlu, (2009), “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB’nin Liderliği: Kosova’nın Nihai Statüsü Meselesi (1999-2005)”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 5, No 17, Kırıkkale, ss. 85-106
- Çalış, Ş., (2004), *Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Çoban, F., (2011), “Kosova Meselesi ve Çin’in Tutumu”, *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.169-175.
- Dağdemir, E.U., (2004), “Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ocak 2004, 59- 1, ss. 92- 93.
- Davutoğlu, A., (2011), *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Nobırdallı, N., B. Selim, (1997), *Çağdaş Bir Önder Tito Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya*, Tan Kitabevi, İstanbul.
- Oran, B., (2001), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Emiroğlu, H., (2001), “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, (Ed.), Ö.Lütem, B. Demirtaş, *Balkan Diplomasisi* içinde, Asam Yayınları, Ankara, ss.103-130.
- Emiroğlu, H., (2007), “Kosova’nın Statü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları”, *Global Strateji Enstitüsü Dergisi*, Uşak, Yıl 2, Sayı 8,ss.64-81
- Emiroğlu, H., (2006), *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, Orient Yayınları, Ankara.
- Enver, H., (1998), “Kosova Krizi Hukuki ve Siyasi Boyutu”, *Avrasya Dosyası*, C.4, S.2, Ankara, ss.221-230.
- Ercan, Ş., (2008), *Tarih*, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul.
- Eren, H., (1987), *Balkan Ülkelerinde ve Macaristan’da Türkoloji Çalışmaları*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erol, M., Aydın, A., (2006), “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, (Ed:), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.641-665.
- Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, (2009), *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri*, Ankara.
- Genelkurmay Başkanlığı, (1979), *Balkan Harbi 1912-1913*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- Geray, C., (1962), *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

- Göknil, E., (2005) *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturma Sürecinde Batı Balkanlar*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürkan, İ., (1997), *Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar*, Türkiye Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gürkan, İ., (1993), “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar”, *Ortadoğu Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları*, İstanbul, ss.127-178.
- Gürsoy,M., (2008), *Kosova'nın Balkanlar'daki Jeostratejik Ve Jeopolitik Konumu Ve Kosova'daki Türk Varlığının İncelenmesi*, Harp Akademileri Komutanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hamza, A., (2007), “Makedonya Arnavutları”, (Der), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.257-267.
- Işıklı, A., (1983), *Kuramlar Boyunca Yugoslavya ve Özyönetim Deneyi*, Alan Yayınları, İstanbul.
- İnbaşı, M., (2003), “Türklerin Balkanlara Yerleşmesi”, (Ed.), E., Türbedar, *Balkan Türkleri*, ASAM Yayınları,ss.1-17 Ankara.
- İnalçık, H., (1954), *Fatih Devri Üzerine Tedkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İslam Ansiklopedisi, (1988), *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul.
- Jelavich, B., (1999), *History of The Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centruies* (Çev.), H.Koç, İ. Durdu, Küre Yayınları, İstanbul.
- Jelavich, B., (1999), *History of The Balkans: Twentieth Centruies* (Çev.), Z. Savan, H. Uğur, Küre Yayınları, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ., (1998), *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, Ankara.
- Karatay, O., (1998), *Kosova Kanlı Ova*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Karatay, O., (2006), “Ortaçağ Bosna Devleti”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.152-164.
- Karatay, O., (2006), “Osmanlı Hakimiyetinde Karadağ”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.361-369.
- Karatay, O., (2007), “Karadağ'daki Siyasal Gelişmeler”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.64-77.
- Karatay, O., (2008), “Kosova: Bağımlı Bir Bağımsızlık İle Nereye”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 16, İzmir, ss.1-12.
- Karpat, K., (2004), *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Yayınları, Ankara.
- Kaya Ülger, İ., (2003), *Yugoslavya Neden Parçalandı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kenar, N., (2005), *Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Koka, Ş., (2006), “İkinci Dünya Savaşında Balkanlar”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.655-683.

- Koka, Ş., (2007), “Sosyalist Yugoslavya Dönemi”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.11-20.
- Koloğlu, O., (1993), *Osmanlı Döneminde Balkanlar*, Ortadoğu Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kosova Vilayet Salnamesi*, (2000), Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul.
- Kut, Ş., (1998), “Kosova Milliyetçiliğın K r Düğümü”, *Foreign Policy*, S.3, İstanbul, ss.55-64.
- Kutlu, S., (2007), *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kuzu, E., (2010), “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’ya İlişkin Danışma Görüşünün Değerlendirilmesi”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası  zel Hukuk Bülteni*, C.30, S.1-2, ss.1-25 İstanbul.
- Küpeli, Y., (2000), *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*,  nc  Kitap, Ankara.
- Malcolm, N., (1999), *Bosnia: A Short History*, (Çev.), A. Karadağlı, Om Yayınevi, İstanbul.
- Malcolm, N., (1999), *Kosova: A Short History*, (Çev.),  . Arıkan , Sabah Kitapları, İstanbul.
- Oğultürk, C., (2011), “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 19,Ankara, ss.99-131.
- Oğuz, C., (2001), “Rusya’nın Balkan Politikası ve Balkanlar’daki Gelişmelerin Rus Siyasetine Etkileri”, (Ed.),  . Lütem, B. Demirtaş, *Balkan Diplomasisi* içinde, ASAM Yayınları, Ankara,ss.260-276.
- Okur, M., (2006), “Balkan Savaşı”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.612-623.
- Ortaylı, İ., (2008), *Türk İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara
- Öksüz, H., Okur, M., (2006), “Birinci Dünya Savaşında Balkanlar”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.625-640.
-  zey, R., (2006), “Balkanlar’ın Coğrafi Yapısı”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.14-34.
-  zman, R., (2006), “İlkçağda Yunanistan”, (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.54-65.
- Poulton, H., (1993), *Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, (Çev.), Y. Alagon, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

- Sander, O., (1968), *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye:1945-1965*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara.
- Sander, O., (2000), *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sander, O., (2004), *Siyasi Tarih; 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sarı, İ., (2010), *Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Savaş, H., (2001), "Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.25, S.1, ss.101-111.
- Sipahioğlu, B., (2009), *Tarihi ve Siyasal Yönleriyle Kosova*, Balkan Aydınları ve Yazarları Yayınları, Kosova.
- Stevanoviç, V., (2005), *Halkın Tiranı Miloseviç*, (Çev.), H. Yüksel, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Şenel, Ş., (2006), "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.399-412.
- Şenyuva,C., (1999), "Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar Türkiye Otoyol Projesi", *Harp Akademileri Komutanlığı (HAK) Yayını*, Ankara, ss. 182-193.
- Tastan, Y., (2006), "Balkanlar'da Ulusçuluk Hareketi", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.413-445.
- Tayyar, A., F., Pirinççi, (2011), "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı 1, Bursa,ss.1-30.
- Tılıç, D., (1999), *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova*, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Toktay, B., (2008), "Kosova Tarihi", (Ed.), O. Baymak, *Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova* içinde, Bay Yayınları, Prizren, ss.9-14.
- Tören, D., (2011), *Kosova Analizi*, Global Politika Araştırma Merkezi, Konya.
- Türbedar, E., (2007), "Bağımsızlığa Koşan Kosova Neyin Habercisi", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları S.85, İstanbul, ss.14-16,.
- Türbedar, E., (2007), "Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova'nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları S.23, İstanbul, ss.24-39.
- Türbedar, E., (2007), "Kosova Sorunu", (Ed), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.80-92.
- Türbedar, E., (2007), "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği", (Ed), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.94-92.
- Türbedar, E., Karadağ, E., (2008), "Büyük Finale Doğru Kosova", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları,C.8, S.93, İstanbul.

Türkeş, M., İlhan, Ü., (2003), *Bağlantısızlıktan Yalnızlığa: Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika, Türkiye'nin Komşuları*, İmge Kitabevi, Ankara.

Türkoğlu, E., (2001), “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, (Ed.), Ö. Elütem, *Balkan Diplomasisi* içinde, ASAM Yayınları, Ankara, ss.103-130.

Tüysüzoğlu, G., (2011), “Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkanlar Stratejisi”, *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520. 176-184

Uçarol, R., (2000), *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu, (1998), *Barişa Çağrı*, Sabah Kitapları, İstanbul.

Ultan, M., (2011), “Avrupa Birliğinin Balkan Politikası Çerçevesinde Balkanlarda Güvenliğin Sağlanması”, *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520.

Üzgel, İ., “Kosovo: Politics of Nationalism and the Question of International Intervention”, *Turkish Review of Balkan Studies*, İstanbul, 1999, s. 231.

Üzgel, İ., (2001), “Yeni Dünya Düzeni Yeni Yugoslavya ve Miloseviç Döneminin Sonu”, *Ankara Üniversitesi SBF. Mülkiye Dergisi*, C.24, S.225, 11-23.

Vırmiça, R., (1999), *Osmanlı Mimari Eserleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yılmaz, M., (2005), *Kosova Bağımsızlık Yolunda*, İlke Yayıncılık, İstanbul.

Yürür, P., (2008), “Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Bölgesel ve Kültürel Etkileri”, *2023 Bağımsız Kosova Dergisi*, S.83, Ankara ss.24-38.

Wachtel, A., (2009), *Dünya Tarihinde Balkanlar*, (Çev.), A.C.Akkoyunlu, Doğan Egment Yayıncılık, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Ateş,Ş., (2010), “12 Aralık 2010 Kosova Genel Seçimleri”, <http://www.usakgundem.com> (11 Ocak 2011).

Dayton'da Rambouillette Görüşmeleri, (16 Şubat 1999), Yenişafak Gazetesi.

Çelik, B., (2005), “Kosova'nın Geleceği Üzerine,

[http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.çelik/Kosova Sorunu htm](http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.çelik/Kosova_Sorunu.htm) (25 Aralık 2012).

Çelik, B., (2008), “Balkanlarda Arnavut Sorunu”,

<http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Makale%201.html>, (12 Haziran 2014)

Emin, N., (2013), “Kosova ile Sırbistan Anlaşmasının Perde Arkası”, <http://odak.setav.org>, (13 Haziran 2014)

EGM Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, (2010), *Kosova'nın Stratejik Önemi*, <http://www.disiliskiler.pol.tr>. (20 Aralık 2011).

Gökçen, A., (1999), “NATO Müdahalesi Üzerine”, [http://80.251.40.59/polities.ankara.edu.tr/alpkaya Kosova htm](http://80.251.40.59/polities.ankara.edu.tr/alpkaya_Kosova.htm). (10 Temmuz 2012).

Kosova Büyükelçiliği, (2011), *Kosova Bir Bakışta*, <http://www.ambasada-ks.net> (10 Aralık 2011).

Kosova Geçici Öz Yönetim Anayasal Çerçevesi, (2001), www.unmikonline.org. (11 Eylül 2012).

Polat, Y., (2011), “*Kosova Genel Seçimleri*”, <http://www.usakgundem.com> (10 Ocak 2011).

Republika e Kosoves, (2008), *Kosova Coğrafi Bilgileri*, <http://www.esk.rks-gov.net>, (21 Aralık 2011).

Solano, J., (1999), “*Lessons Learned From Bosnia*”,
<http://www.nato.int/docu/speech/1998> (24 Ocak 2012).

Şimşek, H., (2009), “*Askeri ve Stratejik Açından Balkanlar'ın Yeri ve Önemi*”,
<http://www.hsimsek.com> (15 Aralık 2011).

Terzi, Ö., (2011), “*Avrupa Birliği'nin Balkanlar'ın Geleceğine Yönelik Vizyonu*”,
<http://www.balturk.org.tr>, (16 Mart 2011).

Türbedar, E., (2004), “*Kosova'nın Statüsü Müzakereye Açılıyor*”,
<http://www.asam.org.tr> (01.Ocak.2013).

<http://www.arnavut.com>.

<http://www.haberler.com>.

<http://kosovaport.com>.

<http://www.memleket.com.tr/kosova-ab-iliskileri>

<http://www.mfa.gov.tr>.

<http://www.nato.int>.

<http://www.novinite.com>.

<http://samanyoluhaber.com>.

<http://www.sancak.ihhh.org.tr>.

<http://turkish.ruvr.ru/news/>

<http://www.zaman.com.tr>.

ÖZGEÇMİŞ

 <p>BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ</p>	<p>T.C. BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÖĞRENCİ ÖZGEÇMİŞ FORMU</p>
--	--

Adı-Soyadı	Zafer PEKTAŞ		
Lisans Öğrenimi	Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi.	Doğum Yeri	Pazaryeri
Yüksek Lisans Öğrenimi	Bilecik Şeyh Edebali Üniv. Sosyal Bil. Enst./ Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	Doğum Tarihi	22.05.1985

1985 yılında Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Pazaryeri'nde tamamladı. 2003 yılında yükseköğrenime başladı. 1 yarıyılı İtalya Brescia Üniversitesi Ekonomi Fakültesi'nde olmak üzere 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Kamu Yönetimi'nden mezun oldu. 2010 yılında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim dalında yüksek lisans Öğrenimine başladı. "Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu" konulu tez ile 2014 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı.

2010 yılında Maliye Bakanlığı bünyesinde memuriyet hayatına başladı. 2012 yılından beri Bursa Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlüğü'nde Sosyal Güvenlik Denetmen Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. İş ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı Dergisi'nde sosyal güvenlik hayatıyla ilgili kaleme aldığı makaleleri bulunmaktadır

İLETİŞİM BİLGİLERİ

<p>ADRES: Bursa Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü</p> <p>TEL : 600 10 00-1721 GSM: 05442059288</p> <p>E-Posta:zafer_pektas@hotmail.com</p>
--